

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

**SURİYE İÇ SAVAŞI BAĞLAMINDA İŞİD-DEAŞ'IN ORTA DOĞU'YA VE
TÜRKİYE'YE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Enes CEYLAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Umut KEDİKLİ

KARABÜK

ARALIK 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	10
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	12
ARCHIVE RECORD INFORMATION	13
KISALTMALAR	14
ARAŞTIRMANIN KONUSU	18
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	18
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	18
ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ / PROBLEM	19
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	20
GİRİŞ	21

BİRİNCİ BÖLÜM SURIYE İÇ SAVAŞI

1.1. ARAP BAHARI	24
1.1.1. Giriş	24
1.1.2. Başlangıç ve Yayılma Süreci	25
1.1.3. Arap Baharına Genel Bir Bakış.....	28
1.2. SURIYE'DE ARAP BAHARI	30
1.2.1. Başlangıcı ve Gelişimi	32
1.2.2. Beşar Esad (Baas Partisi) Yönetiminin İç Savaşa Bakışı ve İzlemi....	33
1.3. SURIYE İÇ SAVAŞINDA ÇATIŞAN MUHALİF TARAFLAR.....	35
1.3.1. El Nusra Cephesi (Şam Fethi Cephesi)	35
1.3.2. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)	36
1.3.3. Demokratik Birlik Partisi (PYD)	38
1.3.4. Halk Savunma Birlikle(YPG)	40

1.3.5. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD-DEAŞ)	41
1.3.6. İç Savaşta Çatışan Tarafların Kontrol Ettiği Bölgeler	42
1.4. SURİYE İÇ SAVAŞINDA DIŞ GÜÇLER VE İZLEDİKLERİ	
POLİTİKALAR.....	43
1.4.1. Küresel Güçler	43
1.4.1.1. ABD ve Suriye	43
1.4.1.2. Rusya ve Suriye.....	46
1.4.1.3. Çin ve Suriye.	48
1.4.2. Bölgesel Güçler	50
1.4.2.1. İran ve Suriye.....	50
1.4.2.2. İsrail ve Suriye.....	52
1.4.2.3. Türkiye ve Suriye.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

İŞİD (DEAŞ) TERÖR ÖRGÜTÜNÜN KURULUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ

2.1. IRAK EL KAİDESİ'NDEN İŞİD'E DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE KURULUŞ	
SAFHASI.....	56
2.1.1. Tarihçesi ve Oluşum Süreci.	57
2.1.2. Örgütün İdeolojisi	59
2.1.3. Örgütün Asli Hedefleri	62
2.1.4. Örgütün En Önemli Liderleri	63
2.1.4.1. Ebu Musab El-Zerkavi.....	63
2.1.4.2. Ebu Bekir El-Bağdadi	65
2.1.5. İŞİD'in Farklı Eylem ve Saldırı Şekli.....	67
2.2. İŞİD'İN ÖRGÜTLENME BİÇİMİ	68
2.2.1. Örgütün Yapısı	68
2.2.2. Örgütün Teşkilatlanma Biçimi.....	70
2.2.3. Yönetim Kadrosu	72
2.3. ÖRGÜTÜN GÜÇ UNSURLARI	73
2.3.1. Örgütün İnsan Gücü	74
2.3.2. Silah Gücü	75
2.3.3. Mali Kaynakları	76
2.3.4. Medya ve Propaganda Gücü	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İŞİD TERÖR ÖRGÜTÜ'NÜN ORTA DOĞU'YA ETKİSİ VE BÜYÜK
GÜÇLERİN İZLEMLERİ

3.1. TERÖRİZM VE İÇ SAVAŞ DENKLEMİNİN İŞİD İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ.....	83
3.2. İŞİD VE SURIYE İÇ SAVAŞI	84
3.2.1. Örgütün Suriye'de Ortaya Çıkışı ve Yükselişi	84
3.2.2. Örgütün Suriye'de Kontrol Ettiği Bölgeler	85
3.2.3. İŞİD'in Suriye'de Diğer Gruplar İle İlişkisinin İç Savaşa Etkisi	89
3.2.4. İç Savaş Doğrultusunda İŞİD'in Türkmenlere Etkileri	91
3.3. İŞİD ÇERÇEVESİNDE ORTA DOĞU'DA YÜKSELEN RADİKALİZM... ..	92
3.4. İŞİD'İN ORTA DOĞU'DA JEOPOLİTİK ETKİLERİNİN KÜRESEL YANSIMASI	95
3.5. KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN SURIYE İÇ SAVAŞI'NDA İŞİD İZLEM'LERİ.....	97
3.5.1. ABD'nin İŞİD İzlemi.....	98
3.5.2. Rusya'nın İŞİD İzlemi.....	101
3.5.3. İran'ın İŞİD İzlemi	103
3.5.4. Irak'ın İŞİD İzlemi.....	105
3.5.5. Suudi Arabistan'ın İŞİD İzlemi	106
3.5.6. Ürdün'ün İŞİD İzlemi.	107
3.5.7. Libya'nın İŞİD İzlemi	108
3.6. 2018 İTİBARIYLA İŞİD'İN SURIYE'DE SON DURUMU: ORTA DOĞU'DA BİTİŞ Mİ? BAŞLANGIÇ MI?	110

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İŞİD TERÖR ÖRGÜTÜ'NÜN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ VE TÜRKİYE'NİN
İŞİD'LE MÜCADELE POLİTİKASI

4.1. İŞİD'İN TÜRKİYE SÖYLEMLERİ VE HEDEFLERİ.....	112
4.2. TÜRKİYE'DE İŞİD YAPILANMASI	114
4.2.1. Türkiye'de İŞİD Bağlantılı Eylemler ve Saldırıları	116

4.2.2. İŞİD Kaynaklı Yabancı Terörist Savaşçılarının Türkiye’de Yarattığı Tehdit	118
4.3. SURIYE İÇ SAVAŞI DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’NİN SINIR GÜVENLİĞİNİN İŞİD-PYD ÇERÇEVESİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ..	120
4.3.1. Suriye İç Savaşının Türkiye’nin Sınır Güvenliğine Etkisi	120
4.3.2. Fırat Kalkanı Harekâtı	122
4.3.3. Zeytin Dalı Harekâtı	124
4.4. TÜRKİYE’NİN İŞİD İLE MÜCADELE POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	126
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	139
TABLolar LİSTESİ	169
HARİTALAR LİSTESİ	170
FOTOĞRAF LİSTESİ	171
ÖZGEÇMİŞ	172

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Enes CEYLAN'a ait "Suriye İç Savaşı Bağlamında IŞİD-DEAŞ'ın Orta Doğu'ya ve Türkiye'ye Etkisi" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası Politik Ekonomi ABD Tezli Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Doç. Dr. Gökhan TELATAR	
Danışman Üye	: Doç Dr. Umut KEDİKLİ	
Üye	: Dr. Öğ. Üyesi Marziye MEMMEDLİ	

Tez Sınav Tarihi: 07.12.2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı-Soyadı

Enes CEYLAN

ÖNSÖZ

Bilimsel bilgiye ulaşmanın öneminin giderek arttığı günümüzde, benimde bilime katkıda bulunmama yardımcı olan, gece gündüz demeden şeffaflığıyla bilgisini benimle paylaşan ve her daim akılcı yönlendirmesiyle desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Umut Kedikli'ye özellikle teşekkür ederim.

Ömrüm boyunca güler yüzlülüğüyle ve şahsıma olan inancıyla desteğini hiç eksik etmeyen Anneme, maddi ve manevi desteğini eksik etmeyerek, ömrünü ailesine adanmış olan saygıdeğer Babama, her zaman yanımda olduklarını bildiğim Abime ve kardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

Kısa süre içerisinde hayatımda tanıdığım en düşünceli karakterlere sahip olan, özellikle maddi desteklerini eksik etmeyerek ömrüm olduğu sürece minnettar olacağım, çok değerli Fatih Burgucu ve eşi Türkan Burgucu'ya saygılarımı sunarım.

Bilime olan katkısını ve özellikle azmini örnek aldığım, Yüksek Lisans öğrenimime başlamada şahsıma olan inancıyla emeğini üzerimden eksik etmeyen ve abim gibi gördüğüm Dr. Öğretim Üyesi Ersin Çelikbaş ve saygımın sonsuz olduğu değerli eşi, Sanatçı Akademisyen Eda Öz Çelikbaş'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Son olarak da, kardeşim yerine koyduğum, tanımaktan onur duymakla beraber hayata olan bakışına hayran kaldığım, maddi ve manevi her türlü desteğini eksik etmeyerek, her ne olursa olsun yaşamım boyunca yanımda olacağından emin olduğum, kardeşim Restoratör ve Konservatör Zafer Karahan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Enes CEYLAN

ÖZ

Arap Baharı, Orta Doğu'nun çehresini değiştiren bir krizin tanımlaması olarak literatürdeki yerini almıştır. Arap Baharı, 2011 yılından sonra Arap ülkelerinde halk ayaklanmalarına zemin hazırlamış ve birçok liderin devrilmesine neden olmuştur. Arap Baharı'yla birlikte halk ayaklanmaları isyanları tetiklemiş ve isyanlar iç savaşa dönüşmüştür. Nitekim 7 yıldır bitmek, tükenmek bilmeyen iç savaşın en kanlı sahnesi de Suriye'de yaşanmıştır. Suriye iç savaşının Orta Doğu'da ezber bozan bir sorun haline gelmesiyle birlikte, bölgede aktif politika yürütmeye çalışan terör örgütleri, Suriye iç savaşının meydana getirdiği güç ve yönetim boşluğunu fırsat bilerek, bölgede toprak işgal etmiştir. Keza bölgede söz sahibi olan terör örgütleri arasında, farklı eylem tarzıyla duyulmuş olan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) veya Ad-Dawlah Al-Islamiyah Fil-Iraq Wa Ash-Sham (DEAŞ) terör örgütü, 2013 yılından sonra Suriye iç savaşına dahil olmuştur. Suriye'de kısa sürede yükselişe geçmiş olan İŞİD, jeopolitik öneme sahip bölgeleri kontrol etmeye başlamış ve en önemli lideri olarak görülen Ebu Bekir El Bağdadi, 2014 yılında İslam Devleti'nin kurulduğu açıklayarak Halifeliğini ilan etmiştir. İŞİD'in, kontrol ettiği bölgelerde sosyal düzenin bozulmasının yanı sıra, Esad rejiminin bitmek bilmeyen şiddeti, yaklaşık 14 milyon insanın ülke içinde ve dışında göç etmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada, Arap Baharı'yla başlayan Suriye iç savaşının yanı sıra Suriye'de çatışan tarafların Suriye politikaları, Suriye'de yükselişe geçerek Orta Doğu'da söz sahibi olmuş olan İŞİD terör örgütünün kuruluş ve gelişim süreci ve İŞİD'in Orta Doğu'ya etkisini ve büyük güçlerin İŞİD izlem'leri ele alınacaktır. Keza Son bölüm kapsamında, İŞİD'in Türkiye'ye etkileri ve Türkiye'nin İŞİD'le mücadele politikası detaylı bir şekilde analiz edilecektir.

Çalışmanın ana hedefi olarak, Suriye iç savaşıyla birlikte İŞİD'in, genelde Orta Doğu üzerinde bıraktığı izler ve özelde ise Suriye'de meydana getirdiği olumsuz etkiyi terörizm bağlamında inceleyerek aktarmaktır. Ayrıca Suriye'de yıllardır meydana gelen iç savaşın uluslararası konjonktürü fazlasıyla meşgul etmiş olmasının altında yatan gerçeklerin veya nedenlerin su yüzüne çıkarılmasına katkıda bulunmaktır. Keza terörizmin Suriye'de ve Orta Doğu'da yarattığı buhran ortamının değerlendirilmesinin yanı sıra, bir nebze olsa ileride yazılabilecek olası bilimsel çalışmalara ışık tutması ve kaynak oluşturması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmanın hipotezine binaen, IŞİD terör örgütüyle mücadele amacıyla, ABD öncülüğünde 2014 yılında kurulmuş olan uluslararası koalisyon, 40'a yakın ülkenin desteğini almış ve koalisyonun önderliğini yürüten ABD, 2017 yılında IŞİD'i Suriye'den temizlediğini ve düşük de olsa halen IŞİD ile mücadelenin devam ettiğini açıklamıştır. Ancak Orta Asya ve Kafkasya'da birçok emirliğin biat etmesini sağlamış olan IŞİD'in, Orta Asya ve Kafkasya'dan özellikle genç yabancı savaşçı kazanarak, bölgede karargâh kurduğu düşünülmektedir. Ayrıyeten IŞİD'in, 2014 yılında başkenti olarak duyurmuş olduğu Suriye'nin Rakka şehrinde yeniden yapılanmaya gittiğine ilişkin bilgiler de bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında, çalışmanın temel varsayımı olarak, selefi ideolojiyi savunan ve Müslümanların tek temsilcisi olduğunu iddia eden IŞİD'in, Suriye'de yok edilmediğini ve ilerleyen yıllarda başka bir kisve altında kabuk değiştirerek, bölgedeki etkinliğini sürdürebileceği varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, IŞİD, Terörizm, Orta Doğu, Türkiye

ABSTRACT

The Arab Spring took its place in literature as the definition of a crisis that changed the face of the Middle East. The Arab Spring paved the way for civil uprisings in Arab countries after the year 2011 and caused many leaders to be brought down. The civil uprisings along with the Arab Spring triggered rebellions, which then transformed into a civil war. As a matter of fact, the bloodiest act of this 7-year-long never ending civil war was experienced in Syria. With the Syrian civil war becoming a game changing issue in the Middle East, the terrorist organizations striving for pursuing active politics in the region took advantage of the lack of power and authority generated as a result of the Syrian civil war, and invaded territories in the region. Likewise, among the terrorist organizations that dominated the region, the Islamic State in Iraq and Sham (ISIS) or Ad-Dawlah Al-Islamiyah Fil-Iraq Wa Ash-Sham (DEAS) known for their unusual methods of protest became a part of Syrian civil war after the year 2013. Achieving a rapid rise in Syria, ISIS started controlling geopolitically critical regions and Abu Bakr al-Baghdadi who was considered as its most significant leader announced his Caliphate in the year 2014 as he declared the establishment of the Islamic State. Along with the social dislocation experienced in the regions controlled by ISIS, the endless violence of the Assad regime caused some 14 million people to flee from their homes to regions both inside and outside the country.

Along with the Syrian civil war that started with the Arab Spring, the clashing parties in Syria policies, the establishment and development and of ISIS terrorist organization that started to rise in Syria and became a power in the Middle East; and also ISIS' impact on the Middle East and the views of the great powers regarding ISIS will be tackled with in this study. Not only that, but also the impact of ISIS on Turkey; and Turkey's politics of fighting with ISIS will be analyzed in detail.

The main objective of this study in general is analyzing and describing the traces ISIS left behind in Middle East along with the Syrian Civil War; and in particular the negative effect it inflicted on Syria, in terms of terrorism. The study moreover aims at contributing for revealing the underlying reasons -or truth- for the Syrian civil war going on for years having kept the international conjuncture considerably busy. Forwhy, this is of importance not only for interpreting the crisis environment created by terrorism in Syria and the Middle East, but also for shedding

light at least to some extent on the prospective scientific research to be conducted, and to provide a basis for those.

The Working hypothesis of owing, as a matter of fact, the international coalition founded in 2014 under the leadership of the United States, near 40 countries have received the support of the country and the leadership of the coalition in the United States, in 2017 ISIS cleared Syria, and still at a low level of the ongoing fight against ISIS announced. Nevertheless, it is speculated that having numerous emirates in the Middle East and Caucasia to pay homage to itself, ISIS has established its quarters in the region by bringing in particularly young and foreign warriors from the Middle East and Caucasia. Moreover, the word is spread that ISIS underwent reorganization in the city of Rakka in Syria, the city it claimed as the capital in 2014. In the light of this information, it is presumed as the basic assumption of this research that defending the salafi ideology and claiming to be the sole representative of Muslims, ISIS is not destroyed in Syria and might maintain its activities under disguise in the forthcoming years.

Key Words: Syria, ISIS, Terrorism, Middle East, Turkey

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Suriye İç Savaşı Bağlamında IŞİD-DEAŞ'ın Orta Doğu'ya ve Türkiye'ye Etkisi
Tezin Yazarı	Enes CEYLAN
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Umut KEDİKLİ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	07.12.2018
Tezin Alanı	Uluslararası İlişkiler
Tezin Yeri	Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tezin Sayfa Sayısı	172
Anahtar Kelimeler	Suriye, IŞİD-DEAŞ, Terörizm, Orta Doğu, Türkiye

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Syrian Civil War in Context ISIS-DEAS of the Middle East and Its Effects on Turkey
Author of the Thesis	Enes CEYLAN
Advisor of the Thesis	Assoc. Dr. Umut KEDİKLİ
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	07.12.2018
Field of the Thesis	International Relations
Place of the Thesis	Karabük University Institute of Social Sciences
Total Page Number	172
Key Words	Syria, ISIS-DEAS, Terrorism, Middle East, Turkey

KISALTMALAR

- AARMS** : Atlantic Association For Research In The Mathematical Sciences
(Matematik Bilimleri Araştırma Atlantik Birliği)
- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AFAD** : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
- ANKASAM** : Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmalar Merkezi
- ATAUM** : Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- BAE** : Birleşik Arap Emirlikleri
- BBC** : British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
- BİLGESAM** : Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMGK** : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- BOP** : Büyük Orta Doğu Projesi
- CENTCOM** : United States Central Command (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı)
- CIA** : Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
- CRS** : Congressional Research Service (Kongre Araştırma Hizmeti)
- CTED** : Terrorism Committee Executive Directorate (Terörizm Komitesi Başkanlığı)
- DEAŞ** : Ad-Dawlah Al-Islamiyah Fil-Iraq Wa Ash-Sham
- DMŞM** : Derne Mücahitler Şura Meclisi
- DÜBAM** : Dünya Bülteni Araştırma Masası

EDAM	: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
FATF	: Financial Action Task Force (Finansal Eylem Görev Gücü)
FDD	: Foundation For Defense Of Democracies (Demokrasilerin Savunması Vakfı)
FKH	: Fırat Kalkanı Harekâtı
FPRI	: Foreign Policy Research Institute (Dış Politika Araştırma Enstitüsü)
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HTŞ	: Hayat Tahrir-i Şam
HUMANITAS	: International Journal Of Social Sciences (Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi)
İİD	: Irak İslam Devleti
ICSR	: The International Centre For The Study Of Radicalisation (Uluslararası Radikalleşme Çalışması Merkezi)
İEK	: Irak El Kaidesi
ISIS	: Iraq Sham Islamic State (Irak Şam İslam Devleti)
ISW	: Institute For The Study Of War (Savaş Çalışması Enstitüsü)
İŞİD	: Devlet'ul Islamiyye fi'l Irak ve's Şam (Irak Şam İslam Devleti)
İHH	: İnsani Yardım Vakfı
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İNSAMER	: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu

MSE	: Merkezi Strateji Enstitüsü
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OHAL	: Olağanüstü Hal
ORDAF	: Orta Doğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
OSW	: Ośrodek Studiów Wschodnich (Doğu Çalışmaları Merkezi)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Partiya Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
RSIS	: S. Rajaratnam School Of International Studies (S. Rajaratnam Uluslararası Çalışmaları Okulu)
SASAM	: Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDE	: Stratejik Düşünce Enstitüsü
SDG	: Quwwat Suriya al-Dimoqratiyya (Suriye Demokratik Güçleri)
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SFGS	: Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
TASAV	: Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

- TSG** : The Soufan Group (Soufan Grubu)
- UMH** : Ulusal Mutakabat Hükümeti
- USAK** : Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
- YPG** : Yekineyên Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)
- YPJ** : Yekineyên Parastina Jinê (Kadın Koruma Birlikleri)
- ZDH** : Zeytin Dalı Harekâtı

ARAŞTIRMANIN KONUSU

2011 yılında başlayan Arap Baharı'nın, 2018 yılı itibariyle halen devam eden ve Bahar'ın son ayağı olduğu düşünölen Suriye krizinde, küresel ve bölgesel güçlerin Suriye politikaları ve küresel ve bölgesel güçlerin IŞİD izlem'lerinin yanı sıra, 1999 yılında ilk olarak temelleri atılmış olan ve farklı eylem tarzıyla dünya kamuoyunda büyük ses getirmiş olan IŞİD terör örgütünün, Suriye iç savaşı üzerinden Orta Doğu'ya ve Türkiye'ye etkisi araştırılarak analiz edilecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Suriye iç savaşı, Orta Doğu'da ezber bozan bir sorun haline gelmiştir. Özellikle iç savaş nedeniyle oluşan güç ve yönetim boşluğu, birçok terör örgütünün toprak işgal etmelerine zemin hazırlamıştır. Keza bunlardan en önemlisi olan IŞİD terör örgütünün, yükselişe geçtiği dönemin lideri olarak görölen, Ebu Bekir El Bağdadi'nin, İslam Devleti'ni kurduğunu açıklayarak daha da fazla bölgede terör estirmeye başlaması, sosyal düzenin yok olmasının ana sebeplerinden birisi olmuştur. Ayrıca toprak işgal eden terör örgütlerine ek olarak, Baas rejiminin bitmek bilmeyen şiddeti, yaklaşık 14 milyon insanın ülke içinde ve dışında göç etmesine neden olmuştur. Keza 7 yıldır kronikleşmiş olan Suriye iç savaşını baz alacak olursak, araştırmanın temel amacı; Suriye iç savaşında küresel ve bölgesel güçlerin bölgedeki etkilerini ve Suriye iç savaşıyla birlikte yükselişe geçmiş olan IŞİD'in, Türkiye'de ve Orta Doğu'da bıraktığı izleri ve örgütün Suriye'de meydana getirdiği olumsuz etkiyi terörizm bağlamında değerlendirmektir.

Çalışma ana hedefiyle ilişkilendirildiğinde, Suriye'de yıllardır meydana gelen iç savaşın uluslararası konjonktürü fazlasıyla meşgul etmiş olmasının altında yatan gerçeklerin veya nedenlerin su yüzüne çıkarılmasına katkıda bulunmak ve terörizmin Suriye'de ve Orta Doğu'da yarattığı buhran ortamını bu çalışmada yansıtarak, bir nebze de olsa ileride yazılabilecek olası bilimsel çalışmalara kaynak oluşturması bakımından önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmanın tamamı özellikle uluslararası ilişkilere bağlı bilim dallarının tercih ettiği nitel araştırma yöntemleri kullanılarak; bilimsel makaleler, alana özgü

kitaplar, analizler, ulusal ve uluslararası raporların yanı sıra, web üzerinden ulusal ve uluslararası kütüphaneler ve tez merkezlerinde literatür taramasına ek olarak bilimsel öneme sahip olan haber kaynakları da bu çalışmanın ana bileşenlerini oluşturmuştur. Araştırmalar sonucunda gerekli olduğu düşünülen tablo vb. verilerinden yararlanılarak, Apa yazım kurallarına göre aktarılmıştır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Suriye iç savaşı, Orta Doğu'da kaos ortamını en belirgin şekilde yansıtan uluslararası bir sorun haline geldiği bilinmektedir. Keza bölgesel ve küresel güçler sözde terörle mücadele adı altında uluslararası çıkarları doğrultusunda hareket ederek yıllardır iç savaştan faydalanmayı başarmışlardır. Özellikle ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyon, IŞİD terör örgütüyle mücadele kapsamında bölgede söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Hatta ABD, PYD/YPG terör örgütüne açıkça destek vererek Orta Doğu'da çok kapsamlı bir uluslararası strateji geliştirdiği aşikârdır. Ancak bölgede ulusal ve sınır güvenliğini koruma mecburiyeti bulunan Türkiye, uluslararası hukuka göre hareket ederek, operasyonlar gerçekleştirmiş ve haklı olduğunu ispatlamasının yanı sıra, uluslararası koalisyona katılarak terörizmle mücadele de her platformda işbirliğine hazır olduğunu göstermiştir.

ABD, IŞİD ile mücadele kapsamında uluslararası koalisyonu kurmuş ve IŞİD'in hakimiyetine son vermek amacıyla PYD/YPG terör örgütüne her türlü desteği sağlamıştır. Keza Türkiye'de, ÖSO'yla birlikte hareket ederek, operasyonlar gerçekleştirmiş ve IŞİD'in Suriye topraklarından tamamen yok edildiği ABD tarafından iddia edilmiştir. Ancak Orta Asya ve Kafkasya'da karargâh kurduğu ve bölgedeki birçok emirliklerle anlaşıldığı bilinen IŞİD'in, militan kazanmaya devam ettiği kuvvetle ihtimaldir. Hatta IŞİD'in, İslam Devletini kurduğunu açıkladığı ve başkenti olarak duyurduğu Rakka şehrinde, yeniden yapılanmaya başladığı bölgedeki araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir. Bu gelişmeler ışığında araştırmanın hipotezi olarak, selefi ideolojiyi savunan IŞİD terör örgütünün, dinsel söylemlere sığınarak Suriye'de yeniden yükselişe geçebileceği ve Orta Doğu'da uzun vadede söz sahibi olabileceği varsayılmaktadır

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmanın ana konusu gereği, Arap Baharı'yla başlayan Suriye iç savaşı kapsamında IŞİD terör örgütünün; Suriye'de yükselişi, Orta Doğu'ya ve Türkiye'ye etkisinin yanı sıra bölgesel ve Küresel güçlerinin Suriye ve IŞİD izlemlerini kapsamaktadır. Hatta çalışmanın kapsamını daha da sınırlandırmak gerekirse, 2011-2018 yılları arasında Suriye iç savaşında yaşanan gelişmelerin IŞİD ile ilişkilendirilerek değerlendirilip yansıtıldığını söylemek daha doğru olacaktır.

Araştırmanın hazırlığı sırasında, genel olarak terörizmle alakalı yapılan çalışmaların, uluslararası konjoktüre göre Türkiye'de yapılan çalışmaların sınırlı olduğu ve raporlar haricinde birçok kaynağın özgün olmadığı ve hatta çekingen ifadelerle yazıldığı gözlemlenmiştir.

GİRİŞ

Terörizm, bireyler veya devlet dışı aktörler tarafından, siyasi ve sosyal amaçlar elde etmek amacıyla¹ veya demokratik düzeni yıkmak amacına ve geniş kitlelerin direncini kırmaya yönelik olarak², önceden planlanmış şiddet ve eylemlerin tamamıdır. Özellikle terörizm tanımıyla ilişkilendirildiğinde, siyasal terörizm; ihtilalci terörizm, yarı ihtilalci terörizm ve bastırıcı terörizm olarak üçe ayrılmaktadır. Uluslararası terörizm de ihtilalci terörizmin bir alt grubunu oluşturmaktadır. Uluslararası terörizmin bir alt sınıfı olan ayaklanmacı terörizm, kurulu otoriteye başkaldıran fertlerin uyguladığı terörizmdir³. Keza 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Soğuk Savaş'ın ortaya çıkardığı siyasi kutuplaşmanın artmasına da paralel olarak, çeşitli devletler uluslararası alanda kendi çıkarlarını desteklemek için terörizmi kullanmaya ve terör örgütleriyle yakın ilişki kurmaya başlamıştır⁴. Soğuk savaşın sonlarına doğru ortaya çıkan dini motifli terör örgütleri, özellikle 11 Eylül saldırılarıyla birlikte uluslararası gündemin önemli bir sorunu haline gelmiş durumdadır⁵. Keza terörizm çeşitlerinden modern terörizmin son dönemde en belirgin örneği olan ve dini motifli terör örgütü olarak dünya sahnesinde boy gösteren Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) veya telaffuz edilen diğer ismiyle Ad-Dawlah Al-Islamiyah Fil-Iraq Wa Ash-Sham (DEAŞ), Arap Baharı'nın Orta Doğu'da devlet otoritelerini sarsmasıyla oluşan yönetim boşluğundan faydalanarak Irak ve Suriye'de geniş topraklar üzerinde hakimiyet kurmuştur. 2014 yılında İŞİD'in isminin İslam Devleti olarak değiştirildiğini duyuran örgütün lideri Ebu Bekir El Bağdadi, Halifeliğini de ilan ederek, dini ne derece kullandıklarını bütün dünyaya göstermiştir. Sadece bölgesel ölçekte değil Orta Doğu ülkeleri içinde tehdit unsuru olarak görülen İŞİD'in, kurulduğu tarihten itibaren ideolojik düşüncesinden sapmaması ve farklı eylem tarzıyla medya araçlarının aktif bir şekilde yönetiliyor oluşu, örgütün uluslararası toplumun ilk sıradaki güvenlik sorunu haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca İŞİD'in Suriye'de devlet olma düşüncesiyle hareket ederek yayılmacı bir politika izlemiş olması, örgütün diğer terör örgütlerinden ayrışmasını sağlamış ve militan kazanmasına da sebep teşkil etmiştir. Keza Arap Baharı'nın

¹ **Bkz.** Murat Şimşek, Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 54, (2016), s. 319.

² **Bkz.** Mesut Hakkı Caşın, *Uluslararası Terörizm*, Ankara: Nobel Yayınları, (2008), s. 107.

³ **Bkz.** Sertaç Başeren, Terörizm: Kavramsal Bir Değer, (Ed.). Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk, *Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar*, Ankara: Asam Yayınları:10, (2000).

⁴ **Bkz.** Umut Kedikli, *Uluslararası Terörizm Ve Devlet Sorumluluğu*, Ankara: Nobel Yayınları, (2013), s. 122.

⁵ **Bkz.** Aydın Erdoğan, *El Kaide, İŞİD Ve Boko Haram*, Ankara: Berikan Yayınevi, (2018), s. 32.

Suriye’de baş göstermesinden itibaren yükselişe geçen IŞİD, Suriye iç savaşının daha da derinleşmesine neden olmuş ve Orta Doğu’yu ve Türkiye’yi de birçok açıdan etkilemiştir.

Birinci bölümde, Arap Baharı’nın, Orta Doğu’nun birçok ülkesinde etkisini göstermesiyle birlikte, 2011 yılında Suriye’deki isyanların iç savaşa dönüşmesine neden olduğu ele alınmıştır. İç savaşın iyice derinleşmesiyle oluşan güç boşluğunu fırsat bilen PYD/YPG, El Nusra Cephesi ve IŞİD terör örgütleri ve muhaliflerin direniş kanadı olan ÖSO, Suriye’de iç savaşı etkileyen diğer faktörler olmuştur. Ayrıca Suriye krizinde İran, İsrail ve Türkiye gibi bölgesel güçlerin ulusal çıkarları ve güvenlik endişesiyle değişken politikalar izlemeleri Suriye iç savaşına yön vermiştir. ABD, Rusya Federasyonu ve Çin gibi küresel güçlerin izledikleri strateji Suriye’yi belirsizliğe sürüklemiştir.

İkinci bölüm kapsamında, ilk olarak Ebu Musab El Zerkavi tarafından 1999 yılında “Tevhid ve Cihad” adı altında kurulan ve Irak El Kaidesi olarak bilinen IŞİD terör örgütünün kuruluş ve gelişim evreleriyle birlikte, IŞİD’in örgütlenme biçimi ve örgütün güç unsurlarına da kapsamlı bir şekilde değinilmektedir.

Üçüncü bölümün içeriğinde, IŞİD terör örgütünün Suriye’de ortaya çıkışı ve yükselişi, örgütün Suriye iç savaşında kontrol ettiği bölgeler ve IŞİD’in Türkmenlere etkisinin yanı sıra, küresel ve bölgesel aktörlerin Suriye iç savaşında IŞİD izlemelerine değinilmektedir. Ayrıca IŞİD nedeniyle Orta Doğu’da yükselen radikalizm ve IŞİD’in Orta Doğu’da jeopolitik etkilerinin küresel yansımalarından bahsedilmektedir. Son olarak da 2018 itibariyle IŞİD, Orta Doğu’da bitiş mi? Başlangıç mı? Sorularına ek olarak IŞİD’in Suriye’deki son durumu değerlendirilerek aktarılmaktadır.

Son bölüm itibariyle, IŞİD terör örgütünün Türkiye’ye etkileri ve Türkiye’nin IŞİD ile mücadele politikası incelenmektedir. Bu kapsamda IŞİD’in Türkiye söylemleri, örgütün Türkiye’deki yapılanması, IŞİD bağlantılı eylemler ve saldırıların yanı sıra, IŞİD kaynaklı yabancı terörist savaşçıların Türkiye’de yarattığı tehditten bahsedilmektedir. Özellikle Suriye iç savaşı nedeniyle Türkiye’nin sınır güvenliği, IŞİD ve PYD açısından değerlendirilerek, Türkiye’nin IŞİD ile mücadele kapsamında Türkiye’nin ülke içinde IŞİD’e karşı yürüttüğü mücadele ve Türkiye’nin Suriye’deki IŞİD ve PYD varlığına karşı yürüttüğü operasyonlardan bahsedilmektedir.

Bu alışma, Suriye iç savaşı bağlamında IşİD-DEAş terör örgütünün Orta Doğu'ya ve Türkiye'ye etkisi başlığı kapsamında araştırılmış olup, literatür taraması yapılarak bilimsel nitelik taşıyan yerli ve yabancı makalelerden, özgün kitaplardan ve önemi bilinen birçok analiz ve raporlardan faydalanılmaktadır. Ayrıca yerli ve yabancı olmak üzere onlarca haber kaynakları da araştırmanın kaynakları içerisinde yer almaktadır. Paragrafta genelleme yapılarak bahsi geçen akademik veriler ve kaynaklar istenilen yazım kurallarına göre aktarılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI

1.1. ARAP BAHARI

1.1.1. Giriş

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen ve ikiz kulelerin vurulması sonucunu doğuran bu olay, 11 Eylül saldırıları olarak literatürdeki yerini almıştır. Özellikle belirtecek olursak 11 Eylül Saldırıları, Orta Doğu’yu uluslararası politikanın gündeminde en üst sıralara taşımıştır (Özpek, 2012, s. 183). Nitekim dönemin ABD Başkanı George W. Bush saldırılardan kısa bir sonra yaptığı açıklamalarda İslam dünyasına karşı tehditleri, aslında söylentilerin bir nevi ispatı niteliğindedir. Keza çok geçmeden Afganistan işgali ile başlayan ve Irak savaşı ile devam eden sürecin sonucunda, deniz aşırı yaptığı işgallerin veya savaşın ABD için giderlerin yüksek maliyetlere ulaşmasına neden olmuştur. Bu durum ABD’nin taktik değiştirmesine sebep teşkil etmiş olup, artık askeri işgaller yerine iç savaş çıkmasına neden olmak daha mantıklı hale gelmiştir. Bu kapsamda Orta Doğu’daki hedef ülkelerde muhalif gurupların silahlandırılması ve dışardan ithal terör örgütlerinin yerleştirilerek destek verilmesi ile birlikte nihai sonuca ulaşmak için ilk adımlar atılmıştır. Devamında Orta Doğu tarihine yön veren ve literatürdeki yerini alan “Arap Baharı” söylemi, yani İslam ülkelerinde iç savaşların başlamasının temel sebebi olmuştur.

ABD’nin Orta Doğu’ya ilişkin uluslararası çıkarları, Arap Baharı’yla boyut değiştirmiş ve daha da önem kazanmıştır. Nitekim ABD’nin çıkarlarına istinaden; (i) İsrail’in egemenliği ve toprak bütünlüğü, (ii) ABD’nin İsrail’le yakın ilişki kurarak İsrail’in bölgesel meşruiyetinin pekişmesine katkı yapan yönetimlerin desteklenmesi, (iii) bölgedeki petrolün Batı’ya akış yollarının garanti altına alınmasıyla birlikte bölgedeki petrolün Batı’ya makul fiyatlardan satılmasının sağlanması, (iv) diğer

küresel güçlerin bölgeye ulaşmalarının ve bölge kaynakları üzerinde hakimiyet kurmalarının zorlaştırılması, (v) bölgedeki devletlerin ABD'nin hakimiyetini sorgulamalarına ve buna zarar vermelerine engel olmak istenmiştir (Oğuzlu, 2011, s. 10-11).

Ayrıca üzerinde durmak gerekirse, bölgeyi yakından takip eden araştırmacıların bile öngöremeyeceği, büyük ayaklanmaların veya isyanların yaşanması şu soruları beraberinde getirmiştir: “Orta Doğu’da yaşanan değişim dalgasının arkasında yatan sebepler nelerdir?” Veya “Değişim gerçekten içsel bir talebi mi yansıtmaktadır yoksa başta ABD olmak üzere batılı güçlerin bir oyunu mudur?” Bu sorular karşısında, konuyu takip eden araştırmacılar; bölgede yaşanan gelişmelerin, Orta Doğu’yu istikrarsızlaştırıp, kolay manipüle edilebilir bir konuma getirmek adına tasarlanmış bir dış kurgunun ürünü olduğuna inanlar ve yönetim karşıtı ayaklanmaları, bölge halkının iradesi kapsamında değerlendirenler olarak ikiye ayrılmış durumdadır (Orhan, 2013, s. 18). Keza son cümleyi desteklercesine, ABD’nin 2003 yılı Mart ayında başlattığı Irak müdahalesinden 4 ay sonra, dönemin ABD ulusal güvenlik danışmanı ve 26 Ocak 2005 – 20 Ocak 2009 tarihleri arasında Başkan George W. Bush döneminde ABD’nin Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice’ın The Washington Post gazetesinde kaleme aldığı, “Orta Doğu’yu Dönüştürmek” adlı köşe yazısında⁶; Orta Doğu’nun siyasi ve ekonomik yapısının, ABD için sürekli bir tehdit oluşturduğunu ve ABD’nin Irak müdahalesine meşruluk ararcasına; “Bizim görevimiz, daha fazla demokrasi, hoşgörü, refah ve özgürlüğe doğru ilerlemek isteyen Orta Doğu'dakilerle çalışmaktır” diyerek bir nevi geleceği işaret etmiştir.

1.1.2. Başlangıç ve Yayılma Süreci

Blummer’e göre; toplumsal hareketler, yeni bir düzen kurmak isteyenlerin bir araya gelerek organize ettiği kolektif hareketler olarak tanımlanmaktadır. Tüm toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedeni mevcut düzenden duyulan kaygı ve hoşnutsuzluk olarak bilinmektedir (Blummer, 1969/ Coşkun, 2013, s. 66).

2011 yılında ayaklanmaların veya devrimlerin patlak vermesi, Batı’da “Arap Baharı” olarak bilinen, daha mecazi bir ifadeyle “Arap Uyanışı” isimli uzun bir sürecin

⁶ **Bkz.** Condoleezza Rice, Transforming the Middle East, The Washington Post, (2003). https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/?noredirect=on&utm_term=.d33842272625 Erişim Tarihi: 05.12.2018.

başlangıcı olmuştur (Fuller, 2017, s. 243). “Arap Baharı” deyince önce bu kavram üzerinde durmak gerekmektedir. Sömürgeci zihinlerin esaretinden kurtulamamış batı medyasının düşünce unsurları, bu tür nitelermelerde bulunmaktan hoşnut olmuşlardır. 2010 yılı sonunda başlayarak bölgedeki etkileri ve sonuçları günümüze kadar devam eden toplumsal hareketliliklere de “Arap Baharı” ismini layık görmüşler (Yiğit, 2014, s. 14). Kısaca Arap Baharı, Kuzey Afrika ülkeleri ve Orta Doğu ülkelerinde gerçekleşen devrimlere verilen isimdir. Bu devrimlerin bahar diye adlandırmasının asıl nedeni yüzyıllardır süregelen Arap ülkelerindeki diktatör rejimlere halkın isyan etmesidir. Bu isyanların temelinde diktatör rejimlerin yanı sıra işsizlik, gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü ve kötü yaşam koşulları da bulunmaktadır.

Arap Baharının başlangıcı ilk olarak, Tunus'ta 17 Aralık 2010 tarihinde geçimini meyve satarak gerçekleştiren M. Bouazizi'nin, satış izni olmadığı gerekçesiyle arabasına el konulmasına karşı çıkmasına istinaden kendisine şiddet uygulanmasına tepki olarak kendini yakmasıdır (Aras, 2017, s. 1). Keza domino etkisi yaratırcasına benzer sorunların Arap dünyasında baş göstermesinin ilk kıvılcımı olmuştur (İHH, 2014). Ayrıca Arap Baharı öncesi Arap ülkelerindeki yaşanan buhran, bireylerin nasıl bir yokluk içinde olduklarını açıkça göstergesidir. Özellikle 2009 ve 2010 yılı itibariyle Arap ülkelerindeki ekonomik duruma istinaden, aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2009 ve 2010 yıllarında Arap ülkelerindeki enflasyon oranlarına göre, büyüme oranları ve ülkelerdeki nüfusa göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) miktarları verilmiştir. Keza aşağıdaki tabloda verilen oranlar ve miktarlar, Arap ülkelerinin ekonomik durumunu gözler önüne sermiş durumdadır.

Tablo 1: Arap Ülkelerinde Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkeler	Yıllar	GSYH (Milyon\$)	Nüfus (Milyon)	Büyüme (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
Cezayir	2009	138,119.9	35.0	2,4	10,2	-11,3
	2010	161,979.4	35.5	3,3	11,4	16,2
Mısır	2009	188,984.1	79.7	4,7	9,4	11,2
	2010	218,894.3	81.1	5,1	9,4	10,2

Ürdün	2009	23,820.0	5.9	5,5	12,9	2,8
	2010	26,425.4	6.1	2,3	12,6	8,4
Libya	2009	62,360.4	6.3	2,1	14,6	-32,8
	2010	65,740.4	6.4	3	30	-34,8
Fas	2009	23,820.0	5.9	5,5	9,1	1,5
	2010	26,425.4	6	2,3	9,1	0,6
Suriye	2009	53,934.5	20	6	8,1	-2,8
	2010	59,147.0	20.4	3,2	8,4	6,3
Tunus	2009	43,522.0	10.4	3,1	14,2	3,1
	2010	44,238.2	10.5	3	5	4,6
Yemen	2009	25,130.1	23.3	3,9	14,6	-8,7
	2010	31,042.7	24.1	7,7	35	24,2

Kaynak: Sadettin Paksoy, H. Mustafa Paksoy ve Erdal Alancıoğlu, (2013). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 46, s. 178.

Tunus'ta başlayan olaylardan sonra, Arap ülkelerindeki karışıklık Mısır ve Yemen'de de baş göstermiş olup; Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır'da Hüsnü Mübarek gibi Batı'yla ilişkileri güçlü olan liderlerin devrilmesine veya yıkılmasına neden olmuştur. Ayrıca sırasıyla Bahreyn, Cezayir ve Ürdün'de de yaşanan buhranın devamında, Libya'da başlayan ayaklanmaların iç savaşa doğru gidiyor oluşu, Arap Baharı tabirinin bildik bir hal almaya başladığının göstergesi olmuştur.

Daha öncede belirtildiği üzere, Arap ülkelerindeki ayaklanmaların domino etkisi yaratarak ilerlemesi, Arap Baharının iç savaşa dönüştüğü ilk sancılı dönemde, Muammer Kaddafi liderliğindeki Libya'da gerçekleşmiştir. Tunus ve Mısır'da yönetimlerin değişmesi üzerine, Suriye'de 2011'in 15 Şubat'ında boyut değiştirerek tekrar sahne almıştır (Toraman, 2015, s. 61). Fakat diğer devrilen yöneticilerden farklı olarak Kaddafi rejimi, orduyu kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. 2011 Şubat ayında başlayan isyan hareketleri birkaç ay sonra ülke çapında iç savaşa dönüşmüştür” (Eryılmaz, 2014, s. 60). Rejim ile muhalifler arasında çatışmalar yaşanmaya başlamasına istinaden güvenlik birimlerinin eylemleri gerçekleştiren kitlelere karşı ateş açması, halkın öfkesine neden olmuştur. “Öfke Günü” olarak 17 Şubat 2011 tarihinde seferberlik ilan eden halk, rejime karşı eylem ve gösterilerini daha da arttırmıştır”

(Yılmaz, 2017, s. 73). Kaddafi'nin tavrından vazgeçmemesi, Batı kamuoyunun Libya için bazı yaptırımların uygulanmasına neden olmuştur. Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlara rağmen tavrını değiştirmeyen Kaddafi yönetimi hava kuvvetlerini de aktif olarak kullanmaya başlamış ve mevcut durumun Kaddafi lehine dönmesine neden olmuştur. Değişen bu durum üzerine BMGK'nın, almış olduğu 1970 sayılı karara dayanarak 1973 sayılı⁷ karara istinaden, Libya üzerinde uçuşa yasak bölge oluşturulması kararı kabul edilmiş ve alınan bu karara göre de Fransa önderliğinde Libya'ya karşı askeri operasyon başlatılmıştır. Hatta Fransa'nın öncülüğünde 19 Mart'ta başlayan bu operasyonun komutası, 31 Mart'ta NATO komutasına geçmiştir (Turhan, 2012, s. 91,92).

BM'nin aldığı bu karar doğrultusunda Kaddafi hedefleri vurularak, muhaliflere destek verilmesi sonucunda, muhalifler ülkede kontrolü büyük ölçüde sağlamışlardır. Keza 20 Ekim 2011'de Muammer Kaddafi'nin 42 yıllık egemenliğine son verilmiş ve Kaddafi linç edilerek öldürülmüştür. Yalnız Kaddafi'den sonra Libya'da Arap Baharı son bulmuş gibi görüle de, sonraki süreç Libya için zor bir dönemin başladığını söylemek gerekmektedir. Ayrıca Orta Doğu'da siyasi ve ekonomik işbirliğinin aşırı derecede olumsuz yönde etkilenmesine (Han, 2017, s. 17) neden olan Arap Baharı, Suriye'de başlayacak olan iç savaşa zemin hazırladığı belirtmek mümkündür.

1.1.3. Arap Baharına Genel Bir Bakış

Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, Orta Doğu'nun güç dengeleri değiştirmiş ve güçlü olarak bilinen iktidarların yıkılmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda bölge dünyanın gündemine oturmuştur (Doster, 2016, s. 52). Orta Doğu'da yaşanan bu karışıklık, Arap Baharı söyleminin çıkış noktası olması itibariyle, sömürgeci batının bakışına veya yorumlayışına göre, olsa olsa ancak 'Bahar' olabilirdi (Yiğit, 2014, s. 14). Aslında Arap Baharının temelleri, ABD'de meydana gelen 11 Eylül Saldırısından sonra George W. Bush'un belirgin olarak gündeme getirdiği 'Büyük Orta Doğu Projesi' (BOP) sürecinde atıldığını söylemek kabul görebilecek olan bir yargı olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca BOP bölgede uluslararası strateji adı altında ABD'nin yeni hedeflerinin olduğu anlamını taşımaktadır. Keza 11

⁷**Bkz.** United Nations Security Council, (2011). Resolution 1973 (2011). UNSCR 1973 NATO.

Eylül saldırıları da bu durumu meşrulaştırmak için en önemli sebep olarak dünya sahnesine sunulmuştur.

Hamide Yiğit'e göre; BOP'un önünde engel olarak görünen gerici rejimlerin ortadan kaldırılması, emperyal güçler için bir fırsat niteliği taşımaktaydı. Beşar Esad, Muammer Kaddafi, Hüsnü Mübarek gibi diktatörlerden kurtulmak, ancak 'bahar' olabilirdi. Bu kargaşa arasında, bölgenin bu diktatörlerinin, ülkelerinin petrollerini batılı araçlar olmaksızın, Avrupa pazarlarına satmak amacıyla hazırladıkları Arap Petrol Hattı Projesi nedeniyle hedef alındıkları geç fark edildi. Keza Esad'ın, Kaddafi'nin BOP'un bölgedeki planlarını bozan liderler olarak, en büyük hedefler haline gelmeleri de doğal bir durumdur (Yiğit, 2014, s.14-15). Yalnız Mısır'da yaşanan Arap Baharıyla devrilen Hüsnü Mübarek'in Mısır'ının, o dönemde ABD'nin bölgesel politikaları ve bölgedeki müttefikleri Suudi Arabistan ve İsrail için hayati öneme sahip olması, ABD'nin hazırlıksız yakalanmasına neden olmuştur. Ancak Hüsnü Mübareği destekleyen ABD, Arap baharıyla yaşanan Orta Doğu'daki değişimin farkına varmış ve dönemin Başkanı Barack Obama da, değişimin kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Keza Obama yönetimi Mısır'da devrimci kitleleri kutlayarak değişimi kabullenmiştir⁸.

Arap ülkelerinde 2010 yılından itibaren, Otoriter yönetimlere karşı, iç ve dış dinamiklerin iç içe geçtiği eylemlerin sonucunda kitlesel gösteriler yapılmıştır. Farklı talepleri veya hedefleri olan milyonlarca insan meydanları doldurmuştur (Doster, 2016, s. 52). Arap Baharı sürecinde meydana gelen söz konusu devrimler, ülkeden ülkeye değişen olaylar zembereği birbir sıralanmıştır.

Fuller'in deyimiyle; İdeolojik çatışmaları derinleştiren, yerleşik rejimlerin birçoğunu yıkan ve daha fazla demokratik sürecin belirli unsurlarıyla karşı karşıya bırakan bu süreç, aynı zamanda iç karışıklığa ve silahlı iç çatışmaya kadar götürmüş, dış müdahaleyi tetiklemiş ve karşı-devrimi ateşlemiştir. İstinasız her seviyede bulunan çatlaklar; toplumsal, siyasal, etnik, mezhepsel, ideolojik, stratejik, bölgesel ve küresel alanlarda yeniden açılmıştır. Arap Baharı isimli demokratikleşme süreci, gelişimini sürdürdükçe riske edilebilecek menfaatler artmış ve bölgede yeni bir sistemik kriz meydana gelmiştir. (Fuller, 2017, s. 243).

⁸ Mısır Devrimi hakkında detaylı bilgi için **Bkz.** İsmail Numan Telci, *MISIR: Devrim ve Karşı Devrim*, Ankara: Seta Yayınları, (2017).

Netice itibariyle Arap Baharı, Tunus'ta başlayarak Mısır'da devam etmiş ve Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır'da Hüsnü Mübarek gibi liderlerin devrilmesine neden olmuştur. Özellikle değinmek gerekirse, Arap bölgesinde 2010 yılında başlayan yönetim karşıtı halk ayaklanmaları, 21. Yüzyılın en önemli ve en kapsamlı tarihi olaylarından birisi olarak kabul görmektedir (Orhan, 2013, s. 18). Sonuç itibariyle Arap Baharı Suriye'de halen devam etmekte ve iç savaşa dönüşmüş durumdadır. Yalnız ayaklanmalar yani iç savaş, eski düzeni sarmış ve halkın huzur içinde yaşayabilecekleri yeni bir oluşum, 2018 itibariyle çok zor veya başka bir ifadeyle mümkün görünmemektedir.

1.2. SURİYE'DE ARAP BAHARI

2010 yılında Orta Doğu'da başlayan buhran, Arap Baharı adıyla Tunus'ta, Libya'da ve Mısır'da baş göstermekle kalmamış, daha önce de vurgulandığı gibi sayılı liderlerin devrilmesine neden olmuştur. İlerleyen yıllarda Arap Baharının en kanlı sahnesi betimlemesi olarak nitelendirilecek olan Suriye iç savaşı, 2011 yılının başından itibaren ayaklanmaların isyana dönüşmesiyle birlikte, Suriye'deki yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, hükümetin toplum üzerindeki baskısı gibi, yani Arap ülkelerinde yaşanan sosyal sorunlara benzer problemler yüzünden iç savaş kaçınılmaz bir hal almıştır (Özçelik, 2017, s. 13). Ayrıca, sivil halk ayaklanmalarının dinsel/mezhepsel boyutu, isyanların güçlü bir iç savaşa dönüşmesinde etkin rol oynamıştır. Suriye'nin jeopolitik konumu nedeniyle çok sayıda ülkenin soruna müdahil olması ve Suriye toplumunun heterojen yapısı gibi faktörlerin etkisiyle ayaklanmalar kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür (Orhan, 2017a, s. 38,36). Özellikle bu durum, Suriye üzerinde bölgesel ve küresel düzeyde bir nüfuz mücadelesi başlatılmasına zemin hazırlamıştır (Sandıklı ve Semin, 2012, s. 5). Keza 2011 baharının başında Beşar Esad, rejimine yönelik yapılan protestolara Esad güvenlik güçlerinin sert yanıt vermesi, sivil ayaklanmaların artmasına sebep teşkil etmiştir (Karaca ve Özkurt, 2016, s. 297). Böylece yıllardır rejim sorunlarının, çıkar çatışmalarının, geri kalmışlığın ve genelde demokratik olmayan yöntemlerin yer aldığı (Öztürk, 1997, s. 51) Suriye'de, Arap Baharının ilk tohumları atılmış ve yıllarca sürecektir olan iç savaşa zemin hazırlanmıştır.

Özellikle Duygu Dersan Orhan'ın, 2013'deki makalesinde bahsettiği üzere; Suriye'de yaşananlardan en çok etkilenen ülke Türkiye olmuş ve Suriye'deki istikrarsız siyasi yapı, Türkiye-Suriye arasında büyük bir siyasi krize dönüşmüştür.

Türkiye, Suriye'deki isyan karşısında ilk günlerde ihtiyatlı bir politika izlemiş, sessiz kalmayı tercih etmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda, Suriye rejiminin sivil halka yönelik uyguladığı şiddetin artması ile birlikte, Türkiye, Esad yönetimini halkının taleplerine kulak vermesi konusunda uyarmıştır. Bu uyarı zamanla şiddetini arttırmış, Türkiye büyükelçiliğinin Şam'dan geri çekilmesine ve Esad karşıtı muhalif oluşum Suriye Ulusal Konseyi'ne açık bir şekilde destek verilmesine yol açmıştır (Orhan, 2013, s. 26).

Suriye'deki iç savaş günümüzde de çatışmalar, tarafların uzlaşmaz tutumları nedeniyle devam etmektedir. Her gün can kayıplarının yaşandığı bölgede, şiddetin durmasını uluslararası kamuoyu isterken, barışı koruması gereken kurumlar kendilerini oluşturan aktörler nedeniyle işlevsizmiş gibi durumu seyretmektedirler (Koşar, 2017, 62,63). Gerekli adımların zamanında atılmaması sonucunda bölgedeki terör örgütleri 2017 itibariyle aktif rol almayı sürdürmelerinin yanı sıra, Tartus ili dışında Deyrizor, Güney, Humus, Kuzey, Lazkiye, Rakka, Rojava ve Şam Cephelerinde çatışmalar devam etmiştir. Suriye topraklarında halen varlığını sürdürmeye devam eden terör örgütleri, Uluslararası koalisyon güçleri ve Türkiye-ÖSO işbirliğiyle yürütülen operasyonlar sayesinde, 2018 yılı itibariyle birçok bölgede terör örgütlerinin etki alanları iyice azalmış durumdadır. Ayrıca çalışmanın devamında bu konuya derinlik verilerek bahsedilecektir.

Kısaca toparlamak gerekirse, Suriye iç savaşını; ülkenin yapay ve kurgusal olarak oluşturulan egemenlik sahası içinde, Beşar Esad yönetiminin geri durmaz tavrıyla ve dış devletlerin iç savaşın neticesini etkilemeye yönelik politikalarıyla ilişkilendirmek yerinde bir kanaat olacaktır. Bütün bu faktörler, Suriye muhalefetine radikalleşmeye müsait sosyolojik yapısı ve köktendinci oluşumların bölgeye yerleşmeyi başarmalarıyla birleşince, 7 yıl boyunca devam eden, binlerce insanın canına mal olan ve milyonlarca insanı göç etmeye zorlayan Suriye krizi ortaya çıkmıştır (Özpek, 2017, s. 9). Ayrıca Suriye iç savaşı, Orta Doğu'da güvenliği tehdit etmeye devam etmektedir. Diğer taraftan iç savaşın bölgede tetiklediği güvenlik problemleri, Suriye'deki istikrarsızlığı besler hale geldiğini de söylemek mümkündür (Orhan, 2017, s. 36). Keza Suriye iç savaşında 2017 ilk çeyreği itibari ile 400 bin kişi hayatını kaybetmiştir (NTV haber, 2017). Tüm istatistik veriler, bilimsel makaleler ve BM'nin Suriye inceleme raporlarında, sivil ölümlerin en büyük sorumlusunun Suriye

ordusu olduğunu göstermektedir (Bowen, 2017). Ek olarak Suriye krizi 2018 itibariyle halen devam etmekte olup sonucu herkesçe merak edilmektedir.

1.2.1. Başlangıcı ve Gelişimi

Arap Baharının Suriye’de başlangıcı da diğer Arap ülkelerde olduğundan farklı olmamıştır. Der’a kentinde duvarlara rejim aleyhinde yazılar yazan birkaç genç tutuklanmıştır. Gençleri almaya giden ailelerine gençler verilmemiş ve aileler ile polisler arasında tartışmalar yaşanmasının devamında, polisin ailelere karşı tavrı ve çocukların serbest bırakılmaması üzerine, Der’a kentinde protestolar başlamıştır (Toraman, 2015, s. 63). Der’a’da başlayan protestolar, ülkenin birçok kentinde rejim karşıtı gösterilerin düzenlenmesine zemin hazırlamıştır.

Der’a’da başlayan isyanlar, Esad rejimine karşı olan muhaliflerce destek görmüş ve Arap Baharı olaylarından cesaret bulan muhalifler bu isyanları birçok kente yaymıştır. Özellikle 5 Mart gününü “öfke günü” ilan eden muhalifler bu tarihte ülke genelinde birçok kentte büyük çaplı düzenlenen gösteriler, halk ayaklanmalarını körüklemiştir. Ayrıca 18 Mart günü Cuma Namazı çıkışı Şam, Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi şehirlerde Suriye tarihinde son yılların en büyük protestoları yaşanmıştır. Olaylara müdahale eden güvenlik güçleri tarafından öldürülenler olmuş ve ertesi gün ölenlerin cenaze törenlerinde çatışmalar yaşanmıştır. Nitekim yaşanan bu olaylar sonucunda Suriye’de de Arap Baharı’nın ilk meşalesi yakılmıştır (Toraman, 2015, s. 63).

Beşar Esad Der’a’da başlayan ve hızla şehirlere yayılan eylemlerin önüne geçmek için reform adı altında birkaç önlem almıştır; af ile bazı tutukların bırakılması, 19 yıldır var olan olağanüstü halin kaldırılması, bazı siyasi tutukların serbest bırakılması gibi bir dizi reformları yerine getirmiştir. Ancak muhalifler bu reformların zaman geçirmek için yapılan veya süre kazanmak adına yapıldığını belirtmişlerdir (Yılmaz, 2017, s. 78). Süreçte en aktif rol üstlenen ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. Türkiye, sürecin demokratik yollarla çözüme kavuşturulması konusunda çaba sarf etmiştir. Suriye’ye de ziyaretler yapan Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, gerçekleştirdiği ziyaretlerde reform sürecinin devam etmesi ve şiddetten uzak durularak sükûnetle hareket edilmesi yönünde söylemlerini ısrarla dile getirmiştir (Toraman, 2015, s. 65).

Yalnız, reformların faydası olmadığı gibi olayların giderek yayılmasına paralel olarak Suriye yönetimi tutumunu daha da sertleştirerek müdahalelere devam etmiştir (Turhan, 2012, s. 104). Olayların büyümesi, 2011 Nisan ayında ülke geneline yayılan olayların, “Suriye bir iç savaşa doğru sürükleniyor”, söylemini gündeme getirmiştir (Topal, 2015, s. 118). Keza, ayaklanmaların başlamasından bu yana barışçı gösterilerin azalması ve bu gösterilerin yerini silahlı mücadeleye bırakması bu söylemi destekler niteliktedir (Joya, 2012, s. 28). Ayrıca Suriye rejimi bu krizi, küresel ve bölgesel bir güç savaşının, Suriye’deki ayağı olduğunu ifade etmiştir (Şen, 2013, s. 60).

Arap Birliği, 2 Kasım 2011’de Esad rejiminden; caddelerde bulunan zırhlı araçları çekmesi, göstericilere yönelik şiddeti durdurması ve siyasi mahkûmları serbest bırakarak muhalefetle istişarede bulunması gerektiği çağrısı yapmıştır. Arap Birliği, 26 Aralık 2011 tarihinde Suriye’ye bir gözlem heyeti görevlendirmiştir. Nitekim gözlem heyetinin Suriye’de yaşanan felakete dikkat çekmesi sonucu, Arap Birliği’nin yoğun uğraşları üzerine, BMGK’ya 31 Ocak 2011 de Suriye krizi konusunda bir karar tasarısı sunulmuştur. Yalnız Suriye ile ilgili sunulan karar tasarısı, Rusya ve Çin’in vetosu ile karşılaşmıştır (Topal, 2015, s. 119).

Suriye’de bir yıla yakın süren isyan sonrası durum, tehlikeli ve öngörülmez hal almıştır (BBC Media Action, 2012, s. 2). Suriye’de kanlı perde 2011 yılını, 3.420 sivil, 1.277 asker ve polisin canı pahasına kapatmıştır (Taştekin, 2016, s. 131). 2011’in sonlarına gelindiğinde ‘Suriye’de Arap Baharı’ söylemi yerini artık, ‘Suriye’de İç Savaş’ söylemine bırakmıştır. Suriye krizi, Arap Baharında bütün dış oyuncuları en büyük meydan okumayla, neredeyse çözümü imkânsız bir durumla karşı karşıya bırakmıştır (Fuller, 2017, s. 250).

1.2.2. Beşar Esad (Baas Partisi) Yönetiminin İç Savaşa Bakışı Ve İzlemi

Baas Partisinin temelleri, ideolojik çerçeveden bakınca radikal Arap milliyetçiliği söylemlerine dayandığı bilinmektedir (Caner, 2016, s. 34). Baas Partisinin ideolojik yapısının belirgin olduğunu düşünürsek, Beşar Esad’ın her ne kadar batıda eğitim görmüş ve modern bir yönetim yapısı⁹ düşünmüş olsa dahi, Baas Partisinin ideolojisinin tesiri altında kalmaması neredeyse imkânsızdır. Keza bu çıkarıma

⁹ **Bkz.** Salih Metecan Gülşen, Suriye.

<https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/07/surye.pdf> (2014) Erişim Tarihi: 30.08.2018.

istinaden, Beşar Esad'ın yönetim şekli hakkında fikir yürütmek daha kolay bir hal almaktadır. Suriye'nin geçmişteki durumu ve güncel konumunu baz alacak olursak eğer, Suriye'nin geldiği durum herkesçe bilinen ve endişe yaratan bir çehreye bürünmüş durumdadır. Ayrıca artı bir bilgi olarak aktarmak gerekirse, Şam Üniversitesi'ne bağlı Yüksek Siyaset Bilimi Enstitüsü, doğrudan partinin ihtiyaç duyabileceği üst düzey yöneticileri yetiştirdiği telaffuz edilmektedir (Caner, 2016, s. 51).

Beşar Esad'ın Devlet Başkanlığına Geliş Süreci:

Hafız Esad aslında büyük oğlu Basil Esad'ı veliahtı olarak hazırlarken Basil Esad'ın 1994'te geçirdiği trafik kazası sonucu küçük oğlu Beşar Esad'ı yurt dışındaki eğitimini yarım bırakıp ülkesine yetiştirmek için geri çağırmıştır. O tarihten itibaren askeri eğitim gören Beşar, 98'de Lübnan İşleri Sorumlusu olmuştur ve 99 boyunca Hizbullah ve İran ile olan ilişkileri takip etmiştir. 2000'de Hafız Esad'ın vefatından sonra hemen devlet başkanı seçilme yaşı 40'tan 34'e çekilmiş Beşar Esad %97 oyla devlet başkanlığına seçilmiştir (Gülşen, 2014, s. 7,8).

Suriye'deki Arap Baharında ayaklanmaların baş göstermesinden itibaren, olayların başlangıcından günümüze kadar olan 7 yılda, Suriye yönetiminin ayaklanma karşı olan sert ve karşı şiddeti savunan kararlı tavrında herhangi bir değişiklik olmamıştır. İsyanlara karşı uygulanmaya çalışılan politikalar ile ana düşünce, muhaliflerin söylemlerini yokmuş gibi göstererek, rejimin meşruiyetini korumak olmuştur (Turhan, 2012, s. 107). Suriye yönetimi yaşanan olaylardaki protestocuları terörist olarak görmüş ve mücadelesini buna göre devam ettirmiştir. Ayrıca Beşar Esad, yaşanan isyanları dış destekli terörizm olarak ifade etmiştir.

Suriye, 1963'ten beri Olağanüstü Hal (OHAL) kanunları ile yönetilen bir ülke olmuş ve Baas yönetiminin uyguladığı sert politikaların hukuki alt yapısı bu kanuna dayandırılarak hazırlanmıştır. Suriye bu yönetim şekli nedeniyle uzun yıllar uluslararası baskı altında kalmıştır. Arap Baharının Suriye'de başlamasıyla birlikte gelişen olaylar sonucunda yönetim bu uygulamadan vazgeçmeye karar vermiştir. Keza 19 Nisan 2011'de Devlet Başkanı Beşar Esad, ülkede 48 yıldır yürürlükte olan OHAL'in kaldırıldığını açıklamıştır (Turhan, 2012, s. 108). Beşar Esad bazı reformların yapılacağı söylemiş, ancak muhalifler tarafından olumlu karşılanmamıştır.

2011 yılında Suriye'de baş gösteren Arap Baharı, Suriye için vahim sonuçlar doğurmuştur. Baas Partisi öncülüğünde ve Beşar Esad yönetimindeki Suriye'de 5 yılı aşkın süredir, Beşar Esad ve ona bağlı rejim güçleri masum sivilleri katletmektedir.

Suriye İç Savaşı'nda bugüne kadar yaklaşık 8 milyon Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Esad rejimi, 50 binden fazla Suriyeliyi işkenceyle katletmiştir. Suriye'deki iç savaş nedeniyle 8 milyona yakın kişi, başta Türkiye olmak üzere Avrupa ülkelerine sığınmak mecburiyetinde bırakılmışlardır (Sabah, 2017).

1.3. SURİYE'DE İÇ SAVAŞINDA ÇATIŞAN MUHALİF TARAFLAR

1.3.1. El Nusra Cephesi (Şam Fethi Cephesi)

El-Nusra Cephesi diğer adıyla, 'Cebhetü'n-Nusra' ya da Türkçe ismiyle, 'Şam Halkına Destek Cephesi' olarak bilinen silahlı bir örgüttür (Timetürk, 2017b). Suriye'de Muhalif gruplar arasında yer alan El-Nusra Cephesi, Sünni İslam yanlısı silahlı muhalif gruplar arasında gösterilmektedir. Büyük silahlı grup olarak bilinen Nusra'nın geçmişi ABD'nin Irak'ı işgal etmesinde ortaya çıkan El-Kaide'ye dayandığı bilinmektedir (Yılmaz, 2017, s. 92). ABD'nin Irak'ı işgali üzerine, Irak El-Kaidesi'ne bağlı militanlar, cihad faaliyetlerini Suriye'de sürdürmek istemişlerdir. Keza Irak savaşı sırasında Suriyeli savaşçıların çoğunluğu dikkat çekmiştir.

Bu gelişmeler ışığında, Irak İslâm Devleti (İİD) çatısı altında bulunan Suriyeli militanlar, Suriye'de özgürlük hareketlerinin baş göstermesinin ardından, Ebu Muhammed Julani liderliğinde Suriye'ye geçerek El Nusra Cephesi adlı örgütü, 23 Ocak 2012'de internette yayınlanan bir videoyla kurulduğunu duyurmuşlardır (Jones, 2013/ Terkan, Zayıf ve Yaşar, 2015, s. 43). Örgüt 'Suriye rejiminin katlettiği sivil halkı korumak' olarak belirlediği amacına uygun bir isim seçerek ismini "Cebhetü'l-Nusra li ehli'ş-Şam min Mucahidi'ş-Şam fi Saha'til-Cihad" (Şam Halkını Korumak için Nusret Yardım Cephesi) olarak duyurmuştur (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017, s. 23).

El Nusra Cephesi 2012 başından 2013'ün yarısına kadar muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerde yayılarak Suriye'de yönetim karşıtı yapıların, etkin veya belirgin unsurlarından biri olmuş ve kısa sürede muhalif gruplar arasında sivrilmiştir (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017 s. 23,24). Daha önce değindiğimiz üzere Irak El-Kaidesi olarak bilinen İİD'e 2013'de El Nusra Cephesi'yle birleştiklerini belirtmiş, ancak Nusra Cephesi bu durumu yalanlamıştır. Yalnız İİD Nusra'nın kontrol ettiği bölgeleri ele geçirmiş ve Nusra'nın yüzlerce militanı da İİD'e katılmıştır. El Nusra, özellikle Suriye'nin kuzeybatı ve güneybatı bölgelerinde daha aktiftir. Keza Nusra, 2013 yılı

itibariyle, Halep, Hama, Humus, Der'a ve İdlip'in bazı kesimleri ile Şam'ın kenar mahalleleri, örgütün hâkim olduğu bölgelerdir (Terkan, Zayıf ve Yaşar, 2015, s. 45).

El Nusra, ABD ve Batı ülkelerince terör örgütü olarak nitelendirilmiş ve terör örgütü listelerine eklenmiştir. Nusra, El Kaide ve IŞİD'den farklı olarak türbe ve kutsal mekânları tahrip etmediği söylenmektedir (Yılmaz, 2017, s. 93). El-Nusra Cephesi, Suriye'de sivilleri hedef alma, adam kaçırma, infazlar gibi yaygın ve sistematik insanlık suçu ihlallerinde bulunmuştur" (Human Rights Watch, 2016, s. 3). Dönemin ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland'a göre; Nusra, Kasım 2011'den Aralık 2012'ye kadar en az 600 saldırı gerçekleştirmiştir¹⁰. Keza bu saldırıların çoğunluğu, Esad rejimine karşı yapılmıştır. El Nusra Cephesi, 28 Temmuz 2016 tarihinde Irak El-Kaidesi'nden, yani IŞİD'den ayrıldığını bildirerek yeni isimlerinin Şam Fethi Cephesi olarak değiştirildiğini açıklamıştır (Timetürk, 2017b).

1.3.2. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)

İsyanların başladığı Mart ayından Kasım ayına kadar Suriye ordusunun, 3 binden fazla insan öldürdüğü tespit edilmiştir (Eryılmaz, 2014, s. 80). Daha önceki konuların içeriğinde de değinildiği üzere, Suriye Ordu'su içerisinde olayların böyle devam etmemesini düşünen gruplar tarafından yani, Profesyonel askerlerin ordudan kaçmaları sonucunda muhaliflerle birlikte hareket ederek 29 Temmuz 2011 tarihinde, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) Türkiye'de kurulmuştur. Suriye'de Arap Baharı diye adlandırılan süreçte öne çıkan muhalif gruplar arasında ilk silahlı yapılanma olduğu bilinmektedir. Yaklaşık 40-50 bin savaşçısı bulunan ÖSO'nun üyelerinin neredeyse tamamı Sünni olduğu tahmin edilmektedir. Albay Riyad el Esad liderliğinde oluşturulan grubun şuan liderliğini Abed El Aliya Al Başar yapmaktadır (Toraman, 2015, s. 71,72). ÖSO'nun kuruluş açıklamasında, temel amaçlarının rejimi sona erdirmek olduğu ve rejime destek veren tüm güvenlik birimlerinin hedeflerinde olduğu belirtilmiştir (Şen, 2015, s. 7).

Suriye'de dağınık olan muhalefet, Suriye Ulusal Konseyi adı altında birleşmiş ve ÖSO, muhalefetin silahlı kanadı olarak Esad rejim güçleri ile savaşmıştır. Ancak zamanla Suriye Ulusal Konseyi de kendi içerisinde bölünerek, birbirleriyle mücadele

¹⁰ **Bkz.** Victoria Nuland, US Blacklists Syria's al-Nusra Front as Terrorist Group, The Guardian, (2012). <https://www.theguardian.com/world/2012/dec/11/us-blacklists-syria-al-nusra-front-terrorist>
Erişim Tarihi: 05.12.2018.

içerisine girmişlerdir. Bugün Suriye içerisinde muhalefetin çatı örgütü olan Suriye Devrimi Muhalefet Güçleri Koalisyonu, PYD, Suriye Kürt Ulusal Konseyi, Halkçı Koruma Birlikleri'nden oluşan Kürt Yüksek Komitesi, El-Nusra Cephesi, Fetah el-İslam, Ahrar el-Şeham, Şükür el-İslam gibi İslamcı gruplar ön plana çıkmaktadır (Orhan, 2013, s. 25).

ÖSO'nun silahlı grupları, hem birbirlerine güvenmemeleri dolayısıyla, hem de Esad yönetimi tarafından kuşatma altına alınarak birbirinden koparılan farklı bölgelerde ortaya çıkmaları sebebiyle, ayaklanmaların başlarında birbirlerinden bağımsız hareket etmişlerdir (Şen, 2015, s. 9). Keza ÖSO'nun askeri yapısı karmaşık halde olmakla birlikte Batı, güney, Doğu, Kuzey ve Humus cephesi olarak ayrılmışlardır. Bunlar da kendi içinde bölük ve tugay olarak 2'ye bölünmüş olan ÖSU'nun, Güney cephesinde 30 bin militanı bulunmaktadır.

ÖSO, En fazla Der'a'da faaliyet sürdürmekte ve bunların dışında ordu içinde alt gruplar da yer almaktadır. Aralık 2011 tarihinde Özgür Suriye Ordusu ile Suriye Ulusal Konseyi (SUK), birlikte hareket etme kararı almışlardır. Nihayetinde ÖSO, faaliyetlerini Ocak 2012 tarihi itibari ile gerçekleştirmeye başlamıştır. ÖSO'nun en önemli faaliyeti Cısrü's-Şuşur'da 120 Esad askerinin öldürülmesi olmuştur (Yılmaz, 2017, s. 94,95). Ayrıca Halep'teki çatışmalarda kısa sürede kesin bir zafer kazanamayan muhalifler, Eylül 2012'den sonra ÖSO çatısı altındaki silahlı grupları yeniden yapılandırmaya başlamışlardır (Atlıoğlu, 2013).

Rejim güçleri ile silahlı mücadeleye giren ÖSO, rejim ordusuna ağır kayıplar verdimiş ve bazı şehirlerde denetimi sağlamıştır. Fakat Esad rejiminin sert müdahaleleri rejimin birçok yeri tekrar ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır. (Toraman, 2015, s. 72). Ayrıca kısaca değinmek gerekirse, Suriye'deki silahlı muhalif güçler adına El-Fetih Ordusu, Esad rejimine karşı başarı elde ettikçe ÖSO, 2016 yılına kadar geri planda kalmıştır (Semin, 2015b, s. 4). Keza böyle bir ortamda amaç aynı olmakla birlikte güçler birliği oluşturarak koordineli bir şekilde hareket edilmediğinden dolayı yıl 2016'ya gelindiğinde etkileri tabiri caizse, elle tutulur veya gözle görülür seviyelere ulaşmamıştır. Yalnız 2016 yılında Türkiye'nin desteğiyle yeniden yapılanma içerisine giren ÖSO, Türkiye ile birlikte hareket ederek Suriye iç savaşında FKH operasyonuna katılmıştır. Ayrıca Türkiye destekli ÖSO'nun yeniden yapılandırılma sürecinin en son halkası da, 30 Aralık 2017'de kurulan Suriye Milli Ordusu, ÖSO'ya bağlı yaklaşık 30

alt grubun birleşmesinden oluşturuldu. Keza bu ordu Örgütün kurulduğunda yaklaşık 15 bin savaşıyı bünyesinde barındırdığı belirtilmiştir (BBC News Türkçe, 2018a). Son olarak da 2018 yılında Türkiye'nin sınır güvenliği politikası amacıyla başlattığı ZDH'ye katılan ÖSO, Muhafiflerin ordusu olarak Suriye'de aktif mücadelesine devam etmektedir.

1.3.3. Demokratik Birlik Partisi (PYD)

Partiya Karkeren Kürdistan (PKK) terör örgütünün, Suriye'de sahip olduğu toplumsal taban, terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın Suriye'de faaliyet göstermeye başladığı yıllara kadar dayanmaktadır. PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan bilindiği üzere, 1999 yılında Türkiye tarafından ele geçirildikten sonra avukatları aracılığıyla terör örgütünün stratejilerine yönelik talimatlar vermeye devam etmiş ve örgütün Suriye'de de örgütlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın 13 Ağustos 2003 tarihinde avukatlarıyla görüşmesi sırasında, Demokratik Birlik Partisini Suriye halkı için öneriyorum demiştir. Bu ifadeler Suriye yapılanması için PYD'nin hayata geçirildiğinin kanıtı niteliği taşımaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2017a, s. 6)

PKK terör örgütünün elebaşı Öcalan'ın talimatları ve örgütün hedefleri doğrultusunda Suriye'de varlığını devam ettirmek amacıyla 17 Ekim 2003'te Partiya Yekitiya Demokrat/Demokratik Birlik Partisi (PYD) kurulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2017a, s. 7). Arap Baharının Suriye'de baş göstermesinden itibaren Esad rejimi belirgin reformlar yapma kararı almıştır. Bu reformların en önemlisi de Kürtlere yönelik olmuştur. Olaylar Suriye'ye sıçradıktan kısa bir süre sonra Esad rejimi uzun zamandır vatandaşlık vermediği Kürtlere vatandaşlık verdiğini açıklamıştır. Aslında Kürtleri daha önce muhatap almayan rejiminin, bu karışıklıkta Kürtleri de bir taraf olarak görmesi, Esad'ın durumun ciddiyetine vardığının göstergesi olmuştur. Suriye'de yaşanan bu belirsizlik Kürt kesimini de aktif rol almaya itmiş veya ayaklanmaları fırsat görerek söz sahibi olmak istemişlerdir. Keza Kürt gruplar bir çatı altında birleşme düşüncelerine istinaden birkaç girişimde bulunmalarına rağmen siyasal alanda etkili bir birlik kuramamışlardır. Bu doğrultuda PYD, 2012 yılında 13 Kürt partisi ile birlikte Kürt Ulusal Komitesi'ni birleştirmiş ve bünyesine katmıştır. Kürtlerin resmi temsilcisi olma iddiasındaki komite bunu tam olarak başaramamış ve kendi içinde ayrılıklara düşmüştür (Toraman, 2015, s. 74). Bu duruma istinaden Kürtlerin oluşturduğu

grupların en önde gelen oluşumun, Suriye’de PYD olduğu görüşü Kürt kesim tarafından benimsenmiştir.

Keza bu görüşü desteklercesine Ebu Bekir Ertuğrul’un 2014 yılında yazdığı ‘Suriye Kürtleri Ve Demokratik Birlik Partisi (PYD)’ başlıklı Tezinde şu söylemlere yer vermiştir: 2003 yılında kurulan ve 2014 yılına kadar kurumsal altyapısını bile tam olarak oluşturamayan PYD, ABD’nin desteğiyle Arap Baharı sürecinde fırsat yakalayıp, Suriye’de en güçlü aktörlerden biri haline dönüştürülmüştür (Ertuğrul, 2014, s. 81).

Merkezi Suriye’nin Kamışlı (Al-Qamishli) Şehri olan PYD, 2011 yılından itibaren Afrin, Kobani (Ayn El-Arab) ve Haseke bölgelerinde etkin bir şekilde siyasi örgütlenme oluşturarak devamlılığını sürdürmüştür. Bu dönemde Suriyeli Muhalifler, Esad rejimini devirmek için silahlı mücadeleye girerken; PYD, Esad rejimini devirmek yerine üçüncü yolcu politikası çerçevesinde kontrol altında tuttuğu bölgelerde yoğun olarak siyasi ve askeri kontrolü ele geçirip, bu durumu pekiştirerek daha ileri boyutlarda genişlemek için adımlar atmaya başlamıştır. Keza Kobani, Cezire ve Afrin’de tek taraflı olarak kanton ilan edilmesi bu durumun göstergesidir (Kerman ve Efeğil, 2017, s. 169-170).

Diğer taraftan PYD’nin, başından itibaren ‘üçüncü yolcu’ stratejisini izlemeyi tercih etmesi, onun en azından Rusya ve İran’ın gözünde aktörlük rolünü üstlenmesine yardımcı olduğunu da söylemek mümkündür (İşyar, 2017, s. 41). PYD’nin Suriye iç savaşında ön plana çıkmasındaki sebeplerin başında 2 önemli neden yatmaktadır. Bunlardan ilki olarak, ABD’nin uluslararası alanda bilindiği üzere PYD’ye destek vererek Suriye’de aktif bir şekilde söz sahibi olmak istemesi ve bir diğeri de PYD’nin, ÖSO’yla yaptığı savaşlardaki başarısı büyük önem arz etmektedir. Ayrıca PYD’nin ABD’nin desteğini alma sebeplerinden biriside örgütün IŞİD’e karşı verdiği mücadeledir (Bingöl, 2016b, s. 10). Tabi daha önce IŞİD’in Irak El Kaidesi dönemindeki büyümesinde bir nevi eli olan ABD’nin uluslararası çıkarları doğrultusunda PYD’yi kullanıyor olması da göz ardı edilmemelidir. Ayrıca değinmek gerekirse Sputnik Türkiye’nin haberine göre; PYD’nin 7. Kongresinde eş başkanlar Salih Müslim ve Asya Abdullah’ın yerine iki yeni isim seçildiği ve PYD’nin yeni eş başkanları Şahoz Hasan ve Hevi Mustafa olduğu açıklanmıştır (Sputnik Türkiye, 2017). Kısaca PYD Suriye’de uluslararası camiadan destek görmüş, ancak 2018

itibariyle Türkiye ve ÖSO'nun işbirliğiyle yürüttüğü Zeytin Dalı Hareketi doğrultusunda Afrin'deki aktifliğini yitirmiş durumdadır. Ayrıca ABD'nin, 2018 yılı sonuna kadar PYD'ye 7 bin tıra yakın silah desteği verdiği de unutulmamalıdır.

1.3.4. Halk Savunma Birlikleri (YPG)

Halk Savunma birlikleri (YPG) adı altında kurulan örgüt, Suriye'nin Kuzeyinde aktif olmak ve PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın söylemi doğrultusunda Kürtleri bir çatı altında birleştirme düşüncesine yönelik 2003 yılında kurulan PYD terör örgütünün silahlı kanadını oluşturan YPG terör örgütü, 2004 yılında kurulmuştur (Yılmaz, 2017, s. 105). Ayrıca YPG, PYD'nin Suriye krizinde aktörlük rolü üstlenmesinde büyük öneme sahiptir. YPG, PKK'nın askeri sorumluları tarafından yönetilmekte ve Suriye dışından gelen çok sayıda teröristi bünyesinde barındırmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2017a, s. 33).

Suriye'nin Kuzeyinde Kürtlerin çoğunlukla yaşadığı bölgelerde, Esad'ın kuvvetleri başka bir yerde savaşmak için Kürt bölgesinden çekildikten sonra PYD-YPG terör örgütü; Derik, Afrin, Kobani ve Amuda gibi Türk sınırlarına yakın kasabaların kontrolünü zorlanmadan ele geçirmişlerdir (Reuters, 2012). YPG unsurları Haseke'nin kuzeyindeki Kamışlı civarında da ilerlemeye devam edip, El-Malikiye'yi ele geçirmiş, Batı Haseke'de ise Resulayn'a girmiştir. Ayrıca YPG'nin bir başka kolu olan ve kadınlardan oluşan “Yekineyen Parastina Jin” veya Türkçe ismiyle “Kadın Koruma Birlikleri” (YPJ) isimli yapılanması da bulunmaktadır. YPG/YPJ'nin 30.000 yakın üyesi olduğu düşünülmektedir. YPG/YPJ, örgüt tüzüğüne göre Kuzey Suriye'de ilan edilen ‘Rojava öz yönetimindeki’ kantonların güvenliğinden sorumludur (Acun ve Keskin, 2016, s. 20). YPG'nin 2017 itibariyle kontrol ettiği bölgeler; Kobani (Ayn el-Arap), Cezire, Afrin, Resulayn, Rakka (Tel Abyad) ve Halep'ten oluşmaktadır.

YPG'yi, ABD'nin sözde IŞİD'le mücadele için kullandığı son kale demek yanlış bir telaffuz olmayacaktır. Keza ABD, Suriye'de söz sahibi olmak için terör örgütlerine silah yardımı yapmaya devam etmektedir. ABD Merkez Kuvvetleri (CENTCOM) Komutanı Votel, YPG'nin Afrin'e gitmesinin IŞİD'e karşı yapılan kendi operasyonlarını etkilediğini iddia ederken YPG'yi de sahadaki ana ortağı olarak tanımlamıştır (CNNTURK, 2018). ABD, PYD/YPG terör örgütü algısını değiştirmek için yeni bir strateji izleyerek PYD/YPG yerine “Suriye Demokratik Güçleri” (SDG)

ismini kullanmayı tercih etmiştir. Böylelikle terör örgütü PYD/YPG'yi meşrulaştırmayı planlayan ABD, Türkiye'yi de zor duruma düşürmeyi amaçlamıştır (En Son Haber, 2016). Ayrıca SDG'nin içinde Arap, Süryani ve Türkmen gruplar yer alsa da, büyük çoğunluğu YPG militanlarından oluşmaktadır (Syrian Civil War Map, 2018). Aslında SDG, PYD/YPG'nin uluslararası arenada, ABD sayesinde yeni boyut kazanmış hali olduğunu ve YPG'yi perdelemek amacıyla kurulduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

1.3.5. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD-DEAŞ)

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak bilinen örgütün geçmişi Afganistan'a dayanmaktadır. İŞİD'in temelleri Afganistan'da El-Kaide kamplarında eğitim alan ve Küresel Cihad'ın tanınmış isimlerden Ürdün'lü Ebû Asım el-Makdisi'nin fikirlerinden etkilenip, Makdisi'den dinî eğitim alan Ebû Musab El-Zerkavi tarafından atılmıştır (Şen, 2015, S. 83).

2004 yılında El Kaide'ye bağlılığını bildiren ve daha sonra ismini "Irak İslam Devleti" (İİD) olarak değiştiren örgüt, "Irak El Kaidesi" (IEK) olarak anılmaya başlamıştır. Arap Baharı sürecinden sonra Suriye'de de etkili olmaya başlayan örgüt, 2013 yılında Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak ismini değiştirmiştir. Günümüzde özellikle uluslararası konjunktür tarafından daha çok İslam Devleti ismiyle anılan İŞİD, 2013 yılında Suriye'ye geçiş yapmış ve zamanla en çok öne çıkan örgüt olmuştur. Irak ve Suriye'de Sünnilerin karşılaştıkları baskıların bir sonucu olarak bazı çevreler tarafından meşru olarak görülmüştür. ABD'nin yeni stratejisi gereği Irak'tan çekilmesiyle, örgütün güçlenmeye başlaması İŞİD'in, ABD projesi olduğunun iddia edilmesine neden olmuştur (Toraman, 2015, s. 75).

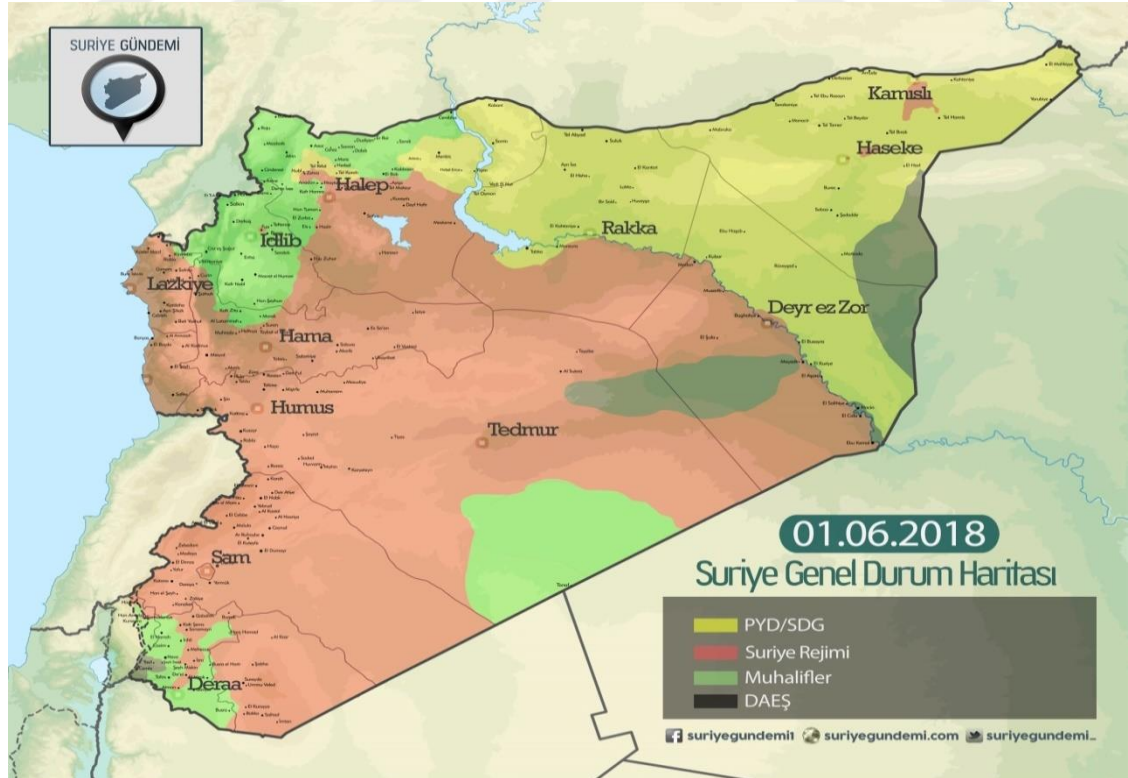
Özellikle Suriye iç savaşında önem arz eden bir konu olarak, 2013 yılının Nisan ayında Nusra cephesinin Suriye'de önemli zaferler kazanmasıyla birlikte Irak İslam Devleti (İİD) lideri Ebu Bekir El-Bağdadi bir video yayınlayarak Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) kurulduğunu ve Nusra cephesinin İŞİD'e katıldığını duyurmuştur. Daha sonra bu açıklama Afganistan'daki El-Kaide lideri Eymen El-Zevahiri tarafından yalanlanmasına rağmen, Nusra cephesinin pek çok savaşçısı İŞİD'e katılarak, Nusra cephesi tarafından kontrol edilen bölgelerde savaşmışlardır (Hatahet, 2015, s. 5). Keza, İŞİD Nusra cephesinin kontrolü altında bulunan topraklar İŞİD kontrolüne geçmiştir.

IŞİD, çatışmaların yoğun olduğu dönemde Esad rejimine karşı savaşıyordu, sonrasında diğer gruplar ile olan anlaşmazlıkları sebebiyle, muhaliflere saldırmayı seçmiştir. Ayrıca IŞİD, 2014'ten bu yana Suriye'deki sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmiş ve Suriye'de iyice terörün derinleşmesine neden olmuştur (Karaca ve Özkurt, 2016, s. 297). Ek olarak ikinci bölüm tamamı itibarıyla IŞİD terör örgütünün kuruluş ve gelişim süreci daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilerek aktarılacaktır.

1.3.6. İç Savaşta Çatışan Tarafların Kontrol Ettiği Bölgeler

Suriye iç savaşında El Nusra Cephesi, PYD, YPG ve IŞİD gibi devlet dışı aktörler Suriye iç savaşını fırsat bilerek dış güçlerin desteğiyle Suriye'de toprak kazanmak ve söz sahibi olmak istemişlerdir. Terör örgütleri, Suriye iç savaşının büyümesine ve uluslararası bir boyuta taşınmasına neden olmuşlardır. Yalnız halkın yanında yer alarak Esad rejimine karşı savaşan ÖSO, Türkiye Cumhuriyeti (TC)'yle işbirliği yaparak Suriye iç savaşında aktif rol üstlenmek istemiştir. Keza ÖSO, "Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatı" isimli operasyonlara katılarak, Suriye'de etkinliğini sürdürmek amacıyla hareket ettiğini göstermiştir.

Harita 1: Haziran 2018 İtibariyle Suriye Genel Durum Haritası

Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/2018/08/suriye-son-durum-haritasi-kronolojik-arsiv.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2018).

Ayrıca yukarıdaki haritada görüldüğü üzere, 2018 yılı itibariyle, Suriye rejiminin, muhalif grupların, PYD/SDG ve IŞİD (DEAŞ-DAEŞ) terör örgütlerinin hakim oldukları bölgeler görülmektedir.

1.4. SURİYE İÇ SAVAŞINDA DIŞ GÜÇLER VE İZLEDİKLERİ POLİTİKALAR

1.4.1. Küresel Güçler

1.4.1.1. ABD ve Suriye

ABD, 11 Eylül saldırılarından sonra Orta Doğu'nun siyasi ve ideolojik yapısının, ABD için tehdit oluşturduğunu öne sürerek 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. Keza ABD, Irak'ı işgal etmesinden sonra bölgenin demokratikleşmesi gerektiğini savunmuş ve Orta Doğu'nun demokratikleşmesi halinde radikal ve terörist grupların, halkın desteğini alamayacağını düşünmüştür. ABD, bu dönemde Orta Doğu'nun demokratikleşmesine yönelik girişimlerde bulunmuş, ancak hamas ve IŞİD'in yükselişe geçtiği dönemin lideri Ebu Bekir El Bağdadi'nin de 2007 yılında üyesi olduğu Müslüman Kardeşler gibi radikal grupların demokratik seçimlerde başarı elde etmeleriyle, dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un demokrasinin yayılmasına verdiği önem sadece kısa sürmekle kalmamış, yeniden bölgede istikrarın sürmesi gerektiği yönünde fikir birliğine varılmıştır (Indyk, 2011/ Telatar, 2012, s. 56). Keza Arap Baharı adıyla literatürde kendisine yer bulan ve Orta Doğu'daki jeopolitik dengeleri derinden sarsan bu gelişme, yani Arap dünyasında yaşanan köklü siyasi dönüşüm, ABD'nin düşündüğü gibi bölgede istikrarı sağlayan liderlin devrilmesi, radikal grupların ve terör örgütlerinin yönetim boşluğundan faydalanarak söz olmalarına ve radikalizmin yükselişe geçmesine neden olmuşlardır. Özellikle daha sonrada değinileceği üzere, 11 Eylül saldırılarından sonra Orta Doğu'nun değişiminin gerekliliğine vurgu yapan ABD, 2009 yılında George W. Bush'un da istikrarın devam etmesi gerektiği düşüncesini, 2018 yılında Helsinki Zirvesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le görüşen ABD Başkanı Donald Trump, ABD kuvvetlerini geri çekmeye hazır olduğunu ve Esad'ın görevde kalması gerektiğini kabul ettiği söylenmiştir. Keza Arap Baharı'nın başlarında bölgedeki istikrarsızlığın önüne geçilememesi, ABD'nin bölgeye yönelik politikasının sorgulanmasına ve ABD'nin Orta Doğu'da belirsiz politikalar yürütmesine sebep olmuştur. Öyleki ABD'nin izlediği dış politika, ülke içinde olduğu kadar uluslararası platformda da tartışma

yaratmıştır (Akgün, 2012, s. 10). Hatta ABD'nin, 2011 yılından sonra uluslararası sistemdeki rolü, Suriye meselesinde yürüteceği stratejiye göre şekilleneceğini söylemek mümkündür. Ayrıca belirtmek gerekirse, Arap Baharı'nın Libya ayağında Rusya'nın diplomatik başarısızlığının karşılığı olarak, ABD'nin Arap Baharı'nın Suriye ayağında nasıl bir politika sürdüreceği, ABD'nin Orta Doğu politikası için büyük öneme sahiptir. Keza son cümleye istinaden, ABD'nin dış politika hedefleri, amaçları veya yeni bir ifadeyle izlem'leri, Suriye üzerinden okunmaya başlanacağını veya başlandığını söylemek gerekmektedir (Ulutaş, Kanat ve Acun, 2015, s. 13).

ABD'nin Suriye iç savaşı üzerinden yürütmek istediği politikayı, üç ana madde kapsamında değerlendirmek mümkündür. İlk olarak ABD'nin Suriye izleminde önemli değişmezlerden biri İsrail'in güvenliğidir. Çünkü İsrail'in dört bir tarafında da Arap ülkeleri bulunmaktadır. İkinci önemli maddeyse, İran'ın Suriye'de tutunmasını ve bunun için var olan zeminin güçlenmesini engellemektir. Özellikle ABD'nin İran'ın güç kazanmasını engelleme isteği, İsrail'in İran'la ilgili tehdit algısı yüzündendir. Üçüncü önemli husus ise, Rusya'nın Orta Doğu'daki üstünlüğüne karşı dış politika yürütmektir. Sebep olarak da diplomatik üstünlük ön plana çıkmaktadır (AhvalNews, 2017). Ayrıca uluslararası alanda ABD'nin üzerinde durduğu diğer bir konuda, IŞİD ile verdiği mücadeledir. Yalnız bu konuda başka bir terör örgütü olan PYD'yi kullanması ve açıkça yardım etmesi de ayrı bir tartışma konusudur. ABD'nin Suriye Politikasının çıkış noktası, İsrail Devleti olduğunu söylemek doğru bir kanı olacaktır. Öyle ki ABD'nin Suriye iç savaşı meselesindeki izlemi, kendi çıkarlarının ötesinde, İsrail'in güvenliği ile doğrudan ilintilidir (Çalışkan, 2016, s. 5).

Özellikle değinmek gerekirse, 2011 yılında Suriye'de olayların baş gösterdiği dönemde ABD "Önleyici Eylem Merkezinin" tavsiye niteliğinde yayınladığı Politika Yenilikçilik memorandumunda, ABD'nin Suriye'de izlemesi gereken politikasını şu temeller üzerine sürdürmesi gerektiğini belirtmiştir: Esad rejimini yıkmak ve Alevi, Kürt ve Hristiyan azınlıkların korunmasıyla istikrarlı bir demokratik sistemin temellerini atmak, ülkedeki iş çevresinin rejime karşı olmasını sağlamak ve ülke içerisinde oluşabilecek şiddet ile başa çıkarak ABD'nin kazanması şeklinde açıklamıştır (Abrams, 2011). Yalnız 2018 itibarıyla Suriye iç savaşındaki son durum, ABD'nin yürüttüğü politika kapsamında memorandumun hiç etkisi olmadığını göstermektedir.

2011 de Der'a'da, olayların büyümesi üzerine ABD konuyu bir yandan BM'nin gündemine taşıırken, diğer taraftan da Türkiye ve Arap Birliği ülkeleriyle yakın temasa geçerek görüşmelerde bulunmuştur (Akgün, 2012, s. 13). Yalnız ABD Suriye meselesini BM'nin gündemine taşıması her seferde, BM'nin karar mercileri olan 5 daimi üyeden Rusya ve Çin'in vetosuyla karşılaşmıştır. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama, Suriye krizinden yaklaşık bir sene sonra gerçekleştirilen bir basın toplantısında, ABD'yi müdahale etmemekle suçlayanların, savaşın maliyetini düşünceleri gerektiğini ifade etmiştir (Onur Tepeciklioğlu ve Elem Eyrice Tepeciklioğlu, 2015, s. 178). Keza ABD, Suriye meselesinde PYD/ YPG terör örgütünü destekleyerek, Irak'ta olanların aksine kendi müdahil olmadan PYD/YPG'yi bir araç olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bu durumu ispatlarcasına ABD, planlanmış olan Suriye politikasına göre ifadeler kullanan Obama yönetimi, herkesin Suriye konusunda bölgesel inisiyatifler geliştirilmesi ve diplomatik çabalara öncelik verilmesi yönünde söylemlerde bulunulmuştur (Akgün, 2012, s. 13).

Ayrıca 2016 yılı son çeyreğinde yeni ABD Başkanı seçilen Donald Trump, seçim vaatleri sırasında yaptığı birçok açıklamasında Suriye politikasının, IŞİD'i yok etmek ve Suriye'den çekilmek olduğunu belirtmiştir. Özellikle askeri harcamaların fazla olduğunu öne süren Başkan Trump, Esad rejiminin kendi halkına kimyasal silah kullandığı gerekçesiyle, 2018 yılının Nisan ayında ABD, Fransa ve İngiltereyle birlikte Suriye'ye hava saldırıları başlattığını duyurmuştur (Ashford, 2018). Hatta hava saldırısından bir kaç gün sonra Twitter üzerinden açıklama yapan Başkan Trump, "Görev Tamamlandı" diye bir paylaşım yapmayı da ihmal etmemiştir. Yalnız ilk başlarda Suriye misyonunu, Suriye'den çıkmak olarak ifade etmiş olan Trump, sürekli Suriye üzerinden vaatler verirken, Suriye'yi tahrip eden insanlık suçlarını durdurmak için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Baker, 2018). Yalnız ABD Başkanı Donad Trump ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2018'in Temmuz ayında Suriye krizini görüşmek amacıyla, Finlandiya'nın Helsinki kentindeki zirvede bir araya geldikleri toplantıda Başkan Trump'ın, Beşar Esad'ın görevde kalmasını kabul ettiğini ve ABD kuvvetlerini Suriye'den çekmeye hazır olduğunu ifade ettiği söylenmiştir (Carter, 2018). Aslında ABD Başkanı Donald Trump'ın, Suriye politikasındaki tutarsızlığı gözlerden kaçmamıştır. Keza Trump'ın, Suriye konusundaki strateji değişikliğinin sebebi, başka bir tartışma konusudur.

Zaten ABD'nin olayları dışardan izleyen bir politika sürdürmesi, ABD'nin eskiden gelen düşünce yapısına bağlı olarak, Orta Doğu'da veya Suriye'de çok fazla demokratik bir rejim istemediğinden ve Washington'un çıkarlarına uygun olmayan bir politika yürüteceği görüşü beklenen bir durum teşkil etmemektedir (Adıbelli, 2016, s. 77). Singh, ABD için en iyi yaklaşım çıkarlarını takip etmektir diye ifade etmiştir (Singh, 2017, s. 89). Aslında ABD Suriye iç savaşında kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmesi doğal bir tercih olarak görmek mümkündür. Ancak ABD, her ne kadar uluslararası konjonktürde IŞİD ile mücadele ettiğini öne sürsede, PYD/YPG terör örgütünün kabuk değiştirmiş hali olan, SDG'ye destek vererek, böyle bir oluşumu kullanması, asla açıklanması mümkün olan doğru bir davranış değildir. ABD bu tutumuyla bölgede nasıl bir yol izlediğini gözler önüne sermiş ve Suriye iç savaşındaki genel bakışını, değiştirmesi zor bir ihtimal olarak gözükmemektedir.

1.4.1.2. Rusya ve Suriye

SSCB ve Suriye tarih boyunca yakın ilişkiler yürütmeyi başarmış iki devlet olarak dünya sahnesinde boy göstermişlerdir (Uzun, 2016, s. 16). Bu yakın ilişkiler Rusya Federasyonu döneminde ve özellikle 1999 yılında Vladimir Putin'in başa gelmesiyle birlikte, daha da ileri seviyelere ulaşmıştır. Orta Doğu'da Arap Baharı sürecinin Libya ayağında çekimser bir tavır izleyerek Batı'ya karşı diplomatik dengeyi koruyamayan Rusya, dış politikada uluslararası konjonktür tarafından başarısız olduğu düşüncesinin yerleşmesine neden olmuştur. Ayrıca Rusya'nın Libya'yla bir dizi silah anlaşmaları olduğunu ve bu anlaşmaların iptal olması sonucunda maddi kayıp yaşadığını baz alacak olursak, yanlış bir kanaat olmadığı açıkça görülmektedir. Suriye'nin konumu Rusya için önem arz etmektedir. Bu duruma istinaden 2011'de Suriye'de başlayan Arap Baharı, Rusya'nın Libya'da sekteye uğrattığı imajını tazelemesi için bir fırsat niteliği taşımıştır. Rusya'nın Suriye'de dış politika kapsamında yürüteceği strateji güçler dengesi çerçevesi bakımından da büyük öneme sahiptir. Rusya BM çatısı altında kararlar almaya çalışan devletlerin karşısında durarak, Suriye'deki ayaklanmayı bir iç mesele olduğunu savunmuştur. Bu nedenle BM tarafından yapılabilecek, herhangi bir askeri dış müdahaleye karşı çıkarak, BM nezdinde askeri müdahaleyi içeren kararları veto etmiştir (Akgün, 2012, s. 40).

Rusya, Suriye iç savaşında dış politikasının temellerini üç önemli argüman üzerine oturtmuştur. Öncelikle Suriye'deki tarihsel çıkarların korunmasına bağlı olarak

Rusya'nın "Akdeniz Rüyası" herkes tarafından bilinmektedir. İkinci önemli husus olarak da Suriye'nin konumu enerji politikası açısından çok önemli durumdadır. Keza ek bir bilgi olarak Suriye, 2011 yılında Münhasır Ekonomik Bölgesi ve kendi karasularında enerji arama, çıkarma, işletme ve pazarlamaya yönelik tüm yetkileri Rusya'ya vererek müttefikine ne kadar güvendiğini veya ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini göstermiştir (Karaca ve Özkurt, 2016, s. 313). Bu durum Doğu Akdeniz'de Rusya'nın, enerji konusunda söz sahibi olmasına ön ayak olmuştur. Rusya'nın Suriye politikasında üzerinde durduğu bir diğer husus ise, Suriye'de olası bir yönetim değişikliği durumunda iktidarın daha İslamcı radikal gruplara geçmesi ihtimalidir (Çalışkan, 2016, s. 10). Bu ihtimal ile birlikte köktendencilikten kaynaklanabilecek güvenlik olgusu, Rusya'nın Suriye stratejisine yön vermiş durumdadır. Üç önemli madde kapsamında Rusya; siyasi, iktisadi, askeri, jeopolitik stratejik nedenlerden dolayı Suriye'yi desteklemeye mecbur durumda gözükmektedir (Doster, 2016, s. 72). Özellikle belirtilmesi gereken başka bir hususta; 2004 yılından beri Rusya Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Sergey Lavrov'un 2012 yılından "Tarihin Sağ Tarafında" başlığı adı altında kaleme aldığı makalesinde de değindiği üzere; ABD, Nato ülkeleri ve İsrail gibi bazı ülkeler, İran'ın bölgesel konumunu zayıflatmakla ilgilendikleri için, bazı planlar ve bölgesel politikalar İran'ı hedef almaktadır diye ifade etmiştir¹¹. Keza Lavrov'un ifadesinden yola çıkarak, Suriye'deki Bahar'ın amacının İran'ı yalnızlaştırmak ve hatta Suriye'den sonrada sıranın İran'a gelebileceği düşüncesini de hesaba katan Rusya'nın, Orta Doğu politikasında İran'ın konumunun önemini vurgulamak gerekmektedir. Ayrıca IŞİD'in Suriye'deki varlığıyla sebebiyle, Rusya Suriye'deki varlığını meşru hale getirme şansını yakalamış ve Suriye'ye askeri müdahale imkânı doğmuştur (Karaca ve Özkurt, 2016, s. 310). Keza Rusya'nın 2015 yılında düzenlediği hava saldırılarında, Esad karşıtı ılımlı muhalifleri hedef alması, IŞİD'in ilerlemesine olanak sağladığını söylemek mümkündür.

Putin önderliğindeki Rusya, BM'nin Suriye meselesinde aldığı kararları veto ederek, kararlı tavrından hiç vazgeçmemiştir. Rusya'nın bu net ve kararlı tavrı, Obama yönetiminin Suriye konusundaki kararsız ve inisiyatif almaktan kaçınan ya da çekingen tavrıyla birleşince Rusya'yı, bölgede diplomatik olarak en güçlü uluslararası

¹¹ **Bkz.** Sergey Lavrov, On the Right Side of History, Huffpost, (2012).
https://www.huffingtonpost.co.uk/sergei-lavrov/russia-syria-on-the-right-side-of-history_b_1596400.html?guccounter=1 Erişim Tarihi: 06.12.2018.

aktör olmasına zemin hazırlamıştır (Ulutaş, Kanat ve Acun, 2015, s. 20). Son cümleyi desteklemek gerekirse Rusya'nın, Suriye konusunda aldığı inisiyatif ve kararlı duruş Rusya'yı, Orta Doğu'da etkin bir aktör olarak kabul edilmesinin de önünü açmış olduğu aşikârdır (Çalışkan, 2016, s. 10).

Sonuç olarak, Rusya'ya göre Suriye'de yaşanan buhran, barışçıl yollarla çözülmezse eğer, Orta Doğu'da telafisi dahi imkânsız olabilecek yıkımlar meydana gelecektir (Asker, 2016, s. 333). Keza Suriye'ye yapılacak bir dış müdahale, pek çok uzmana veya yapılan araştırmalara göre ülkenin bölünmesini beraberinde getirecektir. Böyle bir durumda Suriye'nin Rusya ile olan tarihi ittifakı sona erecektir. Rusya Akdeniz'deki tek askeri limanı olan Tartus'u kaybetme endişesiyle karşı karşıya kalacaktır (Akgün, 2012, s. 43). Rusya'nın, yeniden başarılı ve aktif bir dış politika izlemeye başladığı dönemde Suriye'nin bölünmesi, Rusya'nın istemeyeceği bir gelişme olacaktır. Keza Rusya, Suriye'nin parçalanarak bölgede yeni bir oluşumun hazırlanmasına, 2011-2018 yılları arasındaki uyguladığı stratejiyle mücadele etmeyeceğini göstermiştir. Hatta Suriye'deki etkinliğini artıran Rusya, Şam yönetimiyle anlaşarak, Hmeymin askeri hava üssünü kurduğuda unutulmamalıdır (Sputnik Türkiye, 2018a). Bu bilgiler ışığında değerlendirecek olursak, Suriye'deki krizin devam etmesinde veya çözüme kavuşturulmasında en kilit aktörün, Rusya'nın olduğunu belirtmek mümkündür (Çalışkan, 2016, s. 10). Keza Rusya, Suriye'de yaşanan olaylara karşı çok boyutlu bir politika izleyerek, Suriye muhalefetiyle de görüşmüş ve arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Son olarak Batı'nın Rusya'ya rağmen Suriye'ye askeri müdahalede bulunulmasının, çok ağır sonuçlar doğurabileceği düşünülürse, Suriye meselesinde Rusya ile ABD'nin ilerleyen dönemde orta yol bulma ihtimali oldukça yüksektir (Doster, 2016, s. 72).

1.4.1.3. Çin ve Suriye

Orta Doğu'da yaşanan Arap baharının son ayağı olarak nitelendirilen Suriye iç savaşı, başlarda Çin dış politikasının öncelikleri arasında değildi. Bu düşüncelere coğrafi uzaklık ve Çin'in Suriye'de askeri üssü olmaması neden olmuş ve Çin Suriye iç savaşına taraf olmamıştır. Libya'da Çinli halkı bulunmasına rağmen Libya krizinde çekimser bir tavır sergilemiş olan Çin, BM'nin Libya'daki sivil halkı korumak amacıyla alınan 1973 sayılı kararın sonucunda gerçekleştirilen NATO'nun müdahalesini olumlu karşılamamıştır. Ancak Çin, Suriye iç savaşında Libya'daki gibi

çekimser kalmayarak Rusya'nın yanında yer almış ve BM'nin kararlarını desteklememe kararı almıştır (Keyvan, 2017). Çin, Suriye iç savaşına açıkça taraf olmamasına rağmen Çin'in, Orta Doğu'da siyasi, jeopolitik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda Rusya'nın yanında yer almıştır. Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra ABD'nin Orta Doğu politikasını eleştiren Çin'in, Suriye sorununda Rusya ile beraber net ve kararlı bir duruş sergilediği görülmektedir.

Çin halk Cumhuriyeti Suriye iç savaşında Esad rejimini destekleyerek Orta Doğu genelinde ve Suriye özelinde çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir. Çin'in Suriye politikasının temel argümanlarına değinecek olursak; Orta Doğu petrolünün güvenli akışına istinaden bölgede dışarıdan müdahalelerle petrol sevkiyatlarının sektöre uğramasına tahammülü olmayan Çin, Libya örneğinde olduğu gibi Arap ülkelerindeki yatırımlarının siyasi istikrarsızlık nedeniyle zarar görmesini istememiştir. Ayrıca Çin, Suriye iç savaşında en çok dile getirdiği konu kapsamında ve özellikle bir devlet politikası olarak ulus devletleri, uluslararası ilişkilerde aktör olarak tanımakta ve ülkelerin iç işlerine müdahalede bulunmasını reddetmiştir (Şen, 2015). Ayrıca Çin'in sürekli dile getirdiği iç işlerine karışmama ilkesine dair itiraz edici hassasiyetinin altında yatan sebep, bu ilkeyi uzun vadede geçersiz kılacak şekilde, askeri yani fiili müdahalelere hukuki meşruiyet kazandıracak bir sürecin parçası olmamak ve böyle bir süreci engellemek istemesidir (Ersoy, 2017). Bu görüşün ana sebebi olarak da, uzun vadede Çin'in, kendi ülke bütünlüğü konusundaki telaşından dolayıdır (Ermağan ve Üstünel, 2014, s. 34).

Çin'in BM'deki dönemin Daimi Temsilcisi Li Baodong, 31 Ocak 2012'deki Güvenlik Konseyi'nde düzenlenen Suriye sorunu konulu toplantıda yaptığı konuşmasında, Çin'in, Suriye sorununun silah yoluyla çözülmesi ve hükümet değişikliğinin silahla hızlandırılması gibi BM Tüzüğü ve uluslararası hukuka aykırı olan eylemlere kararlılıkla karşı çıktığını ifade etmiştir (Adıbelli, 2016, s. 131). Keza Çin Suriye iç savaşında 2017 yılına kadar altı karar tasarısını veto ederek, Suriye krizinde siyasi bir çözüm bulunmasını ve Suriye halkının kendi kaderini belirlemesinden yana olduğunu belirtmiştir. Özellikle değinmek gerekirse Çin'in Suriye politikasında güvenlik açısından önem arzeden diğer bir sorunda,, IŞİD'in Suriye topraklarında hakîmiyet kurarak ve küresel bir çağrı ile dünyanın muhtelif yerlerinden radikal İslamcılarını bünyesine katmasıdır. Çin, IŞİD'e katılabilecek veya

katılmış vatandaşlarının Suriye’de yabancı savaşçılar olarak silahlı terör eylemcilerine dönüşmelerinden endişe duymuştur (Ersoy, 2017). Çin, 2015 yılında bazı kararlar alarak Suriye konusuna aktif olarak dahil olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Çin, Mart 2016’da “barış görüşmelerini kolaylaştırmak” için Suriye Özel Temsilcisi atamış ve Nisan ayında 300 Çinli askeri eğitimci Suriye’ye göndermiştir (Larin, 2018).

Kısaca toparlamak gerekirse, Çin Halk Cumhuriyeti Suriye iç savaşında kararlı bir tavır örneği göstererek Rusya’nın yanında yer almıştır. Arap Baharının Libya ayağında olduğu gibi çekimser hareket etmeyip BM kararlarını veto etmiştir. Özellikle Çin’in Suriye sorununu iç mesele olarak görmesi ve dış güçlerin askeri müdahalede bulunmasına karşı olması uluslararası konjonktürde saygı görmüştür. Ayrıca Çin Suriye’nin bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesinin en doğrusu olduğunu savunarak, siyasî diyalog yoluyla adaletli, barış içerisinde ve uygun bir şekilde Suriye krizinin çözülmesi gerektiğini sıklıkla dile getirmiştir (Akgün, 2012, s. 29). Tam 7 yıldır Beşar Esad rejimini destekleyerek Orta Doğu’daki önceliklerine ivme kazandırıp uluslararası çıkarları doğrultusunda dış politikasını sürdürmeye devam eden Çin imajını üst seviyelere taşımaya devam etmektedir. Keza Çin’in, Suriye meselesinde; sorumlu, büyük güce yakışan, cesur ve uygulanabilir çözüm önerileri içeren politikalar izlemesi, Çin’in küresel büyük güç olması hususundaki konumunu korumasını sağlamıştır (Alperen, 2018).

1.4.2. Bölgesel Güçler

1.4.2.1. İran ve Suriye

İran, Suriye’de 2011 yılında başlayan halk ayaklanmalarını özgürlük ve demokrasi hareketi olarak tanımlamamıştır. İran’ın Orta Doğu’da, İsrail ve ABD’yi tehdit olarak algılaması, İran’ın Suriye’deki izlemine yön vermiştir. Keza İran Suriye’de yaşanan sorunları dış güçlerin bir projesi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca dönemin İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinejad’ın Suriye halkına hitaben yaptığı açıklamasında, ayaklanmaların Batı’nın planlı tuzağı olduğunu ve oyuna gelinmemesini dile getirmiştir (Akgün, 2012, s. 46, 47, 48). İran Suriye’de olası bir rejim değişikliğini kendi güvenliği açısından tehdit ve İsrail ile güç mücadelesinde elini zayıflatacak bir gelişme olarak görmüştür (Orhan, 2017b, s. 50). Keza bu görüşe istinaden İran, Rusya’nın yanında yer alarak Esad’ın devrilmemesi gerektiğini ve Esad

rejimine destek vereceğini belirtmiştir. İran'ın Esad rejiminin yanında yer alması, askeri, lojistik ve en önemlisi politik destek vermesi, İran'ın bölgedeki siyasetini ortaya çıkarmıştır (Oktay, 2016). Suriye krizinde, İran'ın ideolojik, stratejik ve jeopolitik kazanç sağladığını düşünürsek, İran için hayati önem arz eden Esad rejiminin geleceği, İran'ın bölgesel nüfuzunu ve sürdürdüğü bölge siyasetini derinden etkileyebileceği, olasılık dâhindeki ihtimaller arasında olduğunu belirtmek doğru olacaktır (Ünal, 2012). Suriye İran için Orta Doğu'da merkezi konuma sahip olan ve iki ülke arasındaki tarihi, ideolojik, stratejik temeller önem arz etmektedir. Ayrıca İran'ın dış politikasına dini ve ideolojik değerlerin yön verdiği, geçmişten günümüze belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle İran'ın bölgedeki stratejik duruşu, İran'ın devrimci ve Şiilik ideolojisinde dolaydır. Keza bu yolda ideolojisine karşı çıkan ABD ve müttefikleri, İran için düşman olarak görülmektedir (Oktay, 2016). Ayrıca İran, Suriye'nin İsrail tehdidi karşısında en önemli müttefiki olduğu ve geçmişten bu güne kadar ilişkilerin olumlu ilerlemedeki ana sebep olduğu bilinmektedir. İran'ın, Suriye rejimine silah ve teknik teçhizat yardımı yaptığı da unutulmamalıdır. Ayrıca İran ilk aşamada Suriyeli rejim yanlısı milis grupların kurulup, örgütlenmesinde aktif rol aldığı da sızdırılan bilgiler arasında yer almıştır (Orhan, 2017b, s. 50).

Suriye politikasında İran tarafından gözetilen diğer bir husus ise, Suriye'de milis güçleri bulunan Hizbullah'ın, askeri veya siyasi olarak herhangi bir konuda sınırlandırılmasına engel olmaktır. Keza Şam rejimi ile işbirliği içinde olan Tahran yönetimi, Suriye'de bulunan askeri unsurları aracılığıyla ülkede kalıcı bir güç olarak rahatça hareket etmeyi amaçlamıştır. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin, Suriye'nin meşru hükümetinin rızası olmadan herhangi bir yabancı gücün Suriye'de bulunmasının gerekçesi olmadığını ifade etmiş ve İran'ın, Şam yönetimi ile ittifaka dayalı olarak pekişen askeri yayılcılığından taviz verilmeyeceğini ifade etmiştir (Konukçu, 2018).

İran'ın bölgesel aktörlerle Suriye sorununun çözümüne ilişkin fikirlerin uyuşmaması bölgesel işbirliği imkânının ortadan kalkmasına neden olmuştur (Sinkaya, 2012, s. 30). Yalnız İran, rejim karşıtı grupları silahlandırmanın Suriye'deki krizi derinleştirdiğini iddia etmiş ve Suriye'deki kalıcı çözümün muhalefete olan desteğin kesilerek sağlanabileceğini belirtmiştir (Çalışkan, 2016, s. 14). Bütün bu söylemler ışığında, İran'ın Suriye'deki Esad yönetimine sahip çıkmaya ve bu rejimle

ortaklığını sürdürmeye devam edeceği görüşünü belirtmek gerekmektedir (Akgün, 2012, s. 50). Yalnız kesin olarak Esad rejiminin yanında yer alan İran, İslam dünyasının tepkisine maruz kalmıştır. Aslında İran'ın tarihsel arka planına dayalı devlet geleneğini, dünyadaki bütün gelişmelere yansıtmaya çalışıyor olmasıyla bu durum daha mantıklı bir görünüme ulaşmıştır (Akgün, 2012, s. 50). İran bir İslam devleti de olsa her ülke gibi ulusal çıkarlarını düşünen ve uluslararası konjonktürde de bu kaniya göre hareket eden bir devlet olduğu göz ardı edilmemelidir. Ayrıca İran Şiiliğin gelişmesi ve yayılmasına yönelik çalışmasıyla birlikte, ABD ve diğer büyük güçlere karşı farklı bir model olarak dünya sahnesinde yer almak isteği, ayrı bir güç gösterisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.2.2. İsrail ve Suriye

İsrail Devleti, kurulduğu tarihten itibaren Arap dünyası ile çatışma içerisindedir. Bölgesel güç olan İsrail, Orta Doğu üzerinden Suriye için hedefleri bulunmaktadır. Özellikle İsrail'in ABD ile hareket etmesi bölgede gücüne güç katmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi ABD, Orta Doğu ve Suriye iç savaşında kendi çıkarlarından ziyade İsrail'in bölgedeki çıkarlarını ön plana süren bir politika yürüttüğü bilinmektedir. Arap ve İslam dünyasının içinde bulunduğu karışık durum, İsrail'in üzerindeki baskıları ve dış tehditleri azalttığı görülmektedir (Budak, Yüzbaşı ve Okumuş, 2015, s. 7). İsrail'in Suriye iç savaşında; başta güvenlik, jeopolitik ve ideolojik hedefleri olduğu aşikârdır.

Aslında İsrail, Suriye iç savaşının başından itibaren pozisyonunu açıkça dile getirmemiş ve kırmızı çizgilerine müdahale edilmediği sürece, Suriye sorununa doğrudan taraf olmama yönünde bir strateji sürdürmüştür. 2015 yılında dönemin Savunma Bakanı Moshe Yaalon, İsrail'in kırmızı çizgilerine istinaden yaptığı açıklamada: “ileri teknolojik silahların Suriye veya İran aracılığıyla herhangi bir terörist grubun eline geçmesi, herhangi bir terörist grubun kimyasal madde veya silahlara sahip olması ve başta Golan Tepeleri'nde olmak üzere İsrail egemenliğinin ihlal edilmediği” sürece Suriye meselesinde geri planda duracaklarını belirtmiştir. (Kulu, 2016).

İsrail'in Suriye iç savaşında sınırlı müdahaleci bir yaklaşım sergilemiş ve Suriye sorununda 4 ana madde üzerine stratejisini oturtmuştur. Keza İsrail'in Suriye

politikası; İran yayılmacılığını engellemek, İran ve Hizbullah arasında gerçekleştirilen silah sevkiyatının önüne geçmek, Golan Tepeleri ve civarında kısmi bölgesel güvenlik çemberi oluşturmak, son olarak da Rusya'nın siyasi ve askeri etki alanını en aza indirmektir (Ayaşlı, 2018, s. 2). Suriye iç savaşında İsrail için en önemli ve daha önce ki paragrafta da üzerinde durulduğu üzere güvenlik açısından kaygıdır. Keza İsrail, başta Hamas olmak üzere Filistinli gruplar, Suriye'de varlık gösteren ve ancak etkisi az radikal guruplar, yine Suriye'de oldukça faal ve İran'ın desteğiyle ciddi askeri kapasite kazanmış olan Hizbullah gibi örgütlerini, tehdit unsuru olarak nitelendirmiştir. Ayrıca İsrail için son konvansiyonel tehdit, bölgede nüfuzunu arttıran ve devlet dışı aktörlere savaşmayı öğreten nükleer güç olma eşiğindeki İran'ın Suriye'de söz sahibi olmasıdır (Özcan, 2017).

Toparlamak gerekirse, İsrail'in Suriye'de stratejik hedefi İran'sız Esad fikrine uygun olarak hareket etmeye çalıştığı görülmektedir (Hüseyin, 2017). Sözde bahar'ın başında pasif görünmeye çalışsa da mevcut tabloda İsrail politikası iki stratejiye dayandığı söylemek mümkündür (Yiğit, 2015). Birincisi Hizbullah üzerinden İran'ı zayıflatmak ve ikinci olarak da Orta Doğu'daki kaos ortamında Suriye'de kendine uygun düzenin oluşmasını sağlamaktır. İsrail, özellikle Suriye'deki Arap Baharının ilk başlarında Beşar Esad yönetiminin yıkılmasını istememiş ve sebep olarak da başka bir rejimin başa gelmesinden sonra demokratik bir Suriye istememesinden doğan düşüncesi olmuştur. Yalnız 2015'e gelindiğinde İsrail, Esad rejiminin devrilmesini istemiş, neden olarak, Esad rejimi sayesinde İran'ın Suriye'de söz sahibi olmasından dolayı kaynaklanan endişesidir. Keza İsrail'in, İran'ı eskiye göre daha ciddi tehdit olarak algıladığını söylemek mümkündür. Ayrıca İsrail'in IŞİD'i, Esad rejim güçlerine karşı savaştığından dolayı tehdit unsuru olarak görmemesi, İsrail'in ulusal çıkarlarına göre hareket ettiğinin ıspatıdır. Keza Suriye meselesi İsrail için, bölgesel güç olarak jeopolitik açıdan Orta Doğu'da son dönemde politik başarı sağlanması gereken en önemli mesele konumundadır.

1.4.2.3. Türkiye ve Suriye

Türkiye ve Suriye arasında geçmişten günümüze gelen, 1936 yılında Suriye'nin bağımsızlığından sonra ortaya çıkan İskenderun Sancağı (Hatay) sorunu, su sorunları, ve Suriye'nin PKK terör örgütüne verdiği destek, yıllardır Suriye ve Türkiye ilişkilerine yön vermiştir. Yıl 2011'e gelindiğinde Arap Baharının son durağı olan

Suriye’de yaşanan ayaklanmalar, Türkiye için sınır güvenliği endişesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İsyanların iç savaşa dönüşmesi, Türkiye’nin Suriye meselesinde nasıl bir strateji izleyeceği ve sınır komşusu olan Suriye’de yaşanan olaylar kapsamında, Türkiye’nin iç ve dış politikasını hangi argümanlar üzerinden yürüteceğini değerlendirmek gerekmektedir. Ayaklanmaların ilk yılında, dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Esad’a telkinlerde bulunarak reformlar için ikna ederek gerilimin tırmanmamasını amaçlamıştır (Çalışkan, 2016, s. 10). Bu süreçten olumlu bir sonuç alamayan Türkiye, Suriye sorununda yeni bir dönemin başladığını ve muhaliflere destek vererek Esad rejiminin yıkılmasını istemiştir. Ayrıca Türkiye’nin ABD ile uyum sağlama çabası içerisine girmesi, Türkiye’nin Suriye politikasına yaklaşımını değiştirmiştir. Ahmet Davutoğlu’nun, 2017 yılında Al Jazeera Arapça kanalının internet sitesinde yayımlanan makalesinde, Suriye iç savaşında ABD’nin isteksiz tavırları, Türkiye’yi yanılttığını belirterek, Barack Obama’yi eleştirdiği görülmektedir (Davutoğlu, 2017). Özellikle belirtmek gerekirse, kısa vadede düşünüldüğünde Esad rejiminin devrilmesi, dış politika yapıcılar tarafından Türkiye için en doğru sonuç olarak değerlendirilmiştir. Yalnız 2016 yılında dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun istifa etmesinden sonra, Türkiye’nin Suriye meselesindeki stratejisinde değişiklik olmuş ve strateji değişikliğinin ana sebebi de IŞİD-PYD/YPG terör örgütleri tehdidinin ortaya çıkması büyük etken olmuştur. Keza 2018 Eylül ayında bir araya gelen Türkiye, Rusya ve İran’ın Tahran zirvesinin ardından konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; “Biz daha Esad’ı konuşmuyoruz, sadece bölgedeki seçmenin nasıl biraraya geleceği önemli diyerek” (Sputnik Türkiye, 2018b) bir nevi artık açıktan Esad’ın gitmesi gerektiği yönündeki politikasında değişikliğe gitmiş ve Suriye’de tek devlet statüsüne sahip olan Esad rejiminin, devam etmesi gerektiği düşüncesi benimsenmiştir. Ayrıca buna bağlı olarak, Rusya ve İran ile diyalog yollarının daha da pekiştirilmesi gerekliliğine vurgu yapıldığını söylemek gerekmektedir (Özpek, 2017, s. 23).

Ayrıca Dr. Taşkın Deniz’in “Suriye’nin Durumu, ABD - Rusya Ve Türkiye’nin Tutumu” başlıklı makalesinde de belirttiği üzere: Suriye’nin toprak bütünlüğü, Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Çünkü Suriye’de oluşabilecek siyasi istikrarsızlık sonucunda Kuzey Suriye topraklarında Kürt ağırlıklı bir özerk bir yapının kurulması kuvvetle ihtimaldir. Keza bu durum, terör örgütü PKK için hedefleri doğrultusunda uygun bir ortamın oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Öyleki böyle bir oluşumun

gerçekleşmesi, yıllardır terör örgütü ile mücadelesini sürdüren Türkiye için, orta vadede sıkıntılı bir sürecin yaşanmasına neden olacağı aşikârdır (Deniz, 2013, s. 326).

Eylül 2014'te IŞİD'e karşı ABD önderliğinde uluslararası bir koalisyon kurulmuştur. ABD'nin IŞİD'le mücadelede askeri gücü olarak PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD ve onun silahlı örgütü YPG'yi kullanması, Türkiye'yi ziyadesiyle rahatsız etmesi, o dönemde gündemdeki yerini bir süre korumuştur (Çalışkan, 2012, s. 12). Bir nevi bu gelişmeye istinaden Türkiye'de kurulan ÖSO'yla birlikte Türkiye ordusu, hem sınır güvenliği için hem de bir nevi bölgede söz sahibi olduğunu göstermek adına PYD, YPG ve IŞİD gibi terör örgütleriyle mücadele kapsamında sınır aşırı operasyonlara katılmıştır. Bu operasyonlar kapsamında Türkiye ÖSO'yla birlikte, 2016 yılında Fırat Kalkanı ve 2018 yılında da Zeytin Dalı harekâtlarını gerçekleştirmiştir.

Kısaca değerlendirmek gerekirse Türkiye, bütün Orta Doğu genelinde Türkiye sadece dost ve kardeş bir ülke olarak değil, geleceği belirleme fikrine sahip yeni bir düşüncenin, yeni bir bölgesel düzenin öncüsü bir ülke olarak, Orta Doğu'da her zaman olacağını ispatlamıştır (Çağlar, 2012, s. 49). Yalnız Türkiye'nin, Suriye iç savaşında, yerlerinden edilen sığınmacılara yönelik, Mevlana'nın deyimiyle tabiri caizse "ne olursan ol yine gel" düşüncesiyle hareket etmesi, özellikle günümüzde Türkiye'yi içinden çıkılmaz bir duruma getirdiği görülmektedir. Keza ayaklanmaların iç savaşa dönüşmesinden 7 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen Türkiye'ye hala mülteci girişi olduğu ve Türkiye'de kayıtlı-kayıtsız olmak üzere 5 milyona yakın, Suriyeli sığınmacı yaşadığı tahmin edilmektedir. Hatta bu durum yıllardır uluslararası arenada, Türkiye'nin stratejisini olumsuz açıdan etkilediğini söylemek doğru bir cümle olacaktır. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye maddi külfeti bakımından, BM tarafından karşılanacağı sözüne istinaden, BM'nin onda biri gibi küçük bir kısmını karşılandığı açıkça ve net bir şekilde 2017 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından belirtilmiştir. Ayrıyeten, Türkiye'nin Suriye iç savaşı kapsamında IŞİD'le mücadelesi ve Türkiye'nin Suriye iç savaşındaki tutumu dördüncü bölüm kapsamında birçok açıdan incelenecektir. Keza ikinci bölüm kapsamında, IŞİD terör örgütünün kuruluş ve gelişim süreci, her açıdan değerlendirilerek aktarılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

İŞİD (DEAŞ) TERÖR ÖRGÜTÜNÜN KURULUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ

2.1. IRAK EL KAİDESİ'NDEN İŞİD'E DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE KURULUŞ SAFHASI

Orta Doğu'da yıllardır adından sıkça bahsettiren, Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren, terör örgütü Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), petrol kaynaklarının yoğun olduğu bölgede ortaya çıkması nedeniyle dünyanın en zengin terörist grubu olarak görülmektedir (Avcu, 2014, s. 2). İlk olarak "Tevhid ve Cihad" adı altında kurulan ve bir süre Irak El kaidesi olarak anılan İŞİD, 1999 yılında Afganistan'da Ürdünlü Ebu Musab El Zerkavi tarafından temelleri atılmış ve Irak'ta kurulmuştur (Boz, 2014, s. 5). İŞİD'i, kurulduğu tarihten itibaren bölgesel ve küresel ölçekte mutasyona uğrayarak bugüne gelmiş olan yarı-devlet benzeri bir terör örgütü olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Ayrıca Halifeliğin ilanı ve örgütün yayılcı politikasına binaen saldırgan yapısı, İŞİD'i diğer terör örgütlerinden ayırmakta ve propaganda yöntemleriyle de farklı bir modern terör örgütü olduğunu ispatlamaktadır (Yeşiltaş, 2016, s. 62). 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında ortaya çıkan ve Suriye iç savaşından kaynaklanan yönetim boşluğunu fırsat olarak görmüş olan İŞİD, Suriye'nin önemli bölgelerinde toprak kazanarak, dünya sahnesinde boy göstermeye başlamıştır. İŞİD, kurmuş olduğu sözde İslam Devleti çatısı altında insanları toplamayı amaçlaması ve militan toplamak için medya araçlarını etkin kullanması, örgütü farklı bir boyuta taşımıştır (Korkmaz, 2016, S. 7). Ayrıca İŞİD'in, en önemli lideri olarak görülen Ebu Bekir El Bağdadi, 2013 yılında örgütün isminin, Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak değiştirildiğini ve yeniden doğuş olarak nitelendirilen süreçte El Kaide'den tamamen ayrıldığını ilan etmiştir. Keza yükselişe geçen örgütün lideri Bağdadi, 2014 yılında Musul'daki El Nuri Cami'sinde Halifeliği ilan etmiş ve örgütün isminin 'İslam Devleti' olarak değiştirildiğini duyurmuştur. Yani İŞİD, Suriye iç savaşında söz sahibi

olacağını bu hamlesiyle bütün dünyaya göstermiştir. IŞİD 2014'ten günümüze kadar özellikle bölgede isminden sıkça söz ettirmiş ve 2018 yılı itibariyle Suriye'deki son durumuna üçüncü bölüm de değinilecektir. Ayrıca IŞİD terör örgütünün kuruluş safhası, geçirdiği evreler, örgütlenme biçimi ve örgütün her türlü güç unsurları çalışmanın bu kısmında daha derine indirgenerek analiz edilecektir.

2.1.1. Örgütün Tarihçesi ve Oluşum Süreci

Orta Doğu'da yaşanan buhran sayesinde ve Suriye iç savaşının yarattığı karmaşa içerisinde adını duyuran, Irak'ın büyük kentlerinden olan Musul'u işgal etmesiyle tüm dünyanın endişeyle gelişmeleri takip etmesine neden olan, Irak Şam İslam Devleti (Devlet'ul İslamiyye fi'l Irak ve's Şam) kısaca IŞİD'in kuruluş temelleri Irak'ta atılmasına rağmen örgütün kökeni, Sovyet-Afgan savaşına kadar uzanmaktadır (Boz, 2014, s. 7 / Acun, 2014, s. 1). Nitekim kısa bir süre Sovyet-Afgan savaşına katılan ve Ürdün'e dönen, Ürdünlü Ebu Musab El Zerkavi, Ürdün kraliyet ailesine karşı birkaç eylemlere katılmasının sonucunda bir müddet hapis yatmak zorunda kalmıştır (Cülük, 2015, s. 2). Hapisten çıktıktan sonra Afganistan'a dönen Zerkavi, Kandahar'da El Kaide lideri Usame Bin Ladin'le görüşme fırsatı bulmuş ve Ürdün rejimini devirmeyi amaçlayan bir terör ağı oluşturulması için destek istemiştir, ancak istediği desteği Usame Bin Ladin tarafından alamamıştır (Gambill, 2004, s. 2). Yalnız El Kaide yönetiminin, Zerkavi'nin bu düşüncesini tartışmasının ardından, eski Mısır ordusu albayı ve El Kaide'nin güvenlik şefi aracılığıyla, Zerkavi'ye İran sınırına yakın, Afganistan'ın batısında, Herat şehrinin dışında, kendi eğitim kampını kurması için "Tohum parası" adı altında 5.000 \$'lık destek verilmesi kararlaştırılmıştır (Weaver, 2006). Keza Herat'ta eğitim kampını kuran Zerkavi, 1999 yılının sonlarında "Tevhid ve Cihad" adı altında, günümüz itibariyle Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak bilinen örgütün veya terörist grubun temellerini atmıştır (START Fact Sheet, 2014, s. 1).

2001 yılında Irak'ın kuzeyinde aktif olmaya başlayan örgüt, ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesiyle ABD'ne karşı saldırılar düzenlemiş ve Şiilere karşı nefret duyan Zerkavi, 2004 yılında örgütün ismini "İki Nehir Arasındaki El Kaide" (Dicle ve Fırat Nehirleri) olarak değiştirildiğini duyurmuştur (Erdoğan, 2018, s. 73). Ayrıca Zerkavi örgütün ismini değişmesinin ardından, örgütün El Kaide'ye bağlılığını yani biatını açıklamıştır. Bu süreçten sonra IŞİD, Irak El Kaidesi olarak anılmış ve ABD'nin işgal güçlerine karşı saldırılarına daha yoğun bir şekilde devam etmiştir

(Acun, 2014, s. 2). Ayrıca Zerkavi Irak'ta devlet kurmak için mezhepsel çatışmayı körüklemeye çalışmış ve kargaşa ortamı yaratmak istemiştir (Lister, 2014, s. 7). Keza Zerkavi'nin Irak'ta mezhepsel çatışmayı körüklemeyi başardığı söylemek gerekmektedir (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s. 8). Zerkavi 2006 yılında birkaç cihad grupla birleşerek IEK'nin ismini "Mücahitler Şura Konseyi" olarak değiştirmiştir (Erdoğan, 2018, s. 61). 2006 yılının Haziran ayında Zerkavi'nin, ABD işgal güçleri tarafından öldürülmesi ile örgüt, bir nevi kabuk değiştirmek zorunda kalmış ve yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Aksoy, 2016, s. 30). Zerkavi'nin ölümünden sonra Mücahitler Şura Konseyi'nin başına kısa süreliğine Ebu Hamze El Muhacir getirilmiştir. 2006 yılının Ekim ayında ise örgüt, El Kaide'ye yakınlığı ile bilinen Ebu Ömer El Bağdadi'nin örgütün başına geçtiğini ve örgütün isminin "Irak İslam Devleti" (İİD) olarak değiştirildiğini duyurmuştur (Doğan, 2015, s. 13). Özellikle değinmek gerekirse, Zerkavi'nin ölümünden sonrada örgütün ideolojisinden bir farklılık olmadığı ve tabiri caizse İslam Devleti hayalinin isim adı altında dahi olsa, uluslararası konjonktürde algı yaratılmaya çalışıldığı görülmüştür.

2010 yılına gelindiğinde örgüt isminden söz ettirmeye başlamış ve dönemin lideri Ebu Ömer el-Bağdadi ve sağ kolu olan Ebu Hamza el-Muhacir Nisan ayında, ABD ve Irak askeri güçleri tarafından düzenlenen bir operasyonda öldürülmüşler (Cengil ve Aydın, 2014, s. 53). Ömer El Bağdadi'nin ölümünden sonra zayıflayan örgüt, Irak Başbakanı Maliki'nin Sünnileri devlet kadrolarından oldukça soyutlaması ve halkı iyice dışlaması, Irak'taki bazı Sünni kabilelerin IŞİD'e destek vermesi ve Orta Doğu'da Arap Baharının baş göstermesiyle, örgütün tekrardan bölgede aktif olmasına zemin hazırlayan gelişmeler olarak görülmektedir (Oosterveld and Bloem, 2016/2017, s. 6). 2011 yılında ABD'nin askeri güçlerinin Irak'tan çekilmesiyle, 2010 yılının sonlarında örgütün liderliğini üstlenmiş olan, Ebu Bekir El Bağdadi'nin örgüte yeni bir çehre kazanmasına zemin hazırlamıştır. Keza Maliki'nin Sünniler üzerindeki baskısının iyice arttırması sonucu ve Suriye'de yaşanan olayların iç savaşa doğru gidiyor olması nedeniyle oluşan yönetim boşluğundan faydalanan İİD'nin, Suriye'li, Irak'lı ve sosyal medya yoluyla yapılan Cihad çağrılarının sayesinde katılan militanların sayısında artış olması ile beliren insan gücü, silahlı eylemlerin artmasına neden olmuştur (Aksoy, 2016, s. 30). Ebu Bekir El Bağdadi'nin liderliğinde ilerleyen örgüt, Suriye iç savaşının iyice alevlendiği dönemde, yani 2013 yılında Bağdadi, örgütün adının "Irak Şam İslam Devleti" (IŞİD) olarak değiştirildiğini açıklamıştır.

Nitekim 2013 yılında El Cezire'ye sızdırılan ses kaydında, El Kaide Lideri Eymen El Zevahiri örgütün Suriye kanadını tasfiye ettiğini açıklaması, IŞİD'in El Kaideyle herhangi bir bağı kalmadığının kanıtı niteliği taşımaktadır (Doğan, 2015, s. 12). Ayrıca Temmuz 2014'te Bağdadi'nin, Hilafeti ilan etmesi ile örgütün ismi "İslam Devleti" olarak değiştirilmiş ve bu açıklama yeni bir dönemin başladığının habercisi olmuştur (Okumuş, 2014, s. 115). IŞİD'in yükselişte olduğu ve dünya sahnesinde terör örgütünün manşetlerden düşmediği 2014 yılının Ağustos ayında yayınlanan Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü raporunda tahmini olarak, IŞİD'in savaşçı sayısı Suriye'de 50 bin, Irak'ta ise 30 bin olarak belirtilmiştir (Haber 7, 2016). 2017 yılına gelindiğinde ise, Rusya'nın IŞİD'in fiili başkenti olarak görülen Rakka'ya yaptığı hava saldırısında, terör örgütünün son lideri Ebu Bekir El Bağdadi'nin öldüğü iddialarının hala gündemini koruyor olması, Bağdadi'nin öldüğünün kesinlik kazanmamasından dolayı olduğu aşikârdır (Erdoğan, 2018, s. 75).

Kısaca IŞİD'in ortaya çıkış süreci ve gelişimi üç ayrı döneme ayrılmaktadır. Kuruluşunun başlangıcı ve kurucusu olan Ebu Musab El-Zerkavi'nin hükümranlılığı; yani 1999-2006 dönemi, Irak El-Kaidesi'nin düşüşü olarak; 2006-2011 dönemi ve son olarak da gelişme, genişleme ve ismini dünyaya "Irak ve Şam İslam Devleti" olarak duyurma dönemi olan, Ebubekir El-Bağdadi liderliğinde 2012 sonrasıdır diye özetlemek daha yüzeysel olacaktır (Özer, 2016, s. 257).

Genelde Orta Doğu üzerinden ve özelde de Suriye iç savaşından dolayı bölgenin karışık ortamı, yönetim zafiyetinden kaynaklanan mezhepsel çatışmalar, yöneticilerin hoşnutsuz politikaları ve bölgede radikal cihadın düşünce yapısı olarak benimsenmesi, IŞİD'in bölgenin bu durumundan istifade etmesine neden olmuştur (Dolunay Şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, 2016, s. 280).

2.1.2. Örgütün İdeolojisi

IŞİD terör örgütünün varoluş düşüncesi veya dayanak olarak öne sürdüğü ideolojisinin temeli, kurucusu olan Ebu Musab El Zerkavi'nin, örgüte ilk ismini verdiği "Tevhid ve Cihad" anlamına istinaden "Selefi Cihad" anlayışına dayanmaktadır. Selefi Cihad, tevhide daveti ve aynı anda bunun içinde cihad etmeyi, anlamını kapsamaktadır (Demirağ, 2015, s. 144). Aslında savaşarak tevhid-i ikame etmeyi amaçladığını söylemek de denebilir. Ayrıca küresel cihad fikrinin en önemli

isimlerinden Ebu Muhammed El Makdisi, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ettiği dönemde, Usame Bin Ladin'in cihad kamplarında, Ebu Musab El Zerkavi'nin akıl hocası olduğu ve IŞİD terör örgütünün teorik olarak ideolojik kurucusu olduğu bilinmektedir (Bayrı, 2016). Nitekim IŞİD terör örgütü için bir "Selefi Cihad" örgütüdür söylemi doğru olacaktır (The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, 2014, s. 3).

Selefilik; İslam'ın sahabe dönemindeki gibi saf bir şekilde, eski medeniyetlerin kalıntılarından ve sonradan ortaya çıkan her türlü görüşten uzak kalmak veya soyutlanmak olarak ifade edilmektedir (Dinç, 2014). Ayrıca selefi düşünce, zamanın bir bölümüne bağlı kalarak bunun tüm zamanlara uyarlanması veya ona göre yaşanması şeklinde algılamasından dolayı, dinde meydana gelen sonraki gelişmeleri reddeder ve İslam dışı olarak değerlendirerek yorumlamıştır (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s. 13). Selefi düşünceye istinaden The Atlantic'ten Grame Wood yazısında, Oxford Üniversitesi Profesörlerinden Bernard Haykel'in belirttiği üzere IŞİD, ideolojisinin başta gelen seküler otoritelerden, örgütün İslam'ın ilk günlerini yaratmaya ve savaş normlarını yeniden üretmeye çalıştığını ifade etmiştir (Wood, 2017).

IŞİD'in ideolojisi diğer bir yönüyle tarihte Selefilik olarak bilinen, İslam'ı en sade haliyle anlama ve yaşama çabası olarak nitelendirilebilecek düşünceden ayırarak, IŞİD'in Selefizm'i, şiddeti esas alan siyasi bir yapıya göre uyarladığı görülmektedir (Aksoy, 2016, s. 34). Ayrıca IŞİD'in ideolojisini başka bir açıdan değerlendirecek olursak eğer, bölgesel etkilerin bir karmaşası veya yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Önemli bir husus olarak da IŞİD terör örgütünün ideolojisinin Selefilikten-Hariciliğe¹² kadar derine indiği de söylenebilir. Keza Haricilerin geçmişine bakıldığında sadece gayri Müslimler ile savaşmadıkları ve haricilerin Müslüman kanını daha çok döktükleri görülmüştür. Günümüze bakacak olursak bu özellikleri bünyesinde barındıran IŞİD, geçmişinde bağlı olduğu El Kaide tarafından Haricilikle de suçlanmıştır. Hatta IŞİD'in ideolojisinde büyük pay sahibi olan El Makdisinin bile, IŞİD'in Harici olduğuna dair söylemleri bulunmaktadır. Nitekim Haricilik Peygamber efendimiz tarafından kötülenmiş ve Sünni olmayan bir yapı diye

¹²**Haricilik:** Dinî ve siyasî konularda aşırı görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan ve İslam'ın ilk asrında ortaya çıkmış siyasî bir fırkadır: **Bkz.** Halil İbrahim Bulut, Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları, *Usûl Dergisi*, (2009), s. 41.

adlandırılmıştır (Aynur Erdoğan, 2014, s. 18). Ayrıca Diyanet işlerinin DEAŞ raporunda, IŞİD'in dini nasıl kullandığı ve kendi açısından İslam'ı nasıl yorumladığı aşağıdaki kısımda aynen aktarılmıştır:

Ayet ve hadislerin bağlamından kopararak ideolojik sloganlara dönüştürülmesi, temel İslami kavramların yapı bozumuna uğratılarak içlerinin boşaltılması, İslami literatürde genellikle zayıf olarak kabul edilen apokaliptik rivayetler üzerinden bir kıyamet senaryosu kurgulanarak meşruiyet arayışı, kendilerine benzemeyenleri sapkınlık ve dinden çıkmakla suçlamaları gibi tali sorunlar da bu temel epistemolojik ve metodolojik sapmanın yansımalarından ibarettir (Diyanet, 2015, s. 8).

Özellikle değinmek gerekirse Selefi Cihadist örgütlerin arasında IŞİD'in kendine özgü eylem tarzı ile diğer örgütlerden ayrılarak küresel bir terör örgütü olarak görülmesi, IŞİD'in modern bir yapıya sahip olan örgüt olduğunun göstergesi niteliği taşıdığıın ispatıdır (Özer, 2016, s. 265). IŞİD'in, Sünni grupları ayırarak, Sünni kesim dışındaki diğer mezhepleri kâfir olarak tanımlaması, örgütün ideolojisinin geldiği boyutu su yüzüne çıkarmaktadır.

IŞİD'in ideolojisini yansıtan diğer bir konu da örgütün bayrağında gizlidir. Haber Türk yazarlarından Murat Bardakçı'nın deyişiyle; "Bu bayrak maalesef bir tasarım şaheseridir" söyleminde bulunmuştur. Üst kısmında bir satır yazının olduğu, alta doğru da daire içerisinde bir başka yazının yer aldığı siyah renkli bayrağı, ele geçirdiği yerlerin girişine asan IŞİD, gittiği her yerde kendini bu yolla belli etmeyi seçmiştir (Bardakçı, 2014).

Fotoğraf 1: Irak Şam İslam Devleti'nin (IŞİD) Bayrağı

Kaynak:<http://www.haberturk.com/polemik/haber/959087-bu-bayrak-maalesef-bir-tasarim-saheseridir> (Erişim Tarihi: 16.05.2018).

Bayrakta daire içerisindeki yazı Hazreti Muhammed'in mührüdür, peygamberin Topkapı Sarayı'nda korunan dört adet mektubunun altında basılıdır ve bu mektuplardan esinlenerek IŞİD'in bayrağında da yer bulduğu kesin bir yargı niteliğın taşımaktadır. Hazreti Muhammed'in "râye" ismi verilen bayrağı, siyah olduğu için cihad bayrakları genelde siyah renkte olmuş ve günümüze kadar geldiğı görülmektedir. Bayrak üzerinde "Kelime-i Tevhid", yani "Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed Allah'ın elçisidir" anlamını taşıyan "Lâ İlâhe İllallah Muhammedun Resulullah" sözleri bulunmaktadır. Özellikle IŞİD'in bayrağının üst tarafındaki kısımda kelime-i tevhidin "Lâ İlâhe İllallah" şeklindeki ilk kısmı, alttaki dairede de ikinci bölümü, yani "Muhammedun Resulullah" ibâresinin olması ve işte bu daire, Hazreti Muhammed'in mührünün oraya monte edilmiş halini yansıtmaktadır (Bardakçı, 2014).

IŞİD terör örgütünün, çıkış noktası diye tanımlanan ideolojisinin özünü kısaca toparlamak gerekirse, örgüt ideolojisinin temelini Selefilige dayandırarak, İslam'ın ilk ve saf haliyle yaşanması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca IŞİD, gerçek İslam'ı veya Kur'an İslam'ını biz temsil ediyoruz diyerek, Selefilik üzerinden İslam'ın tek temsilcisi olduğunu iddia etmiştir. Keza Hazreti Muhammed'in mühürü ve kelime-i tevhid sözünün, örgütün bayrağı üzerinde yer alması da, IŞİD'in nasıl bir ideolojiye sahip olduğunun göstergesidir. Çünkü Hazreti Muhammed: "Ümmetimin en hayırlıları benim dönemimde yaşayanlardır. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir¹³" diye buyurmuştur. Keza gerçek Selefi olduğunu iddia eden ve Hazreti Muhammedin dönemiyle kendisini özdeşleştiren IŞİD, ideolojisini bu temel üzerine kurgulamıştır. Hatta IŞİD, İslam'ın günümüzde saflığını yitirdiğini ve kendi ideolojisi dışında her kesimin kâfir olduğunu belirterek, İslam dışı herkesi dışlamıştır. Öyleki ideolojisine inanmayan kişilerin kanının helal olduğunu ifade ederek, kanlı eylemler gerçekleştirmekten de geri kalmayarak, terörün en acı yüzünü bütün dünyaya göstermiştir.

2.1.3. Örgütün Asli Hedefleri

Dünya tarihi, küçük grupların veya terör örgütlerinin meydana getirilmesiyle çıkarlar uğruna askeri gücün kullanıldığı hukuka aykırı yıkımlarla doludur. Devlet çıkarının söz konusu olduğu ve askeri gücün kullanıldığı her yerde siyasi kökenli bir

¹³ **Bkz.** Buhârî, Fedâilu's-Sahabe, 1; Rikâk, 7; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 216. Hadislerinde verilmiştir.

amacın veya hedefin olmasından daha doğal bir durum yoktur (Tarakçı, 2014b). Keza terör örgütü olsa dahi hedefinin olması kaçınılmazdır. IŞİD, ortaya çıkış hedefine veya var oluş gayesine göre ederek, amacını medya yoluyla bütün dünyaya duyurmuştur.

Lewis'in deyimiyle, IŞİD siyasi hedefi olan bir dini örgüttür (Lewis, 2014, s. 10). Özellikle IŞİD'in kurulduğu ilk yıllarda örgütün kurucusu Ebu Musab El Zerkavi, ana hedefinin İslam Devleti'ni kurmak olduğunu ifade etmiştir (Demirağ, 2015, s. 179). Ayrıca Şeriat kanunlarıyla yönetilen bir İslam Devleti Zerkavi'nin hayalidir (Okumuş, 2014, s. 117). IŞİD dünyadaki Müslümanları kapsayan bir Halifelik kurmayı hedeflemiş ve uluslararası cihadı yönetebileceği topraklarda (European Parliament, 2017, s. 6) yani Irak, Suriye ve Ürdün'de (Sputnik Türkiye, 2015b), İran karşıtı (Mezhepsel güç olarak Şii karşıtı) Suudi destekli, bağımsız bir üniter devlet kurmak istediğini açıklamıştır (Tarakçı, 2014a). Nitekim 2013'te Ebu Bekir El Bağdadi'nin sözcüsü Adnani, Hilafeti ilan etmiş ve "Hedefimiz sınırları tanımayan, Peygamber yönetimini benimseyen İslam Devleti kurmaktır" diyerek IŞİD'in hedefini açıklamıştır (Wood, 2017, s. 15).

IŞİD 2014 yılında Batı Irak'ta Musul'u işgal etmesinin ardından, IŞİD'in isminin "İslam Devleti" olarak değiştirildiğini duyurmuştur (Brüggemann, 2016, s. 2). IŞİD özellikle amacına doğrultusunda ele geçirdiği topraklarda gücünü pekiştirmek ve militan kazanmak amacıyla Irak ve Suriye'de, Sünni-Şii mezhep çatışmasını körüklemeye çalışmıştır. Şiilere karşı saldırılar gerçekleştirerek kısa vadede Sünniler tarafından destek kazanmayı hedeflemiştir (Erdoğan, 2018, s. 76). IŞİD terör örgütü, kurulduğu 1999 yılından itibaren isim değişiklikleriyle kabuk değiştirmiş olsa dahi kuruluş hedefinden hiç vazgeçmemiştir. Keza Dr. Sinan Hatahet'in "Suriye'de IŞİD" konulu çalışmasında belirttiği gibi IŞİD'in, birleşik bir Müslüman devletinin kurulması düşüncesine hala sadık kaldığını belirtmiştir (Hatahet, 2015, s. 3).

2.1.4. Örgütün En Önemli Liderleri

2.1.4.1. Ebu Musab El-Zerkavi

IŞİD'in, Tevhid ve Cihad adı altında 1999 yılındaki ilk kurucusu (Erkin, 2016, s. 1), ideolojik düşünürü ve terör örgütünün yıllar boyunca değişmeyen hedeflerinin sahibi olan Ebu Musab El Zerkavi veya gerçek adıyla Ahmed Fadıl Nezzal El Halâyle, Ürdün Hişimi krallığına sadakatiyle bilinen, Beni Hasan aşiretine bağlıdır (Weiss and

Hassan, 2016, s. 2). Zerkavi lakabıyla anılan Ahmet Fadıl, Ürdün'ün Zarka kentinde 30 Ekim 1966 yılında dünyaya gözlerini açmıştır (Hussein, 2014, s. 3). 1989 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali sırasında Usame Bin Ladin'in cihad kamplarına katılan Zerkavi, 1993 yılında "Girilmesi İmkânsız Mabet" isimli bir dergide muhabirlik yapmıştır (Weiss and Hassan, 2016, s. 7). Ayrıca IŞİD, Irak El Kaidesi adıyla anıldığı dönemde, propaganda ve medya araçlarının aktif kullanılıyor oluşu ve örgütün etkin propaganda gücüne sahip oluşu, Zerkavi'nin muhabirlik tecrübesi döneminden izler taşıdığını söylemek mümkündür. 1994 yılında cihad düşüncesinin önde gelen fikir adamlarından Ebu Muhammed El Makdisi ile 1989 yılında tanışan Zerkavi, El Makdisi ile Ürdün'e dönmelerinin ardından örgüt kurma suçlamasıyla, Ürdün Emniyet güçleri tarafından yakalanarak hapse atılmışlar ve 5 sene hüküm yemiştirler (Hussein, 2014, s. 5,6). Hapis hayatı süresince El Makdisi tarafından yetiştirilen ve El Makdisi'nin kitaplarını okuyan Zerkavi, hapisten çıktığında "Selefi Cihadist" düşünce kapsamında adımlar atacağına dair kararlar almıştır. Nitekim 1999 yılında hapisten çıkan Zerkavi, Ladin'le görüşerek, düşüncelerini aktarmış, ancak Ladin'den istediği desteği alamamıştır. Yalnız El Kaide yönetimi, konuyu tartışarak Zerkavi'ye destek verme kararı almışlar ve El Kaide'nin Güvenlik Şefi olan Mısırlı Albay El Adel yoluyla Afganista'nın Herat şehri dışında bir bölgeyi Zerkavi'ye tahsis etmişlerdir (Weaver, 2006). Keza Herat'a yakın bölgede, Herat eğitim kampını açmış olan Zerkavi, 1999 yılında IŞİD'in ilk tohumu olan "Tevhid ve Cihad" isimli terör örgütünü kurarak, yıllar sonra dahi isminden sıkça bahsettirecek bir şiddet yapısının temellerini atmıştır.

2003 yılında ABD'nin, Irak'ı işgal etmesiyle oluşan yönetim boşluğunu fırsat bilerek, meydana gelen karışıklık sonucunda, bölgede aktif olmak ve Cihadist düşünceyle savaşmak isteyen gençleri örgütün etrafında toplayan Zerkavi, 2004 yılında Felluce'deki gerçekleştirilen çatışmalarda direnişçilere liderlik yapmıştır. Irak'ta söz sahibi olmaya başlayan Zerkavi, 17 Ekim 2004'de Usame Bin Ladin'e biat ettiğini açıklamış ve örgütün ismini Irak El Kaidesi olarak değiştirdiğini ilan etmiştir (Sandıklı, 2015, s. 17). Özellikle değinmek gerekirse Zerkavi'nin ismi, BM çatısı altında zikredildiğinde El Kaide ile olan bağlantısına dikkat çekilmiş ve Zerkavi'nin ününün tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014, s. 115). Keza Zerkavi'yle yeni ismini alan örgüt, Irak'ta ismini duyurmaya başlamış ve bölgede ABD'nin karşısında bir güç olarak dünya sahnesine ilk adımını atmıştır. Yalnız 2006 yılında ABD'nin, Bağdat'ın Kuzeydoğusundaki Bakuba bölgesine

düzenlediği hava saldırısında, Ebu Musab El Zerkavi'nin öldürüldüğü açıklanmıştır (Koçak, 2017). Zerkavi, IŞİD'i kurarak, kendinin bile tahmin edemeyeceği Suriye iç savaşının alevlenmesine neden olmuş ve 1994 yılında Ürdün'deki hapis hayatında kendini inandırdığı ideolojik düşüncelerinin izleri, yıllar boyunca Orta Doğu'da etkisini hissettirmeye devam etmiştir. Ayrıca aşağıdaki fotoğraf, Zerkavi'nin gençlik dönemlerine ait nadir çekilmiş olan, 1989 yılına ait bir fotoğrafıdır.

Fotoğraf 2: 1989 Yılında Ebu Musab El Zerkavi

Kaynak: Fouad Hussein'in 2014 yılında "El-Kaide'nin İkinci Kuşağı: Zerkavi & El-Kaide'nin 20 Yıllık Planı" isimli kitabının 5. sayfasından alınmıştır.

2.1.4.2. Ebu Bekir El-Bağdadi

IŞİD'in dünya sahnesinde sıkça bahsedilmesine zemin hazırlayan ve farklı eylem tarzını örgüte aşıl原因 Ebu Bekir El Bağdadi, yani takma adıyla İbrahim Avad İbrahim El Bedri, örgütün en önem lideri olarak görülmektedir. Irak'ın Samarra şehrinde dünyaya gelen (Mortada, 2014). Bağdadi, 1996 yılında Bağdat İslam

Üniversitesi İslam çalışmaları bölümünden mezun olduktan sonra, İslam Üniversitesi'nde Kur'ân çalışmaları alanında 1999 yılında yüksek lisansını, 2007 tarihinde de doktorasını tamamlayarak amcasının tavsiyesiyle “Müslüman Kardeşler” hareketine katılmıştır (Bbc News Türkçe, 2017a). Ayrıca İslam Üniversitesinde kısa süreliğine akademisyenlik görevinde bulunan ve arkadaşları tarafından sessiz biri olarak tanınan Bağdadi, Müslüman Kardeşler bünyesinde ideolojik olarak Selefi Cihadistliği benimsemiş ve gelecekteki terör örgütünün lideri olma yolunda ilk adımını atmıştır.

2004 yılının ilk aylarında ABD Ordusu İstihbaratı tarafından bazı kişilerle birlikte tutuklanarak Bucca hapisanesine götürülen Bağdadi, hedefin başkasının olduğunun anlaşılmasıyla olmasına istinaden Aralık ayında serbest bırakılmıştır (Weiss and Hassan, 2016, s. 133). Yalnız Bağdadi, hakkında net istihbarat bilgilerine sahip olunmamasına rağmen, Michael Weiss ve Hassan Hassan'ın “İŞİD: Terör Ordusunun İç Yüzü” adlı kitabının 133. Sayfasının son cümlesinde, Bağdadi'nin sadece 9 ay hapis yattığını ve aksini iddia eden kaynakların kesinlikle yanlış olduğu net bir ifadeyle belirtmiştir.

Ebu Bekir El Bağdadi, örgütün kurucusu olan Zerkavi'yi örnek almış ve 2006 yılında örgütün o dönemdeki ismiyle bilinen Mücahitler Şura Konseyine katılmıştır. Nitekim 2010 yılında dönemin lideri Ebu Ömer El Bağdadi'nin ölümüyle, örgütün yönetim kadrosundan 11 oyun 9'unu alan Ebu Bekir El Bağdadi 2010 yılında örgütün yeni lideri olmuştur. Özellikle 2011 yılında Suriye'de baş gösteren Arap Baharı, güç boşluğuna neden olmuş ve örgütün Suriye'de aktif olmasına sebep teşkil etmiştir. Keza dünya İŞİD'i, gazetecilerin kafasının kesilmesi ve kadınların köle olarak satılması gibi, utanç verici sıfatlar sayesinde tanımıştır. Örgütte katliam emrini veren isim ise, “Görünmez Şeyh” olarak ün salan Bağdadi (Karakuş, 2014), Haziran 2014'te Musul'daki El Nuri Cami'sinde Halifeliğini ilan etmiş ve örgütün isminin İslam Devleti olarak yeniden değiştirildiğini açıklamıştır (Barrett, 2014, s. 28). Ayrıca aşağıdaki fotoğrafta, Bağdadi'nin 2014 yılında Musul'un El Nuri Cami'nde Halifeliğini ilan ettiği sırada, çekilmesini istediği ve yine nadir çekilmiş olan bir fotoğraftır.

Fotoğraf 3: 2014 Musul El Nuri Cami, Ebu Bekir El Bağdadi

Kaynak: Hassan Hassan, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40493733> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

Bağdadi'nin Bağdat İslam Üniversitesi'nde doktora yapmış olması, vaiz oluşu, Fıkıh, İslam Tarihi ve Şiiilik konusundaki uzmanlığı, imajını arttıran hususlar olarak dikkat çekmiştir (Cengil ve Aydın, 2014, s. 54). Son olarak da Ebu Bekir El Bağdadi'nin, 2016 yılında Rusya hava saldırılarında öldürüldüğüne dair istihbaratın yayılmasına rağmen, Bağdadi'nin ölümü hala netlik kazanmamıştır.

2.1.5. IŞİD'in Farklı Eylem ve Saldırı Şekli

IŞİD terör örgütü, Suriye'de iç savaş dolayısıyla oluşan yönetim boşluğundan faydalanarak ortaya çıkmış ve 2013 yılından sonra uluslararası kanlı eylemler gerçekleştirmiştir. IŞİD'in eylemlerinin ve saldırılarının altında yatan ana stratejisi, geniş bir coğrafi bölgeyi kontrol etme üzerine dayalı, jeopolitik bir yayılma anlayışdır. Yalnız bu strateji, sapkın bir din anlayışıyla, çeşitli şiddet ve saldırı yöntemlerini bünyesinde barındırmaktadır. (İçişleri Bakanlığı, 2017b, s. 18). Ayrıca IŞİD,

eylemlerini ve saldırılarını kronolojik bir sıralamaya göre planlayarak, stratejisini uygulamayı amaçlamıştır. Keza öncelik olarak yakın düşmanı hedef alan IŞİD, ilk sırada Şiiler, ikinci sırada rakip olarak gördüğü Sünniler ve son olarak da Müslüman olmayan grupları hedef olarak belirlemiştir (Yalçınkaya, 2017, s. 20). IŞİD, eylemleri ve saldırıları gerçekleştirmek için belirlediği bu stratejik sıralamayı uygularken örgütün, kendi hakimiyet alanlarında gerçekleştirdiği eylemler ve saldırılar ile hakimiyet alanı dışında gerçekleştirdiği eylemler ve saldırılar farklılık göstermektedir. Örgüt, hakim olduğu topraklarda eylem çeşitleri olarak; kafa kesme, yüksekten atma ve yakma gibi farklı infaz biçimleri kullanmaktadır. (İçişleri Bakanlığı, 2017b, s. 20). Keza hakim olmadığı bölgelerde, dini söylemleri kullanarak propaganda yürütmek ve sempati kazanmak için planladığı eylem ve saldırı çeşitleri olarak; intihar saldırıları, bombalama, füze saldırıları, adam kaçırma, sivil cinayetler gibi eylem çeşitleri gerçekleştirmektedir.

IŞİD, örgüte üye kişiler vasıtasıyla dünyanın pek çok yerinde saldırılar düzenleyerek masum insanların ve güvenlik güçlerinin ölümüne neden olmuştur. Ayrıca IŞİD'in, saldırıların bazılarında "Yalnız Kurt" ismini vermiş olması, akıllıca bir propaganda yürütüldüğünün göstergesidir. Yalnız kurt tiplemesinden yola çıkacak olursak, örgütün eski sözcüsü Ebu Muhammed El Adnani, 2014 yılında sempatanlarına seslenerek saldırı için kimseden emir almalarına gerek olmadığını ve en küçük eylemlerin bile kabul edileceğini açıklamıştır. Ancak örgütün Yalnız Kurt saldırılarında aradığı şart olarak, saldırıyı yapan kişi veya kişilerin kamuya açık bir şekilde biat ettiklerini açıklamaları istenmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017b, s. 22). Ayrıca IŞİD'in, sapkınca farklı eylem çeşitlerini sergilediği Türkiye'de, 2014 yılından 2017 yılı başlarına kadar ülke içinde saldırılar düzenleyerek, yüzlerce can kaybına neden olmuştur.

2.2. IŞİD'İN ÖRGÜTLENME BİÇİMİ

2.2.1. Örgütün Yapısı

Irak Şam İslam Devleti'nin yapısını veya örgütlenme biçimini, kurucusu olan Ebu Musab El Zerkavi liderliğindeki "Tevhid ve Cihad dönemi" ve Ebu Bekir El Bağdadi hükümrânlığındaki "IŞİD" veya "İslam Devleti" dönemi olarak ikiye ayırarak

incelemek, gelişim sürecindeki evreleri değerlendirmek açısından daha doğru olacaktır.

Zerkavi dönemindeki örgüt yapısı, gizlilik ile açıklığın iç içe olduğu merkeziyetçi bir örgütlenme biçimi benimsenmiş durumdaydı. Örgütlenme merkezden yönetildiği için, bu örgütlenme yapısının iç içe olmasına bağlı olarak, istenmeyecek kimselerin giremeyeceği bir yapılanmayla idare sağlanmaktaydı (Demirağ, 2015, s. 198). Keza bu yapı veya model Zerkavi'den sonra örgütün genişlemesi ve örgütün yapısının değişim geçirmesi, örgütlenme biçiminde farklılıklar oluşması neden olmuştur.

Bağdadi'nin IŞİD'i döneminde ise, gölge kabine modeline dayanan bürokratik devlet biçimi benimsenmiştir. Örgüt yapısı merkezi bir örgütlenmeyi yansıtmakla birlikte, iş bölümüne ayrılmış olan bir örgütlenme şekli olduğu için diğer bir açıdan da bürokrasiyi andırmaktadır (Demirağ, 2015, s. 198). Yani yabancı kaynaklarda örgütün ifade edilmiş şekliyle İslam Devleti, her biri belirli sorumlulukları olan Hiyerarşi¹⁴ sistemiyle yönetilmektedir (Sherlock, 2014). Ayrıca IŞİD, Totaliter Devlet¹⁵ özelliklerinin çoğunu bünyesinde barındırmaktadır (Barrett, 2014, s. 31). Keza Bağdadi kendi altında çalışan, Suriye ve Irak'ta olmak üzere 2 sorumlu görevlendirmiştir (Friedland, 2014, s. 13). Bu durum örgütün ulus-devlet olmadığını ve federal devlet yapısına benzer yönleriyle eyaletlere ayrılmış ve eyalet sorumlularına bir tür vali makamı verilmiştir (Demirağ, 2015, s. 198). Ayrıca IŞİD, 2014 yılında Rakka'yı işgal ettikten sonra, Rakka'nın örgütün başkenti olduğunu duyurmuştur.

IŞİD'in diğer terör örgütlerine nazaran daha merkezi bir yapısının olduğu görülmektedir. Nitekim BM'nin 2014 yılında yayınladığı bir rapora göre IŞİD'e bağlı 8 vilayet bulunmaktadır. (Erdoğan, 2018, s. 77). Özellikle Şeriat yasalarını kanun olarak benimsemiş olan mahkemelerce yürütülen (Friedland, 2014, s. 14), Bakanlıklarla yönetilerek merkezi komuta sistemini benimseyen IŞİD; eğitim, kamu

¹⁴ **Hiyerarşi:** Eski dilde "silsile-i meratip" veya "mertebeler silsilesi" sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılan hiyerarşi, üst üste sıralanmış ve alttaki üstekine tabi basamak, derece veya kademeler anlamına gelmektedir. Metin Günday, *İdare Hukuku*. 9. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, (2004), s. 71.

¹⁵ **Totaliter Devlet:** Bireysel hak ve özgürlüklerin söz konusu olmadığı ya da önemli ölçüde sınırlandırılmış olduğu devlet sistemlerini totaliter veya otoriter devlet olarak adlandırmak mümkündür. Bu tür devlet sistemleri Despot Devlet, Tirani Devlet, Baskıcı Devlet olarak da adlandırılabilir. **Bkz.** Coşkun Can Aktan, Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 3, No 2, (2001), s. 195.

hizmeti, sağlık, güvenlik, tarım vb. hizmetler sunarak yarı Federal¹⁶ bir devlet gibi organize edildiği görülmektedir (Jefferis, 2015, s. 243). rnek olarak Felluce'de yaşayan Sünni Müslümanlar, habercilere, IşİD'in yaptığı yanlışları veya insanlık suçu ihlallerini yapmasını önemsemeyerek, kendilerine bir devlet gibi hizmet edildiğini ve Irak hkmetine göre, daha iyi yaşam seçeneklerini sunduğunu ifade etmiştirler (Friedland, 2014, s. 15). Hatta IşİD'in lideri Bağdadi'nin, kendisini "İslami Devleti'nin Halifesi" olduğunu açıklayarak; bilim adamlarını, akademisyenleri, imamları, doktorları, mühendisleri, askerî ve bürokratik tecrübesi olan kişilere çağrıda bulunarak, devletine destek istemeyide ihmal etmemiştir (ney, 2014).

Sonuç olarak IşİD, modern bir örgütlenme yapısına sahiptir, ancak örgüt geleneksel bir örgüt biçimini benimsediği için Post-Modern bir yapıyı yansıttığını belirtmek mümkündür. Yani IşİD, hem geleneksel devlet tarzını, hem de modern devlet ve örgütlenme öğelerini bir arada bulundurabilen bir örgüt olduğunu bütün dünyaya göstermiştir (Demirağ, 2015, s. 198). Nitekim IşİD, böyle bir rgtlenme Şekliyle bir devlet rolü üstlenmiş ve bu rolle işgal ettiği topraklarda örgütün devamı için sıkı ve yoğun bir teşkilatlanma içerisine girmiştir (Erdoğan, 2018, s. 77,78). Ayrıca örgütün teşkilatlanma biçimi diğer alt başlıkta değerlendirilerek aktarılacaktır.

2.2.2. Örgütün Teşkilatlanma Biçimi

IşİD terör rgt kurulduğu tarihten itibaren sürekli kabuk değeristirerek teşkilatlanma içerisine girmiştir. Özellikle IşİD ismiyle dünya sahnesinde boy göstermeye başladığı dönemde, Bağdadi'nin Halifeliğini ilan etmesi ve örgütün ismini İslam Devleti olarak değeristirilmesi, örgütün ileri seviyede teşkilatlanma içerisine gireceğini göstermiştir. 2014 yılında 8 vilayetin hakîmi konumunda olan IşİD, tam bir devlet sistemini benimsemek için hızlı adımlar atmıştır. 2015 yılına gelindiğinde IşİD, Suriye'nin dörtte biri topraklarını işgal etmiş ve Rakka'nın İslam Devleti'nin başkenti olduğunu açıklamıştır. Keza Irak ordusu IşİD'e ye olan bir militanın evine yaptığı baskın sırasında bulunan taşınabilir bellek de örgütün teşkilatlanma biçimini ortaya

¹⁶ **Federal Devlet:** Siyasal gücün çeşitli bölgesel yerel glere dağıtıldığı ya da merkezi siyasal otorite ile yerel siyasal otoritelerin siyasal gücü paylaştıkları bir devlet yapılanmasıdır. Federal devlette merkezi hükümetin yanında (Eyalet, Kanton, Bölge vb. gibi) yerel siyasal merkezler vardır. **Bkz.** A. Faruk Mutlusu, Yönetsel Yapıların Oluşumunu Ve Niteliğini Belirleyen Etkenler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 3, Sayı:3*, (2001), s. 87.

çıkarmıştır (Sherlock, 2014). Örgüt merkeze bağlı bürokratik bir sistem üzerine teşkilatlanmıştır. Yani IŞİD, hiyerarşik sistemle yönetilen bir Totaliter Devlet gibi teşkilatlanarak, Orta Doğu'da hüküm sürmeyi amaçlamıştır. Ayrıca hiyerarşinin ilerleyen kısımlarında her ilin bölge idaresinden sorumlu valisi bulunmaktadır (Friedland, 2014, s.14). Hatta bölgesel birimlere validen sonra konsey temsilcileriyle yetkili kişilerde görevlendirilmiştir (Ourvooij, 2015, s. 7). Teşkilatlanma biçimine göre yönetim anlayışında tek lider Ebu Bekir El Bağdadi olmasına ek olarak IŞİD, bu yönetim şekli için İslam Devletinin 4 önemli kuralını devlet sistemine benzer anayasal düzen gibi uygulamaya koymuştur. 4 önemli kurala istinaden: (i) Hakimiyet şeriatı aittir, (ii) otorite ümmete aittir, (iii) tek bir halife tayin edilmelidir, (iv) şeriat hükümlerini yalnızca halife uygular şeklinde sıralanmıştır. Yani anayasa ve kanunları bir nevi halifenin belirlemesi gibi net ve katı kurallar koyulmuştur (Demirci, 2017, s. 5).

Örgüt, Şeriat kurallarına uyum ve düzenin kontrolünü, yüksek danışma komitesi olan Şura Konseyi'ne devretmiştir. Konsey üyeleri Halife tarafından atanmaktadır. Şura dışında dini danışma kurulu olan "Şeria" bulunmakla beraber, kurula üye olarak üç yüksek müftü ve Şeriat komisyonu dahil edilmiştir. Ayrıca yönetim birkaç danışma kurulu tarafından yürütülmekte ve savaş-çatışma stratejilerinin planlanması, Askeri Şura tarafından yapılmaktadır. İstihbarat servisi yüksek rütbeli subaylardan oluşmakta ve denetimi, İstihbarat Şurası tarafından sağlanmaktadır (Demirci, 2017, s. 5). Nitekim IŞİD'in, özel bir "Savaş Ofisi" bulunması, Bağdadi'nin önem arz eden sorumluluklarını devrettiğinin ve astlarına güvendiğinin göstergesi niteliği taşımaktadır. Ayrıca kabinesinin yönetim kadrosu ve üst düzey komutanlarının çoğu Saddam Hüseyin'in ordusunda rütbeli subaylardan oluştuğu kuvvetle ihtimaldir. Özellikle yabancı kaynakların örgütün isminin telaffuzuna istinaden "İslam Devleti"nde yaklaşık 1000 militan kadar orta ve üst düzey saha komutanı bulunmaktadır. Maaşları görevlerine göre değişkenlik göstermekle birlikte tahmini olarak 300 ila 2000 Dolar arası olduğu düşünülmektedir (Friedland, 2014, s. 13).

Terör örgütü kontrol ettiği şehirlerde; elektrik, su, kanalizasyon ve posta gibi hizmetlerin sürmesi için önemli boyutta finans kaynağı ayırdığı halk tarafından sıkça ifade edilmiştir. Hatta örgüt sağlık kurumları, yargı ve belediye hizmetlerinin istikrarlı bir şekilde sürdürüleceği söylenen vaatler içerisindedir. Bu kurumsallaşmada üst düzey

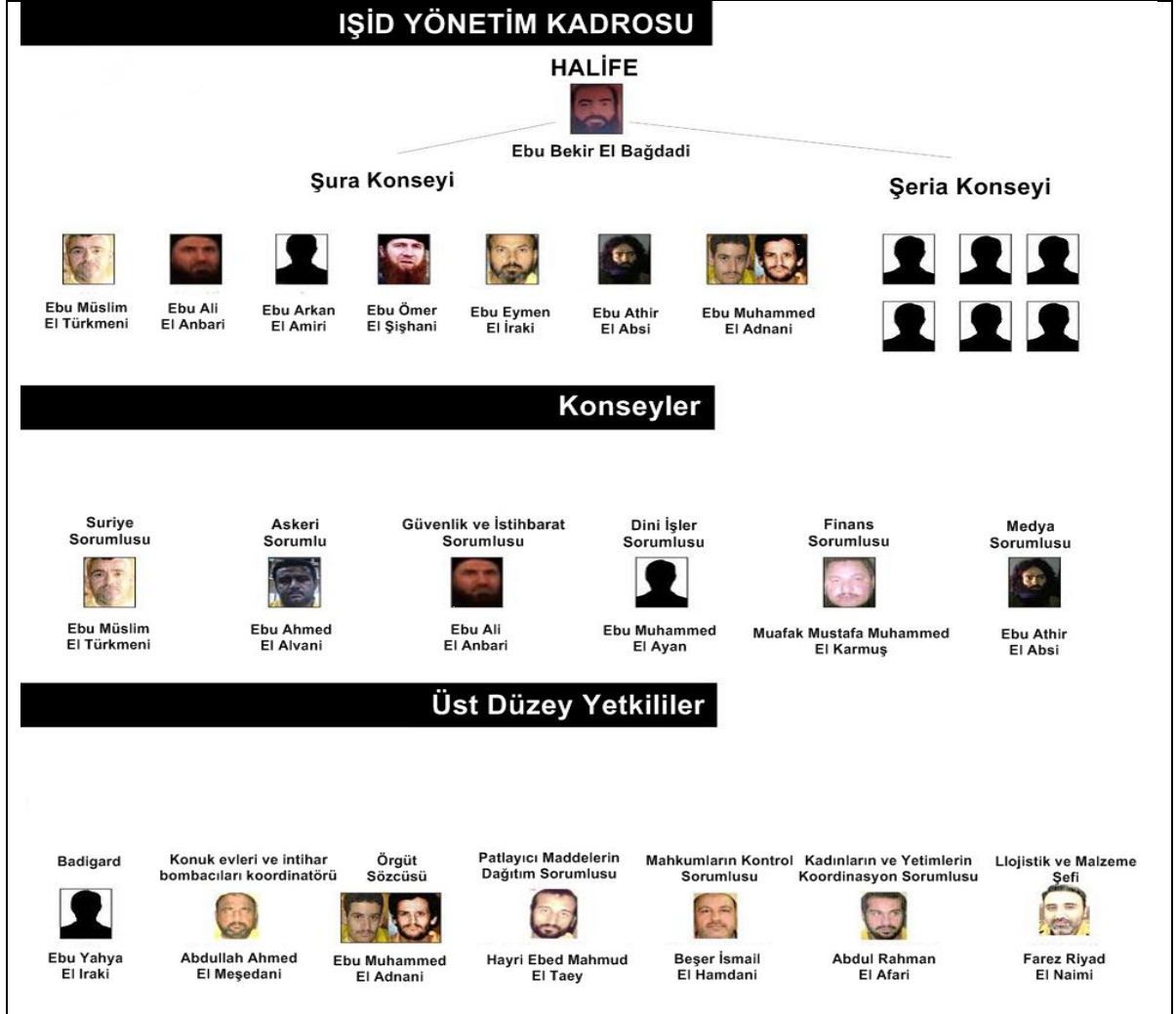
yöneticiler genellikle yerlerini korumaktadır. IŞİD'in Şeriat eğitimi verdiği ve halkın kurallara uyup uymadığını denetlemek için "Ahlak Polisi" adı altında bir teşkilat kurduğu da kesin olmamakla beraber bir çoğu kaynakta belirtilmektedir. IŞİD, Suriye'de, fakir ve özellikle de açlık sınırında yaşayan bölgelere, düzenli ekmek dağıtımını yapmayı da ihmal etmemektedir. Özellikle IŞİD, kontrolündeki başkenti olan Rakka'da da halkın, Esad döneminden daha az vergi ödedikleri bile çıkan haberler arasındadır (Yavuz, 2014). Kısaca IŞİD, bir devlet gibi memur hizmeti verdiği ve okulların kontrolünü ele geçirerek vergi aldığı da bilinmektedir (Sherlock, 2014). Mevcut durum baz alındığında, IŞİD terör örgütünün kısa sürede nasıl teşkilatlandığını ortaya koymaktadır (Schaik, 2016, s. 16). Nitekim IŞİD terör örgütünün teşkilatlanma biçimi, kontrol ettiği bölgelerde bir devletin sağlayabileceği bütün imkânları sunmaya çalışmıştır.

2.2.3. Yönetim Kadrosu

IŞİD terör örgütü veya son dönemde anılan adıyla İslam Devleti, merkeziyetçi bir sistemle yönetilmektedir. Örgütün başındaki liderin tek güç olduğu bu yapı içerisinde, liderin belirlediği isimler, IŞİD yönetim kadrosunda görev yapmaktaydı. Ayrıca Washington Post'un haberine göre; IŞİD'in neredeyse bütün yöneticileri Irak'lı ve Saddam Hüseyin dönemindeki üst düzey askeri subaylardan oluştuğu belirtilmiştir (Sabah, 2015). Nitekim IŞİD'in, yönetim kadrosunun tamamıyla alakalı net bir istihbarat bilgisine sahip olunamasa da, Bağdadi'nin yardımcılığını yapan ve Irak ve Suriye'deki yönetim kadrosunu denetleyen 2 kişi olduğu tespit edilmiştir. Keza Şura Konseyi ve Şeriat Konseyi'nin görevlerinden sorumlu kişilerin isimleri bilinmesine rağmen, yetkili kişilerin zamanla değiştikleri düşünülmektedir. Örgütün yönetim kadrosunun en üstünde bulunan IŞİD'in Irak sorumlusu Ebu Ali El Anbari, Saddam Hüseyin'in Irak ordusunda general olduğuna dair istihbarat bilgileri birçok kaynakta ifade edilmiştir. Bağdadi'nin, 2 yardımcısından bir diğeri de örgütün Suriye sorumlusu Ebu Müslim El Türkmeni'nin, Irak ordusunun Saddam Hüseyin döneminde Irak'ın Kuzey Batısındaki Tal Afar'dan sorumlu yarbay ve istihbarat üyesi (Barrett, 2014, s. 28) olarak görev yaptığı düşünülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, IŞİD'in yönetim kadrosundaki kişiler hakkında kesin bilgiler vermek mümkün değildir. Ayrıca Irak'lı güvenlik uzmanı Hişam El Haşimi, Bağdadi'nin yardımcılığını yapan El Anbari ve El Türkmeni için, Bağdadi'nin gücünün arkasındaki isimler ve onu iktidarda tutan

kişilerdir diye telaffuz etmiştir (Sherlock, 2014). Ayrıca örgütün İslam Devleti ismini duyurmasından sonraki üst yönetim kadrosunda bulunan Şura ve Şeria konseyindeki sorumlu kişiler ve alt görevlendirme kadrosuna bağlı isimler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: IŞİD 2014 Yılı Teşkilatlanma Biçimine Göre Yönetim Kadrosu

Kaynak: Richard Barrett, The Islamic State, The Soufan Group, 2014, s. 24.

2.3. ÖRGÜTÜN GÜÇ UNSURLARI

IŞİD küreselleşmenin olumsuz yanlarını kullanarak kökeninden gelen ideolojisi çerçevesinde hedeflerini gerçekleştirmeye çalışan ve dünyayı tehdit eder duruma gelen bir terör örgütüdür. IŞİD'in, son yıllarda dünya sahnesinde boy göstermesi ve uluslararası konjonktür tarafından endişe uyandırır hale gelmesi, örgütün kaynaklarının ve güç unsurlarının ne derece yüksek seviyeler ulaştığının ispatı niteliği taşımaktadır. Ayrıca örgüt varlığını devam ettirmek ve ilerlemesini sürdürebilmek için bazı güç

unsurlarına sahip durumdadır (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s. 14). Nitekim örgütün sahip olduğu güç unsurları; insan gücü, silah gücü, mali kaynaklarına bağlı olarak ekonomik gücü ve son olarak da medya ve propaganda gücüyle kazandığı küresel imajı incelenerek aktarılacaktır.

2.3.1. Örgütün İnsan Gücü

IŞİD terör örgütü bugüne kadar hiçbir örgütün sahip olmadığı insan gücüne sahip olarak, binlerce yabancı savaşçıyı¹⁷ veya teröristi bünyesinde barındırmıştır. Yalnız örgütün militan sayısı hakkında yaklaşık bir rakam vermek mümkün değildir. IŞİD'in askeri veya insan gücünün bir kısmı, Saddam Hüseyin'in ordusunda üst düzey rütbeli olarak görev yapmış ve sayılarının 1000 kişiye yakın iddia edilmekle beraber, örgütün kendi bünyesinde Irak'lı ve Suriyeli militan sayısı birkaç bin ile onar bin arasında değiştiği düşünülmektedir (Barrett, 2014, s. 35). Ebu Bekir El Bağdadi'nin Halifeliği ilan etmesinden sonra, El Nusra cephesiyle birleştiklerini açıklaması, Nusra cephesine bağlı militanların örgüte katılımına sebep olmuştur. Suriye'de Şii ve Sünni mezhep çatışmasını körükleyen IŞİD, bu sayede örgüte militan katılımının artmasına zemin hazırlamıştır.

IŞİD'in, bünyesinde bulunan teröristlerin çoğunluğunu, Orta Doğu, Arap Dünyası ve Batı ülkelerinden gelen yabancı savaşçılar oluşturmaktadır. Yaklaşık 85 ülkeden 30.000'in üzerinde yabancı savaşçının örgüte katıldığı birçok kaynak tarafından belirtilmiştir (Benmelech ve Klor, 2018, s. 3). Ayrıca Iraklı güvenlik uzmanı El Haşimi, bu veriler kapsamında IŞİD terör örgütünün insan veya askeri gücünün 30 bin ila 50 bin arasında değiştiğini ifade etmiştir. Ayrıca örgütün terörist sayısı hakkında bilgi paylaşımı yapan CIA, 2014 yılında IŞİD'in militan sayısının 20 bin ile 31.500 arasında olduğunu belirtmiştir. Ancak İngiliz haber kaynaklarına açıklama yapan Irak'lı bir yetkili örgütün 200.000'ne yakın militanı olduğunu iddia etmiştir (Özsoy, 2017). Tabi bu bilgi uçuk rakamları ifade ettiğinden, geçerliliği ihtimal dahilinde bile olmadığını belirtmek mümkündür. Örgüte askeri açıdan

¹⁷ **Yabancı Savaşçı:** Bir ayaklanmaya katılan, çatışan tarafların vatandaşı olmayan ve taraflarla herhangi bir bağı bulunmayan, yurt dışından çatışma bölgesine giden, maddi bir kazanç elde etmeyen ve yabancı bir devleti temsil etmeyen kişilerdir. **Bkz.** Adem Özer, Yabancı Savaşçılar Sorunu ve Suriye Krizi. (Ed.). Fatma Taşdemir, *SURİYE-Çatışma Ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: Nobel Yayınları, (2016), s. 225.

katılmayıp destek veren radikal gruplar olduğu da bilinmektedir. Suriye’de IŞİD’e bağlı savaşçılarının yarısından fazlası yabancı ülkelerden gelen militanların oluşturduğu tahmin edilmektedir. Suriye’de örgüte katılan yabancı savaşçılarının bir kısmı Afganistan, Pakistan ve Orta Asya’dan gelen militanlardan oluşmaktadır (Dolunay şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, 2016, s. 283). Özellikle bu durum IŞİD’in cihad anlayışını, dünya sahnesinde ne kadar sergilediklerinin veya sunduklarının göstergesidir.

Suriye’deki yabancı savaşçılar üzerinden yapılan araştırmada, kişilerin sosyal medya hesapları incelendiğinde, militanların % 55’inin IŞİD üyesi oldukları belirlenmiştir (Carter, Maher and Neumann, 2014, s. 11). Keza IŞİD, Musul’u işgal ettikten sonra ele geçirdikleri iki hapisanede bulunan Sünni örgüt üyelerini serbest bırakmış ve tekrardan örgüte biat etmelerini sağlayarak insan gücünü arttırdığı da çıkan haberler arasındadır (Cockburn, 2014a). Ayrıca 2016 yılının başlarında konuşan dönemin ABD Savunma Bakanlığı Sözcüsü Albay Steve Warren, hava saldırılarında binlerce IŞİD militanının öldürüldüğünü açıklayarak, halen örgüt bünyesinde bulunan terörist sayısının 20 bin ile 30 bin arası olduğunu ifade etmiştir (Özsoy, 2017). Türkiye’nin, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile 2016 yılında Fırat Kalkanı ve 2018 yılında yürütölen Zeytin Dalı harekâtlarının IŞİD terör örgütüne büyük darbe vurulduğu bilinmesine rağmen halen IŞİD, fazlasıyla militanı bünyesinde barındırdığı düşünölmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi IŞİD’in militan sayısı hakkında kesin bir bilgi vermek mümkün değildir.

2.3.2. Silah Gücü

IŞİD’in silah gücü hakkında hiçbir kaynak veya raporlarda doğrulanmış net bir bilgi bulunmamasına (United Nations, 2014, s. 14) ek olarak, Avusturalya kaynaklı Business Insider’in haber başlığında belirttiği üzere; “IŞİD’in silah kaynağı nerden geliyor ve örgütün silah temini etmesini engellemek neden çok zor?” (Szoldra, 2015) sorusunu akıllara getirerek, cevap arama gereği uyandırmıştır. Nitekim Independent’in haberine göre, Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)’nün yaptığı araştırmada, 2003 yılında ABD’nin Irak saldırısının ardından, İngiltere’den Irak’a gönderilen silahların IŞİD’in eline geçtiğini kesin bir ifadeyle belirtilmiştir. Aynı zamanda yabancı kaynakların deyimiyle İslam Devleti, yerel ve bölgesel pazarlardan silah satın aldığı da çıkan haberler arasındadır (Green, 2015).

IŞİD'in bünyesinde bulunan silahlar özellikle Musul, Ramadi, Selehaddin gibi, Irak ordusunun cephaneliklerinin ele geçirilmesi (Demirağ, 2015, s. 209), 2014 yılında ABD ordusu tarafından Irak ordusuna verilen silah ve mühimmatın kimlerin elinde olduğunun ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır (Castner, 2017). Özellikle IŞİD'in, Suriye'deki Tabka havaalanını hakîmiyeti altına alması örgütü önemli bir silahlı güç haline büründürmüştür (Demirağ, 2015, s. 209).

Nitekim IŞİD terör örgütünün, kendi bünyesinde; silahlar, saldırı tüfekleri, makineli tüfekler, ağır silahlar, taşınabilir hava savunma sistemleri, uçak savar silahları, roket, roketatar, tank, çok amaçlı askeri araçlar ve en önemlisi de uçak dahi bulunmaktadır (Bender, 2014), yalnız IŞİD'e bağlı uçağı kullanabilecek pilot 2014 itibariyle örgüt bünyesinde mevcut değildir. Keza Suriye'deki gücü iyice azalmış olan ve küçük çaplı birkaç bölgeyi elinde bulunduran IŞİD'in, 2018 yılı itibariyle hakim olduğu bölgede havaalanı ve uçağı bulunmamaktadır.

IŞİD'in silah gücünü daha da kapsamlı inceleyecek olursak; Karada Muharebe tankı, 2S1 Gvozdika kundağı motorlu obüs, M113 Zırhlı Personel taşıma aracı, BMP 1 Zırhlı Muharebe aracı, MT-LB çok amaçlı kullanılabilen zırhlı araç, SA-62K12 Sam yerden havaya füze sistemi, M117 Gaurdian ASV Zırhlı Personel taşıma aracı, AMZ Dizik Zırhlı hareketli piyade aracı, çok amaçlı 4x4 Zırhlı jipler, uçak savar monta edilebilen Polonya yapımı teknik kamyonlar, Tip 59 Çin menşeli uzun namlulu top, ZPU-1Ağır tek namlulu uçaksavar, hava savunma sistemleri, RPG-7 Sovyet yapımı tanksavar gibi silahlar ve araçlar bulunmasının yanı sıra, bilinmeyen bir çok silah gücüne sahip olan örgüt (Demirağ, 2015, s. 210-211-212), Financial Times gazetesinin de manşetinde belirttiği üzere IŞİD, sadece 2013 yılında 10.000'in üzerinde eylem gerçekleştirmiş ve tıpkı bir şirket gibi yıllık bilançosunu açıklayarak gücünü tescillemiştir (Ajans Haber, 2014).

2.3.3. Mali Kaynakları

Terör örgütleri, eylemlerini planlamak veya organize bir şekilde gerçekleştirmek için ekonomik güce ihtiyaç duymaktadırlar (Boz ve Kuru, 2015 s. 7). Keza Son yıllarda en sistemli bir şekilde organize olmayı beceren IŞİD, dünyanın en iyi finanse edilen uluslararası terör örgütü olduğu öngörülmüştür (Duhaime, 2015, s. 1). Örgütün, işgallerini ve eylemlerini gerçekleştirmek için gelir kaynaklarını

çeşitlendirmesiyle beraber, kontrol ettiği bölgelerde enerji kaynakları, tarım, madenler ve bankacılık gibi sektörleri yöneterek gelişimini devam ettirmiştir (Boz ve Kuru, 2015, s. 7). Bununla beraber sürekliliğini sağlamak için yasa dışı her türlü yola başvuran IŞİD (Duhaime, 2015, s. 1), bir devlet gibi yapılanma içine girerek ele geçirdiği topraklarda sağlık, kamu hizmetleri (Erdoğan, 2018, s. 78), hayır işleri, memurlara aylık veren, alt yapı işlerini dahi organize eden ve lojistik kabiliyetleri için silahlanmaya para aktaran bir örgütün, giderlerinin fazla olduğu bir ortamda, mali kaynaklarının çeşitli olması gerekmektedir (Demirağ, 2015, s. 203). Nitekim IŞİD terör örgütü, özellikle Suriye’de yükselişe geçtikten sonra küresel bir ekonomiyi yönetmeyi amaçlamıştır (Duhaime, 2015, s. 1).

2014 yılı itibariyle iç ve dış kaynaklarının toplamı 2 Milyar doları aşan IŞİD, petrol ve doğal gaz, yasa dışı vergiler, bağışlar, çalıntı eski eserler, sıvı yağ satışı, fidye ödemeleri, fosfat, sülfür ve çimento satışının yanı sıra, son olarak insan ticareti gibi çeşitli finans kaynaklarını yöneten örgüt, ekonomisini bu temeller üzerine oturturmuştur (Erdoğan, 2018, s. 78/ Duhaime, 2015, s. 1/ Levitt, 2014, s. 1). Özellikle ödemeler için makbuzlar vererek mali kaynaklarının yönetimi için kendi sistemini geliştiren IŞİD’in, örgüte yapılan bağışları hayırseverlik olarak nitelendirerek, örgüte giren paranın yasa dışı olmadığını meşrulaştırma çabasından başka bir anlam ifade etmemektedir (FATF Report, 2015a, s. 12). Keza IŞİD’in, 2014 yılı itibariyle hükmettiği topraklarda, Irak’ın petrol üretim kapasitesinin %11’ini (Gunter, 2014, s. 2) kontrol ediyor oluşu, gelir kaynaklarının yarısından fazlasının petrol ve doğal gaz satışından elde ettiğinin göstergesidir. Yalnız 2018 yılı itibariyle Suriye’nin Deyrizor şehrine yakın Irak sınırında küçük çaplı bölgede varlığını sürdüren IŞİD’in, hakim olduğu bölge itibariyle petrol üretiminden azda olsa maddi gelir sağladığı düşünülmektedir.

IŞİD terör örgütü, 2014 yılında Suriye ve Irak’ta 7 petrol rafinerisini kontrol ettiği birçok kaynak tarafından belirtilmiştir (Brisard and Martinez, 2014, s. 6). Ayrıca örgüt, enerji kaynaklarının öneminin farkında olması nedeniyle hükmettiği bölgelerde, yerel petrol alt yapılarını işletmektedir. Suriye’nin Doğu’su ve Kuzey Irak bölgelerinde faaliyet gösteren IŞİD, kendi kullanımı için petrol çıkarmaya devam ettiği rafineleri, yerel ve bölgesel pazarlara satış veya takas işlemlerini gerçekleştirmek için kullanmıştır. Keza örgütün günlük ortalama 50 bin varil petrol ürettiği tahmin

edilmektedir. Bununla birlikte teknik kapasitesinin yetersizliği, örgütün petrol kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmesini sekteye uğratmış ve petrol gelirlerinde orta vadede düşüş yaşanmıştır. Ayrıca IŞİD'in petrol satışı yapması komşu ülkelerde petrol kaçakçılığına neden olmuştur (FATF Report, 2015a, s. 13,14,15). IŞİD özellikle savunmasız olan doğal gaz sektörüne de el atarak ekonomik gücüne büyük katkı sağlamıştır (Brisard and Martinez, 2014, s. 7).

IŞİD, servetinin büyük bir kısmını Irak'ta ele geçirdiği bölgelerdeki bankalardan sağlamaktadır. Özel bankalarda parası olan kişilerden para çekimi sırasında vergi adı altında para keserek bir nevi faiz sistemi uygulamıştır. Ayrıca IŞİD, devlet bankalarındaki paranın da örgüte ait olduğunu belirtmiştir (FATF Report, 2015a, s. 13). Hüküm sürdüğü yerlerde haraç olarak ve koruma bahanesiyle okullardan vergi alıyor olması örgütün, bu sayede hem bankacılık işlemlerinden sürekli gelir elde etmesine, hem de vergi gelirlerinin kaynaklarından oluşan ticari faaliyetlerin devamlılığını sağlamıştır (Boz ve Kuru, 2015, s. 10). Ayrıca muhaliflere yapılan yardımları ele geçiren IŞİD (Erdoğan, 2018, s. 78), tarım yapılan bölgelerde toprak işgaline bağlı olarak halktan vergi almasının yanı sıra, sosyal medya aracılığıyla farklı fonlar yaratarak ekonomik gücünü arttırmıştır (FATF Report, 2015a, s. 12). IŞİD'in kontrol ettiği şehirlerde elektrik ve su faturası ödemeleri aldığı da çıkan haberler arasındadır. Aynı zamanda örgüt, kontrol ettiği bölgelerden geçişi sağlanan malların ticaretinden vergilendirme uygulayarak kazanç elde etmiştir (FATF Report, 2015a, s. 17).

Örgütün işgal ettiği bölgelerin Mezopotamya ve civarı olduğundan, birçok eski medeniyete ait tarihi eserler bu coğrafyada bulunmaktadır. Irak İstihbarat örgütünün ölü olarak bulduğu bir IŞİD militanının üzerinden çıkan taşınabilir bellekteki bilgilere göre, IŞİD ve diğer yasadışı örgütlerin Suriye'den kaçırdığı eski eserlerden 10 milyon Dolar'dan fazla kazanç elde ettikleri bilgisi ortaya çıkmıştır (Pringle, 2014). Nitekim sadece bellekte yer alan bilgi, büyük ihtimalle antika eserlerden elde edilen kazancın bir kısmını oluşturmaktadır. Örgütün çok geniş topraklara hâkim olduğuna düşünürsek bölgenin doğal zenginliklerinden de faydalanması doğal bir durum teşkil etmektedir. Nitekim Fosfat ve sülfür madenleri ve çimento fabrikalarının yönetiminden yüksek gelir elde ettiği de bilinmektedir (Brisard ve Martinez, 2014, s. 8).

IŞİD insan ticareti yaparak diğerk bir gelir kaynağı oluşturmuştur. Özellikle kadınların köle ihalelerinde satılması, örgütün maddi kaynak yaratmak için her türlü yola başvurduğunun göstergesidir. Hâkimiyeti altına aldıkları kadın ve çocukları, ailelerine vermek için 3 Bin dolar civarı fidye belirleyerek serbest bıraktıkları da çıkan söylentiler arasında yerini almıştır (FATF Report, 2015a, s. 14). Ayrıca ABD'nin yaptığı bir araştırmada, 2008 ve 2014 yılları arasında El Kaide ve IŞİD'e bağlı teröristlerin örgütlere en az 222 Milyon dolar fidye ödemesi aktardıkları tahminin de ötesinde yer almaktadır (FATF Report, 2015b, s. 18).

Kısaca değinmek gerekirse, örgütün yağ üretiminden kazanç elde ettiğini de belirtmek gerekmektedir. Bilindiği üzere, Irak yağ üretiminde dünyanın 4. İhracatçısı konumunda olmasını değerlendiren IŞİD, kontrolünde olan bölgelerde tarımdan her türlü faydalanarak mali kaynaklarını çeşitlendirmeyi de ihmal etmediği görülmektedir (Brisard and Martinez, 2014, s. 6). Başka bir husus olarak da örgüt, Musul yakınlarında yaklaşık günlük 8 Bin varil ağır yağ üretimi yaparak asfalt yapımında kullanmıştır (Solomon, Kwong and Bernard, 2015, s. 2).

Keza her seferinde belirtmek zorunda kalındığı üzere IŞİD, 2014 ve 2015 yılının sonuna kadar iyiden iyiye devlet olma hayalinde ısrarlı olduğunu faaliyetleriyle ve mali kaynaklarının kullanımıyla göstermiştir. Özellikle IŞİD terör örgütünün ekonomik kaynak yaratmak için her yolu mubah olarak görmesi ve ona göre hareket etmesi, bölgede yaşanan insanlık suçunun tahmin edilmesi kolay bir hal almasına neden olmuştur. Yalnız örgüt 2015 yılında koalisyon güçlerinin ve 2016 yılında Türkiye ve Özgür Suriye Ordusunun birlikte yürüttüğü operasyonlar sonucunda örgütün toprak kaybetmesi, doğal olarak ekonomik gelirlerinin iyice düşmesine sebep olmuştur. Bu durum gösteriyor ki IŞİD terör örgütünü özellikle Suriye ve Irak'ta yok etmenin yolu birlikte hareket ederek, özellikle mali kaynaklarının kesilmesiyle mümkün olacaktır. Yalnız, Orta Doğu'nun üzerinde dış güçlerin hedeflerinin bulunması, işbirliğini mümkün kılacakmış gibi gözükmektedir.

2.3.4. Medya ve Propaganda Gücü

Gelişen iletişim teknolojilerinin itici ve cezbedici gücüne bağlı olarak terörün etkin bir şekilde yayılıyor olması, mevcut sorunların bölgesel kalmasını engellemekte ve terörün sınır aşan bir boyut kazanmasına sebep teşkil etmektedir. (Türkoğlu, 2017,

s. 162). Yani teknolojide meydana gelen ilerleme, iletişimin farklı boyutlara taşınmasına ve farklı amaçlar için kullanılmasına zemin hazırlamış durumdadır. Propaganda aracı olarak kullanılan her türlü medya ağlarının maliyetinin son derece düşük olması ve her kesim tarafından tercih edilmesi terör örgütlerini harekete geçirmiştir (Wolfsfeld, Segev and Sheaffer, 2013, s. 117). Ayrıca çok kısa sürede geniş kitlelere ulaşma imkânı medya gücünün önemini arttırmakla kalmamış, uluslararası konjonktürde yumuşak güç adlandırılmasına olanak sağlamıştır (Dolunay Şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, 2016, s. 277). Nitekim propaganda terör örgütlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri için önemli bir konuma sahiptir. Özellikle son dönemde adını İslam Devleti diye duyuran IŞİD terör örgütünün, farklı ülkelerden gelebilecek militanları çatısı altında toplamak düşüncesiyle geleneksel ve yeni medya araçlarının kullanımına dayanan aktif bir strateji izleyerek dini söylemlerle verilen vaatlerin, kişileri terör örgütüne yöneltmedeki büyük etkisi hissedilir ve gözle görülür seviyelere ulaşmış durumdadır (Korkmaz, 2016a, s. 7). IŞİD propagandasının temelini ideolojisine dayandırması, özellikle örgütün radikal kesim tarafından artı destek görmesine neden olmuştur.

Tarihin ilk terör örgütlerinden Sicariiler ve Haşhaşiler daha fazla ses getirmesi için terör eylemlerini kalabalıklar önünde gerçekleştirmektedirler. Böylece korku ve dehşet kulaktan kulağa yayılarak uzak coğrafyalara kadar ulaşabilmekteydi. Bugünkü terör örgütleri ise kitle iletişim araçlarını kullanarak tüm dünyaya mesajlarını iletmektedir. Bu durum şiddet eyleminin içeriği ve yöntemi değişse de terör örgütlerinin mesaj iletme gerekliliğinin her zaman temel amaç olduğunu göstermektedir (Salihi ve Göksun, 2018, s. 19).

IŞİD'in, medya yoluyla hem sempati kazanmak hem de düşman kitlelerini etkisi altına almak için 3 ana hedefi bulunmaktadır. Birincisi ve en önemli hedefi; (i) destekçi kitlesi oluşturmak, (ii) ikinci amaç olarak rakipleri arasında veya batı medyasında korku hissi yaratarak endişe uyandırmak, (iii) son olarak da meşruiyetini savunarak İslam dünyası tarafından kabul görmek istemekle birlikte devlet olduğunu kabul ettirme çabasıdır. Ayrıca IŞİD'in, hedeflerinin aktif çoğunluğa hitap eden bir tanıtım yapılmadan gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu belirtmek mümkündür (Williams, 2016, s. 3).

IŞİD terör örgütünün, propaganda başarısındaki en önemli faktörlerinden biri, medyatik organları, dergileri ve özellikle de Al-Furgan isimli internet üzerinden yayın yapan iletişim birimidir (Luizard, 2016, s. 106). Ek bilgi olarak Al-Furgan internet sitesinden ilk video Haziran 2014'te yayımlanmıştır (Dolunay Şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, 2016, s. 287). Al-Furgan sitesi, suçluların veya düşman olarak gördüklerin rehinelere kafalarının kesilmesi, zina nedeniyle taşlanarak öldürülenler, eşcinsellerin katledilmesi gibi dehşet veren toplu infazların yanı sıra, İslam'a aykırı gördükleri kutsal yerlerin ve Şii ibadet hanelerin yerle bir edilmesi gibi sahneleri içeren videoları yayımlamaktadır. Örgütün lüks dergisi olarak bilinen "Dabig" (Dabık), Halep'in kuzeyinde yer alan ve pekçok hadise göre, ahiret gününden önce gerçekleşecek uyarlıklar savaşında, Müslümanların Hıristiyanları kesin olarak mağlup edeceği en nihai savaş yeri olarak geçmektedir (Luizard, 2016, s. 106,107). Ayrıca "Al-Hayat Medya" tarafından online ve İngilizce olarak yayımlanan Dabig dergisi, örgütün ana iletişim aracı ve propaganda gücünün çıkış noktası olarak gözükmektedir (Dolunay Şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, 2016, s. 287).

Al-Hayat Medya tarafından Türkçe yayımlanan IŞİD'in "Konstantiniyye" dergisinde (Korkmaz, 2016a, s. 7) yazılan içeriklerle, Türkiye'deki kurumlara ve toplumsal normlara karşı sözlü saldırılarda bulunulmuştur. Örgütün bir diğer propaganda kanalı olarak El-Amak haber ajansı, IŞİD'in resmi haber ajansı görevini yürütmüştür. Ayrıca En-Nebe dergisi, IŞİD'in basın bilgilendirme aracı olarak kullanılmıştır (Salihi ve Göksun, 2018, s. 39-21-23). Bunların yanı sıra, örgütün El-Beyan isimli medya şirketi, Irak, Suriye ve Libya'da Arapça; Rusça ve İngilizce yayınlar yaparak, bölgenin IŞİD için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir (The Telegraph, 2015). IŞİD terör örgütü, son olarak "Rumiyah" adlı dergiyi kurarak, bütün yayın organlarını veya dergi faaliyetlerini tek bir çatı altında toplamış olup, profesyonel ve düzenli bir yayın periyodu hedeflemiştir (Salihi ve Göksun, 2018, s. 53). Keza görüldüğü üzere IŞİD'in propaganda gücü, bu medya araçlarından kaynaklanmaktadır.

IŞİD terör örgütünün, propaganda amacıyla çektiği videoların kalitesinden, profesyonel makine ve cihazları bünyesinde barındırdığının göstergesidir. Keza şiddetin yüceltilmesi ve bunun propaganda aracı olarak kullanılması, durumun insanlık dışı yanını gözler önüne sermektedir (Yusuf, 2016, s. 361). IŞİD özellikle 2017

yılında, sosyal medya kanalları aracılığıyla propaganda etkisini kullanarak, şu cümlelerin yayılmasını sağlamıştır: Bazen en kötü geçmişe sahip olan insanlar bile en iyi geleceği yaratabilir ve şehit olabilecekken neden bir ezik olarak ölesin ki? (Awan, 2017, s. 11). Provake edici cümleye baktığımızda örgütün ne kadar akılcı bir propaganda yürüttüğü ve medya gücünü nasıl kullandığı görülmektedir. Keza örgütün medya kullanımına baktığımızda şöyle bir soru akıllara gelmektedir. IŞİD, bu teknik alt yapıyı, teknik aklı ve insafsızlığında yatan düşüncenin kaynağı neresidir? (Yusuf, 2016, s. 361). Bir önceki konu başlığında örgütün gelir kaynaklarından her ne kadar bahsedilmiş olsa da, bu soruyu cevaplamaya sadece mali kaynaklarının yetmeyebileceğini söylemek yanlış bir yargı olmayacaktır. Ayrıca IŞİD'in, medya araçlarıyla propaganda yapmak için bu tür sözleri kullanılmasının sonucunda, IŞİD'in özellikle gençlerden dünya çapında destek görmesi, örgütün insanların geçmişteki mutsuzluklarından veya dönemseller değişimlerinden faydalanarak algılarında yer edinmeyi amaçladığı bariz bir şekilde anlaşılmaktadır. Keza IŞİD'in, medya ve propaganda gücüyle örgüte militan katılımı sağlaması, medya kanallarını ne kadar etkin bir şekilde kullandığının ispatı niteliğindedir.

Özetlemek gerekirse 1999 yılında Ebu Musab El Zerkavi tarafından "Tevhid ve Cihad" adı altında kurulan ve 2014 yılında ismini Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak değiştirildiğini açıklayan örgüt, özellikle Irak ve Suriye'de 2016 yılına kadar toprak işgal etmiş ve hüküm sürmüştür. Nitekim Haziran 2014'te IŞİD'in yeni ve en önemli lideri olarak görülen Ebu Bekir El Bağdadi, İslam Devleti'nin kurulduğunu ve Halifeliğini ilan ettiğini duyurmuştur (Beyza ve Çiftçi, 2017, s. 57). Ayrıca 2014 yılından sonra dünya çapında eylemlere imza atan ve farklı eylem tarzıyla modern terör örgütü tiplmesiyle ifade edilen IŞİD, 2016 yılına kadar Sünni-Şii mezhep çatışmasını da kullanarak Irak ve Suriye'de kalıcı olmayı amaçlamıştır. Yalnız 2016 yılının ortalarından itibaren günümüze kadar düşüşüne mani olamayan IŞİD'in, üçüncü ve dördüncü bölüm itibarıyla Suriye'deki son durumu ve Orta Doğu ve Türkiye'ye etkisinden yola çıkarak, IŞİD'le mücadele kapsamında yürütülmesi elzem olan politikalar derine indirgenerek analiz edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD TERÖR ÖRGÜTÜ'NÜN ORTA DOĞU'YA ETKİSİ VE KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN İŞİD İZLEM'LERİ

3.1. TERÖRİZM VE İÇ SAVAŞ DENKLEMİNİN İŞİD İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Terörizm, dünya çapında örgütlenmiş gruplar tarafından şiddet uygulamalarını yaygın hale getirerek, uluslararası barış ve istikrarı tehdit eden, güncel ve büyük bir sorun haline almış durumdadır (Caşın, 2008, s. 59). Terörizm ve iç savaş, devlet-dışı aktörler tarafından ideolojik hedeflere ulaşmak için kullanılan, bir araçlardır. Terörizm ve iç savaş ilişkisi, birbirleriyle iç içe anlamlandırılan fakat farklı koşullarda, farklı şekillerde meydana gelen şiddet türleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşdemir, 2015, s. 41).

Terörizmin, iç savaşın yaşandığı coğrafi bölgelerde daha çok baş göstermesiyle birlikte, yönetim boşluğundan faydalanan örgütlerin güç kazanmasına zemin hazırladığı aşikârdır. Keza 2011 yılında Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı ve özellikle Suriye iç savaşı bu iki siyasal şiddet türünün birleşerek uluslararası güvenliği nasıl tehdit ettiği herkes tarafından görülmektedir (Taşdemir, 2015, s. 43). Ayrıca terörizm üzerine çalışmaları bulunan Kedikli'nin de belirttiği üzere; ABD'de meydana gelen 11 Eylül terör saldırıları sonrasında Orta Doğu ve Avrupa'da gerçekleşen terör eylemleri, uluslararası topluma yönelik tehditlerin sadece devletler arasında yaşanan savaşlardan değil aynı zamanda devlet dışı şahıslardan da kaynaklanabileceğini ispatlamıştır (Kedikli 2013, s. 1). Nitekim uluslararası toplumun sorunu haline gelen İŞİD, Suriye iç savaşı sırasında mezhep çatışmalarını alevlendirerek, terör yöntemlerini aktif bir şekilde kullanması, sofistike yapıların en belirgin örneğinin dünya sahnesinde boy göstermesine neden olmuştur. İŞİD'in yürüttüğü strateji ve

örgütün farklı eylem şekli modern bir yapılanma olarak nitelendirilmiştir (Taşdemir, 2015, s. 41). Ayrıca bu durumun, Kedikli'nin de aktardığı cümleyi destekler nitelikte olduğunu ve terörizm ve iç savaş denkleminin birbirinden nasıl beslendiğini de gözler önüne sermiştir.

IŞİD terör örgütünün dini, mezhebi ve inanç sistemlerini referans olarak öne sürmesi (Çitlioğlu ve Dedemen, 2014, s. 28) ve terörizmin yıllar boyunca şiddetini arttırarak uluslararası güvenliği tehdit etmesi (Kaşıkçı, 2016, s. 12), iç savaştan beslenen IŞİD terör örgütünün terörizme verdiği desteğin dünya çapında en belirgin örneği olduğu her kesim tarafından belirtilmiştir. Yalnız terörizmin bu denli büyümesi ve endişe yaratır hale dönüşmesinde en büyük payın teknolojik gelişmelerin küreselleşmeye verdiği etkinin yansıması olduğunu da ayrıca belirtmek yerinde bir ifade olacaktır (Gül, 2012, s. 29).

3.2. IŞİD VE SURİYE İÇ SAVAŞI

3.2.1. Örgütün Suriye'de Ortaya Çıkışı ve Yükselişi

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, birçok devlet dışı yapılanmalara, gruplara veya terör örgütlerine istedikleri gibi hareket etme fırsatı tanımıştır. Bunlardan en önemlisi olan IŞİD terör örgütü, Suriye'de başlayan Arap Baharı ile yönetim boşluğundan faydalanarak Suriye'de aktif rol üstlenmiş ve hedefleri doğrultusunda büyüme imkânına sahip olmuştur. 2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle birlikte, Irak İslam Devleti (İİD)'nin yeni lideri Ebu Bekir El Bağdadi'nin El Kaide tarafından yönlendirmesiyle, Suriye'li yabancı savaşçıların, Suriye'de bir grup kurulması istenmiştir. Keza bunun için El Kaide'yle görüşülerek Suriye'ye geçecek olan militanların El Kaide bağlantılarını açıklamak şartıyla yeni bir grup kurmaları kararlaştırılmıştır. Nitekim Suriye'de Fatih Ebu Muhammed El Culani önderliğinde Suriye'de kurulan Nusret Cephesi veya El Nusra Cephesi, IŞİD'in Suriye'de ortaya çıkışının ilk adımı niteliği taşımaktadır. El Culani'nin kısa sürede Suriye'de başarılı olmasıyla İİD'de, El Culani'den İİD'ye bağlılığını açıklamasını istemiştir. El Culani'nin bu talebi kabul etmemesiyle birlikte, İİD'den Irak'lı bazı rütbelilerin Suriye'ye geçerek El Nusra cephesini ele geçirmeye çalışmış ve El Nusra Cephesinin Bağdadi'ye biat etmelerini istemiştirler (Acun, 2014, s. 3). 2013 yılında Suriye'ye giden Bağdadi, El Nusra Cephesi'nin İİD'yle birleştiğini ve Irak Şam İslam

Devleti (İŞİD)'nin kurulduğunu ilan etmiştir (Hashim, 2014, s. 11). Her ne kadar El Kaide lideri Zevahiri ve El Nusra lideri Culani, birleşmeyi kabul etmemiş olsalar da İŞİD, El Nusra militanlarını etrafına toplamış ve Suriye'deki yükselişine zemin hazırlamıştır.

İŞİD terör örgütünün, Sünnileri destekleyerek Şiiilerle mezhep çatışmalarına neden olması, örgütün küresel ve bölgesel tarafların çatışmasından faydalanarak, rahatça hareket etmesine ön ayak olmuştur. Keza uluslararası toplumun, Suriye'de yaşanan vahşete yokmuş gibi davranmaları (Hatahet, 2015, s. 5), İŞİD'in Suriye'de yakaladığı fırsatı değerlendirerek, örgütün lideri Bağdadi'nin 2014 yılında İŞİD terör örgütünün isminin "İslam Devleti" olarak değiştirildiğini duyurması ve Bağdadi'nin Halifeliğini ilan etmesi, İŞİD'in Suriye'de yükselişe geçmesine zemin hazırlamıştır. İŞİD, İslam Devleti'ni kurduğunu açıkladıktan sonra El Kaide'den tamamen koptuğunu belirterek, kendisinin devlet olduğunu ve bölgedeki bütün Sünni grupların örgüte biat etmelerini istemiştir (Sandıklı, 2015, s. 25). Ayrıca İŞİD, ilk başlarda Esad rejimiyle savaşmaktayken, diğer gruplar veya örgütler ile ters düşmesinden dolayı muhalif gruplara saldırmaya başlamıştır (Uzun, 2016, s. 14).

İŞİD terör örgütü, 2014-2016 yılı arasında kadar yükselişini sürdürmüş ve işgal ettiği topraklarda bir devlet gibi hareket etmiştir. Öyleki Bağdadi'nin Halifeliği ilan etmesinden bir yıl sonra İŞİD'in, ABD ve müttefiklerinin gerçekleştirdiği yüzlerce hava saldırısına rağmen, örgütün ilerleyişi durdurulmuyor ve örgüt toprak kazanmaya devam ediyordu (Law, 2015). Ayrıca İŞİD'in bu kısa sürede ki amansız yükselişi güç boşluğu nedeniyle, bazı bölgelerde halk tarafından destek görmesi, örgütün devlet statüsü kazanmasına katkı yapmaktaydı. Nitekim İŞİD'in yükselişi, ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyon güçlerinin yürüttüğü operasyonlarla, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) tarafından Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarıyla durdurulmuştur. Dördüncü bölüm itibariyle değerlendirilerek aktarılacaktır.

3.2.2. Örgütün Suriye'de Kontrol Ettiği Bölgeler

Suriye iç savaşının iyice alevlendiği 2013 yılında, Irak'ın Musul şehrini işgal eden Bağdadi yönetimindeki İİD'nin, daha önce de değindiğimiz üzere Suriye'de, Culani önderliğindeki El Nusra Cephesi'nin örgüte biat ettiğini açıklamasıyla birlikte,

örgütün isminin IŞİD olarak değiştirildiğini ilan etmişti. Bu açıklamadan itibaren Suriye’de yükselişe geçerek toprak kazanmaya başlayan IŞİD terör örgütü, Sünni-Şii Mezhep çatışmasını da başlatarak ilerlemesini hızlandırmaya başlamıştır. Nitekim 2014 yılının ilk yarısında örgütün lideri Bağdadi, IŞİD terör örgütünün “İslam Devleti” olarak değiştirildiğini ve İslam Devleti’nin kurulduğunu duyurmuştur. Keza Bağdadi’nin, Halifeliğini ilan etmesi üzerine, örgüt kısa sürede topraklarını genişletmeyi sürdürmüştür. Örgüt, Suriye’de petrol rafinelerinin olduğu Rakka ve Deyrizor’u ele geçirerek, petrol üretim merkezlerini elinde tutmasının akabinde, Rakka’nın İslam Devleti’nin başkenti olduğunu ve devletin buradan yönetileceğini duyurmuştur. Ayrıca Örgüt, 2014 yılında Orta Doğu’nun en büyük su kaynakları olan Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde büyük oranda kontrolü ele geçirmiştir (Aljazeera TURK, 2014a). Ayrıyeten Orta Doğu’da stratejik bölgeleri ele geçiren IŞİD’in, 2014 yılı Irak ve Suriye’de kontrol ettiği bölgeler ve 2018 yılı itibariyle Suriye’de kontrol ettiği bölgeler karşılaştırmak amacıyla aşağıdaki haritalarda ayrı ayrı gösterilmektedir.

Harita 2: 2014 Yılı İtibariyle IŞİD Terör Örgütünün Suriye ve Irak’ta Kontrol Ettiği Bölgeler

Kaynak: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/isidin-haritasi> Erişim Tarihi: 14.07.2018.

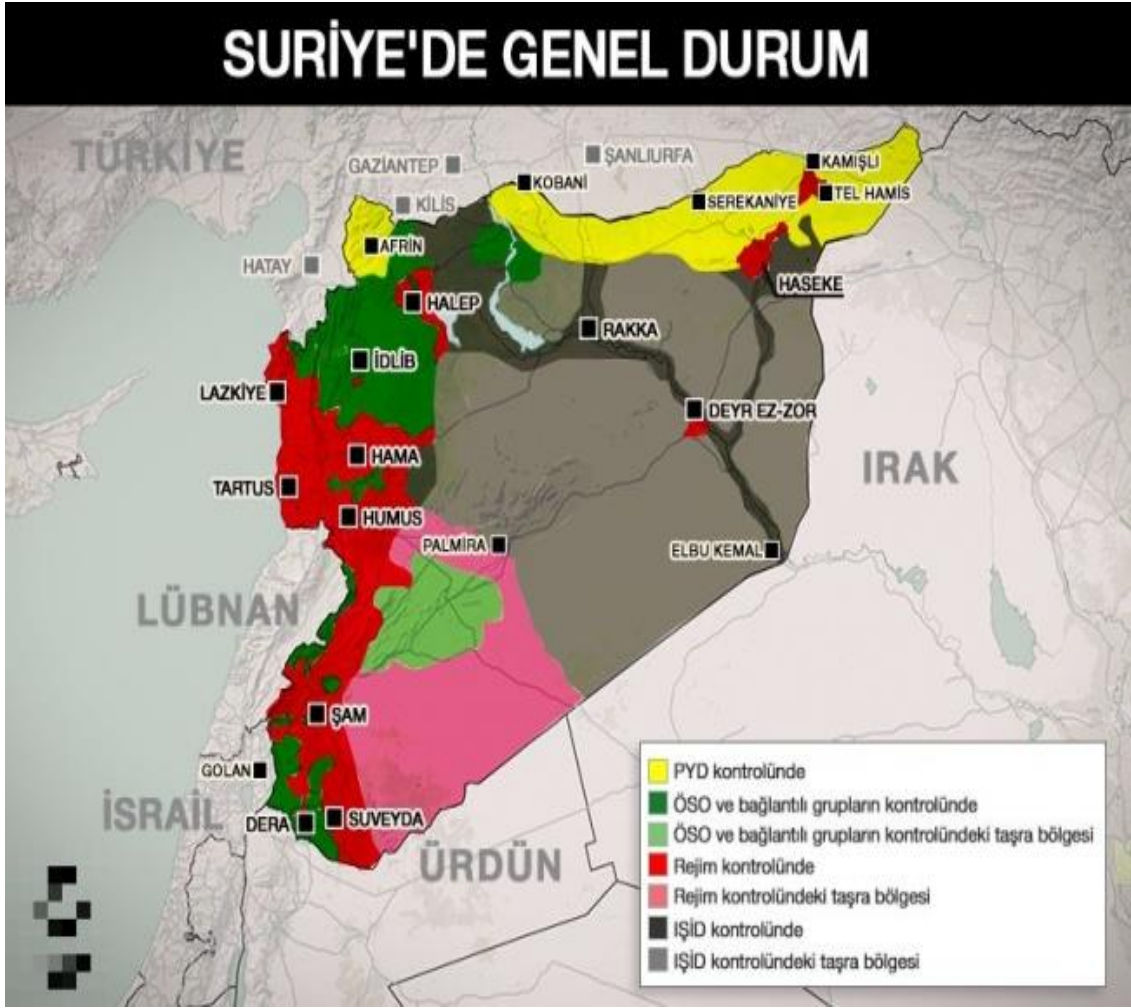
örgütün kontrol ettiği bölgelerdeki yönetim gücünü de hafifletmiştir. Ayrıca IŞİD'in, Mezopotamya'nın en bilindik su kaynaklarının olduğu bölgeleri kontrolü altına alması, bölgedeki hidroelektrik santrallerini, baraj göllerini ve sulama kanallarını kontrol ederek, örgüte sadece maddi açıdan değil, IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerde garantör¹⁸ bir devlet gibi görülmesine de katkı sağlamıştır

IŞİD'in, 2015 yılı sonu itibariyle Halep'in merkezinde bir varlığı bulunmasa da, şehrin Kuzey ve Doğu kısmında bazı kesimleri işgal etmiştir. Ayrıca o dönemde Hama şehrinin Doğu kırsalı da örgütün kontrolü altında bulunmaktaydı. Keza Suriye'nin en büyük petrol rafinerisine sahip ve Irak'la sınır şehri olan Deyrizor'un IŞİD'in elinde olması, örgüt için büyük önem taşımaktadı. Haseke'nin Deyrizor'a yakın kesimlerinde etkin olmaya çalışan örgüt, Haseke'ye bombalı araç saldırıları düzenleyerek o dönemde varlığını hissettirmeyi de ihmal etmemiştir (Karar, 2015).

Tarih 2016 yılının ilk aylarına geldiğinde petrol bölgesi olan El Şeddadi şehri IŞİD'in elinden alınmasıyla, örgüte büyük bir darbe vurulmuştur (Euronews, 2016). Böylece IŞİD, toprak kaybetmeye ve maddi açıdan düşüşe geçmeye başladığının sinyallerini vermiş ve örgütün 2017 yılının Ekim ayında ABD destekli Suriye Demokratik Güçleri (SDG), IŞİD'in başkenti ve bel kemiği olan Rakka'ya son taarruzu gerçekleştirerek örgütün elinden alacaklarını duyurmuştur (BBC News Türkçe, (2017c). Keza Kasım ayı itibariyle, Suriye'nin Irak'la sınırı olan Elbu Kemal'i, Suriye ordusunun IŞİD'in elinden geri almasıyla birlikte, Elbu Kemal'e yakın olan ve örgütün en önemli merkezi konumlu petrol üretim bölgesi olarak görülen Deyrizor'u da, Suriye ordusu birliklerinin ele geçirmesine mani olamayan IŞİD, SDG'nin Rakka'yı ele geçirmesiyle, 2017 yılı sonunda Rakka'da ki varlığını tamamen yitirmiştir (BBC News Türkçe, 2017d). 2017 yılı sonuna kadar, Humus kırsalında da varlığını devam ettiren IŞİD, Şam'ın güneyindeki Yarmuk Kampında varlığını sürdürmekteydi (BBC News Türkçe, 2017b). Ayrıyeten, 2015 yılında Suriye'de geniş toprakları işgal etmiş olan IŞİD'in, diğer gruplar ve Esad rejimi karşısında ne kadar bir alanı kontrol ettiği aşağıdaki haritada gösterilmektedir.

¹⁸ **Garantör Devlet:** Güvence veren ve bunun gerçekleşmesini gözeten ve denetleyen (kimse, kuruluş veya devlet). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=GARANT%C3%96R Erişim Tarihi: 14.07.2018.

Harita 4: 2015 Sonu İtibariyle Suriye’de Genel Durum

Kaynak: <http://www.karar.com/dunya-haberleri/suriye-savasinda-son-durum-suriye-savas-haritasi-46028> Erişim Tarihi: 14.07.2018.

2018 yılının son çeyreğinde IŞİD terör örgütünün elinde büyük çaplı yerleşim bölgesi bulunmazken, Suriye ve Irak sınırında Deyrizor’a yakın küçük çaplı birkaç yerde varlığını sürdürmeye çalıştığı görülmektedir (Stratejik Ortak, 2018). Irak’ta da toprak kaybeden örgütün, Suriye iç savaşındaki son durumu bölüm sonundaki başlıkta güncel olarak değerlendirilip aktarılacaktır.

3.2.3. IŞİD’in Suriye’de Diğer Gruplar İle İlişkisinin İç Savaşa Etkisi

IŞİD terör örgütünün Suriye iç savaşına dahil olduğu dönemde, El Nusra Cephesi, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve PYD’nin silahlı kolu olarak bilinen Halk Savunma Birlikleri (YPG) gibi gruplar Suriye’de, söz sahibi olmak için farklı bölgelerde mücadele içerisine girmişlerdir. 2013 yılında örgütün lideri Bağdadi, El Nusra Cephesi’nin IŞİD’e biat ettiğini ve örgütün isminin Irak Şam İslam Devleti

(İŞİD) olarak değiştirildiğini duyurmasından sonra, Suriye iç savaşında farklı argümanların söz konusu olacağını veya devreye gireceğini işaret etmekteydi.

El Nusra Cephesi'nin, El Kaide'nin desteğiyle Suriye iç savaşına katılarak Culani önderliğinde başarılı operasyonlar gerçekleştirmesi, İŞİD'in iştahının kabarmasına neden olmuştur. İŞİD terör örgütü lideri Bağdadi'nin, Nusra Cephesi'nden örgüte biat etmesini istemesi üzerine El Nusra Cephesi lideri her ne kadar karşı çıkmış olsa da İŞİD, mezhepsel çatışmaları kullanarak ve maddi olanaklarını seferber ederek Nusra Cephesi militanlarının genelini yanına çekmeyi başarmıştır. Nitekim Nusra Cephesi'nin etkin olduğu bölgelerde söz sahibi olmaya başlayan İŞİD, 2014 yılında lideri Bağdadi'nin, İslam Devleti'nin kurulduğunu açıklaması ve Halifeliğini ilan etmesi, İŞİD'in Suriye iç savaşında diğer gruplar ile ilişkisinin nasıl olabileceği ve bu durumun Suriye iç savaşında nasıl bir etkiye yol açabileceği, merak konusu olmasından ziyade endişe uyandıran bir durum olarak görülmüştür.

Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) 2012 yılında Türkiye'de kurulmuş ve Suriye'de Esad rejimine karşı muhaliflerin desteğini alan bir örgüt veya gruptur. ÖSO 2012 yılından itibaren halkın yanında yer alarak Suriye iç savaşında söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Nitekim 2016 yılında Türkiye'nin sınır güvenliğini zorlaştıran PYD/YPG ve İŞİD'e karşı, Fırat Kalkanı ve 2018 yılında Zeytin Dalı Harekâtlarında Türkiye ile beraber operasyonlara katılan ÖSO, İŞİD'in Suriye'de yara almasına ve bölgede toprak kaybetmesine katkı sağlamıştır. Her ne kadar Suriye'de kısa sürede genişlemeyi başarmasına rağmen ele geçirdiği topraklarda tutunamayan ÖSO'nun İŞİD ile çatışması, bölgede dengelerin değişmesine ve İŞİD'in Suriye iç savaşında Esad rejimiyle yakınlaşmasına neden olmuştur. Keza İŞİD, ÖSO'yla güç ve hak mücadelesi vermesi, Suriye iç savaşını yakından etkilediğini ve yön verdiğini söylemek doğru bir kanaat olacaktır.

İŞİD'in, 2014 yılında İslam Devleti'ni kurarak Halifeliği ilan etmesi dünya çapında büyük ses getirmiş ve uluslararası camia tarafından radikalizmle mücadele için koalisyon güçleri oluşturulması kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan İŞİD'in Kürtlerin kontrolü altında olan Kobani (Ayn el-Arab)'ye saldırması üzerine, bölgede Kürt kesimin sözcüsü ve savunucusu olduğunu öne süren PYD/YPG terör örgütünün, bazı gruplar ile birleşmesinin akabinde, ABD'nin askeri mühimmat desteğinde

bulunmasıyla IŞİD’le çatışma içerisine giren YPG birlikleri, 2015 yılında Kobani’yi geri almıştır. Keza bu olay üzerine PYD/YPG’nin, Kürt halkı ve bazı Kürt kuruluşlar karşısında konumunun daha da güçlenmesine zemin hazırlamıştır. YPG’nin Kobani’de aldığı başarı, ABD’nin bölgedeki müttefiki konumuna ulaşmasını sağlamıştır. Tüm bunların yanında 2015 yılı sonunda ABD’nin desteğiyle kurulan ve PYD/YPG’nin de içinde bulunduğu Suriye Demokratik Güçleri (SDG), hedefinin Rakka’nın IŞİD’in elinden geri alınması ve bölgeyi terör örgütünden temizlemek olduğunu açıklamıştır (Kerman ve Efegil, 2017, s. 164-165). Yalnız Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında kurulan örgüt veya ABD’nin deyimiyle kuruluş, PKK/PYD/YPG terör örgütlerinin uluslararası arena tarafından desteğini almak, PYD/YPG örgütünü, terör söylemlerinden aklama ve ABD’nin Türkiye’ye karşı uyguladığı bir algı operasyonu olduğunu da hatırlatmak gerekmektedir.

3.2.4. İç Savaş Doğrultusunda IŞİD’in Türkmenlere Etkileri

Suriye iç savaşında, 3,5 milyonu bulan nüfus ile en çok sıkıntı yaşayan Türkmenlerin, meşru temsilcisi “Suriye Türkmen Meclisi”dir (Mustafa, 2015, s. 1). Suriye’de yaşayan Türkmenler Lazkiye ve Halep olmak üzere iki ana bölge içerisindeki şehirler, kazalar ve köylerde yaşamlarını sürdürmektedirler (Kirişçioğlu, 2015, s. 12). Suriye’deki Türkmenlerin; Şam, Halep, Hama, Humus, Lazkiye, Tartus, Rakka, İdlib, Der’a, Küneytra gibi şehir ve bölgelerde ve bazı kıyı kesimlerde yaşamaktadırlar (Mustafa, 2015, s. 4). Ayrıca Lazkiye vilayetinin kuzeyinde Türkmenlerin yaşadığı bölgenin ismi de “Bayır Bucak” Türkmen bölgesi olarak anılmaktadır.

IŞİD terör örgütünün 2013 yılında Suriye’de baş göstermeye başladığında yerini sağlamlaştırmak için rejim güçlerine saldırmayarak, ilk önce toprak kazanmayı ve özellikle Irak sınırına yakın bölgelerde genişlemeyi amaçlamıştır. Keza genişleme içinde en uygun Türkmen bölgelerini seçmesinin nedeni, Türkmenlerin silahsız (Siyaset Dergisi, 2015a) ve yüzde 99’unun Sünni olmasından kaynaklanmaktadır (Yavuz, 2014a). Nitekim örgütün ilk saldırdığı yerlerde Çobanbeyli, Başköy ve Cerablus gibi Türkmenlerin yaşadığı bölgeler olmuştur (Siyaset, 2015b). Ayrıca IŞİD militanlarının 2013 yılında, Türkmen köylerine sızarak camilerde imamlığa başlayıp; gerçek dini öğreteceklerini ve Şeriatı getireceklerini söyleyip destek istemişlerdir (Yavuz, 2014b). Ancak IŞİD, Türkmenlerden istediği desteği alamadığı için 2013’ten

2017 sonuna kadar, başlarda yoğun olmak üzere birçok bölgede Türkmenlere zarar vermiştir. Hatta İslam'ı söylemleri sürekli kullanan ve öne süren IŞİD, 2013 yılında Arife günü Çobanbey köyünde 17 Türkmen'i idam etmiştir (Aljazeera TURK, 2014b). IŞİD, Özellikle Lazkiye bölgesine sızarak sivillere ve Türkmen askeri birliklerine baskı uygulamıştır. Ayrıca, Halep ve Lazkiye vilayetlerinin Türkiye sınırına yakın bölgelerinin, IŞİD açısından büyük öneme sahip olduğu da unutulmamalıdır.

Suriye Türkmenleri Temsilcisi Abdülkerim Aga, Suriye'de Türkmenlerin göçe zorlandığını ve IŞİD'in önce bir yeri işgal ettiğini, daha sonra da oradan çekilerek bölgeyi PYD'ye bıraktığını belirtmiştir (Vatan, 2015). Keza IŞİD, PYD ve Rejim güçlerinin müdahaleleriyle karşı karşıya kalan Türkmenler 2014 yılında, bütün bu gelişmeler karşısında hiçbir grupla savaşacak durumda değillerdi. Hatta Türkmenler, 2016 yılında Türkiye ve ÖSO'nun beraber düzenlediği Fırat Kalkanı Harekâtına kadar da tarafsızmış gibi davranmaya mecbur kalmışlardı.

Daha önce de belirtildiği üzere Türkmenler, 2017 yılına kadar IŞİD tarafından ya göçe zorlandılar ya da öldürüldüler. Göçe maruz kalan Türkmenler gittikleri yerlerde azınlık durumuna düşmüşlerine ek olarak, Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin büyük bir kısmında yıkım yaşanmıştır. IŞİD, PYD ve Rejim Güçleri'nin savaşı sonucunda, çok taraflı bir savaşın ortasında kalan Türkmenler (Duman, 2016, s. 5), Türkiye tarafından yardım elinin geciktiğini ve yalnız bırakıldıklarını dile getirmişlerdir. Toparlamak gerekirse son dönemde Türkiye, ÖSO ve Uluslararası Koalisyon Güçleri tarafından IŞİD'in Suriye iç savaşında güçsüz bırakılması, Türkmenlerin daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır. Ayrıca Türkmen Askeri birlikleri, Suriye iç savaşında ÖSO'ya destek vererek, 2018 itibariyle de Türkiye'nin sınır güvenliğini ve çıkarlarını da gözetmeye devam etmektedirler.

3.3. IŞİD ÇERÇEVESİNDE ORTA DOĞU'DA YÜKSELEN RADİKALİZM

Radikalizm, kelime anlamı itibariyle köktencilik, aşırı ya da kökten değişikliği savunan görüşlerin kapsamı demektir. Radikalizm, İslam'ın bilinen geleneksel öğretisini sorgulamakta ve özellikle günümüzde iktidarda olan siyasal rejimler için tehdit unsuru olarak etkisini hissettirmektedir (Ateş, 2009, s. 88). Özellikle son yıllarda küresel düzeyde artan terör olaylarının, dünyada yeni bir güvenlik endişenin belirmesine sebep olduğu görülmektedir. Bu yeni terör olaylarının temelinde bulunan

ve olaylardan beslenen radikalizmin, basit bir olgu olmadığı ve çözümünde çok boyutlu bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Battaloğlu ve Farasın, 2017, 16).

Orta Doğu, birçok terör örgütünün beslendiği bir coğrafya olarak dünyada isminden sıkça bahsettirmektedir. Orta Doğu'nun sosyoekonomik ve siyasi yapısı, radikalizmin halk tarafından destek görmesi için, özellikle son yıllarda bazı kesimler tarafından uygun ortam hazırlanmıştır. Ayrıca Orta Doğu'daki demokrasi eksikliği, Radikal İslamcı isyanların artmasına ve giderek gruplar halinde büyümesine neden olmuştur (Hashemi, 2016, s. 16). Keza Orta Doğu'da dini istismar eden terör örgütlerinin kısa sürede taban bulduğunu düşünürsek eğer, Orta Doğu'da dini kuralların ve öğretilerin önemli bir sosyolojik olgu olduğunu ve toplumsal hayatı ne kadar etkilediğini anlamak daha kolay olacaktır (Sözcan, 2017, s. 125). Özellikle 2011 yılından günümüze kadar Orta Doğu'da devam eden Arap Baharı, "İslami Radikalizm" söylemlerinin daha da ön plana çıkmasına neden olmuştur. Özellikle İslami Radikalizmin, Orta Doğu'da terör örgütleri tarafından eylemlerini gerçekleştirdikten sonra, dinin siyasi gücü sayesinde savunulan ideolojinin meşruiyetinin sağlanması ve yandaş kazanmak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (Meriç ve Yazar, 2015, s. 14). Bu bağlamda Afganistan'da kurulan, Irak ve Suriye'de ortaya çıkan ve Orta Doğu'da radikalizmin yükselişe geçmesine neden olan IŞİD terör örgütü (Hashemi, 2016, s. 16), militan kazanmak için dini söylemleri kullanarak, bölgedeki siyasi istikrarsızlıktan faydalanmış ve mezhep ayrılıkları çıkarmayı da başarmıştır (Battaloğlu ve Farasın, 2017, 17).

Ayrıca IŞİD terör örgütünün, Libya'da türemesinin nedenlerini de radikalizm bağlamında değerlendirecek olursak, IŞİD'in Libya'daki temelini, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesi sırasında savaşa katılan İslamcı grupların içerisinde yer alan ve Afgan cihadi sonrası ülkelere dönen Libyalı cihadi savaşçılara dayandığını söylemek mümkündür. Keza Libya'da oluşum içerisine giren cihadi savaşçılar, Muammer Kaddafi rejimine karşı muhalefet oluşturmaya çalışmışlar ancak 2000 yılında birçoğu tutuklanmış ve etkileri iyice azalmıştır. Yalnız ABD'nin Irak'a müdahalesi, bölgedeki cihadi grupların rahatça hareket edebilecekleri yeni bir alanın oluşmasına neden olmuştur (Kekilli, 2016, s. 10,11). ABD'nin Irak müdahalesiyle bölgede oluşan güç boşluğu, Orta Doğu'daki cihadçı grupların savaşmak için bir sebep

bulmuş olmalarına, Orta Doğu'da radikalizmin yükselişe geçmesine ve 2011 yılında baş gösterecek olan Arap Baharı'na zemin hazırlamıştır. Keza 2011 yılında başlayan Arap Baharı Libya'yı derinden etkilemiş ve BMGK'nın almış olduğu 1973 sayılı karara binaen, Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ve ABD ve Fransa öncülüğünde kurulan koalisyon tarafından askeri müdahale başlatılmış ve daha sonra operasyon NATO askeri güçlerine devredilmiştir. Nitekim Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesi ve Kaddafi rejimin yıkılmasıyla oluşan yönetim boşluğu ve politik ve askeri çatışma ortamı yeni düzenin oluşumunu zorlaştırdığı gibi, bölgede aktör sayısının her geçen gün çoğalmasına neden olmuştur.

Keza IŞİD terör örgütü, sosyal medya araçlarıyla özellikle Müslüman gençlere cihad çağrısı yaparak toplumdaki dışlanan, yabancılaşan, gençlerin kendilerini ait hissedecekleri ve uğruna savaşacakları bir davaları olduğuna inandırmaya çalışarak, Müslümanlar adına dünyaya karşı savaşma çağrısı yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Ayrıca IŞİD, Orta Doğu'daki hedefleri doğrultusunda İslam'ı, stratejik bir araç olarak kullanmaktadır (Bektaş, 2016, s. 9). Suriye'de gücü iyice azalmış gibi gözükken IŞİD'in, Orta Asya ve Kafkasya'da dini kullanarak militan kazanmaya devam ettiği ve bölgede radikalleşme konusunda artış yaşandığı, Rusya'nın bölgeyle alakalı olan endişesinden de anlaşılmaktadır. IŞİD'i, özellikle son dört yıl için değerlendirecek olursak eğer, dini kuralları yalnızca, örgüt propagandasının bir gereği olarak kullanmış ve İslam'ın gereklerinin dışında her türlü hoş olmayan insanlık suçları işleyerek devamlılığını sürdürmeye çalışmıştır. 2014 yılından sonra aktif bir şekilde Orta Doğu'da faaliyet gösteren IŞİD terör örgütü, Müslümanların savunucusu olduğunu her fırsatta belirtmesine rağmen, Suriye iç savaşında toprak kazanmak amacıyla Müslümanları katletmesi, örgütün ne kadar tutarsız olduğunu ve hedefleri doğrultusunda her türlü yola başvurabileceğini göstermiştir (Doğan, 2016, s. 128).

Ayrıca IŞİD militanlarının uzun sakallı, silahlı ve insanları katlederken resim çekilmeleri, uluslararası toplumda Müslümanların şiddet eğilimli bir yapıya sahip oldukları düşüncesinin yerleşmesine neden olmuştur (Aka ve Nişancı, 2015, s. 19). Bu durumda IŞİD'in, Orta Doğu üzerinde bıraktığı radikalizm etkisinin bir başka olumsuz boyutu olarak, uluslararası toplumun İslam'a karşı olan kötü izlenimlerini daha da ileri bir boyuta taşıdığını söylemek mümkündür.

IŞİD'in, ideolojik temellerini Selefilik üzerine oturtarak, İslam'ın savunucusu olduğunu ve küresel dünyanın İslam'ın ilk ve saf halinden uzak olduğunu her seferinde yinelemesi, örgütün Orta Doğu'da özellikle Şii nüfusu fazla olan devletleri tehdit etmesine ve radikalizmden beslenerek, Sünni kesimi fazla olan devletlerden de militan devşirmesine neden olmuştur. Hatta IŞİD, 2018 yılı sonu itibariyle Orta Doğu'daki gücü zayıflamış gibi gözüksede, kısa sürede ismini dünyaya benimsetmiş olan IŞİD terör örgütünün, uzun vadede Selefilik çizgisinde olan, kabuk değiştirmiş bir başka örgütlere örnek olabileceğini ve Orta Doğu'da farklı bir boyutta radikalizmin yeniden yükselişe geçebileceğini söylemek, üzerinde düşünmeye dahi gerek kalmayan bir yargıdır.

Kısaca, radikalleşme nedeniyle Orta Doğu'nun hiçbir ülkesinde güven ortamı sağlanamamaktadır. Keza Orta Doğu üzerinden dünya çapında isminden sıkça bahsettirmiş olan IŞİD, son yıllarda en tehlikeli İslami Radikal örgüt olarak uluslararası konjonktürü ve Orta Doğu'yu tehdit etmiştir. Ancak 2018 yılı itibariyle Suriye'de yok denecek kadar küçük yerleri kontrol eden IŞİD'in, ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyon güçleri ve Türkiye-ÖSO işbirliğinde gerçekleştirilen operasyonlar nedeniyle, Suriye'deki gücü zayıflatılmış ve örgütün halkın üzerindeki etkisi çok düşük seviyelere düşürülmüştür. Yalnız Orta Doğu'nun yapısı gereği radikalizmin başka bir kisve altında kabuk değiştirerek görülme ihtimalinin çok yüksek olduğunun da üzerinde durulması gereken bölgesel bir sorundur (Yavuz, 2017). Ek olarak, ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırılarından sonra, dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un, İslam dünyasına karşı olan tutumu her ne kadar teröre karşı olan söylemler olarak nitelendirilse de köktendinciliği zayıflatmamış aksine ateşlemiştir (Elsasser, 2015, s. 323). Hatta Radikalizmin, Orta Doğu'da yükselişe geçebileceğini Bush'un İslam'a karşı olan söylemlerinden söylemek mümkündür.

3.4. IŞİD'İN ORTA DOĞU'DA JEOPOLİTİK ETKİLERİNİN KÜRESEL YANSIMASI

Orta Doğu, tarihin en eski yaşam dönemlerinden olduğu gibi, bugün de çok önemli jeopolitik konuma sahiptir. Yani Orta Doğu'nun coğrafi yapısı, eskiden olduğu gibi günümüzde de dünya egemenliğinin peşinde koşan büyük güçlerin, iştahını kabartmış ve her zaman hedef noktası olmuştur. Bölgede çok zengin petrol yataklarının bulunması ve su kaynaklarının yönetimi, çağın ekonomik gelişimine yön

verebilecek potansiyeli barındırması, uluslararası konjonktürün Orta Doğu üzerinden strateji geliştirmelerine sebep olmuştur. Özellikle Orta Doğu'nun İslam dininin merkezi olması, Müslüman olmayan büyük devletlerin bölgeye ilgilerinin daha da artmasını sağlamıştır. Ayrıca bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle enerji güvenliği açısından önemini baz alacak olursak eğer (İpek, 2013, s. 23), Orta Doğu'da 2011 yılında başlayan Arap Baharından dolayı, siyasi ve sosyal değişimin kaçınılmaz olmasının devamında oluşan güç boşluğu, birçok terör örgütlerinin de aktif rol üstlenmesine zemin hazırlamıştır. Hatta küresel güçlerin tutumları neticesinde yükselişe geçen politik terörizm, Orta Doğu'nun siyasi yapısının değişmesine neden olmuştur (Hüseyin, 2004, s. 15). Siyasi yapının değişmesi sonucunda varlığını hissettirmiş olan IŞİD terör örgütü, özellikle Irak ve Suriye'de 2013 yılından sonra bir devlet gibi jeopolitik öneme sahip bölgelerin kontrolünü ele geçirerek söz sahibi olmuştur. Bir süre Irak ve Suriye'nin, en önemli petrol kaynaklarını sömüren örgüt, bölgenin yumuşak karnı olarak betimlenen İslami söylemleri kullanarak, jeopolitik açıdan meşruiyet kazanmaya çalışmıştır. Keza IŞİD terör örgütü, sadece Orta Doğu açısından değil, küresel ölçekte de güvenlik riskinin oluşmasına ve uluslararası toplumda endişe uyandırmayı başarmıştır (Yeşiltaş, 2016, s. 62).

IŞİD terör örgütünün, Orta Doğu'da jeopolitik etkilerinin küresel yansımalarını değerlendirdiğimizde ise, IŞİD'in politik stratejisinin tamamen jeopolitik yayılma ve genişleme üzerine kurmuş olması, örgütün Orta Doğu'daki hedeflerine yön vermesine ve bunun karşılığında bölgede söz sahibi olmaya çalışan büyük güçlerin kısa ve orta vadedeki stratejilerinde değişikliğe gitmelerine sebep olmuştur. Ayrıca IŞİD, Orta Doğu jeopolitiğinin ana temel taşlarını oluşturan, enerji kaynaklarına hakim olarak ve mezhepsel ayrılıkları tetikleyerek bölgede rant sağlamıştır. Orta Doğu'da IŞİD'in jeopolitik etkilerinin olumsuz sonuçlar doğurması, bölgede söz hakkı olan veya olmayan büyük güçlerin, özellikle Suriye meselesine dahil veya müdahil olmalarına ön ayak olarak, yapılabilecek askeri müdahalelerde meşruiyet kazanmalarınada zemin hazırlamıştır. Keza Suriye'de, bu bağlamda ABD'nin PYD/YPG üzerinden, Türkiye'nin ÖSO'yla beraber ve Rusya'nın direk müdahaleleri bulunmaktadır. Yalnız IŞİD'in bölgedeki etkisini, devletlerin gerekçe olarak göstererek müdahalede bulunmaları uluslararası hukuk açısından ayrı bir tartışma konusudur.

Kısaca IŞİD'in, 2018 itibariyle Suriye'de etkisiz eleman gibi betimleniyor oluşu ve geçmişte bölge üzerinden Orta Doğu'da bıraktığı jeopolitik etki, küresel baz da birçok olumsuzluğa neden olmuş ve bu bağlamdaki küresel yansımaların Orta Doğu'yu uzun vadede daha ne kadar etkileyebileceği merak konusudur. Ayrıca günümüzde Orta Doğu'nun jeopolitik değerlerinin kullanımı veya paylaşımı, tarihin yeniden yazılmasına ve Orta Doğu sınırlarının yeniden çizilmesine neden olabileceği gibi gözükmemektedir (Harunoğulları, 2017, s. 121). Son olarak IŞİD terör örgütü, bu yapısıyla birkaç yıl daha aktif bir şekilde hüküm sürmeye devam etmiş olsaydı, küresel güçlerinde etkisiyle, Orta Doğu'da birçok iktidarın değişmesine neden olabilirdi. Ancak son cümleye istinaden, bölgede gücü azalmış olan IŞİD terör örgütü, Irak ve Suriye'de, kısa sürede hakimiyet alanını genişletmiş olduğu gibi, uzun vadede ve bir başka Orta Doğu ülkesinde yeniden ortaya çıkarak, iktidarların değişmesine neden olabileceğini ve Orta Doğu'nun konumsal jeopolitiğini değiştirebileceğini söylemek mümkündür.

3.5. KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN SURIYE İÇ SAVAŞINDA IŞİD İZLEM'LERİ

Arap Baharı'nın, 2012 yılından sonra Suriye'de iç savaşa dönüşmesi, küresel ve bölgesel aktörlerin bölgede, birçok açıdan uluslararası çıkarları doğrultusunda politika yürütmelerine ön ayak olmuştur. Suriye iç savaşının çok boyutlu bir sorun haline dönüşmüş olması, bölgede söz sahibi olmak isteyen, küresel ve bölgesel aktörler için bulunmaz bir fırsat olarak görülmüştür. ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle, El Kaide'ye bağlı olarak, Irak'ta isminden bahsettirmeyi başaran IŞİD, 2013 yılında El Nusra Cephesi'nin örgüte biat ettiğini duyurmasıyla, IŞİD Suriye iç savaşına dahil olmuş ve iç savaşın boyutlarını değiştirmiştir (Uzun, 2016, s. 6). Keza IŞİD terör örgütünün Suriye'de hızlı bir şekilde ilerleyişi, küresel ve bölgesel güçler için endişe uyandırmıştır. IŞİD terör örgütü lideri Ebu Bekir El Bağdadi'nin 2014 yılında örgütün El Kaide'yle ilişkisinin tamamen kesildiğini, IŞİD'in isminin İslam Devleti olarak değiştirildiğini ve kendi Halifeliğini ilan etmesi, Küresel ve bölgesel güçler için Suriye'de IŞİD'i hedef alan yeni bir strateji geliştirme gerekliliği doğmuştur. Keza bu

başlık altında; ABD, Rusya, İran, Irak, Suudi Arabistan ve Ürdün'ün IŞİD terör örgütü 'İzlem'¹⁹leri değerlendirilerek aktarılacaktır.

3.5.1. ABD'nin IŞİD İzlemi

IŞİD terör örgütünün, 2014 yılında Musul'u işgal etmesinden sonra Suriye ve Irak'ta hakimiyet alanını genişletmeye başlaması, başta ABD olmak üzere uluslararası toplumun harekete geçirmiştir (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014, s. 11). Ayrıca yeni yeni tehlikenin farkına varan veya bildiği halde çekimser davranan ABD, 2013'ün Ağustos ayında Suriye rejiminden IŞİD'i vurmak için Suriye'nin hava savunma sistemini kendisine açmasını istemiş, ancak Rusya ve İran karşı çıkmıştır. Keza özellikle belirtmek gerekirken, ABD'nin hava sahasını istemesi, IŞİD'e müdahale etmek istemesinden ziyade, bölgede aktif rol üstlenmek amacıyla istemiş olabileceği kuvvetle ihtimaldir (Ağcabey, 2014). 2014 yılında dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın IŞİD için bir stratejimiz yok diyerek açıklama yapması ve Irak'ın parçalanmasıyla sonucunda başarısızlıkla sonuçlanan sürecin devamında, IŞİD'in Irak'ta yükselişe geçmesi, kısa süre sonra Obama'nın IŞİD terör örgütünün yok edilmesi için stratejilerinin olduğunu açıklamak zorunda bırakmıştır (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014, s. 12).

Dönemin ABD Başkanı Barack Obama, IŞİD terör örgütünü durdurmak için 4 ayaklı bir strateji izleyeceklerini ve bölgesel destek sağlayarak doğrudan askeri müdahaleyle ABD'nin hedefini, İslam Devleti'ni yıkmak olarak açıklamıştır (Blanchard, 2017, s. 1). Hatta Obama yönetimi IŞİD'i yok etmek için çok taraflı bir koalisyonu bir araya toplayarak örgütün mali kaynaklarını ve insan gücünü azaltmayı amaçlamıştır (White House, 2014). IŞİD'in, farklı eylem yöntemleriyle uluslararası toplumu hedef alması ve örgütün özellikle bölge ülkeleri için tehlike uyandırması, ABD'nin büyük bir koalisyonu kurabilmesini kolaylaştırmıştır (Budak, Yüzbaşı ve Okumuş, 2015, s. 5).

Bu bağlamda IŞİD'e karşı mücadelede uluslararası koalisyonun kurulması aşamasında dönüm noktası, 12 Eylül 2014 tarihinde Cidde'de yapılan toplantı

¹⁹ **İzlem:** Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatıdır. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=STRATEJ%C4%B0
Erişim Tarihi: 21.07.2018.

olmuştur. ABD ve Türkiye'nin yanı sıra Suudi Arabistan, Irak, Mısır, Ürdün, Katar, Bahreyn, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Umman'ın katıldığı toplantıda IŞİD ile mücadele konusunda mutabık kalınmıştır. Toplantı sonrasında 10 Arap ülkesinin imzaladığı bildiride yabancı savaşçıların IŞİD'e katılımına engel olunması, körfez ülkelerinden örgüte gelen finansmanının kesilmesi ve IŞİD ideolojisinin reddedilmesi gibi ilkeler teyit edilmiştir (Al Jazeera, 2014c).

ABD'nin 4 maddeli IŞİD izlemine değinecek olursak;

- (i) IŞİD hedeflerine hava saldırıları düzenlenmesi,
- (ii) IŞİD'le sahada mücadele eden güçlere destek sağlanması,
- (iii) IŞİD'in saldırılarını önlemek için terörle mücadele kapasitesinin kullanılması,
- (iv) IŞİD saldırıları nedeniyle yerinden edilmiş kişilere insani yardımların devam ettirilmesidir (The Guardian, 2014).

ABD'nin, IŞİD stratejisini Suriye iç savaşı açısından değerlendirildiğinde, birçok zayıf yönleri bulunmaktadır. IŞİD'in, devlet gibi yönetildiğini düşünürsek eğer, örgütün sivil halkla iç içe geçmiş bir yapılanmayı benimsemiş olması, Suriye'de kara harekâtını yürütecek askeri güçlerin işini zorlaştırmıştır. Keza operasyonları yürüten uluslararası koalisyon askeri güçlerinin, sivil halka ne derece dikkat ettikleri, ayrı bir tartışma konusudur. Özellikle Obama'nın açıkladığı maddelere bakıldığında Suriye'de kaos ortamının son bulması ve yeni sisteme halkın entegre edilmesi hususunda herhangi bir önlem alınmadığı görülmüştür.

Suriye'de hava saldırıları düzenleyerek IŞİD'in hakim olduğu bölgelerde hareket kabiliyeti yüksek araçlarla ele geçirmeyi planlayan ABD, Suriye rejiminin onayı olmadığı takdirde daha büyük sorunlara yol açabileceğinin farkında olduğundan dolayı, hareket kabiliyeti yüksek araçları kullanma konusunda daha temkinli hareket etmiştir. Ayrıca hava saldırıları sonucunda sivil kayıpların yaşandığı yüksek ihtimaldir. Keza bölgede oluşabilecek artı bir yıkım, halkın IŞİD'e bağlılığını arttırabileceğini de hesaba katmak gerekmektedir. ABD, IŞİD stratejisi doğrultusunda PYD/YPG askeri güçlerine mühimmat sağlayarak, Suriye iç savaşında IŞİD'i yok etmenin bir başka yolunu seçmiştir. ABD, ÖSO güçlerine sınırlı destek vermiş ve amacının sadece IŞİD'i yok etmek değil Suriye rejimine daha çok darbe vuracak kesimi destekleyerek uluslararası çıkarları doğrultusunda hareket etmekten de geri durmamıştır.

Ayrıca 10 Eylül 2014 tarihinde Cidde’de gerçekleştirilen toplantı, Suriye ve Irak’ta IŞİD’le mücadele amacıyla kurulan uluslararası koalisyonun ilk adımı niteliği taşımaktadır. ABD önderliğinde 2014 yılının son çeyreğinde kurulan uluslararası koalisyona; Fransa, İngiltere, Avustralya, Belçika, Danimarka, Norveç, Kanada, Almanya, Hollanda gibi ülkelerle beraber; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Katar ve Ürdün’den oluşan Arap ülkeleri de uluslararası koalisyona katılarak, IŞİD’le mücadele kapsamında maddi desteğin yanı sıra; savaş uçakları, askeri mühimmat, operasyonlarda görev almaları için asker temin ederek örgütle mücadelede aktif rol üstlenmişlerdir. Yalnız ABD Donanmasının Beşinci Filosuna ev sahipliği yapmakla askeri desteğini sınırlayan Bahreyn’in, IŞİD’e karşı kurulan uluslararası koalisyonda askeri varlığından ziyade, Sünni Müslüman Arap ülkesi sıfatıyla katılması, sembolik önem taşımaktadır (Vatan, 2014). Keza sayısı kesin olmamakla birlikte, 40 yakın ülkenin uluslararası koalisyona destek verdiği, ABD tarafından belirtilmiştir. Ayrıyeten Türkiye, ilk başlarda çekingen bir tutum sergilediği uluslararası koalisyona, 2015 yılının başlarında katıldığını özellikle belirtmek gerekmektedir.

Özellikle değinmek gerekirse, ABD’nin son Başkanı olan Donald Trump, bir önceki Başkan Barack Obama’nın, başkanlığının son 2 yılında IŞİD’i yok etmeye yönelik stratejisini devam ettirmiştir (Barron and Barnes, 2018, s. 2). Özellikle 2017 yılı ortalarında başlayan ve ABD destekli YPG/SDG önderliğinde yürütülen Rakka operasyonu sonucunda, 2017 yılı sonu itibarıyla Rakka’yı kaybeden IŞİD’e büyük darbe vurulmuş ve Trump’ın IŞİD ile mücadelede ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir. Yalnız Rakka operasyonunda yüzlerce sivilin öldüğü çıkan haberler arasındadır. Keza daha öncede belirtildiği üzere, ABD Başkanı Donal Trump, Suriye meselesi üzerine yaptığı açıklamalarda, seçim vaatlerinden biriside, IŞİD’i Suriye topraklarından tamamen yok etmek olduğunu ifade etmiştir.

ABD’nin 2014 yılında Obama döneminde açıkladığı ve başlattığı IŞİD stratejisini 4 yıl sonra değerlendirdiğimizde, tek başarılı olunan noktanın IŞİD terör örgütünün bölgedeki hakimiyet alanının iyice sınırlandırılmasıdır. Özellikle Trump döneminde, IŞİD’e karşı yapılan en önemli operasyonda, ABD kuvvetlerinin SDG’yle yürüttüğü, IŞİD’in en çok yapılandığı ve başkenti olarak duyurduğu Rakka’ya yapılan operasyondur. Operasyon sonucunda IŞİD’in elinden alınan Rakka, örgütün gücünün

iyice azalmasına ve direncinin kırılmasına neden olmuştur. Ancak ABD'nin, IŞİD ile çatıştığı bölgelerde, örgütün bir nevi sivil halkı kendisine kalkan yapmış olması, sivil kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. Keza sivil kayıpların yaşanmasına engel olamayan ABD, PYD terör örgütüyle Suriye'de söz sahibi olmayı başarmış, ancak Sünni kesimin desteğini alamamıştır. Ayrıca ABD'nin istihbarat teşkilatı CIA'nın 2012 yılı başına kadar, Beşar Esad rejimini devirmek amacıyla isyancı gruplara gönderilen silahların çoğunlukla IŞİD'in eline geçtiğini bildiği halde gizleyerek sevkiyatlara devam etmesi IŞİD terör örgütünün ilerleyen zamanlarda Suriye'de büyümesine zemin hazırlamıştır (Hammond, 2016). Bu duruma başka bir örnek verecek olursak, Suriye'de içinde birçok terörist grubun birleşerek oluşturduğu SDG'nin kurulmasına destek veren ABD'nin, uluslararası çıkarları doğrultusunda terör örgütü menşelli SDG'yi ne derece meşrulaştırabildiğini de bütün dünyaya göstermiştir.

3.5.2. Rusya'nın IŞİD İzlemi

Rusya, IŞİD terör örgütünün 2014 yılında isminin İslam Devleti olarak değiştirilmesi ve Bağdadi'nin Halifeliğini ilan etmesi üzerine, IŞİD'i ve El Nusra Cephesi'ni terör örgütü olarak gördüğünü açıklamıştır (Haberrus. 2014). 2014 yılına kadar Rusya'nın IŞİD'i, terör örgütü olarak tanımlamamasının ana sebebi, Suriye iç savaşında örgütün ilk başlarda Esad rejimiyle ters düşmemesi ve ABD'nin desteklediği PYD/YPG terör örgütüyle savaştığından dolayı olduğunu söylemek gerekmektedir. Yalnız 2014 yılından sonra Suriye'de toprak işgaline başlayan IŞİD'in, yükselişe geçmesi ve Rusya'nın müttefiki olan Esad rejiminin çıkarlarını olumsuz yönde etkilemesi üzerine, Rusya'nın IŞİD'e karşı stratejisini değiştirmesine neden olmuştur. Özellikle Rusya Federasyonu sınırlarında 20 Milyona yakın Müslüman nüfusun bulunması, IŞİD terör örgütünün bölgedeki aktifliğiyle cihadçılığın alevlenebileceği ihtimalini düşünen Rusya, 2014 yılı sonunda IŞİD'le Suriye'de savaşacağını sinyallerini vermiştir.

Rusya IŞİD'e karşı Suriye rejiminin yanında yer alarak Orta Doğu'daki etkinliğini arttırmayı hedeflemesinin yanı sıra, ABD ve Koalisyon güçlerinin Suriye'deki operasyonlarına karşı çıkmış ve ABD'ye karşı Esad yönetiminin güvenliğini korumayı amaçlamıştır (Askeroğlu, 2014). Keza IŞİD'in Orta Doğu'da güçlenmesi, Rusya için uzun vadede büyük sorunlar ortaya çıkarabileceği büyük olasılıktır. Çünkü IŞİD'in büyümesi durumunda Kafkasya halkı başta olmak üzere

Rusya Federasyonu içerisindeki yönetim karşıtı İslami kesimin IŞİD'e destek verebileceği ve örgüt içinde aktif faaliyet gösteren Rusya vatandaşı olan yabancı savaşçıların, Rusya'ya dönerek terör eylemleri gerçekleştirebilme ihtimalinin bulunması, Rusya'nın genelde Orta Doğu'da, özelde ise Suriye'de IŞİD'e karşı kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesine ön ayak olmuştur (Kommepcahtb, 2014/Onay, 2015, s. 20).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2015 yılı son çeyreğinde yaptığı konuşmasında Suriye'ye teröristlerle savaşmaya gidiyoruz, açıklamasının altında yatan gerçek, Suriye iç savaşında sadece cihadçılar ve IŞİD terör örgütüyle savaşmak değildir. ABD'nin, Orta Doğu'da ve özellikle Suriye'de rahatça hareket etmesini engellemektir (Rodkiewicz, 2017, s. 20/MEPA NEWS, 2017). Keza ABD'nin Suriye'de aktif politika yürütmesi, soğuk savaştan bugüne kadar dünya sahnesinde rakibi olan Rusya'nın Suriye'de çıkarları doğrultusunda hareket etmek istemesinden daha doğal bir olasılık düşünülemezdi. Ayrıca IŞİD Rusya için özellikle Kuzey Kafkasya'da artı büyük bir tehdit olarak güvenlik sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kuzey Kafkasya'dan Suriye iç savaşında IŞİD saflarına katılan militan sayısının çokluğu, Rusya'yı daha da endişelendirmiştir (Степанова, 2015, s. 1,2).

Rusya, 2015 yılının Eylül ayından sonra hava saldırılarına başlayarak, Esad rejiminin kontrolünde olmayan toprakların, IŞİD terör örgütünden geri alınmasını ve Suriye'de tek askeri gücün Esad rejiminin olması gerektiğini belirtmiştir (İsmayılov, 2015b, s. 8,9). Ayrıyeten Rusya'nın, Suriye'de askeri operasyonlarını yoğunlaştırdığı dönemde, Rusya içerisinde faaliyet gösteren Kafkasya Emirliğine bağlı savaşçıların 2016 yılında IŞİD'e katılan Rusya pasaportlu çok sayıda militanı, Rus askeri güçlerinin Rusya dışında etkisiz hale getirmesi de, Rusya yönetimi açısından ayrı bir kazanım olmuştur (Gülşen, 2017, s. 30). Saldırılarına devam eden Rusya 2017 yılı sonunda uzun menzilli Rus uçaklarıyla IŞİD'in hakim olduğu küçük yerleşim yerlerinden olan Deyrizor kentine bağlı Ebu Kemal kasabasındaki IŞİD mevzilerini vurarak, operasyonlara başladığı tarihten 2 yıl geçmesine rağmen Rusya, IŞİD terör örgütüyle mücadelede ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir (Timetürk, 2017b). IŞİD terör örgütü, Suriye'deki son durumuna rağmen 2018 Dünya Kupası'nın ev sahipliğini yapan Rusya'yı, medya araçları üzerinden Putin'in, bir statta çekilmiş Posterini

yayınlayarak “Kafir Putin” tiplemesiyle; Putin’e hitaben, öldürülen Müslümanların bedelini ödeyeceksin diyerek tehdit etmiştir.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, IŞİD’in ortaya çıkmasındaki en önemli sebebin ABD’nin Orta Doğu stratejisinin başarısız olması ve ABD’nin Irak’ta derinleştirdiği istikrasızlığın sonucunda, IŞİD terör örgütünün büyüyerek Suriye’de bütün dengeleri alt üst etmesinden dolayı olduğunu belirtmiştir. Hatta Lavrov, ABD’nin IŞİD’i kullanarak, Irak ve Suriye üzerinden Orta Doğu’yu karıştırdığını bile ifade etmiştir (İsmayılov, 2015a, s. 3).

Toparlamak gerekirse Rusya’nın IŞİD stratejisi iki temel bileşen üzerine dayanmaktadır. Birincisi Rusya sınırları içerisinde yaşayan Müslüman kesimin radikal kesimler tarafından kullanılabilmesi, ikinci olarak da ABD’nin Suriye’de söz sahibi olarak Orta Doğu’da etkin bir siyaset yürütmesine engel olmaktır. Nitekim Koalisyon güçleriyle beraber Suriye’de aktif olmayı başaran ABD’ye karşılık olarak IŞİD terör örgütü üzerinden Esad rejimini savunan Rusya, Suriye iç savaşında başarılı bir strateji izlemiş ve daha önce de belirttiğimiz gibi Libya meselesindeki başarısızlığını Suriye meselesinde telafi etmiştir.

3.5.3. İran’ın IŞİD İzlemi

İran, ulusal çıkarları doğrultusunda Orta Doğu’da varlığını sürdürmeyi amaçlayan ve her meselede söz sahibi olmaya çalışan bir devlettir. Özellikle sınırına yakın bölgede meydana gelen sorunlarda bire bir taraf olduğunu ve uluslararası çıkarlarını gözeteceğini ifade eden İran, 2011’den bu güne kadar Irak ve Suriye’de bölgesel sorunlar yaratan IŞİD terör örgütüyle mücadele içerisinde olunmasını gerektiğini belirtmiştir. Özellikle İran’ın, bölgede kendisini Şiilerin varisi olarak görmesi ve IŞİD’in Şiileri kâfir olarak betimlemesinden sonra, dindaşlarının güvenliğinden endişe ettiğini açıklayan İran, Suriye iç savaşında söz hakkı olduğunu uluslararası konjunktürde her fırsatta dile getirmiştir. Öyleki IŞİD’in, Irak ve Suriye’de, Şii-Sünni mezhep çatışmalarını körüklemesi, İran’ın bölgesel stratejisine yön veren ana faktördür. Keza İran’ın, 2014 yılındaki duyurusunda, IŞİD’in İran sınırına 40 kilometreye kadar yaklaşmamasını ve Şiilerce kutsal sayılan topraklara girmemesi gerektiğini, çünkü bu etmenlerin İran’ın kırmızı çizgisi olduğunu açıklamıştır (Sinkaya, 2016, s. 35). Ayrıca Şiilerin yok edilmesini isteyen ve ona göre

adımlar atan IŞİD, Suriye’de aşırıcılığa kaçarak, köktendinciliğin radikalizmi derinleştirmesine neden olmuştur (Esfandiary ve Tabatabai, 2015, s. 2).

IŞİD terör örgütünün yükselişe geçtiği dönemde, İran topraklarını tehdit edebilecek güce sahip olmamasına rağmen, yine de İran’ın bölgesel çıkarlarını tehdit edebilecek bir örgüt olduğu yönünde kendisinden bahsettirmeyi başarmıştır. Keza İran’ın bölgesel stratejisini değerlendirdiğimizde; Batı’lı büyük devletlerin bölgede güçlenmesini önleyerek ABD veya İsrail tarafından gelebilecek saldırıları engellemek ve İran sınırlarını bölgesel sorunlardan uzak tutmak üzerine kurulu bir politikası olduğunu baz alacak olursak eğer, IŞİD terör örgütünün özellikle 2013 ve 2016 yılları arasında bölgede aktif olduğu dönemde, İran’ın Suriye’de ve Lübnan’da destek verdiği Hizbullah’a her türlü lojistik destek sağlayabileceği, jeopolitik güvenliğin gerektiği noktalara hakim olan IŞİD’in, İran’ın bölgesel stratejisini ve bağlantılı olduğu ittifaklarını tehdit ettiğini söylemek mümkündür. Keza IŞİD’in, 2014 yılından sonra Suriye’de toprak işgal etmeye başlaması, Esad-İran ilişkisini sekteye uğratmıştır. Hatta Beşar Esad devrilmese dahi, Suriye’nin çok taraflı parçalanışı, İran’ın Esad rejimiyle olan ittifakının etkisinin azalmasına neden olabileceğini söylemek mümkündür. Bu duruma bağlı olarak İran’ın Suriye ve Lübnan’daki gücü olan Hizbullah’a gönderilen mühimmatın önemli güzergâhlarının kesilmesi ihtimalinin söz konusu olmasına neden olmuştur (Devine, 2015, 1,2). Nitekim Suriye iç savaşında Esad rejimiyle İran adına çatışan Hizbullah, Suriye’de Şii milis gruplarında katılımıyla Baas yönetiminin varlığını sürdürmesine büyük destek verdiği de unutulmaması gereken önemli bir ayrıntıdır (Ünal, 2015, s. 4).

İran yönetimi 2014 yılında IŞİD ile mücadelede ABD ile işbirliğini reddettiğini açıklamasına binaen, dönemin ve halen İran Dışişleri Bakanı olan Muhammed Cevad Zarif, Uluslararası Koalisyona katılmayı başından beri karşı olduklarını ifade etmiştir (Leader, 2014, s. 2). İran Cumhurbaşkanı Ruhani, Özellikle yukarıdaki cümleye bir nevi nispet yaparcasına, IŞİD terör örgütünün yok edilmesi için bölgesel işbirliğine vurgu yapmış ve terörizmle mücadelenin her devlet açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıyeten Suriye sorunu, terörizmle mücadele kapsamında değerlendirildiğinde, İran’ın IŞİD terör örgütünü sınır güvenliği açısından büyük bir tehdit olarak görmesi (Esfandiary ve Tabatabai, 2015, s. 14), İran’ın Suriye iç savaşında izlediği stratejinin meşruiyet kazanmasına zemin hazırlamıştır (Sinkaya, 2017, s. 60).

Toparlamak gerekirse, IŞİD'in Suriye'deki Şii kesime olan tutumunun, İran'ın bölgesel stratejisine yön verdiği görülmektedir. Kısaca İran'ın IŞİD stratejisi bölgesel çıkarılara dayalı olarak Esad rejiminin yıkılmasını istemeyen ve IŞİD karşısında Şiiilerin varisi olduğunu sürekli dile getiren İran'ın, IŞİD üzerinden bölgede aktif olmaya çalıştığını söylemek yeterli olacaktır.

3.5.4. Irak'ın IŞİD İzlemi

Irak, yıllardır savaşın en acımasız yüzünü görmüş olan Orta Doğu ülkelerinin başında gelmektedir. 2011 yılından sonra Irak'tan çekilme kararı alan ABD, IŞİD terör örgütünün Irak üzerinden bölgede aktif olarak hareket etmesine sebep olmuştur. Özellikle Suriye iç savaşında isminden sıkça bahsettirmeye başlayan IŞİD, 2014 yılında Musul'u işgal ederek, Irak ve Suriye'de İslam Devleti'ni kurduğunu açıklamıştır. IŞİD'in, Musul'u kontrol altına alması, Irak siyasetinde iç ve dış dengelerin değişmesi açısından adeta bir dönüm noktası niteliğindedir. Özellikle IŞİD'in Irak'taki güç dengelerini değiştirmiş olması, bölgesel ve küresel aktörlerin, Orta Doğu üzerindeki stratejilerini etkilemiştir (Semin, 2014, s. 1). Hatta Irak'ta etnik ve mezhep ayrışmaları körükleyen IŞİD, Irak'ı bölgesel ve uluslararası destek almaya itmiştir. Nitekim IŞİD'in Irak'ta bu denli aktif rol üstlenmesi, ABD'nin IŞİD ile mücadelede, Irak üzerinden hareket etmesine zemin hazırlamıştır (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014, s. 13).

IŞİD, Irak'taki iki önemli sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan ilki, etnik ve mezhepsel ayrışmaların ülkenin birçok bölgesinde belirginleşmesi, ikincisi ise, IŞİD'in denetimindeki bölgelerin demografik yapısının değişmesidir (Semin, 2015a, s. 2). Keza IŞİD'in Irak'ta bıraktığı etkileri baz alacak olursak eğer, Irak'ın IŞİD stratejisinin temellerini; IŞİD'in kontrol ettiği bölgeleri bölgesel ve uluslararası destekle geri almak ve IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerdeki iyice belirginleşen mezhep ayrışmalarının önüne geçerek, ülkede yaşanan siyasi ve toplumsal sorunların derinleşmesini mani olmaktır. Nitekim ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyonun hava saldırıları ve ABD'nin Irak'ın askeri gücüne her türlü desteği vermesi sonucu, Musul IŞİD'in elinden geri alınarak, örgütün şehirlerdeki kontrolü kaybetmesiyle, IŞİD kırsal ve uzak bölgelere çekilmiştir. Yalnız 2018 sonu itibarıyla Irak'ta etkisi iyice azalmış olan IŞİD, Irak'ın etnik ve sosyoekonomik

yapısından faydalanarak, ülkenin bazı bölgelerinde yeniden yapılanmaya gittiği söylenmektedir (BBC News Türkçe, 2018b).

Ayrıca 2014 yılının Eylül ayında, Mısır'ın Kahire şehrinde toplanan Arap Birliği ülkelerinin Dışişleri Bakanları, IŞİD ile mücadele için gerekli bütün önlemlerin alınması ve uluslararası ve bölgesel işbirliği yapılması üzerinde mutabık kalmışlardır. Yalnız Irak ve ABD'nin ortak çabalarına destek vereceklerini ifade eden Arap Birliği, 2018 yılı itibariyle sözlü ifadelerden fazlasını yapamayarak, başarısız bir bölgesel kuruluş olduğunu, IŞİD'le mücadelede etkisiz kalmasıyla ispat etmiştir.

3.5.5. Suudi Arabistan'ın IŞİD İzlemi

Orta Doğu'nun en büyük yüz ölçümüne sahip Körfez ülkesi olan Suudi Arabistan, IŞİD'e karşı kurulan uluslararası mücadeleye katılan ilk devletlerin başında gelmektedir. Suudi Arabistan, Suriye'deki muhalif güçlere en çok desteği sağlayan ülke olmasının yanı sıra, ABD ile IŞİD'e doğrudan destek verdiği iddialarını kabul etmeyen Suudi Arabistan, IŞİD'in kendi ülkelerindeki cihadçı grupları cesaretlendirebileceği yönünde endişe duyduğunu belirtmiştir (BBC News Türkçe, 2014). Suudi Arabistan'ın uluslararası koalisyona katılmasının nedenleri arasında, ilk başta IŞİD ile mücadele amacıyla olduğu görülsede, Arabistan'ın bölgeyle alakalı stratejik nedenleride bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın IŞİD stratejisini değerlendirmek gerekirse; Esad yönetiminin IŞİD'in varlığıyla kendine sağlamaya çalıştığı meşruiyetin devamlılığını engellemek, İran ile ABD'nin ortak tehdit karşısında yakınlaşmasına mani olmak, özellikle IŞİD gibi radikal ideolojik bir örgütün kuzey sınırında güçlenmesiyle sınırlarından içeri sızabilecek tehlikeye engel olmaktır (Vatan, 2014). Ayrıca Suudi Arabistan, her ne kadar önlem alsada, vatandaşlarının IŞİD'e katılımını önleyememiş durumdadır. Hatta 3 binin üzerinde Suudi vatandaşının IŞİD'e katılması, Körfez ülkeleri arasında Suriye'de bulunan yabancı savaşçılar arasındaki en yüksek militan sayısı olduğu düşünülmektedir (Yenişafak, 2015).

Suudi Arabistan, IŞİD ile mücadelede uluslararası koalisyonun askeri güçlerine savaş uçakları ve mühimmat temini sağlayarak, dünyanın en büyük dördüncü savunma bütçesine sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle IŞİD'in Rakka'dan temizlenmesinin ardından, 2018 yılının ikinci yarısında Rakka'nın inşası nedeniyle, uluslararası

koalisyona 100 milyon dolarlık yardım yaptığını açıklamıştır (Şarku'l Avsat, 2018). Kısaca Suudi Arabistan, Orta Doğu'da ve bölgede ABD'nin her zaman yanında yer alarak, Suriye ve IŞİD stratejisinin temellerini, bölgede var olmak amacıyla planladığını ve ulusal çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini her platformda ispat ederek, Orta Doğu siyasetine yön vermeyi sürdüreceğini göstermiştir.

3.5.6. Ürdün'ün IŞİD İzlemi

Suriye'deki iç savaş, diğer Orta Doğu ülkelerine aşladığı etki gibi, Suriye ile sınır komşusu olan Ürdün'ün de iç istikrarını ve ekonomisini tehdit etmiştir. Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte mülteci akınına maruz kalan Ürdün, yaklaşık 1,5 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Ürdün, ABD'den en çok maddi yardım alan ülkeler arasında bulunmasına rağmen, ekonomik ve askeri açıdan imkânları sınırlıdır. Yalnız Ürdün'ün, jeopolitik konumu itibarıyla, IŞİD ile mücadele kapsamında kurulan uluslararası koalisyon için, stratejik önemi yüksektir (Vatan, 2014).

2011 yılından sonra Irak'ta aktif olarak hareket etmeye başlayan IŞİD, 2014 yılında Irak, Suriye ve Ürdün sınırında Velid ve Terbil bölgelerini kontrol altına almıştır. Hatta IŞİD'in Ürdün'ü, en önemli ticari ortaklarından olan Irak'tan koparmayı başarması, tehdit altında bulunan Ürdün'de yabancı yatırımların iyice azalmasına neden olmuştur (Sputnik Türkiye, 2015a). Keza halkının % 92'si Sünni olan Ürdün, IŞİD'in gençleri kullanarak ülkeye Cihad tohumlarını serpmeye başlamasından endişe duymuştur. Nitekim IŞİD, Ürdün'ün sosyoekonomik yapısından faydalanmayı başarmış ve örgüte 2000 üzerinde Ürdün vatandaşı yabancı savaşçının katılmasını sağlamıştır. Ürdün, 2014 yılından sonra IŞİD tehdidi nedeniyle dış politikası sekteye uğramış ve özellikle Suriyeli mültecilerin, ülkede oluşturduğu yük, önlem alınamaz seviyelere ulaşmıştır. Keza IŞİD etkisini birçok açıdan hissetmiş olan Ürdün, Orta Doğu'da IŞİD stratejisini; örgüt nedeniyle ilerleyen radikalleşmeyi önlemek ve bölgedeki istikrarsızlığın yayılmasını durdurarak, Ürdün vatandaşı gençlerin IŞİD'e katılımına engel olmak üzerine oturtmuştur (Mencütek, 2015, s. 93)

Ayrıca Ürdün, IŞİD'e karşı kurulan Uluslararası Koalisyona, istihbarat ve diplomatik işbirliği sağlayarak ve operasyonlarda askeri hava saldırılarına katılarak destek vermiştir. Hatta Ürdün, 85 uçakla IŞİD'e karşı gerçekleştirilen hava

operasyonlarına da katılmıştır. Ancak Ürdün, operasyonlara asker göndermemiş ve bunun sebebi olarak da Ürdün Krallığını, IŞİD'in hedefi haline getirebileceği endişesinden dolayı, kara harekâtlarına katılmamıştır (Mencütek, 2015, s. 101).

Özetlemek gerekirse Ürdün, Suriye iç savaşını ekonomisi için fırsata çevirebilen nadir ülkelerden biridir. Ürdün, IŞİD'e karşı kurulan uluslararası koalisyonla katılarak, ABD'den ve koalisyondan aldığı dış yardımları ve borç alımlarını arttırarak bozuk olan ekonomisini dengede tutmayı ve Orta Doğu siyasetinde daha uzun ömürlü olmayı başarmıştır.

3.5.7. Libya'nın IŞİD İzlemi

Libya, 2011 yılı sonlarında radikal grupların türeyebildiği veya sığınabildiği elverişli bir ortam haline gelmiştir. Keza bu gruplardan en önemlisi olan ve dini söylemleri bir propaganda aracı olarak kullanan IŞİD terör örgütü, Libya'daki güç boşluğundan (Polat, 2016) faydalanarak ve bölgedeki cihadçı grupları bünyesine katarak, Irak'ta olduğu gibi 2012 yılındada Libya'nın Derne kentinde hızla yapılanmaya başlamıştır. IŞİD, 2014 yılında merkezi siyasetin kısmen etkisi dışında kalan ve cihadçı grupların güçlü olduğu Derne'nin büyük bir kısmını işgal etmiştir. Yalnız IŞİD'in bölgede kendisini tek meşru otorite olarak ilan etmesinden sonra, Halife Haftar'la mücadele amacıyla Salim Derbi öncülüğünde kurulan "Derne Mücahitler Şura Meclisi" (DMŞM) bu durumdan rahatsız olmuş ve IŞİD'le mücadele etme kararı almıştır. Keza 2015 yılı Temmuz ayında DMŞM, Derne'yi IŞİD'in elinden geri alarak, örgütün dağlık bölgeye çekilmesini sağlamıştır (Kekilli, 2016, s. 13).

IŞİD, Libya'da birçok bölgeye saldırarak ele geçirdiği en önemli ve en çok yapılandığı şehir, Kaddafi'nin doğduğu ve öldürüldüğü Sirte kentidir. IŞİD, 13 Şubat 2015 tarihinde 21 Hristiyan'ı infaz ettikleri videoyu yayınlamasından sonra Mayıs ayında Sirte şehrinin kontrolünü ele geçirmiştir. Öyleki IŞİD, Libya'da yapılandığı birçok bölgeden çekilerek, Sirte'yi kendi merkezi konumuna getirmiştir (Stratejik Ortak, 2018). Ayrıca IŞİD'in, Sirte'de zemin bulmasının sebeplerinden biri şehrin devrim sürecinde siyasi belirleyiciliğini kaybetmesinden dolayıdır (Kekilli, 2016, s. 14). Keza IŞİD'in, Suriye ve Irak'ta 2016 başları itibariyle bölgedeki gücünün giderek azalması ve kayıplar yaşaması, örgütün Libya'daki gücünü arttırmasına ön ayak olmuştur. Hatta IŞİD'in, Libya'da 5 binin üzerinde militanı olduğu düşünülmektedir

(Seldin, 2016). Özellikle Suriye ve Irak'ta IŞİD ile mücadele amacıyla kurulan uluslararası koalisyonun önderliğini üstlenmiş olan ABD, koalisyonun Libya'daki IŞİD varlığını, 2016 yılı başları itibariyle tehdit olarak görmediğini ve gerekli görüldüğü takdirde operasyonların Libya'yı da kapsayacak şekilde genişletilebileceğini açıklamıştır. Hatta açıklamada IŞİD ile mücadelede yerel unsurların destekleneceği de ayrıca ifade edilmiştir (Polat, 2016). Ayrıca 2016 yılında Kaddafi kabilesinin de IŞİD'e biat ettiğini açıklaması (İşitez, 2016), Şubat ayında kurulan "Ulusal Mutakabat Hükümeti" (UMH)'ni harekete geçirmiş ve hükümetin IŞİD ile mücadele için oluşturduğu "Çelik Gövde" güçleri, Sirte'deki IŞİD varlığına karşı operasyon başlatmıştır (Kekilli, 2016, s. 16). Keza uluslararası koalisyondan IŞİD mevzilerine hava saldırıları düzenlenmesini talep eden UMH'nin (The Guardian, 2016) Çelik Gövde güçleri, Sirte'nin büyük bölümünün kontrolünü ele geçirmiştir. Hatta bazı İslamcı radikal grupların, Sirte'de IŞİD varlığının tamamen sona erdirilmesinde mücadele verdikleri bilinmekte ve ayrı bir konu olarak değerlendirmek gerekmektedir (Kekilli, 2016, s. 18,20).

Sonuç olarak IŞİD, Irak ve Suriye örneklerinde görüldüğü üzere, Libya'da da zayıf devlet yapısını veya yönetim boşluğuyla oluşan güç eksikliğinden faydalanarak, dini söylemlerle bölgedeki cihadçı grupları kullanmış olan örgüt, şiddet yöntemleriyle hakimiyet alanını genişletmeye çalışmıştır. Yalnız IŞİD, özellikle Derne ve Sirte'de yoğun olmak üzere Bingazi gibi bazı şehirlerde saldırmış olan örgüt, geniş alanlara yayılma imkânı bulamamıştır (Kekilli, 2016, s. 20). Keza 2011 yılında Kaddafi'nin 42 yıllık hükümrânlığına son verilmesinden sonra Libya'da rahatça yapılanma fırsatı yakalamış olan IŞİD'e karşı, Libya'nın planlı ve kapsamlı strateji geliştirebilecek bir durumu bulunmazken, Suriye ve Irak'ta IŞİD ile mücadele amacıyla ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyon ve koalisyonun destek verdiği yerel güçler, Libya'da IŞİD'e karşı mücadele vermiştir. IŞİD'in, Libya'daki ana merkezi olarak görülen Sirte'de kontrolü tamamen kaybetmesinin ardından hiçbir şehir merkezini elinde bulundurmasada, Irak ve Suriye'de olduğu gibi, 2018 yılının son çeyreğinde bazı kırsal kesimlerde etkinliğini sürdürmeye çalışmaktadır. Özellikle belirtmek gerekirken IŞİD, Orta Doğu'nun birçok ülkesinde olduğu gibi radikal grupları kullanmayı ve her fırsatı değerlendirmeyi başarmıştır. Yine görüldüğü üzere IŞİD, Orta Doğu'nun bu sosyoekonomik ve jeopolitik yapısından her zaman pay çıkartabileceğini söylemek mümkündür.

3.6. 2018 İTİBARIYLA SURİYE'DE İŞİD'İN SON DURUMU: ORTA DOĞU'DA BİTİŞ Mİ? BAŞLANGIÇ MI?

İŞİD terör örgütünün, 2013 yılında El Nusra Cephesinin örgüte biat ettiğini açıklayarak Suriye iç savaşına dahil olmasından itibaren, kısa sürede hem Suriye'de hem de Orta Doğu isminden sıkça bahsettirmiştir. Tarih 2014'ün ikinci yarısına geldiğinde İŞİD'in lideri Bağdadi, İslam Devletinin kurulduğunu ve Halifeliğini ilan etmesi, özellikle Suriye'de ve uluslararası toplumda büyük endişe uyandırmıştır. 2014 sonu ve 2015 sonuna kadar Suriye'de önemli petrol noktalarını işgal ederek yükselişe geçen İŞİD, bir devlet gibi işgal ettiği bölgelerde halktan vergi tahsil etmiş, sivil halka iş imkânı tanımış ve petrol rezervlerini kullanarak kendine mali kaynak sağlamıştır. 2016 yılından sonra yükselişle bölgede sorun haline gelen örgüt, komşu ülkelerin sınır güvenliği açısından tehdit unsuru olarak görülmüştür. Nitekim ABD'nin önderliğindeki Koalisyon güçleri ve ABD'nin destek verdiği PYD/YPG'yle, Rusya'nın özellikle hava saldırılarıyla, Hizbullah'ın destek verdiği Esad rejiminin askeri gücüyle ve Türkiye-ÖSO işbirliğiyle Suriye'de, İŞİD'in ilerleyişini durdurmayı ve örgütün işgal ettiği toprakları geri almayı başaran küresel ve bölgesel güçler, İŞİD terör örgütünü Suriye'deki gücünü iyice zayıflatmışlardır. Ayrıca Cengiz Tomar, Anadolu Ajansındaki görüş niteliğindeki yazısında; İŞİD'in Suriye'de kısa süre içerisinde yok edilebileceğini, ancak büyük güçlerin, örgütün işgal ettiği toprakların nasıl ve ne şekilde paylaşılacağına dair karar veremediklerinden dolayı, sürecin uzadığını ifade etmiştir (Tomar, 2017).

İŞİD'in, Suriye'de mali kaynaklarının kesilmesine rağmen, İngiltere'nin köklü gazetelerinden Independent, 3 Temmuz 2018 günü çıkan baskısında, örgütün eski başkenti olarak bilinen Suriye'nin Rakka şehrinde, örgütün tekrardan yapılanmaya başladığını okuyucularına duyurmuştur (Sengupta, 2018). Independent gazetesinin haberi teyit edilemeyen kesin bir ifade olmasına rağmen, 2015 yılı sonunda Al Jazeera'ya konuşan Uluslararası Politika ve Orta Doğu Uzmanı John Mearsheimer, İŞİD'in bildik savaş yöntemleriyle yok edilemeyeceğini ve neden olarak da örgütün ideolojik temellerinden dolayı sürekli kendini yenileyebileceğini belirtmiştir (Al Jazeera Türk, 2015). Suriye'de İŞİD'in tamamen yok edildiğini düşünen kesimler, "bir sonun başlangıcına tanıklık edebilirler" (Sözmen, 2017), çünkü İŞİD, Orta Doğu'nun

ve bölgenin karışıklık ortamından her zaman pay çıkarabildiğini, kısa sürede yaptıklarıyla bütün dünyaya göstermiştir.

IŞİD terör örgütü, Orta Doğu’da, hatta Afganistan’da kurulduğundan bugüne kadar birçok açıdan gücüne güç katmaya devam etmiştir. ABD’nin, 2003 yılında Irak’a müdahalesinden sonra oluşan yönetim boşluğu, IŞİD’in bölgede büyümesine, İslami söylemleri propaganda aracı olarak kullanmasına, militan kazanmasına ve örgütün Suriye iç savaşında yükselişe geçmesine zemin hazırlamıştır. IŞİD, Suriye iç savaşı üzerinden uluslararası topluma kendini duyurmasına rağmen, örgüt Orta Doğu’da yıllardır rahatça hedefleri doğrultusunda hareket etmiş olan örgütün, bağlarını İslami temeller üzerine kurarak tabiri caizse Orta Doğu’nun yumuşak karnından faydalanmıştır. Özellikle IŞİD, modern yapısı ve farklı eylem tarzıyla son dönemlerin en ilgi çeken ve bu sayede bünyesine savaşçı katılımı sağlayan bir terör örgütü olduğu unutulmamalıdır. Keza IŞİD’in, kuruluşunda benimsediği “Cihadist selefilik” ideolojisiyle, Orta Doğu’nun kronikleşmiş bu belirsiz ve karmaşık ortamından beslenmeye devam edeceğini söylemek şuan için uç bir ifade olsa da ilerleyen yıllarda kesin bir yargı olduğunu ispatlayacaktır. Keza Radikalizmin yükselişe geçtiği Orta Asya’da, Hizbut-Tahrir Örgütü ve Özbekistan İslami Hareketi ve Kafkasya’da, Çeçen İslami Direniş Hareketi (Müridizm) ve Kafkasya Emirliği’nin yanı sıra, Batı Afrika ülkesi Nijerya’da kurulan, Boko Haram terör örgütü de IŞİD’e biat ederek bağlılıklarını duyurmuşlardır. Yalnız IŞİD’in, Suriye’deki bu yenilgisinden sonra, tekrardan Suriye’de veya Orta Doğu’da ne zaman, ne şekilde yada ne konumda ortaya çıkabileceği, her geçen gün belirsizliğini korumaya devam edecektir. Ayrıca belirtmek gerekirken, IŞİD’in hedeflerinin temelini oluşturan ideolojisini, dünyaya yansıttığı imajını ve eylem tarzını baz alacak olursak, planlanacak yeni Orta Doğu’da İslam dünyasının, büyük güçlerin vesayetine mahkûm kalmasına çok büyük katkı sağlamış olduğu aşikârdır (Aka ve Nişancı, 2016, s. 24).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD TERÖR ÖRGÜTÜ'NÜN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ VE TÜRKİYE'NİN İŞİD'LE MÜCADELE POLİTİKASI

4.1. İŞİD'İN TÜRKİYE SÖYLEMLERİ VE HEDEFLERİ

Arap Baharının 2011 yılında Suriye'de baş göstermesi, yönetim boşluğunu fırsat bilen terör örgütlerinin, bölgede aktif bir şekilde hareket etmelerine zemin hazırlamıştır. Orta Doğu'da Cihad kavramını ve İslam'i söylemleri en iyi şekilde kullanarak militan devşirmeyi başaran İŞİD terör örgütünün (Shamieh ve Zoltan, 2015, s. 372), Suriye iç savaşına dahil olmasıyla birlikte, örgüt Irak-Suriye sınırında giderek etkinliğini arttırmıştır. Özellikle örgütün Türkiye'nin sınır güvenliğini tehlikeye sokması (Sandıklı, 2015, s. 53) üzerine 2013 yılında İŞİD, Türkiye hükümeti tarafından terör örgütü olarak ilan edilmiştir (Yeşiltaş, 2015, s. 9). Keza 2014 yılında Musul'u işgal eden İŞİD'in, çok geçmeden Türkiye'nin Musul Konsoloslugu'na baskın düzenleyerek Konsolosluk görevlilerini rehin alması, Türkiye'yle İŞİD arasında daha da artacak olan gerginliğin başlangıcı olmuştur (Özpek, 2017, s. 25). Ayrıca İŞİD'e karşı mücadele için kurulan uluslararası koalisyonla, 2015 yılının ilk çeyreğinde Türkiye'nin de katılması, örgütün Türkiye'ye karşı cephe almasına neden olmuştur.

İŞİD'in, Türkiye'ye yönelik tehditvari söylemlerinin altında yatan bazı sebepler bulunmaktadır. Türkiye'nin çoğunlukla Müslümanlardan oluşması ve demokratik bir yönetim şeklini benimsemiş olması, İŞİD tarafından düşman olarak görülmesine neden olmuştur. Laik ve demokratik rejimin, Türkiye'deki Müslümanların üzerinde baskı kurduğunu düşünen İŞİD'in, Orta Doğu'daki Müslüman devletlere örnek olarak gösterilmesi nedeniyle Türkiye'yi, İŞİD'in kurmak istediği "Hilafet Düzeni"nin önünde bir engel olarak gördüğünü bütün medya kaynaklarında belirtmiştir (Erkmen, 2016). Özellikle Türkiye'ye yönelik Türkçe olarak yayınladığı ve 2015 yılında ilk

sayısını çıkardığı Konstantiniyye dergisinde IŞİD'in, ideolojik hedefleri doğrultusunda, Türkiye'deki Müslüman kesim tarafından destek görmeyi amaçladığını ve Suriye, Irak ve başka ülkelerde bulunan Türkçe konuşan insanların, IŞİD kaynaklı birçok haber ve videolardan mahrum kaldıklarını gerekçe göstererek Konstantiniyye dergisini yayınlamaya başlamıştır (Türkoğlu, 2017, s. 169). Aslında Konstantiniyye adı altında Türkçe dergi yayınlamaya başlayan IŞİD'in, dergiye verdiği isimden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'ye yönelik amacını gözler önüne sermiştir. Nitekim derginin 2015 yılı ilk sayısında çıkış başlığının "Konstantiniyye'nin Fethi" adı altında yayınlanmaya başlanmış oluşu, IŞİD'in ana hedefini Konstantiniyye dergisinin ilk sayısında açıkça su yüzüne çıkarmıştır. Örgüt, asıl amacına dayanak olarak dini söylemleri propaganda aracı olarak kullanmaktan da her zamanki gibi geri kalmamıştır. Ayrıca örgüt, Konstantiniyye'nin fethini vadeden, Allah resulü sallallahu aleyhi ve-sellemin buyurduğu ifadesinde, Konstantiniyye fethedilecektir! Müjdesini vermiş olmasını gerekçe göstermiştir. Hatta dergide Konstantiniyye daha önce fethedildi, ancak müjde de adı geçen fetih henüz gerçekleşmedi açıklamalarına yer vererek, Konstantiniyye'nin fethinin kıyamete yakın bir zaman diliminde gerçekleşeceğini ve savaşılmadan tekbirlerle alınacağı ifade edilmiştir (Konstantiniyye, 2015, s. 5). Ayrıyeten derginin yayınlanan her sayısında, örgütün ilk kurulduğu dönemde IŞİD'in kurucusu Ebu Musab El-Zerkavi'nin "Konstantiniyye Fethedilecektir" şeklindeki ifadelerine de değinmeyi ihmal edilmemiştir (Yeşiltaş ve Diğerleri 2016, s. 25).

Keza IŞİD, Türkçe yayın yaparak, Türkiye'deki Müslümanlardan destek görmeyi amaçlamasının yanı sıra, örgütün Türkiye'ye yönelik en büyük hedefinin İstanbul'un fethi olduğunu, daha öncede belirtildiği üzere Konstantiniyye dergisinin ilk çıkış sayısında açıkça belirtilmiştir (Konstantiniyye, 2015, s. 5/ Türkoğlu, 2017, s. 170/ Saymaz, 2017, s. 64/ Islah Haber, 2015). IŞİD böyle bir dergi çıkararak hedefi doğrultusunda, Türkiye'deki Müslümanların Halifeye bağlanmaları ve İstanbul'un fethine katılmaları istenmiştir (Türkoğlu, 2017, s. 171). Ayrıca IŞİD, Türkiye'deki politik stratejisini desteklemek amacıyla, Türkiye'ye mesaj olarak isimlendirdiği video da, Türkiye'de örgüte sempati duyan Müslüman kesime; "Şirk toplumunda yaşamayın, İslam Devleti'ne hicret edin!" diyerek seslenmesi, örgütün dini ne derece kullandığının aynası niteliği taşımaktadır (Demir, 2016, s. 5). Görüldüğü üzere IŞİD, kurulduğu dönemde bile Türkiye'ye yönelik ideolojik hedeflerinin olduğu aşikârdır. Bu

doğrultuda medya organlarını seferber etmiş olan örgütün, Türkiye hedefine ulaşma ihtimali olmasa dahi, Türkiye’den militan kazanmayı başarmıştır. Ek olarak bir sonraki başlıkta IŞİD’in Türkiye’deki yapılanması, alt başlıklarla daha derine indirgenerek analiz edilecektir.

4.2. TÜRKİYE’DE IŞİD YAPILANMASI

Türkiye, 2000 yılından sonra Selefi yapılanmaların rahatça örgütlenip hareket edilebilen merkezi noktalarından birini oluşturmaktadır. Keza İsmail Saymaz’ın “Türkiye’de IŞİD” adlı kitabında değindiği üzere, 2015 yılı itibariyle Türkiye’de 10 bin ila 20 bin arası Selefi bulunduğunu belirtmiştir (Saymaz, 2017, s. 59). Zira Selefi yapılanmalar, yeri geldiğinde birçok, Selefi ideolojik düşünce yapısını benimsemiş olan örgütler tarafından kullanılmıştır. Nitekim Türkiye’de, bu durumun en belirgin örneklerindedir. Özellikle 2013 yılında Suriye iç savaşına dahil olduğunu duyuran IŞİD’i Türkiye’nin, terör örgütü olarak tanımladığını açıklamasının akabinde, Türkiye’de yeni yeni yapılanmaya başlayan, rahatça sınır geçişleri yapan ve lojistik faaliyetlerinin çoğunu Türkiye üzerinden sürdüren IŞİD’in, Türkiye’nin açıklamasından sonra, Türkiye’de önceden yapılanmış olan Selefi grupları organize bir şekilde kendi yapısına dahil etmeye başlamıştır (Eroğlu, 2016). İlk başlarda IŞİD’i tehdit olarak görmeyen Türkiye hükümeti, 2014 yılı itibariyle IŞİD’in, Türkiye içinde ne derece örgütlendiğinin ve yaklaşan tehlikenin farkına varmıştır. Hatta Betül Soysal Bozdoğan’ın “DAİŞ-3. Dünya Savaşı’nın Deşifresi” isimli kitabında, dönemin Başbakan yardımcısı görevini yürüten Prof. Dr. Numan Kurtulmuş’un söyleşi tarzındaki “Türkiye Siyaseti ve DAİŞ” başlıklı makalesinde, “DAİŞ’in ne olduğunu en iyi Türkiye anlamıştır” cümlesinden de anlaşılmaktadır (Kurtulmuş, 2016, s. 47).

IŞİD terör örgütünün, Türkiye’de örgütlenme ve yapılanma şekli, merkezden yönlendirmeye bağlı kurulmuş bir şebekeye dayanmaktadır. IŞİD’in, genel olarak merkez dışındaki yapılanma biçimine bakıldığında, biat edenlerin dışında “Emir”ler atayarak yönetimi idare etmeyi planlamıştır. Ancak örgütün genel olarak benimsediği bu idare şekli Türkiye’de uygulanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’deki IŞİD örgütlenmesini bir şebeke olarak görmek daha doğru olacaktır. Ayrıyeten bu şebeke, Türkiye’de militan kazanmak, saldırı hazırlığına dahil olarak keşifler yapmak, sınır geçişleri, lojistik ihtiyaçların karşılanması, örgüt adına propaganda yapılması, hücre örgütlenmeleri ve silah vb. malzeme temini gibi görevleri yürütmüştür. Bu görevleri

yürüten şebeke, özellikle 2014 yılında birçok ilde ayrı ayrı konuşlanmıştır. Nitekim iller bazında yapılanmış olan şebekeler, daha rahat görevlerini yerine getirebilecekleri şehirlerde örgütlenmişlerdir. Yani Selefî düşünceyi benimseyen ve örgüte sempati duyan kişilerin çoğunlukla illerde hücre evleri şeklinde yapılanmışlardır. Özellikle Türkiye'deki hücre evleri, yabancı savaşçıların veya militanların transit geçişi için kullanıldığı, 2015 yılından sonra güvenlik güçleri tarafından yapılan baskınlarda tespit edilmiştir (Erkmen, 2017, s. 3-4).

Türkiye'nin önemli illerinde konuşlandırılmış olan hücre evleri, lojistik olarak her açıdan, Suriye iç savaşında IŞİD'e destek sağlamıştır. Türkiye'de şebekelerin yoğun olduğu hücre evlerinin başında; Gaziantep, Kilis, Adıyaman, Ankara, İstanbul, Bingöl, Konya ve İzmir gibi büyük iller bulunmaktadır (Eroğlu, 2016). Ayrıca Gaziantep'in IŞİD için çok önemli bir şehir olduğu ve neden olarak da, Gaziantep üzerinden; sınır geçişleri, militan temini, lojistik ihtiyaçlar gibi faaliyetlerin sürdürülmesi bakımından çok önemli bir noktada bulunmasından dolayıdır. Hatta Gaziantep, IŞİD için Rakka kadar önemli olduğuna dair söylentiler arasında yerini almıştır (Manifesto, 2016). Keza uluslararası basına röportajlar veren bazı IŞİD mensupları, örgütün silah ve mühimmatının önemli kısmının Türkiye üzerinden Suriye'ye ulaştığını iletmişlerdir (Eroğlu, 2016).

Özetle IŞİD, 2011 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle birlikte bölgede aktif olarak örgütlenmeye başlamıştır. Keza IŞİD, Suriye iç savaşında hedefleri doğrultusunda ilerleyebilmek amacıyla, Türkiye'de geniş bir yapılanma ağı kurmayı başarmıştır. Eski Selefî örgütlenmeleri kullanan örgütün, 2015 yılı sonuna kadar Türkiye üzerinden sağladığı her türlü desteğin faydalarını görmüştür. Tabiki IŞİD'in, Türkiye'de etkin olan bu örgütlenmesine göz yumulmamıştır. Ancak Türkiye'nin, ülke içinde IŞİD terör örgütüyle mücadelede geç kaldığı aşikârdır. Konuya başka bir açıdan yaklaşacak olursak eğer, son yıllarda Türkiye'yle karşı karşıya gelen, savaşan ve Suriye'deki eski gücünden eser kalmayan IŞİD, hızlı bir şekilde toprak kaybedebileceğini düşünseydi eğer, Türkiye'de rahatça hareket ettiği ilk yıllarda Türkiye'de daha da fazla birçok şehirde yapılanmaktan asla geri kalmazdı. Ayrıca daha öncede belirtildiği üzere, Türkiye'de IŞİD'in yapılanmasından sonraki süreçte, örgütün Türkiye'deki eylemleri ve saldırıları ve özellikle yabancı terörist savaşçıların Türkiye'de yarattığı tehditin acı karnesi bir sonraki başlıkta değerlendirilecektir.

4.2.1. Türkiye’de IŞİD Bağlantılı Eylemler ve Saldırıları

Türkiye’nin, 2013 yılında IŞİD’i, terör örgütü olarak tanıması ve Türkiye’nin uluslararası koalisyona 2015 yılının başlarında katılmış olması, her ne kadar IŞİD’in Türkiye’ye karşı cephe almasına neden olsa dahi, 2016 yılının ortalarına gelene kadar örgüt, Türkiye’yi doğrudan hedef almamıştır. Yalnız Türkiye’yi doğrudan hedef almamasına rağmen, Türkiye’de 2014-2017 yılları arasında farklı eylem şekilleriyle, IŞİD bağlantılı saldırılar gerçekleştirilmiştir (Yalçınkaya, 2017, s. 20). Keza IŞİD terör örgütünün ilk kurşunu, Niğde’nin Ulukışla ilçesinde, Jandarmanın rutin yol kontrolü sırasında (Saymaz, 2017, s. 13), IŞİD üyesi 3 yabancı uyruklu militanın saldırısıyla, 2 güvenlik görevlisi ve 1 sivilin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca IŞİD’in, 2014-2017 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirdiği 14 önemli eylemler ve saldırılar, nitelikleriyle birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Türkiye’de IŞİD Bağlantılı Eylemler ve Saldırıları

Tarih	Yer-Ölü-Yaralı	Fail Uyruğu	Fail Niteliği	Hedef Tipi Kişi Sayısı	Saldırı Tipi
20 Mart 2014	Ulukışla, Niğde 3-6	Almanya İsviçre Makedonya	Küçük Militan Grubu	Güvenlik Güçleri	Silahlı Saldırı
1 Ocak 2015	Kilis	Veri Yok	Küçük Militan Grubu	Güvenlik Güçleri-1	Alıkoyma ve Kaçırma
6 Ocak 2015	Sultanahmet, İstanbul-1	Dağıstan	Hücre Yapılanması	Güvenlik Güçleri	İntihar Saldırısı
5 Haziran 2015	Diyarbakır-5-300’den fazla	Türkiye	Hücre Yapılanması	Siviller	Bombalı Saldırı
20 Temmuz 2015	Suruç, Şanlıurfa-34-69	Türkiye	Hücre Yapılanması	Siviller	İntihar Saldırısı
1 Eylül 2015	Kilis-1	Veri Yok	Küçük Militan Grubu	Güvenlik Güçleri	Silahlı Saldırı
10 Ekim 2015	Ulus, Ankara-104-400’den fazla	Veri Yok	Hücre Yapılanması	Siviller	İntihar Saldırısı
26 Ekim 2015	Diyarbakır-2	Veri Yok	Küçük Militan Grubu	Güvenlik Güçleri	Operasyonda Çatışma

12 Ocak 2016	Sultanahmet, İstanbul-13-14	Suriye	Hücre Yapılanması	Turistler (Yabancı)	İntihar Saldırısı
19 Mart 2016	İstiklal, İstanbul-4	Türkiye	Hücre Yapılanması	Turistler (Yabancı)	Bombalı Saldırı
1 Mayıs 2016	Şehitkâmil, Gaziantep-3-34	Türkiye	Hücre Yapılanması	Güvenlik Güçleri	İntihar Saldırısı
28 Haziran 2016	Atatürk Havalimanı-46-239	Veri Yok	Küçük Militan Grubu	Siviller	İntihar Saldırısı
20 Ağustos 2016	Şahinbey, Gaziantep-57-95	Türkiye	Hücre Yapılanması	Siviller	İntihar Saldırısı
1 Ocak 2017	İstanbul, Reina-39-70	Özbekistan	Veri Yok	Siviller	Silahlı Saldırı

Kaynak: (Haber Turk, 2016 / <https://journos.com.tr/isid-turkiye-269-kisiyi-oldurdu/> / (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 42,43).

Tabloda Türkiye içerisinde yapılan IŞİD bağlantılı eylemlerin ve saldırıların verilmesinin yanı sıra IŞİD'in, Türkiye'ye yönelik Musul Konsolosluğu'ndaki rehin alınma olayı gibi ülke dışındaki eylemlerin ve saldırıların tamamının güvenlik güçleri tarafından açıklanmamış olabileceğinden dolayı tabloya dahil edilmemiştir. Ayrıyeten tabloda görüldüğü üzere, Türkiye'deki IŞİD bağlantılı saldırılar sonucunda, örgüt yüzlerce sivil vatandaşın ve onlarca güvenlik mensubunun hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın 2017 yılında hazırladığı "Türkiye'nin DEAŞ İle Mücadelesi" isimli raporundaki verilere göre; 14 önemli saldırının niteliklerine bağlı olarak; canlı bomba, bombalı saldırı ve silahlı saldırılar sonucu, 10'u polis ve 1 asker olmak üzere toplam 304 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıyeten bu saldırılarda 62 polis, 7 askerinde içinde bulunduğu 1338 kişi de yaralı olduğu bilgisi kayıtlara geçmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017b, s. 32). Hatta bazı saldırılarında önemli gün ve noktaların özellikle seçildiği görülmektedir.

Türkiye'ye yönelik yapılan IŞİD bağlantılı saldırılar ve tablo dışındaki IŞİD'in genel saldırıları incelendiğinde; Türkiye toprakları dışında gerçekleşen saldırılar, Türkiye sınırında gerçekleştirilen saldırılar, Türkiye üzerinden transit geçiş yapan yabancı terörist militanların gerçekleştirdiği saldırılar ve Suriye'de savaştıktan sonra geri dönen yabancı veya Türk teröristlerin gerçekleştirdiği saldırılar olarak 4 kategoriye ayırmak gerekmektedir (Yalçınkaya, 2017, s. 21).

Ayrıca saldırılarda ilk göze batan özelliğın kullanılan yöntemler ve tercih edilen hedeflerin çeşitlilik arz etmesidir. Canlı bomba ve bombalı saldırıların sivillerin çoğunlukla olduğu toplu ortamlarda tercih edilmesi, etkisi açısından hedef alınan sivillerin kesinlikle yok edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca İŞİD'in, Türkiye'de gerçekleştirdiği eylemlerin ve saldırıların, örgütün emir ve komuta kademesi tarafından planlanıp planlanmadığı net olmamakla birlikte, saldırıları gerçekleştiren kişilerin ya Suriye'de savaşp geri dönen militanlar tarafından yada bu kişilerle bağlantılı şahıslar tarafından yapılması, dikkat çekilmesi gereken bir sorundur (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 32).

Özellikle Saldırılarda canlı bomba ve intihar saldırılarından ziyade, daha önce belirtildiği gibi, İŞİD üyesi terörist savaşçılar tarafından “Yalnız Kurt” eylemlerine benzer silahlı ve intihar saldırılarının, küçük terörist gruplar tarafından yapılmış olması, militanların örgüte ne kadar bağlı olduklarını ve İŞİD'in dini ifadeleri ne derece kullandığını ispat etmiş ve birkez daha terörün canı tarafını bir yıkım şeklinde özellikle Türkiye'ye göstermiştir. Aslında İŞİD'in Türk kesim için aktif olduğu dönemde Türkçe yayınladığı, Konstantiniyye dergisinde, Türkiye'ye yönelik suçlayıcı ifadeleri İslami söylemlerle desteklemiş ve meşruluk kazanmayı amaçlamış olan İŞİD, yalnız kurt saldırılarında başarılı olmuş gibi gözükmektedir. Bir de İŞİD'in Türkiye'de, beklediği kadar insanı kendi bünyesine katamadığı ve Türkiye'deki saldırıları hedef seçmeden yapma aşamasına geçemediği görölmektedir (Yalçınkaya, 2016).

4.2.2. İŞİD Kaynaklı Yabancı Terörist Savaşçıların Türkiye'de Yarattığı Tehdit

Suriye iç savaşında militan sayısıyla ön plana çıkan İŞİD'in, propaganda yoluyla binlerce yabancı terörist savaşçıyı devşirdiği bilinmektedir. Özellikle BMGK Terörle Mücadele Komitesi'nin 2015 yılında hazırladığı raporda, İŞİD terör örgütünün 2014 yılı itibariyle Irak ve Suriye'de 100'den fazla ülkeden 30.000'in üzerinde yabancı terörist savaşçıyı bünyesinde barındırdığı belirtilmiştir (Laborde, 2015, s. 3). Keza Suriye'ye komşu olan Türkiye, İŞİD kaynaklı yabancı savaşçılar tarafından meydana gelen saldırılara maruz kalmıştır. İŞİD bağlantılı yabancı terörist savaşçılar, İŞİD'in Türkiye'de yarattığı tehditlerin başında gelmekte ve yabancı savaşçılar Türkiye'yi Suriye'deki savaşa katılmak için geçiş güzergahı olarak kullanmıştırlar (Entous, Lubold and Nissenbaum, 2015). Özellikle Türkiye'nin coğrafı konumu itibariyle uzun

bir sınırı kontrol zorunluluğunun olması, yabancı savaşçıların geçişini kolaylaştırmıştır. Nitekim yabancı terörist savaşçılar, Türkiye için ağır sonuçlar doğuran, uzun süreli bir karmaşık olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Bingöl, 2016a, s. 8,17). Ayrıca BMGK Terörle Mücadele Komitesi'nin IŞİD ile mücadele kapsamında 2014 yılında aldığı 2178 Sayılı karara ek olarak hazırlanan “Yabancı Terörist Savaşçılardan Etkilenen Devletler” başlıklı “S/2015/338” numaralı ilk raporda tablo halindeki veriler kapsamında Türkiye, yabancı terörist savaşçıların etkisinde kalan ikinci devlet konumunda bulunmaktadır (Laborde, 2015, s. 81).

IŞİD'in 2014 yılından sonra yükselişe geçmesi, örgütün yabancı savaşçı ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Türkiye özellikle 2015 yılından sonra yabancı savaşçı tehdidini daha yoğun yaşamaya başlamıştır. Türkiye'nin Suriye'de zulme maruz kalan Müslüman halka yönelik uyguladığı açık kapı siyasetinden dolayı, çatışma bölgesinden ayrılan kişilerin Türkiye'ye girişlerinin kolaylaşmış olması, terörist yabancı savaşçıların Türkiye'ye yerleşmeleri durumunda, Türkiye'deki yabancı savaşçı tehdidinin farklı bir boyuta taşınmasına neden olmuştur. Türkiye üzerinden veya başka ülkelerden transit geçiş yaparak IŞİD'e katılan yabancı savaşçıların, bölgeden ayrılmaya karar verdikten sonra, Batı'ya göre daha rahat hareket edebilecekleri ve çoğunlukla Müslümanların yaşadığı bir ülkeyi seçme olasılıkları daha yüksektir. Ayrıca üçüncü ülke vatandaşı olan ve geri dönmeye karar veren yabancı savaşçıların, Türkiye'yi transit geçiş olarak kullanmak istemeleri durumunda, yabancı terörist savaşçıların Türkiye'de sıkışıp kalma ihtimalini de baz alacak olursak, yabancı savaşçı tehdidinin Türkiye'yi ne derece ve hangi yönde etkileyebileceğini anlamak mümkün değildir (Yalçınkaya, 2017, s. 19). Ayrıyeten geri dönüş yapan yabancı savaşçıların tehdit olarak algılanma sebeplerini değerlendirmek gerekirse, yabancı terörist savaşçıların savaş alanında kazandıkları tecrübeler ve örgütle olan bağlantılarından dolayı bir saldırı yapabilecek veya bir saldırıya destek sağlayabilecek kapasiteye sahip olmaları ve kişilerin şiddete karşı duyarsız hale gelmiş olmaları (Nato Dergisi, 2017), tehlike arz etmekte ve Türkiye'nin bu durumu göz ardı edebilecek seviyeyi çoktan aşmış durumdadır.

Özetle, ABD önderliğinde kurulan uluslararası koalisyonunun ve Fırat Kalkanı harekâtıyla Türkiye ve ÖSO'nun yürüttüğü operasyonlar dahilinde IŞİD'in gücünün giderek zayıflamış olması ve örgüt hakkında daha fazla istihbarat bilgisine sahip

olunması, yabancı terörist savaşçıların sınır geçişlerini zorlaştırmıştır. Sınırdaki yakalanan kişi sayısında azalma olmuş ancak, Türkiye içerisinde yapılan operasyonlarda yabancı terörist savaşçı sayısında artış yaşanmıştır. Daha önce belirttiğimiz durumun tersi olarak Suriye'ye gitmekte olan yabancı terörist savaşçıların Türkiye'den çıkamadıklarını ve çok sayıda yabancı savaşçının Türkiye'de sıkıştıklarını göstermektedir. Hatta Türkiye'de, 5 milyona yakın kayıtlı ve kayıtsız olmak üzere Suriyeli sığınmacının yaşadığını ve İçişleri Bakanlığı'nın 2017 yılında hazırladığı DEAŞ ile mücadele raporunda, IŞİD'le bağlantılı olduğu düşünülen 4 bine yakın YTS savaşçının tutuklandığını baz alacak olursak eğer, Suriye iç savaşına katılmayan veya ülkelerinde dönüş yapamayıp, Türkiye'de sıkışıp kalan YTS'lerin Türkiye'de yarattığı veya ileride yaratabileceği tehdidin riskini anlamak daha kolay olacaktır. Ayrıca Türkiye'de sıkışan yabancı terörist savaşçıların zamanla radikalleşme eğilimlerine yönelebileme ihtimallerinin de yüksek olması, Türkiye için uzun vadede ayrı bir tehdit unsurudur. 2016 yılında güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonlarda yakalanan yabancılardan ilk sırayı çoğunlukla Suriyelilerin oluşturması, IŞİD'in ülkede daha etkin olabileceğinin göstergesidir (Erkmen, 2017, s. 7). Ayrıca daha önceki konu kapsamında Tabloda da verildiği üzere, yabancı terörist savaşçıları tarafından birçok eylemler ve saldırıların yapılması ve son olarak da İstanbul'da Reina gece kulübünde, Özbekistanlı yabancı terörist savaşçı tarafından yapılan saldırı neticesinde 39 kişinin hayatını kaybetmesiyle Türkiye, IŞİD bağlantılı yabancı terörist savaşçıların yarattığı tehdidi birebir yaşamıştır. Keza IŞİD terör örgütünün, Suriye'deki gücünün iyice azalmış olması ve finans kaynaklarının kesilmiş olmasına rağmen, Orta Asya ve Kafkasya'da yabancı savaşçı devşirmeyi sürdüren IŞİD, yüzünden, ne yazık ki Türkiye daha çok uzunca bir süre diken üstünde olmaya devam edecektir (Acarer, 2017, s. 11).

4.3. SURIYE İÇ SAVAŞI DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE'NİN SINIR GÜVENLİĞİNİN IŞİD-PYD ÇERÇEVESİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.3.1. Suriye İç Savaşının Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Etkisi

2011 yılında baş gösteren Arap Baharı, her ne kadar iç savaş olarak tanımlanmış olsada kısa süre içerisinde komşu ülkeleri de etkisi altına almıştır (Altundeger ve Yılmaz, 2016, s. 298). Bu durumun en yakın örneği olan Türkiye'nin, Suriye ile 911 km'lik en uzun kara sınır şeridine sahip olmasından dolayı, Türkiye'nin

yüzleşmek zorunda kaldığı güvenlik sorunlarının başında sınır güvenliği gelmektedir. Türkiye'nin sürekli olarak gündeminde olan terörün, Suriye iç savaşıyla birlikte nitelik ve nicelik olarak farklı boyutlarda artış göstermiş olması, Türkiye'nin Suriye sınırında yaşanabilecek sorunların habercisi olmuştur (Koşar, 2017, s. 101). Keza 2012 yılında Suriye'de iç savaşın alevlenmesiyle birlikte Türkiye-Suriye sınırında, sınır ihlalleri yapılmakla kalmamış, birçok Türk köyüne mermi ya da havan topu düşmesi sonucunda 5 kişi hayatını kaybetmiştir (Abuhasan, 2013, s. 104). Ayrıca Suriye krizinde Türkiye'nin insani kaygılarla hareket ederek Suriyeli sığınmacılara "Açık Kapı" politikası izlemiş olması, Türkiye'nin sınır güvenliğinin iyice zorlaşmasına neden olmuştur (Uzman, 2016, s. 138). 2013 yılında Suriye'deki gerginliğin giderek artması ve sığınmacıların Türkiye'ye girişlerinin çoğalması, Türkiye-Suriye Güney sınırında ciddi bir güvenlik açığının oluşmasına ve sınırdan çok sayıda olumsuz etkinin Türkiye'yi sarmasına neden olmuştur (Bila, 2013).

Suriye iç savaşının 2014 yılından sonra derinleşmesi, farklı silahlı grupların ortaya çıkmasına ve toprak işgal etmelerine neden olmakla beraber, Türkiye'nin sınır güvenliğinin terör örgütleri tarafından tehdit edilmesine sebep olmuştur (Yeşiltaş, 2015, s. 20). Keza 2014 yılında Suriye'de yükselişe geçen ve bu durumun en belirgin örneği olarak dünya sahnesinde boy gösteren IŞİD terör örgütü militanları tarafından, Güney sınırında bulunan güvenlik güçlerine yönelik sınır ötesi taciz atışlarında bulunulmuştur. Hatta Türkiye içerisinde IŞİD bağlantılı ilk kurşunu atan ve 3 kişinin hayatını kaybettiği Niğde-Ulukışla saldırısını gerçekleştiren yabancı terörist savaşçıların, Suriye sınırını geçerek İstanbul'a ulaşmak istedikleri sırada yaşanması (ADAR, 2014), o dönemde Türkiye-Suriye sınır güvenliğinin ne kadar zorlaştığının göstergesidir. Özellikle böyle vahim ve üzücü bir olay neticesinde IŞİD bağlantılı yabancı savaşçıların ortaya çıkmış olması, sınır güvenliğindeki sorunların su yüzüne çıkmasına ve daha dikkatli olunması gerektiğini göstermiştir (Kardaş ve Özdemir, 2014, s. 18). Ayrıyeten IŞİD ile mücadele kapsamında, 2014 yılında ABD liderliğinde Cidde'de yapılan toplantıda uluslararası koalisyonun bir parçası olmaya sıcak bakmayan Türkiye'nin, Suriye sınırında esnek bir politika uyguladığı gerekçesiyle, uluslararası konjonktür tarafından eleştirilmiştir (Yeşiltaş, 2015, s. 9).

Türkiye her ne kadar yabancı terörist savaşçıların sınır geçişlerinde sıfır tolerans politikasıyla hareket etsede militanların geçişlerine tamamen engel

olamamıştır (Ozan, 2017, s. 26). Çünkü çok sayıda Suriyeli sığınmacı girişinin yaşanması, tedbirlerin aksamasına neden olmuştur. Ayrıca 2010 yılında Suriye ve Türkiye arasında terörle mücadele adı altında tam bir işbirliği düşüncesiyle Ankara'da anlaşma imzalanmasına rağmen, Suriye'de yaşanan iç savaş bütün dengeleri alt üst etmiştir (İnat ve Telci, 2010, s. 108). Yıl 2015'e gelindiğinde eylemlerini arttıran ve Türkiye'yi dolaylı olarak hedef aldığı medyaya aracılığıyla belli eden IŞİD, Türkiye ile ortamın giderek gerginleşmesine neden olmuştur. Keza Türk savaş uçakları örgütün sınırdaki yerleşim noktalarını bombalayarak, Türkiye resmen terör örgütüne savaş açmış (Tahiroğlu ve Schanzer, 2017, s. 16) ve IŞİD'e karşı mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyona katılmıştır. Keza Türkiye, angajman kuralları gereğince sınır güvenliğini ve ulusal egemenliğini korumak amacıyla Suriye'de ÖSO'yla birlikte, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarını yürütmüştür. Bir sonraki konu başlıklarında da Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları incelenerek değerlendirilecektir.

4.3.2. Fırat Kalkanı Harekâtı

IŞİD terör örgütü, 2013 yılında Suriye iç savaşına dahil olmasıyla birlikte, Suriye'de yükselişe geçerek önem arz eden noktaları kontrolü altına almıştır. 2014 yılında İslam Devletini kurduğunu açıklayan IŞİD'in, komşu ülkelerin sınırlarında tehdit unsuru olmakla kalmamış, özellikle Türkiye'nin 2015 yılının son çeyreğinde IŞİD'e karşı oluşturulan uluslararası koalisyona katılan Türkiye'yi dolaylı olarak hedef almıştır. Türkiye'nin büyük şehirlerinde bombalı intihar saldırıları düzenleyen IŞİD'in, Suriye'nin kuzeyinde 100 kilometrelik bir sınır hattını kontrol etmesi ve bu hattın bulunduğu Türkiye tarafında başta Kilis olmak üzere, diğer sınır illerine doğru yapılan roket saldırıları ve güvenlik güçlerinin konuşlandırıldığı noktalara taciz atışlarının yapılmasından dolayı Türkiye, Güney sınırını güvence altına almaya mecbur kalmıştır (Korkmaz, 2016b, s. 17/ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017, s. 13). Ayrıca IŞİD'in, Suriye'deki konumundan dolayı Türkiye'deki saldırıları arttırmasıyla, başta ABD olmak üzere, diğer batılı devletlerin bu duruma seyirci kalmış olmaları ve ABD'nin Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden PKK-PYD/YPG gibi devlet dışı aktörlere destek vermesi bardağı taşıran son damla olmuştur (Tarakçı, 2016, s. 1). Diğer taraftan IŞİD'in sınır hattındaki aktifliğinin, Türkiye'nin Halep kırsalındaki destek verdiği muhalif unsurlar içinde tehdit oluşturması, bölgeye düzenlenmesi gereken bir askeri operasyonun stratejik gerekçelerini iyice sağlamlaştırmıştır. Keza hem Suriye

içerisinde yaşanan belirsizlik hem de Türkiye genelinde yapılan IŞİD kaynaklı saldırılar ve sınırda meydana gelen güvenlik açığı sebebiyle şartların olgunlaşmış olması, askeri müdahaleye meşruiyet kazandırmıştır. Keza Türkiye, BM sözleşmesinin 51. Maddesi²⁰ nin “Meşru Müdafaa” hakkına dayanarak kendi topraklarına saldırıda bulunan IŞİD terör örgütüne karşı 24 Ağustos 2016 tarihinde, ÖSO’yla birlikte Suriye’nin Cerablus kasabasından Fırat Kalkanı Harekâtını (FKH) başlatmıştır (Ulutaş ve Duran, 2016, s. 19-21). Ayrıca Türkiye, BM Sözleşmesinin 51. Maddesinde geçen “Meşru Müdafaa” hakkına istinaden, Kuzey Irak’ta, PKK terör örgütüne karşı 21 Şubat 2008 tarihinde, sınırlı bir kuvvet kullanımını içeren, bir sınır ötesi operasyonu yürüterek, daha önce de meşru müdafaa hakkını kullanmıştır²¹.

Türkiye FKH’yi başlatarak; YPG’nin Kuzey Suriye’de işgal ettiği bölgelerin birleşmesini engellemek, PKK-PYD/YPG’nin özerk bir Kürt yapı oluşturmasına mani olmak, Türkiye sınırında artmış olan IŞİD tehdidini ortadan kaldırmak ve Suriyeli yeni sığınmacı akınlarını Suriye tarafında karşılayarak, Türkiye içinde bulunan Suriyeli sığınmacıların bir kısmının geri dönüşü için uygun ortam hazırlamayı hedeflemiştir. Ayrıca Türkiye, FKH ile Suriye’de olası çözüm durumunda söz sahibi olma düşüncesiyle hareket ederek, bölgede tekrardan istikrarın sağlanmasına yönelik büyük bir adım atmıştır (Orhan, 2016, s. 12/ Yeniçağ, 2016).

Ayrıca 2013’ün sonundan itibaren IŞİD’in kontrolü altında bulunan El Bab kasabası, konumu itibarıyla, örgütün her açıdan lojistik desteğinin geçiş noktası olması bakımından stratejik öneme sahiptir (BBC News Türkçe, 2016). Bu koşullara istinaden FKH’nin ikinci bir ayağını da El Bab operasyonu oluşturmuştur. Keza FKH’nin El Bab ayağı, TSK tarafından desteklenen ÖSO birliklerinin 9 Aralık 2016 tarihinde El Bab’a girmesiyle başlamıştır (Ağralı, 2017, s. 7). Ancak IŞİD’in Fırat Nehri’nin

²⁰ **Bkz.** Charter Of The United Nations And Statute Of The International Court Of Justice, San Francisco, (1945). **51. Madde:** Bu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin, doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> Erişim Tarihi: 09.11.2018.

²¹ **Bkz.** Umut Kedikli, Terörizmle Mücadele Kapsamında Türkiye’nin Kuzey Irak Operasyonu ve Operasyonun Uluslararası Hukuki ve Siyasi Etkileri, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 82, Sayı 6, (2008), s. 2940. Ayrıca Terörizmle Mücadele Kapsamında, Uluslararası Kuvvet Kullanımıyla alakalı daha detaylı bilgi için; Fatma Taşdemir, *Uluslararası terörizme karşı devletlerin kuvvete başvurma yetkisi*. 1. Baskı, Ankara: USAK Yayınları, (2006). ve Ahmet Hamdi Topal, *Uluslararası Terörizm Ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*. İstanbul: Beta Yayınları, (2005). Kitaplarına Bknz.

batısındaki merkezi noktası konumunda olan El Bab'ın, FKH'nin niteliksel boyutunda değişiklik ve şehit sayısında artış yaşanmasına neden olmuştur (Kasapoğlu ve Ülgen, 2017, s. 3). 24 Şubat 2017 itibariyle El Bab kuşatmasının son bulmasının ardından FKH kapsamında 216 gün süren operasyon 29 Mart 2017 tarihinde tamamlanmıştır. Operasyonlar dahilinde 600 ÖSO, 67 Türk askeri şehit olurken YPG ve IŞİD terör örgütlerine bağlı 3000'in üzerinde terörist etkisiz hale getirilmiştir. FKH kapsamında Cerablus, Azez, Al Rai (Çobanbey), Dabık, Kabasin, Mare, Ahtarin ve El Bab IŞİD terör örgütü militanlarından arındırılmış ve bölgede aktif olarak söz sahibi olmak isteyen YPG ve Esad rejiminin askeri birliklerinin bir nevi önü kesilmiştir (Milliyet, 2017). Ayrıca FKH tamamlandığı gün Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'ndan yapılan açıklamada, IŞİD terör örgütünden temizlenen sınırdan güneye doğru 40 kilometrelik bir derinlik kazandırıldığı, örgütün Türkiye sınırından 50 kilometre kadar ileriye püskürtüldüğü ve yaklaşık olarak 2 bin 15 kilometrelik bir alanın tamamen teröristlerden temizlendiği açıklanmıştır (AlJazeera TURK, 2017).

Sonuç olarak FKH, Türkiye'nin sınır ve ulusal güvenliği açısından çok önemli olduğu kadar, Suriye'de devam eden kapsamlı bir mücadelede en yakın komşusu olarak, her ne kadar mecburi olsada bölgede söz sahibi olduğunu ve TSK'nın her durumda hazır olduğunu bütün dünyaya ispat etmiştir (Korkmaz, 2016b, s. 19). Özellikle Türkiye, FKH ile hedeflediği iki ana madde bağlamında; sınırlarından IŞİD tehdidini uzaklaştırmış ve ABD'nin YPG'ye olan her türlü desteğine rağmen, El Bab ve Münbiç arası terör koridorunun birleşmesini engelleyerek, kurulması planlanan özerk bir Kürt oluşumunun önünü kesmiştir (Ağralı, 2017, s. 9). Aslında Türkiye, FKH'yle 2011'den 2017 yılına kadar Suriye'de vukuu bulan krizin (Tarakçı, 2016, s. 3), bir nebze de olsa çözümünü kolaylaştırıcı ve örnek olunması gereken bir girişimde bulunduğunu söylemek gerekmektedir.

4.3.3. Zeytin Dalı Harekâtı

Suriye iç savaşı, birçok kez belirtildiği gibi, bölgede güç boşluğunun oluşmasına, birçok terör örgütünün Suriye'de toprak kazanmasına ve batı tarafından uluslararası çıkarlar doğrultusunda devlet dışı aktörlerin destek görmesine neden olmuştur. Bunların başında gelen IŞİD, uluslararası koalisyonun hava saldırılarıyla birlikte, Türkiye ve ÖSO askeri güçlerinin beraber yürüttüğü FKH neticesinde bölgedeki etkinliği yok denecek kadar düşürülmüştür. Ancak bölgede aktif bir şekilde

hareket eden PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olarak bilinen PYD/YPG terör örgütü, özellikle 2014 yılından sonra ABD'nin desteğiyle Suriye'nin kuzeyinde Afrin bölgesinde etkinliğini arttırmıştır. Hatta PYD'nin, Menbiç üzerinden Fırat'ın batısına kadar uzanmış olması, Türkiye'yi endişelendirmekle kalmamış, Türkiye'nin bu duruma biran önce müdahalede bulunması gerektiğinin önemini belirlemesine yardımcı olmuştur. Ayrıca PYD'nin, kabuk değiştirmiş hali olan ve ABD'nin daha önce kurulduğunu açıkladığı SDG'ye bağlı 30 bin kişilik bir askeri yapının sınırdan kurulabileceğini dile getirmesi üzerine, Türkiye'nin olası bir durumda bölgede yapılmasını planlandığı operasyonun başlamasında tetikleyici bir sebep teşkil etmiştir (SDAM, 2018). Nitekim Afrin'de, PKK-PYD/YPG terör örgütü tarafından oluşturulabilecek daha güçlü özerk bir yapının kurulmasını ortadan kaldırmak, sınırlarımızda ve bölgede güvenliği sağlamak ve az da olsa IŞİD terör örgütüne bağlı teröristleri etkisiz hale getirmek amacıyla Türkiye, BM sözleşmesinin 51. Maddesinin "Meşru Müdafaa" hakkına binaen, Suriye'nin kuzeybatısında Afrin bölgesinde, TSK askeri kuvvetleri ve ÖSO güçleriyle birlikte, 20 Ocak 2018 tarihinde Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH)'ni başlatmıştır (TSK, 2018/ TRT Haber, 2018). Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı 72 savaş uçağı önceden tespit edilmiş olan PYD/YPG'ye ait sığınak, depo ve eğitim alanları gibi muhtelif noktalara yönelik havadan ve karadan roket atarlarla ve uzun namlulu toplarla yapılan bombardımanlar sayesinde kara birliklerinin önü açılmıştır (Kıbaroğlu, 2018, s. 12). Ayrıca ZDH'nin, PKK/PYD kontrolü altında bulunan 2000 kilometrekarelik bir alanı kapsamı, operasyonun zorluğunu gözle görülür bir seviyeye ulaştırmıştır (Özçelik ve Acun, 2018, s. 15). Ayrıca ZDH'nin asıl hedefi, PKK/YPG terör örgütleri olmakla birlikte, bölgede söz sahibi olmaya çalışan terör örgütleri arasındaki çatışmaların sonucunda, kontrolün Türkiye'nin aleyhine gelişmemesi ZDH'yi mecburi kılan nedenlerden biri olmuştur.

ZDH, uluslararası konjonktür tarafından operasyonun haklılığı belirtilmiş ve birçok ülke tarafından destek görmüştür (Serper, 2018, s. 2). Nitekim ZDH'nin nihai amacına ulaşmasıyla birlikte sınır güvenliği sağlanmış ve PKK/PYD terör örgütü sınırdan 35 kilometre uzaklaştırılmıştır. Türkiye'nin Suriye'deki jeopolitik açıdan konumunu kuvvetlendirmesinin yanı sıra ABD-PYD arasındaki ittifakın sorgulanmasına neden olmuştur (Özçelik ve Acun, 2018, 47). Ayrıyeten TSK'dan yapılan açıklamada, ZDH'nin 18 Mart 2018 tarihinde Afrin merkezini kontrol altına alınmasıyla fiili olarak sona erdiği ve bölgeye Kızılay, AFAD ve BM tarafından

sağlanan insanı yardımların ulaştırılması için güvenlik önemlerinin alındığı ve Afrin’de hayatın normale dönmesi için çalışmaların devam ettiği duyurulmuştur. Hatta 12 Temmuz 2018 tarihinden itibaren Yerel Kolluk Kuvvetleri’nin de görevlerini sürdürmeye başladıkları ve Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak operasyonun yürütüldüğü belirtilmiştir (Hürriyet, 2018). Keza ZDH kapsamında 4.500’ün üzerinde terörist etkisiz hale getirilmiş ve yalnız 54 Türk Askeri şehit düşmüştür. (Haberyirmi, 2018).

Toparlamak gerekirse Türkiye, ÖSO’yla birlikte uluslararası hukuka uygun şekilde meşru müdafaa hakkına binaen (Dilek, 2018, s. 5), PYD/YPG kontrolündeki Afrin’e bağımsız bir devlet olmanın gereğini yaparak ZDH’yi gerçekleştirmiştir (SDAM, 2018). Hatta ZDH’yle, bölgedeki kontrolü eline geçiren Türkiye, IŞİD’in bölgedeki gücünü de kırdığı görülmektedir. Türkiye Afrin operasyonu ile sadece Suriye sınırını terör örgütlerinden temizlemekle kalmamış, Suriye’nin toprak bütünlüğünü de garanti altına almak açısından çok önemli bir adım atmıştır. Bu konuda Rusya’nın da desteğini alan Türkiye, ABD’nin PYD/YPG terör örgütüne verdiği desteğin hiçbir hukuksal dayanağı olmadığını bütün dünyaya göstermiştir (Şahin, 2017, s. 4). Son olarak da Türkiye, FKH ve ZDH’yle, Suriye topraklarında sadece kendi sınırını tehditlerden arındırmak için değil, orta ve uzun vadede Doğu Akdeniz’deki çıkarları doğrultusunda hareket ettiği veya etmesi gerektiği için operasyonları gerçekleştirdiği unutulmamalıdır (Tarakçı, 2018, s. 5).

4.4. TÜRKİYE’NİN IŞİD İLE MÜCADELE POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Terörle mücadele, maliyeti oldukça yüksek olan ve ülkelerin birçok mali kaynağının bu yöne aktarılmasına sebep olan bir durumdur (Gül, 2012, s. 19). Nitekim terörle mücadelenin en yakın örneği olan Türkiye, yıllardır ülke içinde ve ülke dışında PKK terör örgütüyle mücadele yürütmektedir. Ancak 2011 yılında cereyan eden Suriye iç savaşının, birçok terör örgütünün ortaya çıkmasına ve yükselişe geçmelerine neden olması, komşu ülkelerin sınırlarında terörün tehdit unsuru olarak belirmesine zemin hazırlamıştır. Hatta Suriye iç savaşının, terörle mücadelenin boyut değiştirmesine ve daha da zorlaşmasına sebep olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Özellikle 2014 yılından sonra ortaya çıkan, dini söylemlerle ileri seviyede bir yapıyla kurgulanmış (Ataç, 2017, s. 28) olan ve uluslararası arena da farklı eylem

tarzıyla tanınan IŞİD terör örgütün Türkiye içinde ve Türkiye-Suriye sınırında saldırılarda bulunması, Türkiye'nin deneyimli olduğu terörle mücadele alanında, önlemlerini daha da arttırarak tedbir almasına ön ayak olmuştur. Özellikle Suriye iç savaşında ABD'nin, uluslararası çıkarları doğrultusunda PYD terör örgütüne destek vermesi, Türkiye'nin Suriye iç savaşındaki tutumunun boyut değiştirmesine ve terörle mücadelenin derinlik kazanmasına sebep teşkil etmiştir. Ayrıca IŞİD'e karşı önlemlerini ve tedbirlerini arttırmış olan Türkiye, ulusal ve uluslararası ölçekte iki temel üzerine oturttuğu terörle mücadele stratejisini hayata geçirmiştir. Nitekim ulusal düzeyde ülke içinde kapsamlı bir mücadele başlatan Türkiye'nin, IŞİD ile mücadele kapsamında oluşturulan uluslararası koalisyona katılması, Türkiye'nin IŞİD'le mücadelede kararlılığının teminatı olmuştur. Önleyici mücadele politikasını benimsemiş olan Türkiye, yabancı terörist savaşçılarla mücadele ve IŞİD'in finansal kaynaklarının kesilmesi yönünde de adımlar atarak, IŞİD ile mücadele de kapsamlı bir politika yürüttüğünü bütün dünyaya göstermiştir (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 45). Keza IŞİD ve PYD'yle mücadele kapsamında, Suriye'de bireysel meşru müdafaa hakkını (Taşdemir, 2016, s. 83) kullanan Türkiye'nin, IŞİD'e karşı izlediği strateji doğrultusunda ülke içindeki mücadelesi ve Türkiye'nin Suriye'deki IŞİD ve PYD terör örgütlerine karşı yürüttüğü operasyonların önemi büyüktür.

Keza Türkiye'nin, ülke içindeki IŞİD'e karşı verdiği mücadeleyi değerlendirecek olursak, Türkiye daha öncede ifade edildiği gibi, IŞİD'e karşı izlediği stratejinin temellerini ulusal ve uluslararası düzeyde mücadele üzerine oturtmuştur. Uluslararası bağlamda IŞİD ile mücadele kapsamında, 2014 yılında kurulan uluslararası koalisyona 2015 yılında katılan Türkiye, ABD ile IŞİD terör örgütüyle mücadele etmek için imzalanan anlaşma gereği, Türkiye'nin Suriye sınırında silah, malzeme ve insan geçişlerine karşı tedbirlerin arttırılması, örgütün başta petrol olmak üzere kaçakçılık faaliyetlerinin engellenmesi ve ülke içerisinde IŞİD militanlarına ve yabancı terörist savaşçılara karşı operasyon yapmayı teyit etmiş olması, zaten Türkiye'nin IŞİD ile ülke içinde yürütmekte olduğu mücadelenin kapsamını ifade etmiştir (Bingöl ve Varlık, 2015, s. 11). Hatta IŞİD'in, Türkiye'ye karşı doğrudan tehdit unsuru olarak görülmediği 2014 yılı tamamında (Aras, 2014, s. 12) IŞİD'in finans kaynaklarının kesilmesi amacıyla Türkiye-Suriye Güney sınırında, 69 milyon litre kaçak petrol ele geçirilmiştir (Kap, 2015, s. 15).

2014 yılında savaşın iyiden iyice derinleşmesi, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye girişlerinin artmasına neden olmuş ve sınır geçişlerinde güvenliği zorlaştırmıştır. Bu nedenden dolayı IŞİD ile mücadelede Türkiye'nin en çok sıkıntı yaşadığı konu yabancı terörist savaşçılar konusu olmuştur. Keza batı kamuoyu, IŞİD'in güçlenmesinde Türkiye'yi eleştirerek, Türkiye'nin yabancı savaşçıların sınır geçişlerinde yeterli önlemleri almadığını ifade etmişlerdir (Orhan, 2014, s. 2). 2015 yılı ortalarından sonra, IŞİD'e yönelik yurtiçi operasyonlarını yoğunlaştıran Türkiye (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 57), Suriye sınırında önlemlerini arttırarak bir nebze olsa yabancı savaşçıların transit geçiş yoluyla Suriye'ye girişlerini engellemiş ve IŞİD'e yabancı terörist savaşçıların katılmasına mani olmuştur. Ayrıca Suriye'den geri dönüş yapan yabancı savaşçıları ve Türk uyruklu teröristleri tutuklayarak, Türkiye içinde olasılık dahilindeki saldırıların gerçekleşmesini de sekteye uğratmıştır. Özellikle İçişleri Bakanlığı'nın 2017 yılında hazırladığı DEAŞ raporunda, IŞİD'in ülke içinde militan kazanmaya yönelik yürüttüğü faaliyetleri ve Suriye sınırında transit geçişlere karşı Türkiye'nin aldığı tedbirlerin, sonuçlarını sayısal verileriyle birlikte açıklamıştır. Bakanlığın hazırladığı raporda, örgütle bağlantısı olduğu belirlenen 12 dernek kapatılmış, örgüt lehine propaganda yapan 2.564 adet sosyal medya hesabı kapatılmış, 3.840'ı yabancı olmak üzere 9.350 kişi gözaltına alınmış ve bu kişilerin içerisinde 1.337'si yabancı uyruklu 3.069 kişi tutuklanmıştır. 33 ilde havaalanları ve sınır kapılarında 66 noktada risk analiz birimleri oluşturulmasına bağlı olarak, risk analiz birimlerince 17.500 yabancı şüpheli şahıs kontrol edilmiş ve 4.550 kişi sınır dışı edilmiştir. Hatta çatışma bölgelerine gitmeye çalışan 99 ülkeden 4.957 kişi yakalanarak sınır dışı edilmiştir. Ayrıca uluslararası terörizmle bağlantılı oldukları bilinen 146 ülkeden 53.781 kişiye Türkiye'ye giriş yasağı konulmuştur. Keza Fiziki sınır güvenliği sağlamlaştırılarak Suriye'ye geçmeye çalışan ve Suriye'den ülke içerisine girmeye çalışan teröristlerin sınırda yakalanması sağlanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017b, s. 59). Keza sınır bölgelerinde devriye hizmetlerinin arttırılmasına ek olarak, 2015 yılında yaklaşık 300 milyon TL bütçeli "Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi" (SFGS) projesi, sınır hattında yüksek beton duvarlar, kafesli tel, aydınlatmaların arttırılması, zeplinler yoluyla havadan gözetleme, mobil gözetleme araçlarıyla karadan gözetleme gibi personel tasarrufu sağlayan bir sistemi de (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 61) Bakanlar Kurulu kararıyla başlatılarak 2018 yılı itibariyle tamamlanması planlanmıştır.

Türkiye’de, IŞİD’e karşı güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar arttırılmış ve özellikle 2016 yılında başta Kilis, Gaziantep ve İstanbul (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 57) olmak üzere, birçok ilde 22 önemli terör eylemi engellenmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017, s. 60). Ayrıca yurtiçinde IŞİD’in hücre yapılanmalarına yönelik gerçekleştirilen operasyonlar, Türkiye’nin IŞİD’le mücadelesinin en önemli ayağını oluşturmuştur. Özellikle 2017 yılbaşı gecesi, Reina gece kulübünde gerçekleştirilen saldırıdan sonra operasyonları daha da arttıran güvenlik güçleri, IŞİD’in Türkiye içindeki örgütlenmesini tamamen yok etmeyi amaçlamıştır. Hedef doğrultusunda 5 Şubat 2017 Pazar günü güvenlik güçleri, IŞİD’e karşı en kapsamlı operasyonu gerçekleştirmiştir. Ayrıca 29 ilde eş zamanlı yürütülen operasyonlarda, 763 kişi gözaltına alınmıştır (Yeşiltaş ve Öncel, 2017, s. 1-2).

24 Temmuz 2015 tarihinde uluslararası koalisyonun ait insanlı ve insansız hava araçlarını savaş ve savaş dışı amaçlarla İncirlik Üssü’nü kullanıma açmış olan Türkiye, uluslararası koalisyonun bir üyesi olarak, 28 Ağustos 2015’te ilk ortak hava harekâtına katılmıştır (Yeşiltaş, 2016). İlaveten Türkiye, IŞİD’e karşı esnek davranmadığını ve sınırda meydana gelen aksaklıkların Suriyeli sığınmacıların sınır geçişlerinden dolayı kaynaklandığını serzeniş edercesine her seferde dile getirmiştir. Ayrıca Türkiye içerisinde veya Türkiye-Suriye sınırında, Suriye iç savaşından dolayı kaynaklanan sorunların siyasi, ekonomik ve toplumsal bedelini en ağır şekilde ödeyen ve ödemeye devam eden ülkelerin başında Türkiye’nin geldiği unutulmamalıdır (Arı, 2014, s. 21). Türkiye, terörizmle mücadelede bütün terör örgütleriyle küresel boyutta mücadele edilmesi gerektiğini, uluslararası koalisyonun verdiği destekle birkez daha göstermiştir (Karakaya, 2016, s. 7).

Ayrıca Türkiye’nin Suriye’deki IŞİD varlığına karşı yürüttüğü mücadele büyük ses getirmiştir. Keza Suriye iç savaşından dolayı bölgede oluşan güç boşluğu, IŞİD ve PYD terör örgütlerinin Türkiye-Suriye sınırında toprak işgal etmelerine neden olmuştur. Özellikle sınıra çok yakın bölgelerin terör örgütlerinin eline geçmesi, Türkiye’nin sınır ötesinde ya doğrudan yada bölgedeki muhalif güçleri destekleyerek sınır güvenliğinin sağlanmasını mecburi kılmıştır (Orhan, 2015, s. 19). Nitekim Suriye sınırında IŞİD’e karşı tedbirler almış olan Türkiye, meşru müdafaa hakkını kullanarak kendi askeri angajmanlarını, caydırıcılık amacıyla uygulamıştır. Keza IŞİD ile mücadele amacıyla ABD öncülüğünde kurulan uluslararası koalisyonun aktif olarak

katılan Türkiye'nin, sınır ötesine yönelik aldığı önlemler, IŞİD kaynaklı sınır tacizlerine caydırıcılık sağlama amacıyla "misliyle karşılık" verme ilkesine dayandırılarak yapılmıştır (Yeşiltaş ve Diğerleri, 2016, s. 63). Hatta ülke içinde IŞİD'e yönelik operasyonları kapsamlı bir şekilde yürüten Türkiye'nin, Suriye sınırında aldığı tedbirleri yoğunlaştırması, IŞİD'in 2016 yılında Türkiye içindeki eylemleri ve saldırıları arttırmasına sebep olmuştur. Ayrıca sözde IŞİD ile mücadele kapsamında ABD'nin PYD/YPG terör örgütüne destek vermeye devam etmesi, Türkiye'nin sınır ötesi operasyonları gerçekleştirmesine neden olmuştur. Nitekim IŞİD'in Türkiye içinde ve Suriye sınırındaki tehdit edici faaliyetlerini engellemek amacıyla, ÖSO askeri güçleriyle birlikte 24 Ağustos 2016 tarihinde, meşru müdafaa hakkına dayanarak, Fırat Kalkanı Harekâtını başlatan Türkiye, saldırıların karşılıksız kalmayacağını bütün dünyaya göstermiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017, s. 61). Harekâtın sonucunda Dabık, Rai, Cerablus, Kabasin ve El Bab gibi önemli yerleşim noktaları, IŞİD terör örgütünün hakimiyetinden geri alınmıştır. Ayrıca ZDH ile Afrin ve Kobani arasında tampon bölge oluşturan Türkiye, Kürtlerin Suriye'nin Kuzey koridoru boyunca uzanabilecek bir özerk yapının oluşturulmasının önünü kesmiştir. Ek olarak Türkiye'nin, Rusya ve İran önderliğinde Astana zirvesinde alınan kararlara binaen, Suriye'nin İdlib şehrinde ateşkesin korunması amacıyla 8 Ekim 2017 tarihinde sınır ötesi keşif faaliyetlerine başlaması, o dönemin önemli bir gelişmesi olarak karşımıza çıkmıştır (Taştekin, 2017).

Kısaca değerlendirmek gerekirse Türkiye, ülke içindeki IŞİD yapılanmasına karşı yürüttüğü mücadele, Türkiye'nin Suriye'de IŞİD'e karşı gerçekleştirdiği operasyonlarla bağlantılı olarak, ülke içinde IŞİD militanlarının yakalanması ve sınır dışı edilmeleriyle kısa sürede karşılığını almıştır. Yalnız IŞİD'in Sünni yapısından dolayı ve Türkiye-Suriye sınırında kurulması planlanan Kürt oluşumuna karşı, IŞİD'in rahatsız edici etkisi sebebiyle Türkiye, ilk başlarda örgüte olumsuz yaklaşmamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda IŞİD'in, ÖSO'ya zarar vermesi ve ülke içerisinde örgütlenmeye başlayarak eylem ve saldırılar gerçekleştirmesi, Türkiye'nin tutumunun değişmesine neden olmuştur (Gürson, 2017, s. 296). Türkiye, IŞİD ile mücadelesini askeri, siyasi ve ekonomik boyutlar üzerine oturtarak sürdürmeye devam etmektedir. Ayrıca Suriye'de PYD/YPG terör örgütünü destekleyen ABD ile siyasi mücadelesini sürdüren Türkiye, Suriye sınırından olası tehditleri de bertaraf etmiştir. Yinelemek gerekirse TSK'nın, gerçekleştirdiği FKH ve ZDH'yle IŞİD ve PYD'ye karşı verdiği

mücadele, Türkiye'nin terörizme bakışını ve terörle mücadeledeki kararlılığını bir daha göstermiştir. Hatta Türkiye'nin Suriye'de verdiği mücadele, Orta Doğu'da söz sahibi olduğunu ve hukuki dayanaklarla operasyonları gerçekleştirerek, Türkiye'nin bağımsızlığının ne derece vazgeçilmez olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

SONUÇ

Orta Doğu özellikle 2011 yılından itibaren, devlet otoritelerinin sarsıldığı, baskıcı rejim liderlerinin devrildiği ve bitmek tükenmeyen şiddetin yaşandığı bir bölge olarak anılmaktadır. Tunus'ta başlayan isyanlar, literatüre Arap Baharı namıyla betimlenecek bir sürecin başlangıcı olarak tarihteki yerini almıştır. Tunus'ta baş gösteren Arap Baharı, sırasıyla Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn, Cezayir ve Ürdün'de halk ayaklanmalarına neden olmuştur. Ancak Arap Baharı'nın en kanlı sahnesi 2011 Şubat ayında Suriye'de başlamış ve Suriye krizi sadece bölgedeki dengeleri bozmakla kalmamış, halk ayaklanmalarının isyanlara neden olmasının akabinde, Beşar Esad rejiminin halka uyguladığı şiddet, 2011 yılı son çeyreğinde iç savaşa dönüşmüştür. İç savaş nedeniyle Suriye'de otorite boşluğunun oluşması, bölgede birçok terör örgütünün yükselişe geçmesine ve toprak işgal etmelerine zemin hazırlamıştır. Özellikle İç savaştan pay çıkarmaya çalışan küresel ve bölgesel güçler, terör örgütleriyle yakın ilişkiler kurmuşlar ve açıkça destek verdiklerini belirtmekten kaçınmamışlardır. Özellikle ABD tarafından açıkça desteklenen ve PKK terör örgütünün Irak ve Suriye uzantısı olan PYD/YPG terör örgütü, bölgede aktif bir politika izlemiştir. Yalnız Suriye iç savaşında yükselişe geçmiş olan IŞİD-DEAŞ terör örgütüyle mücadele kapsamında 2014 yılında kurulan uluslararası koalisyonun kurucusu olan ABD, uluslararası çıkarları doğrultusunda PYD/YPG terör örgütüne her anlamda destek vererek, terörizme bakışını ve Suriye meselesinin çözümünü ne derece veya nasıl önemseydiğini göstermiştir. Ayrıca Libya krizinde başarılı bir politika yürütemeyen Rusya, Suriye iç savaşında Esad rejimini destekleyerek bölgede etkin bir strateji izlemiştir. Keza Suriye meselesinde, Esad rejimine karşı müdahale kapsamında BM'nin almaya çalıştığı birçok kararı Çin'le beraber veto eden Rusya, ABD'nin bölgede başarılı bir politika yürütmesine engel olmuştur. Hatta bölgesel çıkarlarını tehlikeye atmamak için Esad rejimine destek veren İran hükümeti, Rusya'nın müttefiki olarak ABD'nin karşısında yer almıştır.

Ancak ABD'nin, terörü finansa ederek Suriye'de söz sahibi olmaya çalışması, bölge ülkeleri tarafından kabul edilebilir tutum değildir. Özellikle İsrail'in bölgedeki çıkarlarını savunmaktan geri kalmayan ABD'nin, bu gidişle Orta Doğu'yu istikrarsızlaştırmaya veya istikrarsızlığı yönetecek politikalara devam edebileceğini

belirtmek, bizzat ABD tarafından yıllardır ispatlanmış genel bir yargı olarak zihinlere kazınmış durumdadır.

Suriye’de otorite boşluğu ortamında, gerek Türkiye, gerekse uluslararası toplum için bir güvenlik tehdidi haline gelmiş olan en önemli terör örgütü herkes tarafından bilindiği üzere IŞİD terör örgütüdür. Keza IŞİD terör örgütü, 1999 yılında Ebu Musab El Zerkavi tarafından Afganistan’da kurulmuştur. 2013 yılında El Nusra Cephesiyle birleştiğini duyuran IŞİD, Suriye’de yükselişe geçeceğinin ilk sinyallerini vermiştir. Cihadist Selefilik ideolojisiyle, mali kaynaklarıyla, medya araçlarını etkin kullanıyor olması, IŞİD’i diğer terör örgütlerinden ayırmıştır. Özellikle farklı eylem tarzıyla endişe uyandıran örgütün, dini söylemleri kullanarak, kısa sürede militan kazanma becerisi, örgütün küresel düzeyde güvenlik endişesi uyandırmasına neden olmuştur. Keza IŞİD’in en önemli lideri olarak görülen Ebu Bekir El Bağdadi, 2014 yılında İslam Devleti’nin kurulduğunu açıklamış ve Halifeliğini ilan etmiştir. Örgütün dünya çapında gerçekleştirdiği eylemler, IŞİD’in amacına hizmet etmekle beraber, örgütün Suriye iç savaşında dahada ön plana çıkmasına sebep olmuştur. 2015 yılında Irak sınırına yakın bölgelerde birçok petrol rafinerisini elinde bulunduran IŞİD, Suriye iç savaşına yön veren ve iç savaşın uluslararası bir sorun haline gelmesinin en önemli nedenlerinden biri olarak, bölgeyi ve Orta Doğu’yu etkisi altına almıştır.

IŞİD, Suriye’de genişlemeye başladığı ilk topraklar olarak Irak sınırına yakın Türkmenlerin yaşadığı yerleşim merkezlerini seçmiştir. Türkmenlerin Sünni yapısından dolayı böyle bir tercih yapan IŞİD, 2014 ve 2015 yılları arasında, Suriye’de kontrol ettiği bölgelerde halktan vergi alarak, devlet gibi hareket etmiştir. Özellikle bazı bölgelerde IŞİD yönetiminden memnun olan halkın bulunması, Baas rejiminin ne derece baskıcı bir yönetim şeklini benimsediğinin göstergesidir. Suriye iç savaşında IŞİD’in iyice yükselişe geçmesi, bölgesel ve küresel güçleri harekete geçirmiştir. Suriye’de PYD/YPG terör örgütüne lojistik destek sağlayan ABD, kendi önderliğinde IŞİD ile mücadele kapsamında kurulan uluslararası koalisyonla, IŞİD’i tamamen yok etme stratejisini benimsemiş ve terörle mücadeleyi bahane ederek Rusya’ya karşı Esad rejimi devirmeyi amaçlamıştır. Suriye’de ABD ile bir nevi soğuk savaş dönemine geri dönen ve Libya’daki başarısızlığını yıllardır müttefiki olan Esad rejimini destekleyerek kapatmayı planlayan Rusya, IŞİD’in Kafkasya’dan yabancı savaşçı kazanmasını risk olarak görmüştür. Rusya Federasyonu sınırlarında yaşayan 20 milyona yakın

Müslüman nüfusun bulunması ve bu nüfusun çoğunluğunun IŞİD'in dini söylemlerinden etkilenebileceğini düşünen Rusya, 2015 yılı Eylül ayında IŞİD'e hava saldırıları düzenlemiştir. Ayrıca Suriye'de sadece IŞİD'le mücadele için bulunmayan Rusya, Esad rejiminin yanında yer alarak, Suriye stratejisiyle ABD'nin bölgede ve Orta Doğu'da aktif olmasını engellemeyi amaçlamıştır. Başka bir husus olarak da bölgede söz sahibi olmaya çalışan İran, IŞİD'in Şiileri katlettiğini belirterek, bölgesel çıkarları doğrultusunda Esad rejiminin yanında yer almış ve Hizbullah'ın Esad rejimine destek vermesini sağlamıştır.

Orta Doğu'nun sosyoekonomik ve siyasi yapısı, radikalizmin halk tarafından destek görmesine ve tabiri caizse beslenmesine neden olmuştur. Suriye'de yükselişe geçen IŞİD terör örgütünün, dini söylemleri etkin bir şekilde propaganda aracı olarak kullanıyor oluşu, dünya genelinde İslami radikalizm söylemlerinin artmasına neden olmuştur. Ayrıca medya araçları yoluyla Müslüman gençlere cihad çağrısı yapan IŞİD, yıllarca yabancı savaşçı kazanmayı da bu yolla başarmıştır. Hatta bölgede yükselişe geçen radikalizm sayesinde, ortaya çıkan her terör örgütünün hayat bulabileceği bir Orta Doğu, uluslararası konjonktür tarafından karalanma kaygısını hiçbir zaman yitirmeyecek gibi gözükmektedir.

Ayrıca IŞİD'in Suriye'de toprak kazanması kısa süreli de olsa Orta Doğu'da dengelerin bozulmasına ve bölgesel ve küresel güçlerin bölgeyle alakalı stratejilerinin değişmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte değişen stratejiler, Orta Doğu'nun jeopolitik yapısının birçok açıdan etkilenmesine neden olmuştur.

IŞİD terör örgütü, 2014 yılından sonra söylemlerini ve hedeflerini büyütmeyle birlikte, uluslararası eylemler ve saldırılar gerçekleştirmiştir. Türkiye, bu eylemler ve saldırılardan en çok zarar gören ülke konumundadır. Türkiye'de örgütlenmiş olan IŞİD, 2015 yılından sonra Türkiye'yi hedef alan söylemlerini artırmıştır. Hatta IŞİD, sadece Türk Müslümanlara yönelik yayınladığı Konstantiniyye dergisinde, örgütün en büyük hedefinin İstanbul'un fethi olduğunu, derginin her sayısında belirtmekten çekinmemiştir. IŞİD'in Türkiye'de hücre evlerinin bulunması ülke içerisinde eylem ve saldırılar gerçekleştirmesini daha da kolaylaştırmıştır. Nitekim İçişleri Bakanlığı'nın 2017 yılında hazırladığı DEAŞ raporunda, Türkiye'de IŞİD kaynaklı 14 önemli saldırı sonucunda, 10'u polis ve 1 asker olmak üzere toplam 304 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca bu saldırılarda 62 polis ve 7 askerinde içinde bulunduğu 1338 kişi de yaralı

olduğu bilgisi kayıtlara geçtiğini açıklamıştır. Keza IşİD bağlantılı saldırıların çoğunlukla yabancı terörist savaşçılar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun sebebi olarak da Suriyeli sığınmacıların sınır geçişleri nedeniyle sınır güvenliğinin zorlamış olmasından kaynaklanmıştır. Hatta uluslararası konjonktür tarafından IşİD'e göz yumduğuna dair eleştiri almış olan Türkiye. 2015 yılı ortalarından sonra Suriye sınırında güvenlik tedbirlerini arttırmıştır. Öyle ki alınan tedbirler neticesinde, geçiş yapmakta olan yabancı terörist savaşçılardan tespit edilenlerin çoğunluğu yakalanarak ya gözaltına alınmış ya da sınır dışı edilmiştir.

IşİD ve PYD/YPG terör örgütlerinin, Türkiye-Suriye sınırına yakın bölgelerde hakimiyet kurlmaları, Türkiye'nin sınır güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Endişe uyandıran sınır ve ulusal güvenliği Türkiye'nin Suriye iç savaşına dahil olmasına sebep olmuştur. Keza BM'nin 51. Maddesinin meşru müdafaa hakkına binaen Türkiye, Güney sınırına yakın IşİD hakimiyetinde bulunan bölgeleri teröristlerden temizlemek amacıyla, TSK-ÖSO askeri güçlerinin işbirliğinde, 24 Ağustos 2016 tarihinde, Suriye'nin Cerablus kasabasından, Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) adı altında askeri müdahaleyi başlatmıştır. Ayrıca FKH ile bölgede söz sahibi olmayı başaran Türkiye, Suriye'nin teröristlerden temizlenmesi noktasında büyük bir adım atmıştır.

Suriye iç savaşında ABD'nin desteğiyle özerk bir Kürt yapı oluşturmaya alışan PYD/YPG terör örgütü, 2014 yılında Suriye'nin kuzeyinde etkinliği arttırmıştır. Hatta PYD'nin, Münbi üzerinden Fırat'ın batısına kadar uzanmış olması, Türkiye'yi endişelendirmiştir. Ayrıca ABD'nin yeni bir oluşum olarak nitelendirdiği, PYD'nin kabuk değiştirmiş hali olan Suriye Demokratik Güçleri (SDG)'ne bağlı 30 bin kişilik bir askeri yapının kurulabileceğini dile getirmesi, Türkiye'nin Afrin'e yönelik yeni bir sınır ötesi operasyonun sinyallerini vermiştir. Nitekim Afrin'deki PKK-PYD/YPG terör örgütü tarafından oluşturulabilecek güçlü özerk bir yapının kurulmasını ortadan kaldırmak, sınırlarımızda ve bölgede güvenliği sağlamak ve az da olsa IşİD terör örgütüne bağlı teröristleri etkisiz hale getirmek amacıyla Türkiye, BM sözleşmesinin 51. Maddesinin "Meşru Müdafaa" hakkına dayanarak, Suriye'nin kuzeybatısında Afrin bölgesinde, TSK Özel Kuvvetleri ve ÖSO güçleriyle birlikte Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH) adı altında 20 Ocak 2018 tarihinde askeri müdahaleyi başlatmıştır. Türkiye, Afrin operasyonu ile sadece Suriye'nin Kuzeybatısını terör

örgütlerinden temizlemekle kalmamış, Suriye'nin toprak bütünlüğünün garanti altına alınması gerektiğini, uluslararası hukuk kurallarına göre hareket ederek göstermiştir.

Türkiye, 2015 yılından sonra yoğun bir şekilde IŞİD'e karşı ulusal ve uluslararası bazda bir strateji belirleyerek mücadele başlatmıştır. Türkiye güvenlik güçlerinin, ülke içinde IŞİD'e yönelik operasyonlarını arttırarak, 22 önemli terör saldırısına engel olunmuştur. Suriye sınırında fiziki önlemlerini arttıran Türkiye, Suriye'deki IŞİD varlığına karşı uluslararası koalisyona katılarak ve FKH'yi düzenleyerek mücadelesini daha da ileri boyutlara taşımıştır. Ayrıca Suriye'deki PYD/YPG varlığına karşı daha önce de belirttiğimiz gibi, ZDH'yi gerçekleştirerek, Suriye'de özellikle ulusal güvenliği ve uluslararası çıkarları doğrultusunda söz sahibi olması gerektiğini bütün dünyaya göstermiştir.

Sonuç olarak, Arap Baharı adıyla Suriye'de baş gösteren halk ayaklanmaları, Suriye'yi iç savaşa doğru sürüklemiştir. Özellikle küresel ve bölgeel güçlerin uluslararası çıkarları doğrultusunda, Suriye üzerinden Orta Doğu'da söz sahibi olmak amacıyla her türlü yola başvurmalarına neden olmuşturlar. Öyleki Suriye'de oluşan otorite boşluğundan faydalanarak ortaya çıkan birçok terör örgütü ve gruplar, Suriye'de küresel güçlerin piyonu olmuşlardır. Nitekim Suriye iç savaşında, farklı eylem tarzıyla, İslam'ın en saf halini savunduğunu iddia eden ve İslam'ın son dönemdeki tek temsilcisi olduğunu her fırsatta yinelemiş olan IŞİD terör örgütü, Selefilik ideolojisine dayandığı dini söylemleri kullanarak, örgütün özellikle Orta Doğu ülkelerinden yabancı terörist savaşçı devşirmesi, IŞİD terör örgütünün kısa sürede yükselişe geçmesine neden olmuştur. Ayrıca Orta Doğu'da bu tarz söylemleri kullanan ve ideolojisini dini temeller üzerine oturtabilecek terör örgütlerinin belli aralıklarla ortaya çıkacağıının en yakın örneği olan IŞİD, yıllarca gündemi meşgul etmiştir. IŞİD'in, Suriye'de toprak işgal ederek İslam Devleti'ni kurduğunu duyurmuş olması, bölgeyle alakalı kapsamlı bir politika izleyen küresel güçler için bulunmaz fırsat olarak görülmüştür. Nitekim Orta Doğu'yu etkisi altına almış olan IŞİD, büyük güçleri harekete geçirmiş ve haksız bir dava sürdüren ve Orta Doğu'da İsrail'in çıkarları arka plana itmeyen ABD, bölgede çıkarlarını düşünen İran ve Rusya ve haklı davasında ulusal güvenliğini ön plana almak zorunda kalan Türkiye, IŞİD'in Suriye'deki gücünü yok denebilecek seviyelere düşürmüştürler. Hatta IŞİD'i tamamıyla yok etmeyi hedefleyen ABD, Suriye'deki diğer hedeflerini hayata

geçirmeye bile başlamıştır. IŞİD ile mücadele kapsamında küresel ve bölgesel güçler belli seviyelerde işbirliğine gitmeleri, IŞİD'in bölgede işgal ettiği topraklarda, küçük kıyı kesimlerindeki yerleşim yerleri hariç kaybetmesine neden olmuştur. Her araştırmada, makalede veya kitaplarda süregelen kronik cümle itibariyle, "uluslararası terörizmle savaşmanın tek yolu uluslararası işbirliği" olarak gözükmese de, hatta bu yolla IŞİD terör örgütü Suriye'deki gücü iyice azaltılmış olsa dahi, en önemli sorun Orta Doğu'nun yıllardır kullanılmış olan sosyoekonomik ve kültürel yapısı olduğunu söylemek gerekmektedir. Keza bölgede haklı veya haksız verilen mücadeleler, ekonomik ve yapısal sorunların ileriki yıllara ertelenmesine neden olmaktadır. Ne yazıkki ileriki yıllara ertelenen sosyoekonomik ve bölgenin alışagelmış sorunlarını kullanan terör örgütleri, Orta Doğu'da bir başka çehreye bürünerek ve başka bir boyutta ortaya çıkmaya devam edecekleri aşikârdır.

Ayrıca, uluslararası terörizmle mücadele etmenin tek yolu, nerde olursa olsun; dil, din, ırk ayırt etmeden, teröre maruz kalanların ve yıllarca etkisinden kurtulamayanların insan olduğu unutulmamalıdır. Keza dünyayı yönlendiren devletler, çıkarlarını bir nebze de olsa arka plana atmayı göze alırlarsa, terörizmle mücadelenin her türlü yoluna başvurup sorunu kökten çözmeyi başarabileceklerinin farkında olduklarını söylemek mümkündür.

Zira çalışmanın içeriğine yapılan genellemeler sonucunda, araştırmanın ana sorusuna veya temel varsayımına binaen, Suriye'nin Rakka şehrini başkenti olarak belirlediğini 2014 yılında duyurmuş olan "İrak Şam İslam Devleti" (IŞİD) Suriye'de bitiş mi? Başlangıç mı? Sorularına cevap aranmıştır. IŞİD'in, 2018 sonu itibariyle Suriye'de etkisiz bir konumda olduğunu baz alacak olursak, terörün rahatça beslendiği veya karşılık bulduğu Orta Doğu gibi bir bölgede, IŞİD gibi yıkılması zor ve Selefi ideolojiye sahip olan bir terör örgütünün tamamen yok olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta Orta Doğu'nun birçok ülkesine sıçramış olan IŞİD'in, Libya'da Kaddafi'nin devrilmesinden sonra oluşan güç boşluğunu fırsat bilerek, 2016 yılına kadar Libya'nın birçok şehrini kontrolü altına alması ve ülkenin birçok şehrinde saldırı düzenlemesi, son cümledeki ifadeyi destekler niteliktedir. Keza Suriye'de araştırma yapan bazı haber kaynakları, IŞİD'in 2018 Kasım ayında, Rakka'daki YPG/SDG güvenlik noktalarına bombalı araç saldırıları düzenlediği ve örgütün Rakka'da yeniden yapılandığını belirtmişlerdir. Ayrıyeten üçüncü bölüm sonu başlığı

içeriğinde de bahsedildiği üzere, radikalizmin yükselişe geçtiği Orta Asya'da, Hizbut-Tahrir Örgütü ve Özbekistan İslami Hareketi ve Kafkasya'da, Çeçen İslami Direniş Hareketi (Müridizm) ve Kafkasya Emirliği'nin yanı sıra, Batı Afrika ülkesi Nijerya'da kurulan, Boko Haram terör örgütü de IŞİD'e biat ettiklerini ve bağlılıklarını duyurmuşlardır. Keza Orta Asya ve Kafkasya'da yıllardır yapılanmayı sürdüren IŞİD'in, bölgedeki emirliklerin biat etmesini sağlayarak bölgede karargâh kurduğunda değerlendirmeye dahil edecek olursak, IŞİD'in Orta Asya ve Kafkasya'da nüfuz kazanmaya çalıştığı ve bu yolla militan devşirmeyi amaçladığı ve hatta Orta Asya ve Kafkasya'da örgütün amacına ulaştığı görülmektedir. Bu bilgiler ve analizler ışığında, IŞİD terör örgütünün Suriye ve Irak üzerinden, bölgede yeniden yükselişe geçeceğini ve Orta Doğu'daki varoluşunu sürdüreceğini belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Abrams, E. (2011). American Options in Syria. The US Council on Foreign Relations, *Policy Innovation Memorandum No: 9*. 1-4.
- Abuhasan, M. (2013). *Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşanan Gelişmeler Ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Acarer, E. (2017). *IŞİD Ve Türkiye “Katili Tanıyoruz”*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Acun, C. (2014). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). *SETA Perspektif, Sayı: 53*, 1-6.
- Adıbelli, B. (2016). *Arap Baharı Ve Suriye*. 2. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ağralı, B. (2017). Türkiye’nin IŞİD İle Aktif Mücadelesi: Fırat Kalkanı Harekâtı. *Akademik Paradigma*, 1-12.
- Aka, H. B. ve Nişancı, E. (2015). Neo-Oryantalizm ve Orta Doğu’yu Anlamak. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 9*, 9-26.
- Aksoy, E. (2016). DAİŞ Ve Suriye İç Savaşında DAİŞ’in Rolü. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 2*, 29-42.
- Aktan, C. C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, No 2*, 189-206.
- Altundeğer, N. ve Yılmaz, M. E. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye’ye Faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 21, Sayı:1*, 289-301.
- Aras, B. (2014). Arap Baharı Sonrası Jeopolitik IŞİD Ve Türkiye. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 6 Sayı: 65*, 10-13.
- Arı, T. (2014). Suriye Sorunu Ve IŞİD’le Mücadelede Çözüm Alternatifleri. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 6 Sayı: 65*, 20-21.

- Asker, A. (2016). Rusya-Suriye İlişkilerinin Tarihi Arka Planı. *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkez, Orta Doğu Özel Sayısı, Sayı: 87*, 330-334.
- Ataç, K. K. (2017). IŞİD İle Mücadelede Karşı Söylem: Alternatif Hayat Tarzı. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 9, Sayı: 80*, 28-31.
- Ateş, D. (2009). İSLAM Köktenciliği. *Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı 2*, 64-96.
- Atlıoğlu, Y. (2013). 21. Yüzyıl Dergisi'nde, Yrd. Doç. Dr. Yasin Atlıoğlu Suriye'deki İç Savaşı inceledi. *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Basıl Bülteni, Sayı: 57*, 1-2.
- Başeren, S. (2000). Terörizm: Kavramsal Bir Değer, (Ed.). Ü. Özdağ ve O. M. Öztürk. *Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar*. Ankara: Asam Yayınları: 10.
- Barron, R. and Barnes, J. (2018). Trump Policy In The Middle East: Syria. *Rice University's Baker Institute For Public Policy*, 1-6.
- BBC Media Action, (2012). Country Case Study Syria. England, 1-20.
- Bektaş, E. (2016). Avrupa'nın Radikalleşmeyle İmtihanı. *ATAUM*, 8-9.
- Benmelech, E. ve Klor, E. F. (2018). What Explains The Flow Of Foreign Fighters To ISIS? 1-29.
- Blummer, H. (1969). *Collective Behaviour*, New York, Barnes and Noble. (Aktaran)
- Coşkun, B. B. (2013). Arap Baharı ve Sonrası: Ortadoğu'daki Toplumsal Hareketler Bize Ne Anlatıyor? *Ortadoğu Analiz, Cilt: 5, Sayı: 58*, 65-71.
- Boz, G. (2014). IŞİD Terör Örgütü Ve Evrim Süreci Irak El-Kaidesi'nden Irak-Şam İslam Devleti'ne. *ANKARA Strateji Enstitüsü, Analiz No: 3*, 1-23.
- Brisard, J. C. and Martinez, D. (2014). Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding. *Thomson Reuters*, 2-11.
- Brüggemann, U. (2016). Al-Qaeda and the Islamic State: Objectives, Threat, Countermeasures. *Security Policy Working Paper, No. 9*, 1-5.
- Budak, T., Yüzbaşı, E. ve Okumuş, Y. S. (2015). Dr. A. Oğuz ÇELİKKOL ile Söyleşi Suriye'deki İç Savaşın Etkileri. *BİLGESAM*, 1-10.

- Bulut, H. İ. (2009). Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik Ve Günümüze Yansımaları. *Usül Dergisi*, 41-54.
- Caner, C. (2016). Suriye: Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt Ve İktidar. (Ed.). B. Adıbelli. *Arap Baharı Ve Suriye*. 2. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Carter, J. A., Maher, S. and Neumann, P. R. (2014). Greenbirds: Measuring Importance And Influence İn Syrian Foreign Fighter Networks. *ICSR*, 2-32.
- Çaşın, M. H. (2008). *Uluslararası Terörizm*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Cengil, M. ve Aydın, A. R. (2014). IŞİD (Irak Şam İslam Devleti): Psikopolitik ve Teolojik Bir Değerlendirme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, 51-63.
- Çağlar, B. (2012). Türkiye'nin Suriye Politikası: Yeni-Klasik Realist Bir Bakış. *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı: 47, 39-52.
- Çiftçi, E. B. A. (2017). IŞİD: Oluşum, Kuruluş Ve Devletleşme Süreçleri. *LECTIO Socialis*, 47-60.
- Çitlioğlu, E. ve Dedeman, F. (2014). Terörizmi Anlamak. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, (2), 25--39.
- Demir, H. (2016). IŞİD'in Hedefinde Neden Türkiye var? *TEPAV*, N201607, 1-5.
- Demirağ, D. (2015). *Kıyamet Çanı IŞİD Ve Son Savaş*. 1. Baskı, İstanbul: Hayy Kitap.
- Demirci, S. R. (2017). IŞİD'in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram Ve Eş Şebab Uzantısı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF*, 1-17.
- Deniz, T. (2013). Suriye'nin Durumu, ABD - Rusya Ve Türkiye'nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 27*, 314-332.
- Dilek, C. A. (2018). Afrin'de Zeytin Dalı Harekâtı'nın Muhtemel Sonuçları, Etkileri Ve Beklenen Senaryolar. *21 Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 1-8.
- Doğan, B. (2015). *IŞİD Gerçeği*. Konya: Sıradışı Akademi Yayınları.

- Doğan, Ő. (2016). *Cihad Ve Terör*. İstanbul: Az Kitap.
- Doster, B. (2016). Arap Baharı Özelinde Rusya'nın Suriye Politikası. (Ed.). B. Adıbelli. *Arap Baharı Ve Suriye*. 2. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Duhaime, C. (2015). Terrorist Financing And the Islamic State. *White Paper on Islamic State Funding*, 1-14.
- Elsasser, J. (2015). *Batılı Gizli Servislerden IŞİD'e Giden Yol*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Erdoğan Aynur, (2014). Yeni Selefilik Ve IŞİD. *DÜBAM*, 4-27.
- Erdoğan, Aydın. (2018). *El Kaide, IŞİD Ve Boko Haram* (Dini Motifli Terörizm Ve Finansal Kaynakları). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Erdoğan Ő. ve Deligöz E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği, *Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt:14, Sayı: 1*, 5-37.
- Ermağan, İ. ve Üstüenal, E. (2014). Çin'in Orta Doğu Politikaları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 37 Yıl*, 19-39.
- Erkin, B. (2016). Küresel Cihadın Ortadoğu'daki Gelişim Süreci. *TASAV*, 1-5.
- Erkmen, S. (2017). Türkiye'de IŞİD'in Yabancı Yapılanması. *Al Jazeera*, 1-9.
- Ertuğrul, E. (2014). *Suriye Kürtleri Ve Demokratik Birlik Partisi (PYD)*. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Eryılmaz, S. (2014). *Arap Baharı Sürecinde Rusya'nın Suriye Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Esfandiary, D. and Tabatabai, A. (2015). Iran's ISIS Policy. *International Affairs 91: 1*, 1–15
- Fuller, G. E. (2017). *Türkiye Ve Arap Baharı*. 3. Baskı, Çev.: M. Acar. Ankara: Eksi Kitap.

- Gunter, F. R. (2014). The ISIS Invasion Of Iraq: Economic Winners And Losers. *FPRI*, 1-4.
- Gül, T. (2012). *Terör & Terörizm*. İstanbul: Ark Kitapları.
- Gülşen, H. (2017). Rusya'nın Suriye Müdahalesi: Kazanımlar, Kayıplar ve Riskler. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 9 Sayı: 79*, 30-31.
- Günday M. (2004). *İdare Hukuku*. 9. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Gürler, R. T. ve Özdemir, B. Ö. (2014). El-Kaide'den Post Kaide'ye Dönüşüm. *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1*, 113-155.
- Gürson, A.P. (2017). *Büyük Güçlerin Suriye Planı*. 6. Baskı, Ankara: Kripto Kitap.
- Han, (2017). Türkiye Suriye Krizi. *Karabük Üniversitesi E-Bülten Sayı: 1*, 4-22.
- Harunoğulları, M. (2017). Orta Doğu Jeopolitiği Ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi. *HUMANITAS*, 5(9), 121-137.
- Hashemi, N. (2016). The ISIS Crisis And The Broken Politics Of The Middle East. *Henry Luce Foundation*, 1-24.
- Hatahet, S. (2015). Suriye'de "İŞİD". *ORSAM, No: 20*, 1-12.
- Hussein, F. (2014). *El-Kaide'nin İkinci Kuşağı: Zerkavi & El-Kaide'nin 20 Yıllık Planı*. İstanbul: Küresel Kitap.
- Hüseyin, A. (2004). *Orta Doğu'da Devlet Ve Terör*. 3. Baskı, Çev.: T. Cevdet. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Indyk, Martin S. (2011). Assessing Obama's Middle East Policies. (Aktaran) Telatar, G. (2012). Değerler ve Çıkarlar İkiliminde ABD'nin "Arap Baharı"na Yönelik Politikası. (Ed.). F. Keyman, S. Laçiner ve E. Tezcan. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt 8, Sayı: 29, Ankara: USAK Yayınları.
- İnat, K. ve Telci, İ. N. (2010). Türkiye'nin İran, İsrail Ve Suriye Politikası 2010. *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010*, 71-138.

- İpek, P. (2013). Enerji Güvenliğinde Ortadoğu Bölgesi'nin Jeopolitiği ve Enerji Piyasalarında "Muğlak" Bir Devrimin Yansımaları. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 5, Sayı: 50*, 10-24.
- İsmayılov, E. (2015a). Rusya'nın IŞİD'le Mücadele Politikası. *BİLGESAM, No: 1193*, 1-5.
- İsmayılov, E. (2015b). Rusya'nın Suriye Stratejisi Ve Orta Doğu'da Değişen Güç Dengeleri. *BİLGESAM, No: 1255*, 1-11.
- İşyar, Ö. G. (2017). Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri. *Bilge Strateji, Cilt 9, Sayı 16*, 33-67.
- Jefferis, J. (2015). ISIS Administrative And Territorial Organization. *Strategic Sectors Security & Politics*, 241-244.
- Jones, S. G. (2013). Syria's growing jihad. *Survival: Global Politics and Strategy*. (Aktaran) Terkan, A., Zayıf, V. ve Yaşar, İ. (2015). El Nusra Cephesi. *Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1*, 39-64.
- Joya, A. (2012). Syria And The Arab Spring: The Evolution Of The Conflict And The Role Of The Domestic And External Factors. *Orta Doğu Etütleri, Volume 4, No: 1*, 27-52.
- Kap, D. (2015). AB Ve Türkiye'nin Ve Yabancı Savaşçılarla Mücadele Politikası. *İKV*, 1-17.
- Karaca, R. K. ve Özkurt F. Z. (2016). Suriye'de Stratejik Denge Arayışı. T. Arı ve F. Pirinççi (Ed.). VIII. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongre Kitapçığı içinde (294-321). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Karakaya, İ. (2016). Türkiye'nin IŞİD ile Mücadele Politikası. *Academia*, 1-9.
- Kaşıkçı, T. (2016). Küresel Terörizm ve Birleşmiş Milletler Sistemi. *The Turkish Yearbook of International Relations, Volume 47*, 1-21.
- Kedikli, U. (2008). Terörizmle Mücadele Kapsamında Türkiye'nin Kuzey Irak Operasyonu ve Operasyonun Uluslararası Hukuki ve Siyasi Etkileri. *İstanbul Barosu Dergisi, C. 82, Sayı 6*, 2939-2948.

- Kedikli, U. (2013). *Uluslararası Terörizmin Ve Devlet Sorumluluğu*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kekilli, E. (2016). Libya’da DAİŞ. SETA Analiz, Sayı: 166, 5-21.
- Kıbaroğlu, M. (2018). Zeytin Dalı Harekatı’nın Siyasi, Diplomatik ve Askeri Açından Bir Değerlendirmesi. *Türk Dış Politikası*, 12-19.
- Kirişçiöğlü, F. (2013). Suriye’de İç Savaş Süreken Suriye Türkleri. *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Rapor No: 1*, 1-21.
- Korkmaz, S. C. (2016b). Fırat Kalkanı Harekâtının Askeri Perspektiften Değerlendirilmesi. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 8 Sayı: 77*, 17-19.
- Koşar, O. (2017). *Suriye İç Savaşı’nda Türkiye’nin Kazanımları Ve Kaybedimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kurtulmuş, N. (2016). Türkiye’nin Siyaseti Ve DAİŞ. (Ed.). B.S. Bozdoğan. *DAİŞ 3. Dünya Savaşı’nın Deşifresi*. İstanbul: Hayy Kitap.
- Laborde, J. P. (2015). Implementation Of Security Council Resolution 2178 (2014) By States Affected By Foreign Terrorist Fighters. *CTED*, 3-123.
- Levitt, M. (2014). Terrorist Financing And The Islamic State. *The Washington Institute for Near East Policy*, 1-12.
- Luizard, P.J. (2016). *IŞİD Tuzağı*. Çev.: Y. Özden Charles. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mencütek, Z. Ş. (2015). Suriye Krizi’nin Ürdün Dış Politikasına Etkisi: Suriyeli Mülteciler Ve IŞİD’e Karşı Koalisyonu Katılım. *Ortadoğu Etütleri, Volume 7, No 1*, 82-109.
- Meriç, Ö. ve Yarar, N. (2016). İmparatorluğu Sorunsallaştırmak: Charliehebd Saldırısı ve İslami Radikalizm. *İlef Dergisi*, 11-43.
- Mustafa, A. (2015). Suriye’de Türkmen Gerçeği. *ORSAM Rapor No:27*, 1-14.
- Mutlusu, SA. F. (2001). Yönetmel Yapıların Oluşumunu Ve Niteliğini Belirleyen Etkenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 3, Sayı:3*, 72-94.

- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı Ve Yansımaları. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 3, Sayı: 36*, 8-16.
- Okumuş, E. (2014). *Orta Doğu Ve IŞİD Gerçeği*. Ankara: Siyah Beyaz Kitap.
- Onay, Y. (2015). Rusya'nın Orta Doğu Politikasını Şekillendiren Parametreler. *Bilge Strateji, Cilt 7, Sayı 12*, 17-21.
- Oosterveld, W. T. and Bloem W. (2016-2017). The Rise And Fall Of ISIS: From Evitability to Inevitability. *The Hague Centre for Strategic Studies*, 1-12.
- Orhan, D. D. (2013). Orta Doğu'nun Krizi: Arap Baharı Ve Geleceği. *Atılım SosyalBilimler Dergisi, (1-2)*, 17-29.
- Orhan, O. (2014). IŞİD İle Mücadele, Sınır Geçişleri Ve Türkiye. *ORSAM, No: 11*, 2-12.
- Orhan, O. (2015). Suriye'de Kürt Kuşağı Kapak Dosyası Mümkün Mü? *Ortadoğu Analiz, Cilt: 7 Sayı: 69*, 17-19.
- Orhan, O. (2016). FIRAT KALKANI Hedefler, Fırsatlar ve Riskler. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 8 Sayı: 77*, 12-13.
- Orhan, O. (2017a). Suriye İç Savaşı Ve Orta Doğu'da Güvenlik. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 63*, 36-39.
- Orhan, O. (2017b). İran'ın İç Savaş Sırasında Suriye Politikası. *Ortadoğu Analiz, Sayı: 82*, 50-52.
- Özçelik, N. (2017). *Insurgency Or Terrorism: Dilemmas From The Syrian Civil War 2011-2015*. Master's Theis, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Özer, A. (2016). Yabancı Savaşçılar Sorunu ve Suriye Krizi. (Ed.). Fatma Taşdemir, *SURİYE-Çatışma Ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, A. (2016). Kabuk Devlet Ve IŞİD. (Ed.). F. Taşdemir. *SURİYE-Çatışma Ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özpek, B. B. (2012). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri, Cilt: 3, No: 2*, 183-215.

- Öztürk, O. M. (1997). *Türkiye Ve Orta Doğu*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sadettin Paksoy, H. Mustafa Paksoy ve Erdal Alancıoğlu, (2013). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 46*, 169-182.
- Saymaz, İ. (2017). *Türkiye'de IŞİD*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Semin, A. (2014). Irak'ta Abadi Hükümetinin İç ve Dış Siyasetinin Geleceği. *BİLGESAM, No: 1166*, 1-7.
- Semin, A. (2015a). Irak'ta IŞİD'le Mücadelenin Başarıya Ulaşması Mümkün Mü? *BİLGESAM, No: 1208*, 1-5.
- Semin, A. (2015b). Suriye Krizindeki İç Dinamikler: ÖSO-IŞİD-PYD Denklemi. *BİLGESAM, Rapor No: 1234*, 1-8.
- Serper, E. (2018). Zeytin Dalı Harekâtı Ve Terörle Mücadele. *TASAM*, 1-2.
- Shamieh, L. and Zoltan, s. (2015). The Rise Of Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS). *AARMS, Vol. 14, No. 4*, 363–378.
- Singh, M. (2017). Syria After the Missile Strikes: Policy Options. *The Washington Institute for Near East Policy*, 1-8.
- Sinkaya, B. (2017). İran'ın Suriye Stratejisi. *Akademik Ortadoğu, Cilt 11, Sayı 2*, 49- 64.
- Solomon, E., Kwong, R. and Bernard, S. (2015). Inside ISIS Inc: The journey Of a Barrel Of Oil. *Financial Times*, 1-12.
- Sozcan M. (2017). *Terör*. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Степанова, Е. (2015). Исламское Государство» Как Проблема Безопасности России Характер И Масштаб Угрозы. *ПОНАРС Евразия Аналитическая Записка № 393*, 1-10.
- Şahin, M. (2018). Rusya'nın Zeytin Dalı Harekâtına Yönelik Tutumu. *TASAV*, 1-4.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 54-79.

- Şenol, D. Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 2, 277-292.*
- Şimşek, M. (2016). Terörizm Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 54, 319-335.*
- Tarakçı, N. (2016). Fırat Kalkanı Harekâtının Jeopolitik Etkileri. *TASAM, 1-3.*
- Tarakçı, N. (2018). Afrin Harekâtı'nın Güncel ve Potansiyel Stratejik Sonuçları. *TASAM,1-5.*
- Taşdemir, F. (2015). İç Savaş Çerçevesinde Terörizm Ve IŞİD Örneği. *Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt: 11, Sayı: 42, 41-67.*
- Taşdemir, F. (2016). *SURİYE-Çatışma Ve Uluslararası Hukuk.* Ankara: Nobel Yayınları.
- Taştekin, F. (2016). *Suriye Yıkıl Git Diren Kal.* 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Telci, İ. N. (2017). *MISIR Devrim ve Karşı Devrim.* Ankara: Seta Yayınları.
- Tepeciklioğlu, O. ve Tepeciklioğlu E. E. (2015). Teoriden Pratiğe: Suriye Krizi Ve Uluslararası Toplum. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt 70, No. 1, 163-193.*
- Topal, C. (2015). Suriye İç Savaşı Ve Uluslararası Düzen. *KTU SBE Sosyal Bilimler Dergisi, (9), 11-122.*
- Toraman, İ. (2015). *Arap Baharı Ve Suriye.* Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Turhan, A. (2012). *Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri Ve Arap Baharı Süreci.* Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Türkoğlu, E. (2017). Küresel Bir Terör Örgütü Olarak IŞİD'in Dijital Dergi Kullanımı: Konstantiniyye Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi "Academia" Cilt 5, Sayı 1, 162-180.*

- Ulutaş, U. ve Duran, B. (2016). Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı. *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*, 12-30.
- Uzman, N. (2016). Türkiye'nin Sınır Güvenliği Açısından Suriyeli Sığınmacılar Meselesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 15, 136-157.
- Ünal, B. (2015). İran'ın Vekâlet Savaşı Stratejisi ve Suriye'deki Şii Milisler. *BİLGESAM*, No: 1304, 1-7.
- Yeşiltaş, M. (2016). IŞİD: Terörün Jeopolitik Yönetimi. *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 8, Sayı: 73, 62-64.
- Yeşiltaş, M. ve Öncel, R. (2017). Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesinde İç Cephe. *SETA Perspektif*, Sayı: 166, 1-5.
- Yılmaz, T. (2017). *2010 Yılında Başlayan Siyasi Gelişmeler: Arap Baharı'nın Sonu, Suriye İç Savaşı*. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Yiğit, H. (2014). *Libya'da Kanlı Bahar*. 1. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Yusuf, S. (2016). DAİŞ'in Medya Propaganda Dili Ve İmajı. (Ed.). B.S. Bozdoğan. *DAİŞ 3. Dünya Savaşı'nın Deşifresi*. İstanbul: Hayy Kitap.
- Weiss, M. and Hassan H. (2016). *IŞİD-Terör Ordusunun İçyüzü*. Çev.: E. A. Kayhan. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Williams, L. (2016). Islamic State Propaganda And The Mainstream Media. *LOWY INSTITUTE*, 1-20.
- Wolfsfeld, G., Segev, E. and Sheaffer, T. (2013). Social Media And The Arab Spring: Politics Comes First. *The International Journal of Press/Politics* 18(2), 115-137.

İnternet ve Haber Kaynakları

- ADAR, (2014). Sınır Güvenliği Eşliğinde Artan Suriye Gerilimi...
<http://adar.org.tr/tr-tr/haberler/166/sinir-guvenligi-esliginde-artan-suriye-gerilimi> Erişim Tarihi: 01.09.2018.

- Ağcabey, C. (2004). Sürekli Savaş Bu Kez “İŞİD Tehdidi” İle Isıtılıyor.
<http://sendika62.org/2014/09/surekli-savas-bu-kez-isid-tehdidi-ile-isitiliyor-cenk-agcabay-215806/> Erişim Tarihi: 28.12.2017.
- Ahval, (2017). ABD'nin Suriye Politikasının Değişmezleri.
<https://ahvalnews.com/tr/suriye/abdnin-suriye-politikasinin-degismezleri#>
Erişim Tarihi: 19.04.2018.
- Ajans Haber, (2014). İşte İŞİD'in Elindeki Silah Gücü Ve Saldırı Bilançosu.
www.ajanshaber.com.tr/iste-isidin-elindeki-silah-gucu-ve-saldiri-bilancosu-haber-81682 Erişim Tarihi: 06.06.2018.
- Aljazeera, (2014c). Arab States To Back US In Fight Against IS.
<https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/arab-states-back-us-fight-against-201491211054523936.html> Erişim Tarihi: 23.07.2018.
- Aljazeera TURK, (2014a). İŞİD'in Haritası. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/isidin-haritasi> Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- Aljazeera TURK, (2014b). İŞİD Türkmenleri Öldürdü.
<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/isid-turkmenleri-oldurdu>
Erişim Tarihi: 18.07.2018.
- Aljazeera TURK, (2015). İŞİD Niçin Yenilmeyecek.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-nicin-yenilmeyecek>
Erişim Tarihi: 07.12.2017.
- AlJazeera TURK, (2017). Fırat Kalkanı Bitti.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> Erişim Tarihi: 12.08.2018.
- Alperen, Ü. (2018). Çin'in Dış Politikası ve Suriye.
<http://sahipkiran.org/2018/02/13/cin-in-suriye-politikasi/> Erişim Tarihi: 22.04.2018.
- Aras, A. (2017). Türkiye Ve Orta Doğu Bağlamında Arap Baharı.
<http://sahipkiran.org/2017/11/26/arap-bahari/> Erişim tarihi: 29.03.2018.

- Ashford, E. (2018). Trump's Syria Strikes Show What's Wrong With U.S. Foreign Policy. <https://www.nytimes.com/2018/04/13/opinion/trump-us-foreign-policy.html> Erişim Tarihi: 05.11.2018.
- Askeroğlu, S. (2014). Rusya'nın IŞİD Politikası. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2014/10/08/7791/rusyanin-isis-politikasi> Erişim Tarihi: 24.07.2018.
- Avcu, T. (2014). Terörizm ve "IŞİD" Gerçeği. <http://akademikperspektif.com/2014/12/31/terorizm-ve-isis-gercegi/> Erişim Tarihi: 05.12.2017.
- Ayaşlı, E. (2018). İsrail'in Suriye Politikası: Sınırlı Müdahaleci Yaklaşım. http://ormer.sakarya.edu.tr/20,3,,294,israil_in_suriye_politikasi_sinirli_mudahaleci_yaklasim.html Erişim Tarihi: 27.04.2018.
- Baker, P. (2018). Mission Accomplished! But What Is the Mission in Syria? <https://www.nytimes.com/2018/04/14/us/politics/trump-syria-policy.html> Erişim Tarihi: 05.11.2018.
- Bardakçı, M. (2014). Bu Bayrak Maalesef Bir Tasarım Şaheseridir. <https://www.haberturk.com/polemik/haber/959087-bu-bayrak-maalesef-bir-tasarim-saheseridir> Erişim Tarihi: 16.05.2018.
- Bayrı, H. (2016). Ebu Muhammed El Makdisi: IŞİD'e Karşı Bir Cihad Teorisyonu. <https://medyascope.tv/2016/09/25/ebu-muhammed-el-makdisi%E2%80%8A-> Erişim Tarihi: 16.05.2018.
- BBC News Türkçe, (2014). IŞİD Tehdidine Karşı Ülkelerin Duruşu Ne? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140914_isid_hangi_ulke_nerede_duruyor Erişim Tarihi: 07.11.2018.
- BBC News Türkçe, (2016). El Bab Neden Önemli? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38010304> Erişim Tarihi: 06.09.2018.

- BBC News Türkçe, (2017a). IŞİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi kimdir? <http://t24.com.tr/haber/isid-lideri-ebu-bekir-el-bagdadi-kimdir,409691>
Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- BBC News Türkçe, (2017b). İşte Bir Dönem İki Ülkede de Kan Kusturan DEAŞ'ın Elinde Kalan Bölgeler. <https://www.haberler.com/havice-yi-de-kaybeden-isid-irak-ve-suriye-de-10101740-haberi/> Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- BBC News Türkçe, (2017c). Rakka'yı IŞİD'den Almak için 'Son Taarruz'. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41630048>
Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- BBC News Türkçe, (2017d). IŞİD'in Irak ve Suriye'deki Son Toprakları: 'Fırat Vilayeti'. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41914181>
Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- BBC News Türkçe, (2018a). 2011'den 2018'e Özgür Suriye Ordusu'nun dönüşümü. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756>
Erişim Tarihi: 05.11.2018.
- BBC News Türkçe, (2018b). Irak'ta IŞİD Tehdidi henüz bitmedi. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44898545>
Erişim Tarihi: 07.11.2018.
- Bender, J. (2014). As ISIS Routs The Iraqi Army, Here's A Look At What The Jihadists Have In Their Arsenal. <https://www.businessinsider.com/isis-military-equipment-breakdown-2014-7>
Erişim Tarihi: 06.06.2018.
- Bila, F. (2013). Suriye'deki Savaşın Türkiye'ye Etkileri. <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/suriye-deki-savas-in-turkiye-ye-etkileri-1741736/> Erişim Tarihi: 01.09.2018.
- Bowen J. (2017). Savaşla Geçen 6 Yılın Ardından Suriye. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39281019> Erişim Tarihi: 15.03.2018.

- Carter, J. (2018). In Syria, an Ugly Peace Is Better Than More War. <https://www.nytimes.com/2018/08/24/opinion/syria-peace-jimmy-carter.html>
Erişim Tarihi: 05.11.2018.
- Castner, B. (2017). Откуда берется оружие у ИГИЛ. <https://inosmi.ru/politic/20171218/241031719.html> РОССИЯ СЕГОДНЯ,
Erişim Tarihi: 06.06.2018
- Charter Of The United Nations And Statute Of The International Court Of Justice, (1945). <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- Clk, A. (2015). IşİD'in Dünden Bugüne Gelişimi ve Geçirdiği Dönüşüm. <http://akademikperspektif.com/2015/01/21/isidin-dunden-bugune-gelisimi-ve-gecirdigi-donusum/> Erişim Tarihi: 05.12.2017.
- CNNTURK, (2018). Son Dakika... ABD'den YPG Açıklaması: Sahadaki Ana Ortağımız. <https://www.cnnturk.com/dunya/son-dakika-abdden-ypg-aciklamasi-sahadaki-basat-ortagimiz> Erişim Tarihi: 17.04.2018.
- Cockburn, P. (2014b). Suriye krizi: IşİD Suriye'de İlerleyerek İç savaşın güç Dengelerini Değiştiriyor. ev.: P. Zorbay. <http://sendika62.org/2014/07/suriye-krizi-isid-suriyede-ilerleyerek-ic-savas-in-guc-dengelerini-degistiriyor-patrick-cockburn-205750/> Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- Cockburn, P. (2014a). Mosul Emergency: Anarchy In Iraq As Militants Seize Northern Capital And Free 1,200 Prisoners In Jail Break. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/militants-seize-key-sections-of-iraqi-city-mosul-and-free-1000-people-in-prison-break-9520982.html>
Erişim Tarihi: 29.05.2018.
- Davutoğlu, A. (2017). Obama'dan Trump'a: ıkarılacak Dersler Ve Karşılaşılacak Zorluklar. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/obamadan-trumpa-cikarilacak-dersler-ve-karsilasilacak-zorluklar> Erişim Tarihi: 29.04.2018.

- Devine, J. (2015). İran IŞİD'e Karşı. Çev.: E. Doğan.
<https://dunyadanceviri.wordpress.com/2015/11/27/iran-isisde-karsi-james-devine/> Erişim Tarihi: 27.08.2018.
- Dinç, E. (2014). IŞİD'in Beslendiği Selefi Düşünce Nedir?
<http://www.on5yirmi5.com/roportaj/guncel/olaylar/160479/isisin-beslendigi-selefi-dusunce-nedir.html> Erişim Tarihi: 16.05.2018.
- En Son Haber, (2016). ABD Artık PYD Yerine SDG'yi Kullanıyor.
<http://www.ensonhaber.com/abd-artik-pyd-yerine-sdgyi-kullaniyor-2016-08-31.html> Erişim Tarihi: 17.04.2018.
- Entous, A., Lubold, G. and Nissenbaum, D. (2015). U.S. Urges Turkey To Seal Border. <https://www.wsj.com/articles/u-s-urges-turkey-to-seal-syria-border-1448674401> Erişim Tarihi: 27.08.2018.
- Erkmen, S. (2016). IŞİD Türkiye'de Neyi Hedefliyor?
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isis-turkiyede-neyi-hedefliyor> Erişim Tarihi: 20.12.2017.
- Eroğlu, D. (2016). Türkiye Kendi IŞİD'ini Nasıl Yarattı: Kent Kent IŞİD Hücreleri.
<https://www.birgun.net/haber-detay/turkiye-kendi-isis-ini-nasil-yaratti-kent-kent-isis-hucreleri-125232.html> Erişim Tarihi: 16.08.2018.
- Ersoy, E. (2017). Dr. Eyüp Ersoy Yazdı: Suriye İç Savaşı Ve Çin'in Rolü.
<http://www.karar.com/gorusler/dr-eyup-ersoy-yazdi-suriye-ic-savasi-ve-cinin-rolu-513603#> Erişim Tarihi: 23.04.2018.
- Euronews, (2016). Suriye: Şeddadi Şehri IŞİD'in Elinden Alındı.
<http://tr.euronews.com/2016/02/19/suriye-seddadi-sehri-isis-in-elinden-alindi>
Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- Gambill, G. (2004). Abu Musab Al-Zarqawi: A Biographical Sketch.
<https://jamestown.org/program/abu-musab-al-zarqawi-a-biographical-sketch-2/>
Erişim Tarihi: 02.05.2018.

Gülşen, S. M. (2014). Suriye.

<https://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/07/surye.pdf>

Erişim Tarihi: 30.08.2018

Green, C. (2015). ISIS Terrorists In Iraq And Syria 'May Be Using Weapons Exported To The Middle East By The UK'.

www.independent.co.uk/news/uk/politics/isis-terrorists-in-iraq-and-syria-may-be-using-weapons-exported-to-the-middle-east-by-the-uk-a6764096.html

Erişim Tarihi: 06.06.2018.

Haberrus, (2014). Rusya, IŞİD ve El Nusra'yı Terör Örgütü Olarak İlan Etti.

<https://haberrus.com/headline/2014/12/29/rusya-isid-ve-el-nusra-terror-orgutu-olarak-ilan-etti.html> Erişim Tarihi: 06.12.2018.

Haberyirmi, (2018). İşte Zeytin Dalı'nda son bilanço: Afrin Son Durum Harita.

<http://www.haberyirmi.net/2018/06/iste-zeytin-dalinda-son-bilanco-afrin-son-durum-harita.html> Erişim Tarihi: 08.09.2018.

Hammond, J. R. (2016). CIA IŞİD'in Yükselişini Nasıl Besledi? Çev.: S. Sezer.

<http://medyasafak.net/haber/1927/cia-isid-in-yukselisini-nasil-besledi>

Erişim Tarihi: 25.12.2017.

Hassan, H. (2017). IŞİD Lideri Ebu Bekir El-Bağdadi Nerede?

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40493733#>

Erişim Tarihi: 22.05.2018.

Haber 7, (2016). İşte IŞİD'in Militan Sayısı.

<http://www.haber7.com/ortadogu/haber/1993311-iste-isidin-militan-sayisi>

Erişim Tarihi: 12.05.2018.

HABER TURK, (2016). Terör Örgütü IŞİD'in Türkiye'ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1264903-terror-orgutu-isidin-turkiyeye-yonelik-gerceklestirdigi-saldirilar>

Erişim Tarihi: 22.08.2018.

Hürriyet, (2018). TSK'dan Zeytin Dalı Harekâtı Açıklaması.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tskdan-zeytin-dali-harekati-aciklamasi-40949496> Erişim Tarihi: 08.09.2018.

- Hüseyin, A. H. (2017). İsrail'in Suriye'de stratejik hedefi İran'sız Esed. Çev.: Ö. Çolakoğlu. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/israilin-suriyede-stratejik-hedefi-iransiz-esed/788648> Erişim Tarihi: 30.04.2018.
- İHH, (2014). 18 Aralık 2010 Arap Baharının Başlangıcı. <https://www.ihh.org.tr/haber/18-aralik-2010-arap-baharinin-baslangici-1975> Erişim Tarihi: 30.03.2018.
- İşitez, A. (2016). Libya Özelinde ABD-AB ve IŞİD. <https://www.stratejikortak.com/2016/06/libya-ozelinde-abd-ab-isid.html> Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Karakuş, M. (2014). Bağdadi nasıl Bağdadi oldu. <https://www.ntv.com.tr/dunya/bagdadi-nasil-bagdadi-oldu,DQprNd9IekK4AKfy-ybYGw> Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- Karar, (2015). Suriye Savaşında Son Durum (Suriye Savaş Haritası). <http://www.karar.com/dunya-haberleri/suriye-savasinda-son-durum-suriye-savas-haritasi-46028#> Erişim Tarihi: 14.07.2018.
- Keyvan, Ö. Z. (2017). Çin'in Suriye Politikası. <https://ankasam.org/cinin-suriye-politikasi/> Erişim Tarihi: 23.04.2018.
- Koçak, C. (2015). IŞİD'in Gizemi. <https://vesaire.org/isidin-gizemi/> Erişim Tarihi: 16.12.2017.
- Kommercahtb, (2014). Мы Имеем Дело С Террористическим Интернационалом. <https://www.kommersant.ru/doc/2577700> Erişim Tarihi: 24.07.2018.
- Konukçu, Y. (2018). İran'ın Suriye Hesapları Ve Soçi Süreci. <http://ordaf.org/iranin-suriye-hesaplari-ve-soci-sureci/> Erişim Tarihi: 25.04.2018.
- Kulu, M. (2016). İsrail, Suriye İç Savaşının Neresinde? <https://kriterdergi.com/dis-politika/israil-suriye-ic-savasinin-neresinde> Erişim Tarihi: 27.04.2018.
- Larin, V. (2018). Çin'in Küresel Stratejisi ve Orta Doğu'daki Çıkarları. <http://www.abhaber.com/cinin-kuresel-stratejisi-ve-ortadogudaki-cikarlari/> Erişim Tarihi: 23.04.2018.

- Lavrov S. (2012). On the Right Side of History. Huffpost, https://www.huffingtonpost.co.uk/sergei-lavrov/russia-syria-on-the-right-side-of-history_b_1596400.html?guccounter=1 Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Law, B. (2015). IŞİD'in İşgallerinin Arkasındaki Askeri Strateji Nedir? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150616_isid_askeri_strateji_analiz Erişim Tarihi: 05.02.2018.
- Leader, (2014). ABD'nin IŞİD İle ilgili Talebi Ve İran'ın Açık Muhalefetinin Ayrıntıları. [file:///C:/Users/DELL/Downloads/content_12376_\[Leader.ir\]%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/DELL/Downloads/content_12376_[Leader.ir]%20(4).pdf) Erişim Tarihi: 27.07.2018.
- Manifesto, (2016). Türkiye'nin Dört Bir Yanı IŞİD Üssü. <http://gazetemanifesto.com/2016/turkiyenin-dort-bir-yani-isid-ussu-43864/> Erişim Tarihi: 16.08.2018.
- MEPA NEWS, (2017). Putin'in Suriye'deki Asıl Amacı. <https://www.mepanews.com/putinin-suriyedeki-asil-amaci-8655h.htm> Erişim Tarihi: 24.07.2018.
- Milliyet, (2017). Fırat Kalkanı Harekâtının 216 Günlük Bilançosu. <http://www.milliyet.com.tr/firat-kalkani-harekatinin-216-gundem-2423279/> Erişim Tarihi: 07.09.2018.
- Mortada, R. (2014). Al-Qaeda Leaks: Baghdadi And Golani Fight Over The Levant Emirate. <https://english.al-akhbar.com/print/18186> Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- Nato Dergisi, (2017). Ülkelerine Geri Dönüş Yapan Yabancı Terör Savaşçılarının Artan Sorunlarıyla Başa Çıkmak. <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/daesh-tackling-surge-returning-foreign-fighters-prevention-denmark-rehabilitation-programmes/TR/index.htm> Erişim Tarihi: 27.08.2018.
- Nuland, V. (2012). US Blacklists Syria's al-Nusra Front as Terrorist Group. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2012/dec/11/us-blacklists-syria-al-nusra-front-terrorist> Erişim Tarihi: 05.12.2018.

- NTV Haber, (2017). Suriye İç Savaşında 6 Yılda Neler Yaşandı?
https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-6-yilda-neler-yasandi,Ik0VGC0sPUqbvDUE_EDsqA Erişim Tarihi: 03.15.2017.
- Oktay, H. (2016). Dünden Bugüne İran'ın Suriye Politikası.
<http://kafkassam.com/dunden-bugune-iranin-suriye-politikasi.html>
Erişim Tarihi: 27.04.2018.
- Öney, S. (2014). IŞİD Devleti. <http://www.ilkehaber.com/yazi/isid-devleti-11466.htm>
Erişim Tarihi: 24.05.2018.
- Özcan, N. A. (2017). İsrail, Hizbullah ve Suriye iç savaşında yeni dalga ihtimali.
<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nihat-ali-ozcan/israil-hizbullah-ve-suriye-ic-2413040/> Erişim Tarihi: 27.04.2018.
- Özsoy, A. (2017). IŞİD'in Ekonomik Ve Askeri Gücü (3. BÖLÜM).
<https://www.stratejikortak.com/2017/09/isid-ekonomik-askeri-gucu.html>
Erişim Tarihi: 29.05.2018.
- Pringle, H. (2014). ISIS Cashing In On Looted Antiquities To Fuel Iraq Insurgency.
<https://news.nationalgeographic.com/news/2014/06/140626-isis-insurgents-syria-iraq-looting-antiquities-archaeology/> Erişim Tarihi: 09.06.2018.
- Polat, F. (2016). Libya'daki Anarşi Ortamının Bir Sonucu Olarak IŞİD.
http://ormer.sakarya.edu.tr/20,3,,57.libya_daki_anarsi_ortaminin_bir_sonucu_olarak_isid.html Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Reuters, (2012). After Quiet Revolt, Power Struggle Looms for Syria's Kurds.
<https://www.reuters.com/article/syria-crisis-kurds/after-quiet-revolt-power-struggle-looms-for-syrias-kurds-idUSL5E8M27O620121107>
Erişim Tarihi: 17.04.2018.
- Rice, C. (2003). Transforming the Middle East. The Washington Post,
https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/?noredirect=on&utm_term=.d33842272625 Erişim Tarihi: 05.12.2018.

- Sabah, (2015). IŞİD'i Saddam'ın Adamları Yönetiyor.
<https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/04/09/isidi-saddamin-adamlari-yonetiyor> Erişim Tarihi: 27.05.2018.
- Sabah, (2017). İşte Esad Rejiminin Dünyanın Gözü Önünde İşlediği Suçlar.
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/04/06/iste-esad-rejiminin-dunyanin-gozu-onunde-isledigi-insanlik-suclari> Erişim Tarihi: 09.04.2018.
- SDAM, (2018). Türkiye'nin PYD Kontrolündeki Afrin'e Yönelik Zeytin Dalı Harekâtı.
http://sdam.org.tr/image/foto/2018/01/24/turkiyenin-pyd-kontrolundeki-afrine-yonelik-zeytin-dali-harekati_1516806585.pdf
Erişim Tarihi: 08.09.2018.
- Seldin, J. (2016). IŞİD Libya'daki Gücünü Arttırıyor.
<https://www.amerikaninsesi.com/a/isid-libyadaki-gucunu-arttiriyor/3160682.html> Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Sengupta, K. (2018). Amid a Fractured Political And Military Landscape, ISIS Are Quietly Regrouping In Syria.
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-syria-regrouping-islamic-state-assad-a8429446.html> Erişim Tarihi: 04.08.2018.
- Sherlock, R. (2014). Inside The Leadership Of Islamic State: How The New 'Caliphate' Is Run.
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10956280/Inside-the-leadership-of-Islamic-State-how-the-new-caliphate-is-run.html>
Erişim Tarihi: 23.05.2018.
- Siyaset Dergisi, (2015b). Suriye İle Irak'ta Gelişmeler Ve Türkmenler.
<https://siyasetdergisi.com.tr/suriye-ile-irakta-gelismeler-ve-turkmenler/>
Erişim Tarihi: 18.07.2018.
- Siyaset Dergisi, (2015a). IŞİD Nasıl Büyüdü.
<https://siyasetdergisi.com.tr/isid-nasil-buyudu/> Erişim Tarihi: 19.12.2017.

- Sözmen, F. M. (2017). 6 yılın ardından Suriye Savaşı: Sonun başlangıcı uzun sürecek.<https://www.evrensel.net/haber/311790/6-yilin-ardindan-suriye-savasi-sonun-baslangici-uzun-surecek> Erişim Tarihi: 15.12.2017.
- Sputnik Türkiye, (2015a). Ürdün, Baştanbaşa Mülteci Kampına Dönüşüyor.
<https://tr.sputniknews.com/analiz/201506051015849022/>
Erişim Tarihi: 08.11.2018.
- Sputnik Türkiye, (2015b). Orta Doğu'da Güçlenen IŞİD.
https://tr.sputniknews.com/trend/ortadoğu_da_guclenen_ISID/
Erişim Tarihi: 20.12.2017.
- Sputnik Türkiye, (2017). PYD Eş Başkanlar Değişti.
<https://tr.sputniknews.com/ortadoğu/201709281030347765-pyd-es-baskan-degisti/> Erişim Tarihi: 16.04.2018.
- Sputnik Türkiye, (2018a). Rusya ve ABD, Suriye'de Askeri Üs Yarışına Girdi.
<https://tr.sputniknews.com/analiz/201801171031856123-rusya-abd-suriye-askeri-us-yarisina-girdi/> Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Sputnik Türkiye, (2018b). Erdoğan: Biz Esad'ı Falan Hiç Konuşmuyoruz.
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201809091035112688-erdogan-biz-esadi-falan-hic-konusmuyoruz/> Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Stratejik Ortak, (2018). Libya Son Durum Haritası-2018.
<https://www.stratejikortak.com/2018/11/libya-son-durum-haritasi.html>
Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- Suriye Gündemi, (2018). Suriye Genel Durum Haritası.
<http://www.suriyegundemi.com/2018/03/01/suriye-genel-durum-haritasi-01-03-2018/> Erişim Tarihi: 17.04.2017.
- Syrian Civil War Map, (2018). Syrian Democratic Forces (SDF).
<https://syriancivilwarmap.com/syrian-democratic-forces/>
Erişim Tarihi: 06.12.2018.

- Szoldra, P. (2015). Here's Where ISIS Got Its Weapons — And Why It's So Hard To Stop Them From Getting More. <https://www.businessinsider.com/where-isis-got-its-weapons-2015-12> Erişim Tarihi: 06.06.2018.
- Şarku'l Avsat, (2018). Suudi Arabistan'dan Rakka'nın İmarı İçin 100 milyon Dolar. <https://turkish.aawsat.com/2018/08/article55426590/suudi-arabistandan-deas-karsiti-uluslarasi-koalisyona-100-milyon-dolarlik-yardim> Erişim Tarihi: 07.11.2018.
- Şen, A. (2015). Rusya Ve Çin'in Suriye Politikaları. <http://www.haksozhaber.net/rusya-ve-cinin-suriye-politikalari-29648yy.htm> Erişim Tarihi: 22.04.2018.
- Şulul, C. (2015). Suriye İç Savaşı ve Bölge Ülkelerinin İstikrarsızlaştırılması. <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/suriye-ic-savasi-ve-bolge-ulkelerinin-istikrarsizlastirilmasi/4383> Erişim Tarihi: 08.12.2017.
- Tarakçı, N. (2014a). IŞİD Projesinin Arkasındaki Jeopolitik Gerçek. http://www.tasam.org/trTR/Icerik/5306/isid_projesinin_arkasindaki_jeopolitik_gercek Erişim Tarihi: 05.02.2018.
- Tarakçı, N. (2014b). IŞİD Stratejisinin Siyasi Hedefi Nedir? http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5395/isid_stratejisinin_siyasi_hedefi_nedir Erişim Tarihi: 02.05.2018.
- Taştekin, F. (2017). 7 soruda İdlib: Türkiye Ne Yapıyor, Neyi Amaçlıyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41542725> Erişim Tarihi: 20.09.2018.
- The Guardian, (2014). Barack Obama's TV Address On Isis: full text. <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/11/barack-obama-tv-speech-on-isis-full-text> Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- The Guardian, (2016). US launches Airstrikes Against ISIS In Libya. <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/01/us-airstrikes-against-isis-libya-pentagon> Erişim Tarihi: 06.12.2018.

The Telegraph, (2015). Islamic State Launches English-language Radio News Bulletins. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamicstate/11519977/Islamic-State-launches-English-language-radio-news-bulletins.html>

Erişim Tarihi: 11.06.2018.

Timetürk, (2017a). Rusya IŞİD Mevzilerini Vurdu. <https://www.timeturk.com/rusya-isid-mevzilerini-vurdu/haber-778725>

Erişim Tarihi: 24.07.2018.

Timetürk, (2017b). El-Nusra Cephesi Nasıl Kuruldu? <https://www.timeturk.com/el-nusra-cephesi-nasil-kuruldu/haber-808205> Erişim Tarihi: 11.04.2018.

Tomar, C. (2017). DEAŞ Sonrası Orta Doğu. <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/deas-sonrasi-ortadogu/961802?amp=1> Erişim Tarihi: 05.12.2017.

TRT Haber, (2018). Cumhurbaşkanlığı'ndan Zeytin Dalı Harekâtı'yla İlgili 10 Soruya 10 Cevap. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskanligindan-zeytin-dali-harekatiyla-ilgili-10-soruya-10-cevap-347860.html>

Erişim Tarihi: 08.09.2018.

TSK, (2018). Zeytin Dalı Harekâtı. <https://www.tsk.tr/Home/Detay/536>

Erişim Tarihi: 08.09.2018.

Ünal, B. (2012). İran'ın Suriye Krizindeki Tutumu. <http://www.bilgesam.org/incele/1107/-iran'in-suriye-krizindeki-tutumu/#.W8ZnLmgzbiU> Erişim Tarihi: 30.04.2018.

Vatan, (2014). IŞİD'e Karşı Koalisyon Cephesinde Hangi Ülke Hangi Görevde? <http://www.gazetevatan.com/isid-e-karsi-koalisyon-cephesinde-hangi-ulke-hangi-gorevde--683646-dunya/> Erişim Tarihi: 07.11.2018.

Vatan, (2015). Suriye Türkmenleri: IŞİD İşgal Ettiği Yerleri Daha Sonra PYD'ye Bırakıyor. <http://www.gazetevatan.com/suriye-turkmenleri-isid-iskal-ettigi-yerleri-daha-sonra-pyd-ye-birakiyor-849821-dunya/> Erişim Tarihi: 18.07.2018.

Yalçınkaya, H. (2016). IŞİD'in Türkiye'deki Saldırılarının Analizi Ve Türkiye'nin Mücadelesi. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isidin-turkiyedeki-saldirilarinin-analizi-ve-turkiyenin-mucadelesi> Erişim Tarihi: 23.08.2018.

- Yavuz, C. (2014a). Suriye İç Savaşında Sıkışan Suriye Türkmenleri.
http://devlet.com.tr/makaleler/y3-SURIYE_IC_SAVASINDA_SIKISAN_SURIYE_TURKMENLERI.html
Erişim Tarihi: 18.07.2018.
- Yavuz, C. (2014b). IŞİD Terör Örgütü Mü Devlet Modeli Mi?
http://devlet.com.tr/makaleler/y61-ISID_TEROR_ORGUTU_MU_DEVLET_MODELI_MI.html Erişim Tarihi:
25.05.2018.
- Yavuz, C. (2015). Suriye'deki İç Savaşın Türkiye Ekonomisine Etkileri.
http://devlet.com.tr/makaleler/y68-SURIEDEKI_IC_SAVASIN_TURKIYE_EKONOMISINE_ETKILERI_.htm_1
Erişim Tarihi: 13.12.2017.
- Yavuz, C. (2017). Neden İslami Radikalizm,
<http://www.kerkukgazetesi.com/neden-islami-radikalizm/>
Erişim Tarihi: 31.07.2018.
- Yenişafak, (2015). Suudi Arabistan ve Kuveyt'in IŞİD İmtihani.
<https://www.yenisafak.com/hayat/suudi-arabistan-ve-kuveytin-isid-imtihani-2273198> Erişim Tarihi: 07.11.2018.
- Yeniçağ, (2016). Neden Suriye'deyiz?. <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/gunun-ulusal-gazete-mansetleri-24-12-2016-1397g.htm> Erişim Tarihi: 06.09.2018.
- Yeşiltaş, M. (2016). Türkiye'nin DAESH ile Çok Boyutlu Mücadelesi.
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/turkiye-nin-daes-ile-cok-boyutlu-mucadelesi/577528> Erişim Tarihi: 12.09.2018..
- Yiğit, D. (2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD Ve Kürtler.
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/israil/2015/06/30/8216/israilin-suriye-politikasi-isid-ve-kurtler> Erişim Tarihi: 30.04.2018.
- Weaver, M. A. (2006). The Short, Violent Life Of Abu Musab al-Zarqawi.
<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2006/07/the-short-violent-life-of-abu-musab-al-zarqawi/304983/> Erişim Tarihi: 02.05.2018.

White House, (2014). Statement By The President On ISIL. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1> Erişim Tarihi: 22.07.2018.

Wood, G. (2015). IŞİD Aslında Ne İstiyor? <https://www.dunyabulteni.net/dubam/isid-aslinda-ne-istiyor-h323508.html> Erişim Tarihi: 22.12.2017.

Human Rights Watch, (2016). Suriye. https://www.hrw.org/sites/default/files/syria_tur.pdf Erişim Tarihi: 11.04.2018.

Dipnotlar ve Harita Kaynakları

<https://www.stratejikortak.com/2018/08/suriye-son-durum-haritasi-kronolojik-arsiv.html> Erişim Tarihi: 01.07.2018.

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/isidin-haritasi> Erişim Tarihi: 14.07.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=GARANT%C3%96R Erişim Tarihi: 14.07.2018.

<http://www.karar.com/dunya-haberleri/suriye-savasinda-son-durum-suriye-savas-haritasi-46028> Erişim Tarihi: 14.07.2018.

<https://tr.sputniknews.com> (Aktaran). <https://www.stratejikortak.com/2018/07/suriye-son-durum-harita-temmuz-2.html> Erişim Tarihi: 14.07.2018.

<https://journos.com.tr/isid-turkiye-269-kisiyi-oldurdu> Erişim Tarihi: 22.08.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=STRATEJ%C4%B0 Erişim Tarihi: 21.07.2018.

Raporlar ve Analizler

Acun C. ve Keskin, B. (2016). PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG. *SETA Perspektif* 61, 7-43.

Acun, C., Keskin, B ve Salaymeh, B. (2017). El-Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi. *SETA Perspektif*, Sayı: 95, 7-88.

Akgün, B (2012). Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler. *SDE Analiz*, 1-72

- Aras, B. (2017). Arap Baharı Sonrası Jeopolitik IŞİD Ve Türkiye. *ORSAM, Cilt: 6, Sayı: 65*, 10-13.
- Awan, A. N. (2017). Terör Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği. *ORSAM, No: 59*, 1-13.
- Barrett, R. (2014). The İslamic State. *TSG*, 4-59.
- Battaloğlu, C. ve Farasın, F. (2017). Orta Doğu'da Yükselen Radikalleşme: İndirgemeci Yaklaşımdan Çok Boyutlu Analize. *ORSAM, Cilt: 9, Sayı: 80*, 14-17.
- Bingöl, O. ve Varlık, A. B. (2015). Türkiye'nin Suriye Krizi, IŞİD ve PKK'ya Yönelik Mücadelesi. *MSE, Rapor 010*, 1-26.
- Bingöl, O. (2016a). Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar. *MSE, Rapor 13*, 1-25.
- Bingöl, O. (2016b). Suriye'de Kürt Hareketi: PYD/YPG'nin PKK Ve Bölgesel Kürt Dinamiği İle İlişkisi Ve Türkiye'ye Etkileri. *MSE, Rapor 14*, 1-22.
- Blanchard, C. B. (2017). The Islamic State And U.S. Policy. *CRS, 7-5700*, 1-32.
- Boz, G. ve Kuru, N. O. (2015). IŞİD'in Finansmanı. *ANKARA Strateji Enstitüsü, Analiz No: 2015/6*, 5-26.
- Caris, C. C. and Reynolds, S. (2014). ISIS Governance İn Syria. *Middle East Security Report 22, ISW*, 4-41.
- Çalışkan, B. (2016). Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası. *İNSAMER*, 1-22.
- Diyamet, (2015). DAİŞ'in Temel Felsefesi Ve Dini Referansları Raporu. 1-40.
- Duman, B. (2016). IŞİD Sonrası Türkmenler Ve Türkmen Bölgelerinin Durumu. *ORSAM Rapor No: 203*, 2-24.
- European Parliament, (2017). The financing of the 'Islamic State'in Iraq and Syria (ISIS). *IN-DEPTH ANALYSIS*, 3-27.
- FATF Report, (2015a). Financing of the Terrorist Organisation Islamic State In Iraq And The Levant (ISIL). *FATF*, 1-45.

- FATF Report, (2015b). Emerging Terrorist Financing Risks. *FATF*, 1-47.
- Friedland, E. (2014). The Islamic State (ISIS, ISIL). *The Clarion Project*, 2-22.
- Hashim, A. S. (2014). From Al-Qaida Affiliate To The Rise Of The Islamic Caliphate: The Evolution Of The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS). *RSIS, Policy Report*, 2-16.
- İçişleri Bakanlığı, (2017a). PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG. 2-62.
- İçişleri Bakanlığı, (2017b). Türkiye'nin DEAŞ İle Mücadelesi. 4-75.
- Kardaş, T. ve Özdemir, Ö. B. (2014). The Making Of European Foreign Fighters. *SETA, No: 11*, 5-22.
- Kerman, İ. ve Efeğil, E. (2017). Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi. *ANKASAM, Hybrid Warfare Special Issue 1(2)*, 162-198.
- Kasapoğlu, C. ve Ülgen, S. (2017). Fırat Kalkanı Harekâtı ve El-Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme. *EDAM*, 1-13.
- Konstantiniyye, (2015). Konstantiniyye'nin Fethi. *Konstantiniyye Dergisi, Sayı: 1, Şaban 1436*, 2-45.
- Korkmaz, S. C. (2016a). Terörün Propagandası: DAEŞ Terör Örgütü Ve Konstantiniyye Dergisi. *ORSAM, Rapor No: 204*, 1-29.
- Lewis, J. D. (2014). The Islamic State: a Counter-Strategy For a Counter-State. *Middle East Security Report 21, ISW*, 5-33.
- Lister, C. (2014). Profiling The Islamic State. *Brokings Doha Center Analysis Paper, Number: 13*, 1-50.
- Ouivooij, R. (2015). The İslamic State. *RSIS, Policy Report*, 1-26.
- Ozan, E. (2017). Suriye İç Savaşı Ve Türkiye'nin Değişen Güvenlik Gündemi. *ANKASAM, Rapor No: 2*, 8-67.

- Özçelik, N. ve Acun, C. (2018). Terörle Mücadelede Yeni Safha Zeytin Dalı Harekâtı. *SETA Yayınları 105*, 7-51.
- Özpek, B. B. (2017). İç Savaş Sonrası Suriye Ve Türk Dış Politikası. *LİBERAL Perspektif, Sayı: 7*, 1-34.
- Pirinççi, F., Orhan, O. ve Duman, B. (2014). ABD'nin IŞİD Stratejisi Ve Irak İle Suriye'ye Olası Yansımaları. *ORSAM, Rapor No: 191*, 1-23.
- Rodkiewicz, W. (2017). Russia's Middle Eastern Policy Regional Ambitions, Global Objectives. *OSW*, 5-49.
- Salihi, E. ve Göksun, Y. (2018). DEAŞ'ın Medya Stratejisi. *SETA*, 7-81.
- Sandıklı, A ve Semin, A. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye. *BİLGESAM Rapor No: 52*, 1-57.
- Sandıklı, A. (2015). Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği. *BİLGESAM, Rapor No: 67*, 8-78.
- Sandıklı, A., Semin A. ve Ünal B. (2015). Irak Ve Suriye'deki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri. *BİLGESAM Rapor No: 65*, 1-80.
- Schaik, R. V. (2016). A Case Study On The Socioeconomics Of Terrorism. *Utrecht University*, 1-101
- Sinkaya, B. (2012). Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası. *SETA Analiz, Sayı: 53*, 2-37.
- Sinkaya, B. (2016). IŞİD Gölgesinde Irak-İran İlişkileri. *Ortadoğu Analiz, Cilt: 8 Sayı: 77*, 35-37.
- START Fact Sheet, (2014). The Evolution of the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL): Relationships 2004-2014. National Consortium For The Study Pf Terrörism And Responses To Terrörizm, 1-4.
- Şen, A. (2015). Suriye Askeri Muhalefeti. *ORSAM, Rapor No: 202*, 1-110.
- Tahiroğlu, M. ve Schanzer, J. (2017). Islamic State Networks In Turkey. *FDD*, 6-49.

- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, (2014). ISIS: Portrait of a Jihadi Terrorist Organization. No: 101-14, 1-264.
- Ulutaş, U., Kanat, K. B. ve Acun C. (2015). Sınırları Aşan Kriz Suriye. *SETA Perspektif, Sayı: 120*, 1-44.
- United Nations Security Council, (2011). Resolution 1973 (2011). Unscr 1973 Nato.
- United Nations Security Council, (2014). Letter Dated 13 November 2014 From The Chair Of The Security Council Committee Pursuant To Resolutions 1267 (1999) And 1989 (2011) Concerning Al-Qaida And Associated Individuals And Entities Addressed To The President Of The Security Council. *S/2014/815*, 1-35.
- Uzun, H. (2016). Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi. *ANKASAM, Rapor No 1*, 2-31.
- Yalçın, H. B. ve Duran, B. (2016). Küresel Ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri. *SETA Perspektif, 11*, 1-28.
- Yalçınkaya, H. (2017). IŞİD'in Yabancı Savaşçıları Ve Yarattığı Tehdit: Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016). *ORSAM, Rapor No: 210*, 1-31.
- Yeşiltaş, M. (2015). İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti. *SETA Perspektif, Sayı: 136*, 1-40.
- Yeşiltaş M., Özdemir, Ö. B., Öncel R., Düz S., ve Öztürk, B. (2016). Sınırdaki Düşman Türkiye'nin DAIŞ İle Mücadelesi. *SETA Perspektif, Rapor: 65*, 1-82.
- Yeşiltaş, M., Seren, M. ve Özçelik, N. (2017). Fırat Kalkanı Harekâtı, Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi Ve Alınan Dersler. *SETA Yayınları 91*, 7-55.

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Arap Ülkelerinde Temel Ekonomik Göstergeler.....	26
Tablo 2: İŞİD 2014 Yılı Teşkilatlanma Biçimine Göre Yönetim Kadrosu.....	73
Tablo 3: Türkiye’de İŞİD Bağlantılı Eylemler ve Saldırıları	116

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 1: Haziran 2018 İtibariyle Suriye Genel Durum Haritası	42
Harita 2: 2014 Yılı İtibariyle IŞİD Terör Örgütünün Suriye ve Irak'ta Kontrol Ettiği Bölgeler.....	86
Harita 3: 2018 Yılı İtibariyle IŞİD'in Suriye Kontrol Ettiği Bölgeler	87
Harita 4: 2015 Sonu İtibariyle Suriye'de Genel Durum	89

FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1: Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) Bayrağı	61
Fotoğraf 2: 1989 Yılında Ebu Musab El Zerkavi	65
Fotoğraf 3: 2014 Musul El Nuri Cami, Ebu Bekir El Bağdadi	67

ÖZGEÇMİŞ

Enes CEYLAN 04.04.1989 tarihinde Bayburt'un Dağtarla Köyü'nde doğdu. Bayburt Lisesi'ni bitirdikten sonra, 2011 yılında Karabük Üniversitesi Eskipazar Meslek Yüksekokulu, Özel Güvenlik ve Koruma Bölümü Ön lisans Programından mezun olmasının akabinde, 2015 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi (Açıköğretim Fakültesi) Uluslararası İlişkiler Bölümü üzerine Lisan Programını tamamladı. 2016 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Yüksek Lisans öğrenimine başlamadan önce ve sonrasında, Arkeolojik kazılarda Restorasyon işleriyle meşgul olmasının yanı sıra, EFT Gayrimenkul Yatırım Danışmanlığı ve Pazarlama A.Ş (Winvestate) şirketinde serbest olarak Gayrimenkul Danışmanlığı ve şirket adına birçok bankanın vekâleten resmi işlerini yürüttü. Temel ve ilgi alanları Uluslararası Terörizm, Güvenlik, Çatışma ve Orta Doğu üzerinedir.